

2167

کلیاتِ غزلیاتِ خسرو

مبین الدین ابوالحسن خسرو
۶۵۱-۶۲۵ھ

جلد چہارم

جمع و تصحیح
اقبال صلاح الدین

تجدید نظر
سید وزیر الحسن عابدی

ناشر
پیپلز بکشر لمیٹڈ - لاہور P

کلیاتِ غزلیاتِ خسرو

مبین الدین ابوالحسن خسرو

۶۵۱-۶۲۵ء

جلد چہارم

جمع و تصحیح
اقبال صلاح الدین

تجدید نظر
سید وزیر الحسن عابدی

ناشر
پیپلز لمیٹڈ - لاہور P

60241

ناشرین :

پیکیز لمیٹڈ ،
لاہور ، پاکستان

چاپ کنندہ :

سید اظہار الحسن رضوی ،
مطبع عالیہ ، ۱۲۰ ٹیمپل روڈ ، لاہور

تعداد : ۲۰۰۰

طبع اول : ماہ اوت (اگست) ۱۹۷۵ م

بھا : ۹۰ روپیہ

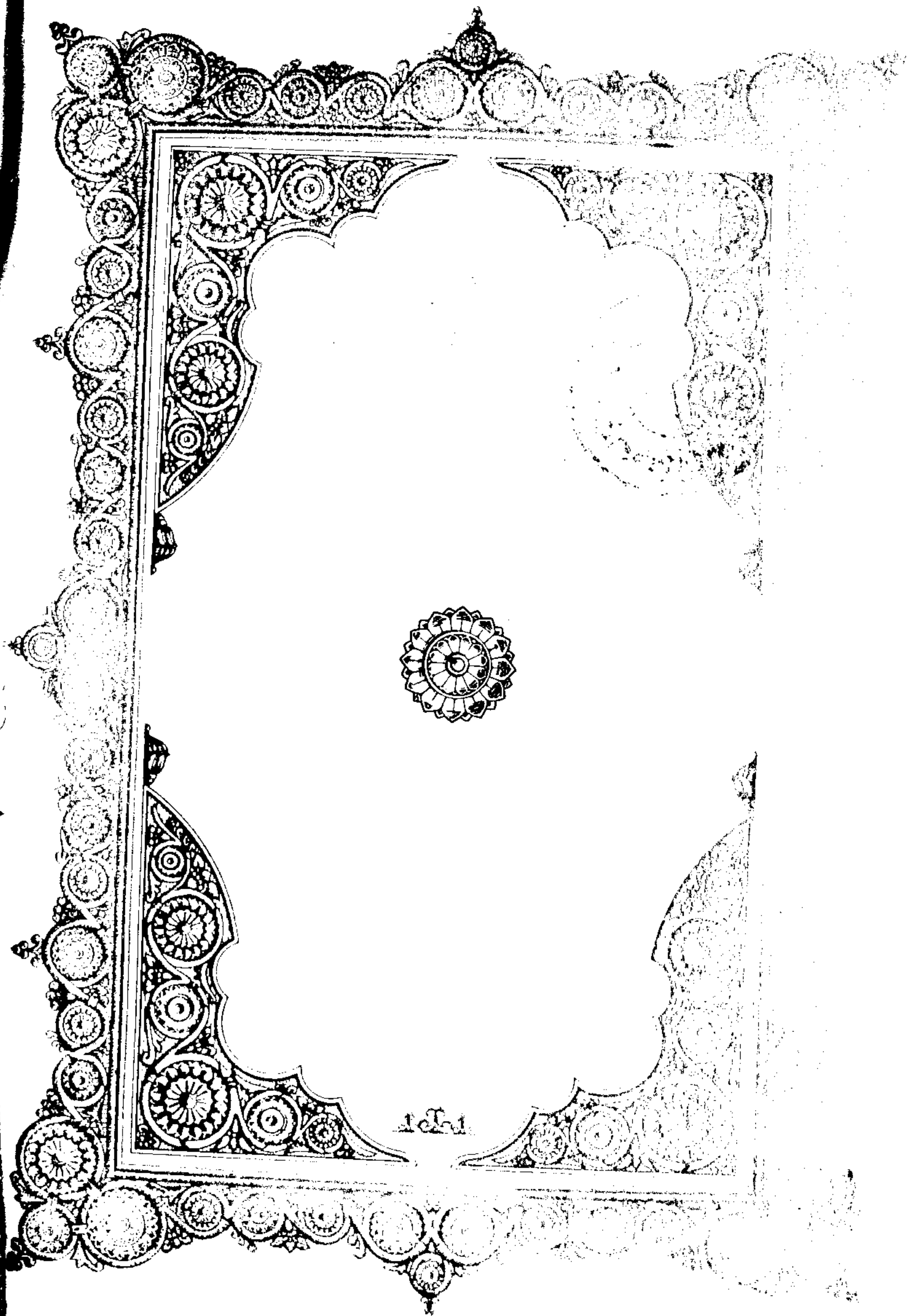
بیاد بود

مادر گرامیم مرحومه و مغفوره سیدہ مبارک گیم

تا خانہ بود ز دولت آباد
قدرش نشاند آدمی زاد
آنکس شرف حضور داند
کز ذوق حضور دور ماند
ذات تو کہ حسن جان من بود
پشت من و پشتبان من بود
نام تو ز نقش دولت الباز
ہم دولت بندہ بود و ہم ناز
نے نے کہ ترا چو نام زندہ ست
خود دولت من ہاں بسندہ ست
روزے کہ لب تو در سخن بود
بند تو صلاح کار من بود
امروز ہم بہ سہر و پیوند
خاموشی تو ہمی دہد ہند
دائم کہ تو در بہشت جاوید
رخشنده تری ز ماہ و خورشید
یاد آر بہ حضرت رفیعم
خوشنودی خویش کن شفیعم
(امیر خسرو)

سید بابر علی

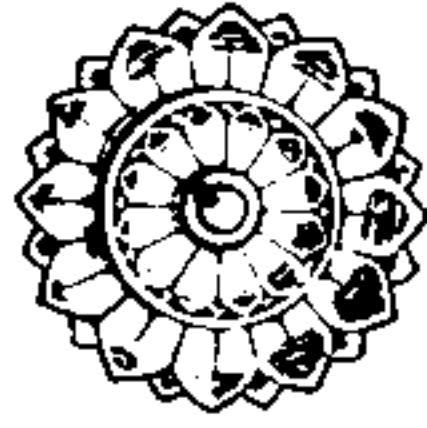
فہرست مندرجات

جلد چہارم

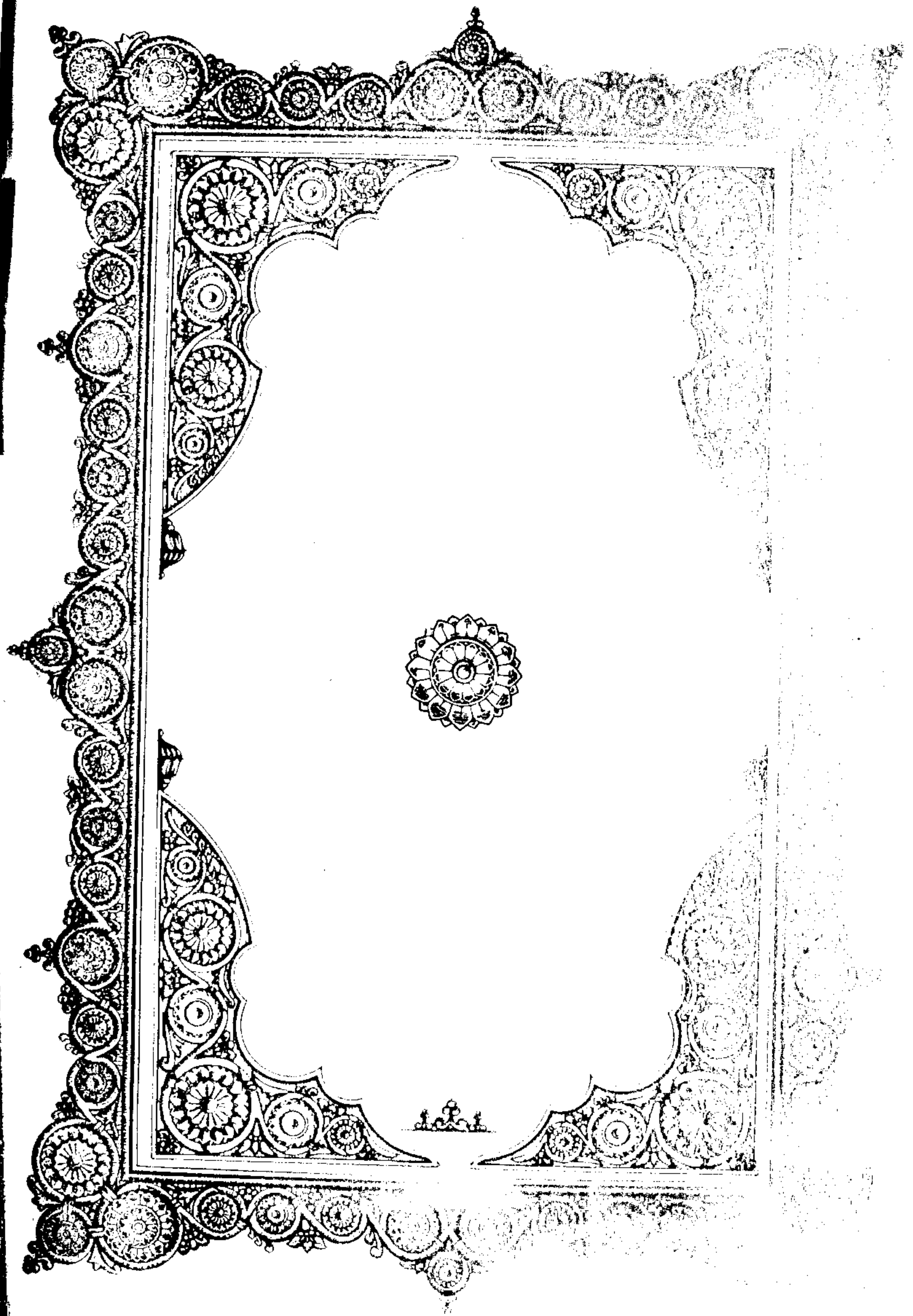
کلیات غزلیات خسرو

۷	صفحه	جناب سید بابر علی	حرف آغاز	۱
۹		وزیرالحسن عابدی	تجدید نظر	۲
۱۷			علائم و رموز	۳
۱۹		مرتب	دیباچہ	۴
۴۱			فہرست غزلیات	۵
	متن ۱		غزلیات	۶
۴۴۳			فہرست اختلافات و اشتباہات نسخ	۷
۴۷۷			فہرست رجال و اماکن	۸

حرف آغاز

عهدها را که آن شد که ز سر تازه کنیم
مهرها را بدل خسته اثر تازه کنیم
(امیر خسرو)

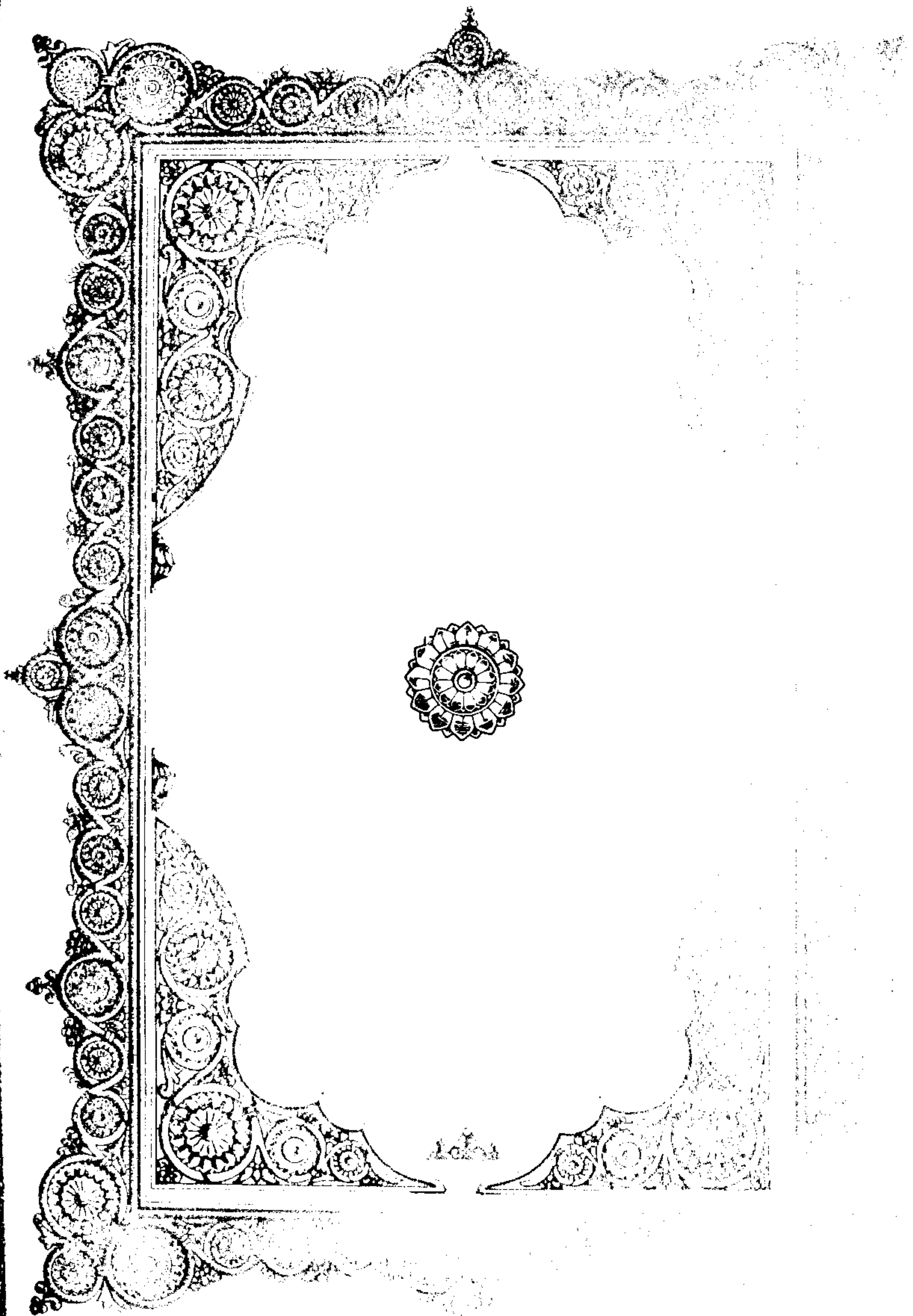
همه بزرگان شعر و ادب فارسی جهان بین و
بشردوست بوده اند، مخصوصاً نوابی مانند شیخ اجل
حضرت سعدی شیرازی که آثار وی جزو ادبیات جهانی
و شاهکارهای جاودانی است - حضرت امیر خسرو نیز که
در این نیم قاره ما زمان این شاعر بزرگ ایران را
درک کرده است درین راه با وی همگامی داشته و
بر بساط سخن ساز محبت و دوستی را برای جهان
و جهانیان نواخته و با اشعار خود که شعله جاوید آسانی
است و مسائل آسایش و آرامش درونی را برای بنی نوع
فراهم ساخته است - اینک کلیات غزلیات شیرین و
سوزناک وی به علاقمندان و سخن دوستان تقدیم
میگردد -

سید باهر علی

۱۱۱

۴

تجدید نظر

چند مورد بعنوان نمونه از مواردی که متن غزلیات
مجلد حاضر مغشوش یا نادرست بوده و از روی حدس طبق
موازین علمی تصحیح نموده ام بقرار زیر است :

گر کام رسد ورنرسد دوست پسندست
خسرو نرسد از رخ زیبا بدگر سو

۱۶ : ۱۶۵۳ : ۱۰

پس از مردن دعای تربت من
پسندست آنکه گوئی ، گو فلان کو

۱۹ : ۱۶۵۶ : ۶

در هر دو بیت فوق 'پسند' تصحیف است از 'پسند' -

دل زان سر زلف دو تا زیر کلاهش کرده جا
گر جان من پرسی کجا اینک ته یکتای او

۲۲ : ۱۶۵۹ : ۳

در مصراع دوم املائی 'یکتای' ، باید 'یک تایی' باشد -

کس را از آن خود نشد آن بیوفای سنگدل
بیهوده سودا می پزی خسرو به جستجوی او

۲۳ : ۱۶۶۵ : ۵

بجای 'جستجوی' باید 'جست و جوی' باشد -

از پی تو ز خونِ دل شربتِ مهر ساختم
تیر نکردِ رحمتی چشمِ حراخوارِ تو

۶ : ۱۶۶۲ : ۲۶

'تیر' تصحیفی است از 'تیز' -

گر ترا جولان نباشد گر تو از من صد کشی
یا مرا اول بکش یا بیش در جولان مشو

۶ : ۱۶۶۷ : ۳۲

'از' ظاهراً سهوِ نساخ است - حتماً بجای این کلمه 'چون'

بوده است -

ابرِ ترش مکن که شود کشته عالم
زین چاشنی که می نگرم در کبانِ تو

۵ : ۱۶۷۵ : ۳۱

'ابرِ ترش' ظاهراً تصحیفی است از 'ابرو ترش' -

خسرو چو خسروی ز سفالِ سگِ کویش
جمشید بردِ خرمی از جامِ جم او

۵ : ۱۶۸۷ : ۵۶

در مصراعِ اول 'خسروی' تصحیفی است از 'خورد می' -

از بس که کوبت هیچ گه خالی نباشد راهِ کس
هر لحظه بینم تازه تر داغِ مگانِ کوی تو

۳ : ۱۶۸۹ : ۵۸

’راه کس، ظاهراً تصحیفے است از ’ز آہ کس، -
گفتی کہ سوی باغ رو تا بو کہ دل بکشایدت
او فتح ما را کے دود چندین گرہ در موے تو

۷ : ۱۶۸۹ : ۵۹

’دود، تصحیفے است از ’زند، -

امشب کہ مہمان منی فردا کہ خواہی زیستن ؟
بگذار تا یک ساعتے می بیم اندر روے تو

۸ : ۱۶۸۹ : ۵۹

’خواہی، نادرست است - حتماً ’خواهد، بودہ -

میگوید : فردا کہ خواهد زیست ؟ معلوم نیست فردا درین دنیا
باشم -

غم من بشنوائے باد و چو هست این گلہ اے نوعے
مگو آن جا و گر گوئی بسان شرمساران گو

۷ : ۱۶۹۱ : ۶۲

’گلہ اے نوعے، تصحیفے است از ’کبہ’ نوحے، -

بیا اے باغ جانان تا بنگرم سرو روان تو
مرا دربان رها کن تا بمیرد باغبان تو

۱ : ۱۶۹۳ : ۶۴

در مصراع اول ’جان، باید باشد نہ ’جانان،

من چون زیم کہ جہد تو درخانہ و برون
سنگ ملامتے سگ دیوانہ ساختہ

۳ : ۱۷۳۷ : ۱۳۶

در مصراع اول 'جهد' نادرست است حتماً این کلمه 'مهد' بوده است۔
مردم چو بیوفاست همه آهوان دشت
کارامگاه خویش بویرانه ساخته

۸ : ۱۷۴۷ : ۱۳۷

'کارامگاه' نادرست است و حتماً این کلمه 'درینجا' 'آرامگاه' بوده است۔
من از تو می طلب کرده و تو بادشنام
جواب داده ای و من مست آن جواب شده

۸ : ۱۷۴۹ : ۱۳۵

در مصراع اول اشتباه عجیبی است - بجای 'می' حتماً 'درینجا'
کلمه 'باده' بوده است که کاتب بجای آن مترادف آنرا نوشته
'داده ای' هم تصحیفی است از 'دادی' -

بیا بمجلس رندان و برکف ساقی
قرآن چشمه خورشید من بیک شبه ماه
در مصراع دوم بجای 'قرآن' ظاهراً 'قران' بوده و 'من'
تصحیفی است از 'بین' -

ببرد تشنگی از خلق را که از لب تو
بتاب چشمه حیوان شد آشنا روزه

۶ : ۱۷۵۲ : ۱۳۳

در مصراع دوم حتماً بجای 'بتاب' 'به آب' بوده است -

نپرسد ز تو این را که از کرشمه و ناز
قصاص میکنم و بر گناه نا کرده

۶ : ۱۷۵۳

درجای 'میکم' که درینجا نادرست است حتماً 'میکنی' بوده است -
گل از رخ تو بدزدید و روی پنهان داشت
ولیک پاره شدش ناگه از صبا پرده

۴ : ۱۷۵۵ : ۱۷۵

بجای 'بزدردید و روی پنهان' دراصل شعر حتماً 'بدزدید روی
و پنهان' بوده است -

تو دور افتاده از ماونگنجد شوق در ناله
بیا کزدست تو هم پیش تو پاره کنم جامه

۱ : ۱۷۰۱

'ناله' ظاهراً تصحیفه است از 'نامه'،

به چندین پیش هر چشمی ز چشم خسروت رقی
پسندت نیست آخر بریکه خادم دو بادامه

۸ : ۱۷۰۱

'پیش' تصحیفه است از 'نیش' و 'خادم' از 'خارم'،

جولان خیانت را چشم تو بیک غمزه
اندر دل تنگ من بشگافته ره کرده

۳ : ۱۷۰۲

'خیانت' تصحیفه است از 'خیالت'،

با عشق دو چشمش چون رقی ز پی خویش
خسرو تو ره رقی رندانه و یارانه

۳ : ۱۷۰۳

ظاہراً 'خویش'، تصحیفے است از 'کویش'،
تو مرده فتادہ بندہ در عشق
در مذہب غم قدیم گشتہ

۲ : ۱۶۱۲ : ۸۹

'تو، تصحیفے است از 'تا،

بہر توام میکشد ہدیہ من روی تو
جلوہ عاشق بدہ ہدیہ بدہ یا مدہ

۷ : ۱۳۳۰ : ۱۲۷

بجای 'میکشد، 'میکشند، و بجای 'جلوہ عاشق، 'جلوہ بہ عاشق،
باید باشد۔

زاندہ کہ دید خسرو مستانہ خفت و خیزش
ماجاہ کل شیئی راسن علی نیادہ

۸ : ۱۷۳۳ : ۱۳۲

باید باشد ماجاہ کل شیئیء راساً علی بنادہ

چشم مقامر تو از بس دغا کہ دارد
مالیدہ صبرمارا ہمچون حروف حیرہ

۲ : ۱۷۳۳ : ۱۳۲

'حروف حیرہ، تصحیفے است از 'سفوف زیرہ، -

آباد بر تو جانا کز کشتن عزیزان
وہ کو خراب کردہ آباد صد حطیرہ

۳ : ۱۷۳۳ : ۱۳۳

بجای 'حطیرہ، 'حظیرہ، باید باشد۔

روزی به لاغ گفتم کت نسبتی است بامه
من بعد لست حیاً من شدة النوامه

۱ : ۱۳۳ : ۱۴۳۵

بجای 'النوامه'، 'الندامه'، باید باشد۔

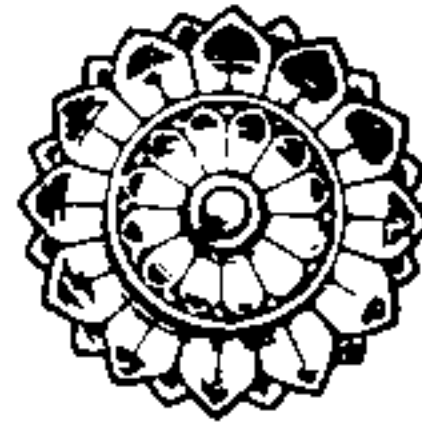
هر شبی تا روز میسوزم گدازان همچو شمع
دم بدم از سوزش من حله روشن کرده ای
'حاله'، تصحیفی است از 'حجله'۔

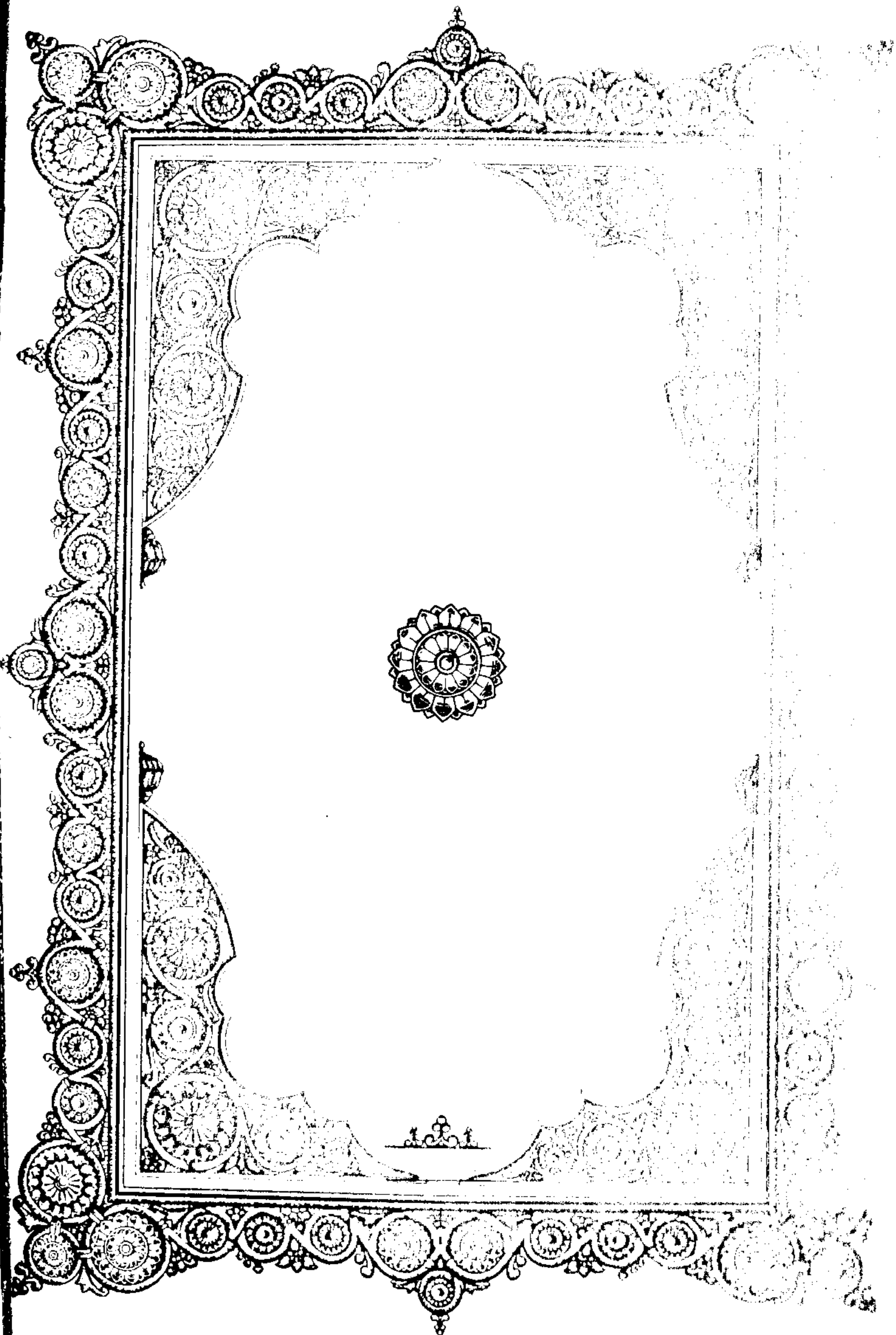
برای این توفیق در درگاه خداوند متعال سپاسگزارم۔

وزیرالرحمن عابدی

یکم ماه اوت ۱۹۷۵ء

این ۵۹، سمن آباد، لاهور (پاکستان)

علامہ ورموز

- ا : شعر کا مصراع اول
ب : شعر کا مصراع ثانی
پ ۱ : نسخہ خطی دیوان خسرو ،
دانشگاہ پنجاب ، لاہور ،
بشمارہ : Pi VI 40
- پ ۲ : نسخہ خطی دیوان امیر خسرو ،
دانشگاہ پنجاب ، لاہور ،
بشمارہ : APi VI 31
- پ ۳ : نسخہ خطی بقیہ نقیہ ،
دانشگاہ پنجاب ، لاہور ،
بشمارہ : Pi VI 40 A
- ت : دیوان کامل امیر خسرو دہلوی ،
مطبوعہ تہران ، ۱۳۴۲ء ش
- ج : نسخہ خطی دیوان امیر خسرو ،
فٹز ولیم میوزیم ، کیمبرج ،
بشمارہ : 199 (P) 506
- رک : رجوع کنید بہ
ق : تصحیح قیاسی

۱م : نسخہ خطی مجموعہ دیوانہایِ چہار شاعر ،
برٹش میوزیم ، لندن ،
بشمارہ : 220 or 3486

۲م : نسخہ خطی دیوانِ امیر خسرو ،
برٹش میوزیم ، لندن ،
بشمارہ : Add. 22, 700

۳م : نسخہ خطی کلیاتِ امیر خسرو ،
برٹش میوزیم ، لندن ،
بشمارہ : Add. 21, 104

مطلع ۱ : مطلع کا مصرعِ اول

مطلع ب : مطلع کا مصرعِ ثانی

مقطع ۱ : مقطع کا مصرعِ اول

مقطع ب : مقطع کا مصرعِ ثانی

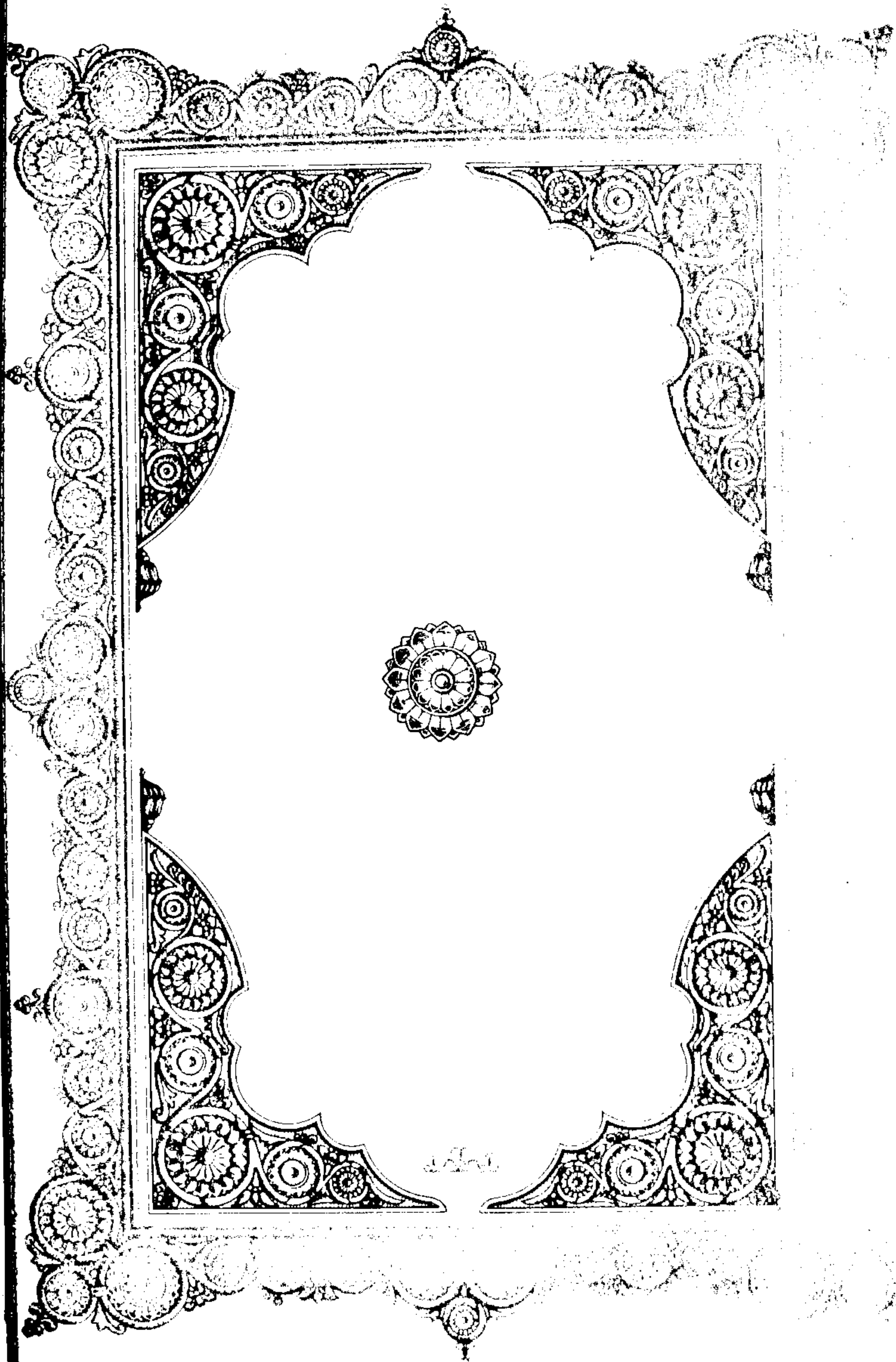
ن ۱ : کلیاتِ عناصرِ دواوینِ خسرو ،
مطبوعہ کانپور ، ۱۹۱۶ء

ن ۲ : دیوانِ امیر خسرو دہلوی ،
مطبوعہ لکھنؤ ، ۱۹۶۷ء

* : اضافہ شدہ غزل یا بیت

سپ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

دیباچہ

خدائے ذوالجلال سبحانہ و تعالیٰ کا لاکھ لاکھ شکر ہے کہ ”کلیاتِ غزلیاتِ خسرو“ کی طباعت کا کام تکمیل کو پہنچا۔ اگرچہ اس کی طباعت کے مراحل بے حد طویل اور صبر آزما تھے مگر پھر بھی یہ بات میرے لیے انتہائی مسرت و اطمینان کی موجب ہے کہ حضرت امیر خسرو علیہ الرحمہ کی ”سات سو سالہ برسی“ کے موقع پر ہونے والی تقریبات کے آغاز سے پہلے پہلے ”کلیاتِ غزلیاتِ خسرو“ کی آخری جلد بھی چھپ گئی۔ الحمد للہ علیٰ ذلک۔

”کلیاتِ غزلیاتِ خسرو“ کی اس (چوتھی) جلد میں ۳۳۸ کی تعداد میں غزلیات شامل ہیں، جن کی ردیف وار تفصیل حسب ذیل ہے :

۵۴	:	و	ردیف
۷۸	:	۵	“
۲۰۶	:	ی	“
۳۳۸	:		کل غزلیں

یہ تعداد ہمارے ”کلیات“ کے شماره مسلسل کے مطابق ۱۶۴۴

سے ۱۹۸۱ تک کی غزلوں پر مشتمل ہے۔ اس تعداد میں ۲۶۴ غزلیں ہمارے بنیادی نسخے (ت) کی ہے جب کہ اس میں ۷۳ غزلوں کا اضافہ دوسرے نسخوں کی مدد سے کیا گیا ہے۔ ان اضافہ شدہ غزلوں کی تفصیلی فہرست ذیل کے مطابق ہے :

اضافہ شدہ غزلوں کی فہرست

ترتیبی شمارہ	زیر نظر نسخے میں غزل کا ترتیبی شمارہ	ماخذ
۱	۱۶۸۷	ن ۱، ۲
۲	۱۶۸۸	پ ۱، ۲، ۳، م ۱، ۲، ۳
۳	۱۶۸۹	ن ۱، ۲
۴	۱۶۹۰	م ۲، ۳، م ۱، ۲
۵	۱۶۹۱	پ ۱، ۲، پ ۳، م ۱، ۲، ۳
۶	۱۶۹۲	ج ۱، ۲، م ۱، ۲، ۳، م ۱، ۲
۷	۱۶۹۳	پ ۱، ۲، م ۱، ۲، ۳
۸	۱۶۹۴	پ ۱، ۲، م ۱، ۲، ۳
۹	۱۶۹۵	پ ۱، ۲، م ۱، ۲، ۳
۱۰	۱۶۹۶	پ ۲، ۳
۱۱	۱۶۹۷	پ ۲، ۳، م ۱
۱۲	۱۷۶۴	پ ۱، ۲، پ ۳، ج ۱، ۲، م ۱، ۲، ۳
		ن ۱، ۲

پ ۱، م ۲، م ۳، ن ۱، ن ۲	۱۷۶۵	۱۳
ن ۱، ن ۲	۱۷۶۶	۱۴
پ ۱، ج ۲، م ۳	۱۷۶۷	۱۵
پ ۱، پ ۲، م ۳	۱۷۶۸	۱۶
پ ۲، م ۲	۱۷۶۹	۱۷
پ ۲	۱۷۷۰	۱۸
پ ۱، م ۲، م ۳	۱۷۷۱	۱۹
پ ۱، پ ۲، م ۳، ن ۱، ن ۲	۱۷۹۰	۲۰
ن ۲		
م ۲، م ۳، ن ۱، ن ۲	۱۷۹۱	۲۱
پ ۱، ج ۲، م ۳	۱۷۹۲	۲۲
م ۱، م ۲، م ۳، ن ۱، ن ۲	۱۸۸۵	۲۳
پ ۱، م ۱، م ۲، م ۳، ن ۱، ن ۲	۱۸۸۶	۲۴
پ ۱، پ ۲، م ۳، م ۲، ن ۱، ن ۲	۱۸۸۷	۲۵
ن ۲		
پ ۱، پ ۲، م ۳، م ۲، ن ۱، ن ۲	۱۸۸۸	۲۶
ن ۲		
پ ۱، م ۲، م ۳، ن ۱، ن ۲	۱۸۸۹	۲۷
پ ۱، م ۲، م ۳، ن ۱، ن ۲	۱۸۹۰	۲۸
م ۲، م ۳، ن ۱، ن ۲	۱۸۹۱	۲۹
ج ۲، م ۳، ن ۱، ن ۲	۱۸۹۲	۳۰
پ ۲، م ۳، م ۲، ن ۱، ن ۲	۱۸۹۳	۳۱

پ ۱، پ ۲، م ۲، م ۳، ن ۱، ن ۲	۱۸۹۴	۳۲
ج ۲، م ۱، ن ۱، ن ۲	۱۸۹۵	۳۳
ج ۲، م ۱، ن ۱، ن ۲	۱۸۹۶	۳۴
پ ۱، م ۱، م ۲، م ۳، ن ۱، ن ۲	۱۸۹۷	۳۵
م ۲، م ۳، ن ۱، ن ۲	۱۸۹۸	۳۶
م ۲، م ۳، ن ۱، ن ۲	۱۸۹۹	۳۷
پ ۱، پ ۲، م ۲، م ۳، ن ۱، ن ۲	۱۹۰۰	۳۸
م ۲، م ۳، ن ۱، ن ۲	۱۹۰۱	۳۹
م ۲، م ۳، ن ۱، ن ۲	۱۹۰۲	۴۰
پ ۱، م ۲، م ۳، ن ۱، ن ۲	۱۹۰۳	۴۱
پ ۱، م ۲، م ۳	۱۹۰۴	۴۲
پ ۱، م ۲	۱۹۰۵	۴۳
پ ۱، م ۲	۱۹۰۶	۴۴
پ ۱، م ۲، م ۳	۱۹۰۷	۴۵
پ ۱، م ۲، م ۳	۱۹۰۸	۴۶
پ ۱، م ۲، م ۳	۱۹۰۹	۴۷
پ ۱، پ ۲، م ۲	۱۹۱۰	۴۸
پ ۲، م ۱، م ۲، م ۳	۱۹۱۱	۴۹
پ ۲، م ۲	۱۹۱۲	۵۰

پ ۲، م ۲	۱۹۱۳	۵۱
پ ۲، م ۳	۱۹۱۴	۵۲
پ ۲	۱۹۱۵	۵۳
پ ۲	۱۹۱۶	۵۴
پ ۲، م ۳	۱۹۱۷	۵۵
پ ۱، م ۲، م ۳، ن ۱، ن ۲	۱۹۶۳	۵۶
پ ۱، پ ۲، م ۱، م ۲، م ۳، ن ۱، ن ۲	۱۹۶۴	۵۷
پ ۱، م ۳، ن ۱، ن ۲	۱۹۶۵	۵۸
پ ۱، پ ۲، ج ۲، م ۲، م ۳، ن ۱، ن ۲	۱۹۶۶	۵۹
(ستن میں * کی علامت چھپنے سے رہ گئی ہے۔)		
م ۱، م ۲، ن ۱، ن ۲	۱۹۶۷	۶۰
پ ۱، م ۲، م ۳، ن ۱، ن ۲	۱۹۶۸	۶۱
پ ۱، م ۳، ن ۱، ن ۲	۱۹۶۹	۶۲
پ ۱، ج ۲، م ۲، م ۳، ن ۱، ن ۲	۱۹۷۰	۶۳
ج ۲، م ۲، م ۳، ن ۱، ن ۲	۱۹۷۱	۶۴
ج ۲، م ۲، م ۳، ن ۱، ن ۲	۱۹۷۲	۶۵
پ ۱، م ۲، م ۳، ن ۱، ن ۲	۱۹۷۳	۶۶
م ۲، م ۳، ن ۱، ن ۲	۱۹۷۴	۶۷
م ۲، ن ۱، ن ۲	۱۹۷۵	۶۸

پ ۱، م ۲، م ۳	۱۹۷۶	۶۹
پ ۱، م ۲، م ۳	۱۹۷۷	۷۰
پ ۱، م ۳	۱۹۷۸	۷۱
پ ۲، م ۲	۱۹۷۹	۷۲
پ ۲	۱۹۸۰	۷۳
پ ۲	۱۹۸۱	۷۴

اس جلد کے حدود میں نسخہ "ت" کی غزلیات میں ۷۳ غزلوں کے اضافے کے علاوہ مطبوعہ غزلوں کے ایات کی تعداد میں بھی حسب ذیل ۱۶۰ ایات کا اضافہ ہوا ہے :

اضافہ شدہ ایات کی فہرست

ترتیبی شمارہ	زیر نظر نسخہ میں غزل کا ترتیبی شمارہ	شمارہ بیت	ماخذ
۱	۱۶۴۷	۲	پ ۱، م ۳
۲	۱۶۴۸	۲	ن ۱
۳		۳	پ ۲، م ۲، ن ۱
۴	۱۶۵۱	۴	پ ۲
۵	۱۶۵۳	۴	پ ۱
۶		۵	پ ۱
۷		۶	م ۳، ن ۱
۸		۹	ن ۱
۹	۱۶۵۶	۳	پ ۱، ج ۱، م ۱، م ۳، ن ۱

پ ۱، پ ۲، م ۲	۵	۱۶۶۳	۱۰
پ ۱	۷		۱۱
پ ۱، پ ۲، م ۱، م ۲،	مقطع	۱۶۷۳	۱۲
م ۳، ن ۱			
پ ۱، م ۳، ن ۱	۵	۱۶۷۵	۱۳
پ ۱، م ۲، ن ۱	۷	۱۶۷۷	۱۴
(متن میں * کی علامت چھپنے سے رہ گئی ہے -)			
پ ۲	۵	۱۶۷۹	۱۵
(متن میں * کی علامت چھپنے سے رہ گئی ہے -)			
پ ۱، پ ۲، ج، م ۲،	۷	۱۶۸۲	۱۶
م ۳، ن ۱			
پ ۱، پ ۲، م ۲، م ۳،	۴	۱۶۸۳	۱۷
ن ۱			
پ ۱، م ۲، م ۳	۴	۱۶۹۰	۱۸
پ ۱، م ۲، م ۳	۵		۱۹
پ ۱، م ۲، م ۳	۶	۱۶۹۳	۲۰
پ ۱، م ۲، م ۳	۳	۱۶۹۴	۲۱
پ ۱، م ۲، م ۳	۸		۲۲
پ ۱، م ۳، ن ۱	۲	۱۷۰۰	۲۳
پ ۱، م ۲، ن ۱	۳	۱۷۰۱	۲۴

ن ۱	۴	۱۷۰۴	۲۵
پ ۱، پ ۲، م ۲، م ۳	۲	۱۷۰۶	۲۶
پ ۱، پ ۲، م ۲، م ۳	۶		۲۷
ن ۱			
پ ۱، پ ۲، م ۲، م ۳	۷		۲۸
ن ۱			
پ ۲، م ۳	۵	۱۷۱۱	۲۹
(متن میں * کی علامت چھپنے سے رہ گئی ہے۔)			
پ ۱، پ ۲، م ۲، م ۳	۲	۱۷۱۸	۳۰
ن ۱			
پ ۲	۳	۱۷۲۰	۳۱
پ ۲	۴		۳۲
پ ۲	۵		۳۳
پ ۲	۱۷		۳۴
پ ۲	۱۸		۳۵
پ ۱، پ ۲، م ۲، م ۳	۵	۱۷۲۴	۳۶
ن ۱			
پ ۱، پ ۲، م ۲، م ۳	۶		۳۷
ن ۱			
پ ۱، پ ۲، م ۲، م ۳	۲	۱۷۲۶	۳۸
پ ۱، م ۲	۴		۳۹

پ، ا، م، ن، ۱	۳	۱۷۲۷	۳۰
پ، ا، پ، م، م، م، ۳	۸	۱۷۲۸	۳۱
ن، ۱			
پ، ا، ج، م، م، ۳	۳	۱۷۳۱	۳۲
ن، ۱			
پ، ا، ج، م، م، ۳	۴		۳۳
ن، ۱			
پ، ا، م، م، م، ن، ۱	۳	۱۷۳۶	۳۴
پ، ا، م، م، ۳	۵	۱۷۳۷	۳۵
پ، ا، م، م، ۳	۸	۱۷۳۹	۳۶
پ، ا، م، م، ن، ۱	۸	۱۷۵۳	۳۷
ن، ۱	۹		۳۸
پ، ا، ن، ۱	۶	۱۷۵۴	۳۹
پ، ا، م، م، م، ن، ۱	۷		۵۰
پ، ا، م، م، ۳	۲	۱۷۵۶	۵۱
پ، ا، پ، م، م، ن، ۱	۵	۱۷۵۷	۵۲
پ، ا، پ، م، ن، ۱	۶		۵۳
پ، ا، پ، م، م، ن، ۱	۷		۵۴
پ، ا، م، ۱	مقطع		۵۵
پ، ا، پ، م، م، م، ن، ۱	۳	۱۷۵۸	۵۶
پ، ا، پ، م، م، ن، ۱	۵		۵۷
پ، ا، پ، م، م، ۳	۳	۱۷۶۳	۵۸

پ، ا، پ، ج، م، ۲	۴	۱۷۶۳	۵۹
۳ م			
پ، ا، پ، ج، م، ۲	۸		۶۰
پ، ا، م، م، ۲	۳	۱۷۶۵	۶۱
پ، ا، م، م، ۲	۷		۶۲
پ، ا، م، م، ۲	۸		۶۳
پ، ا، م، م، ۲	۳	۱۷۷۷	۶۴
پ، ا، ن، ۱	۴	۱۷۷۸	۶۵
پ، ا، م، م، ۲	۴	۱۷۸۹	۶۶
پ، ا، م، م، ۲	۵		۶۷
پ، ا	۶		۶۸
پ، ا، پ، م، م، ۲	۵	۱۷۹۰	۶۹
پ، ا، م، م، ۳	۸		۷۰
پ، ا، پ، م، م، ن، ۱	۶	۱۷۹۳	۷۱
پ، ا، پ، م، م، ۲	۷		۷۲
ن، ۱			
پ، ا، پ، ۲	۷	۱۷۹۵	۷۳
پ، ا، م، م، ن، ۱	۶	۱۷۹۹	۷۴
پ، ا، م، م، ن، ۱	۸		۷۵
پ، ا، ج، م، م، ۳	۳	۱۸۰۲	۷۶
ن، ۱			
پ، م، ۲	۴	۱۸۰۴	۷۷

پ، ۲، ۲، ۲	۶	۱۸۰۴	۷۸
پ، ۱، ۲، ۲	۸	۱۸۰۵	۷۹
پ، ۱، ۲، ۲، ۲، ۲، ۲	۶	۱۸۰۹	۸۰
پ، ۱، ۲، ۲، ۲	۶	۱۸۱۰	۸۱
پ، ۱، ۱، ۱، ۱، ۱، ۱	مقطع	۱۸۱۴	۸۲
پ، ۲، ۲، ۲، ۲، ۲	۵	۱۸۱۶	۸۳
پ، ۱، ۱، ۱، ۱، ۱	۶	۱۸۲۱	۸۴
پ، ۱، ۱، ۱، ۱، ۱	۸		۸۵
پ، ۱، ۱، ۲، ۲، ۲	۸	۱۸۲۲	۸۶
پ، ۱، ۲، ۲، ۲، ۲	۲	۱۸۲۴	۸۷
پ، ۲، ۲، ۲، ۲، ۲	۵		۸۸
پ، ۱، ۲، ۲، ۲، ۲، ۲	۶		۸۹
پ، ۲، ۲، ۲	۷		۹۰
ج، ۲، ۲، ۲، ۲، ۱، ۱	۲	۱۸۳۳	۹۱
۲، ۲، ۱، ۱، ۱	۴		۹۲
پ، ۱، ۲، ۲، ۲، ۲	۴	۱۸۴۵	۹۳
پ، ۱، ۲، ۲	۵		۹۴
پ، ۱، ۲، ۲، ۲، ۲	۷		۹۵
پ، ۱، ۲، ۲، ۲، ۲	۸		۹۶
پ، ۱، ۲، ۲	۹		۹۷
پ، ۱، ۲، ۲	۱۰		۹۸
پ، ۱، ۲، ۲	مقطع		۹۹

پ، ۲ م، ۲ م، ۳ ن، ۱	۳	۱۸۴۹	۱۰۰
پ، ۲ م، ۲ م، ۳ ن، ۱	۳		۱۰۱
پ، ۲ م، ۲ م، ۳ م	۳	۱۸۵۴	۱۰۲
پ، ۲ م، ۳ م	۳		۱۰۳
پ، ۲ م، ۳ م	۵		۱۰۴
پ، ۲ م، ۲ م، ۳ م	۹		۱۰۵
ج، ۲ م، ۳ ن، ۱	۲	۱۸۵۹	۱۰۶
پ، ۱ م، ۲ م	۴	۱۸۶۲	۱۰۷
پ، ۱ م، ۲ م، ۳ م	۶		۱۰۸
پ، ۱ م، ۲ م، ۳ ن، ۱	۳	۱۸۶۹	۱۰۹
پ، ۱ م، ۲ م، ۳ م، ۳ ن، ۱	مقطع		۱۱۰
پ، ۱ م، ۲ م، ۳ م، ۳ ن، ۱	۲	۱۸۷۱	۱۱۱
پ، ۱ م، ۲ م، ۳ م، ۳ ن، ۱	۶	۱۸۷۲	۱۱۲
پ، ۱ م، ۲ م، ۳ م، ۳ ن، ۱	مقطع		۱۱۳
پ، ۱ م، ۲ م، ۲ م، ۳ م	۸	۱۸۷۴	۱۱۴
پ، ۱ م، ۲ م، ۲ م، ۳ م	مقطع		۱۱۵
پ، ۲ م، ۲ م	۴	۱۸۷۷	۱۱۶
پ، ۲ م، ۲ م، ۳ م	۷	۱۸۸۸	۱۱۷
پ، ۱ م، ۲ م، ۳ م	۵	۱۸۸۹	۱۱۸
پ، ۱ م، ۲ م، ۳ م، ۳ ن، ۱	۶		۱۱۹
پ، ۲ م	۷	۱۸۹۳	۱۲۰
پ، ۱ م، ۲ م، ۲ م، ۳ م	۸	۱۹۰۰	۱۲۱

۲۲

پ ۱، ۳ م	۳	۱۹۰۳	۱۲۲
پ ۲، ۳ م	۳	۱۹۱۹	۱۲۳
پ ۲، ۳ م	مقطع		۱۲۴
(متن میں * کی علامت چھپنے سے رہ گئی ہے -)			
پ ۱، ج، ۲ م، ۳ م	۴	۱۹۳۲	۱۲۵
ن ۱			
پ ۱، ج، ۲ م، ۳ م	۷		۱۲۶
ن ۱			
پ ۱، ج، ۲ م، ۳ م	۲	۱۹۲۳	۱۲۷
ن ۱			
ن ۱	۷	۱۹۲۸	۱۲۸
ن ۱	۸		۱۲۹
م ۲، ن ۱	مقطع		۱۳۰
پ ۱، پ ۲، ن ۱	مقطع	۱۹۳۲	۱۳۱
پ ۲، ۳ م	۳	۱۹۳۶	۱۳۲
پ ۱، ۲ م، ن ۱	۴	۱۹۴۱	۱۳۳
پ ۱، ۳ م، ن ۱	۵		۱۳۴
پ ۱، پ ۲، ۲ م، ن ۱	۸	۱۹۴۵	۱۳۵
پ ۱، پ ۲، ۲ م، ن ۱	مقطع		۱۳۶
پ ۱، ۳ م	۵	۱۹۴۶	۱۳۷
پ ۱، ۳ م	۶		۱۳۸

پ، ۱، پ، ۲، م، ۲، م، ۳، ن، ۱	۲	۱۹۴۸	۱۳۹
پ، ۱، م، ۲، م، ۳	۴	۱۹۵۱	۱۴۰
پ، ۲، ن، ۱	مقطع	۱۹۵۴	۱۴۱
پ، ۱، م، ۲، ن، ۱	۶	۱۹۵۵	۱۴۲
پ، ۱، ج، م، ۲، م، ۳	۵	۱۹۵۶	۱۴۳
پ، ۱، م، ۲، م، ۳	۳	۱۹۵۷	۱۴۴
پ، ۱، م، ۲، م، ۳	۵		۱۴۵
پ، ۱، پ، ۲، م، ۲، م، ۳	۹		۱۴۶
پ، ۱، ج، م، ۱، م، ۲، م، ۳، ن، ۱	۵	۱۹۵۹	۱۴۷
پ، ۱، ج، م، ۲، م، ۳	۶		۱۴۸
پ، ۱، م، ۱، م، ۲، م، ۳، ن، ۱	۷		۱۴۹
پ، ۱، م، ۲، م، ۳	۴	۱۹۶۳	۱۵۰
پ، ۱، م، ۳	۵		۱۵۱
پ، ۱، م، ۳	۷		۱۵۲
پ، ۱، م، ۲، م، ۳	۸		۱۵۳
پ، ۱، پ، ۲، م، ۱، م، ۲، م، ۳	۴	۱۹۶۴	۱۵۴
پ، ۱، م، ۳	۴	۱۹۶۶	۱۵۵
پ، ۱، م، ۲، م، ۳	۵	۱۹۶۸	۱۵۶
پ، ۱، م، ۲، م، ۳	۶		۱۵۷

۱۵۸	۱۹۷۵	۳	پ ۲
۱۵۹		۷	پ ۲، م ۲
۱۶۰		۹	پ ۲، م ۲

اس طرح ہمارے ”کلیات“ کی چاروں جلدوں میں شامل اضافہ شدہ غزلیات اور ابیات کی کل تعداد بالترتیب ۲۵۵ اور ۸۳۳ ہو گئی ہے، جو الگ الگ ہر جلد کے اعتبار سے بتفصیل ذیل ہے:

جلد اول	:	غزلیات	۳۳	ابیات	۱۱۵
” دوم	:	”	۵۷	”	۳۲۷
” سوم	:	”	۸۰	”	۲۳۱
” چہارم	:	”	۷۳	”	۱۶۰
کل تعداد	:	غزلیات	۲۵۵	کل ابیات	۸۳۳

ہمارے بنیادی نسخے (ت) میں شامل غزلوں کی تعداد ۱۷۲۷ ہے، جو شمارہ مسلسل کی غلط طباعت کے باعث ۱۷۲۶ معلوم ہوتی ہے۔ اس تعداد میں سے صرف ایک یعنی آخری غزل ہم نے اپنے ”کلیات“ میں شامل نہیں کی کیونکہ یہ غزل دراصل عبید زاکانی (وفات ۷۷۲ھ) کی ہے اور حضرت اسیر خسروؒ سے اس غزل کی نسبت ہنوز مشکوک ہے۔ زیر بحث غزل کا سطر یہ ہے:

افتاد بازم در سر ہوائی
دل باز دارد میلی بجائی
اور اس غزل کا مقطع نسخہ "ت" میں اس طرح مندرج ہے :

گر چشم خسرو تیرش بہ بیند
دیگر نہ بیند چشمش بلائی
اس کے مقابل عبید زاکانی کے ہاں اس غزل کا مقطع ذیل کے
مطابق ملتا ہے :

چشم عبید ار سیرش بہ بیند
دیگر نہ بیند چشمش بلائی

قیاس یہ چاہتا ہے کہ پہلی مرتبہ یہ غزل دسویں صدی ہجری
میں حضرت امیر خسروؒ سے منسوب ہوئی کیونکہ ابھی تک
اس سے پہلے کے کسی نسخے میں اس غزل کا سراغ نہیں ملتا۔
الغرض اس محذوف غزل کے علاوہ نسخہ "ت" کی ۱۷۲۶
غزلیں ہمارے "کلیات" میں شامل ہیں۔ ان میں ۲۵۵ غزلوں
کے اضافے کے بعد ہمارے "کلیات" میں شامل غزلوں کی کل
تعداد ۱۹۸۱ ہو گئی ہے۔ ان میں سے پہلی جلد میں ۴۰۹ ،
دوسری جلد میں ۶۵۸ ، تیسری جلد میں ۵۷۶ اور چوتھی
جلد میں ۳۳۸ غزلیں شامل ہیں۔

۱۔ کلیات عبید زاکانی، مرتبہ: عباس آشتیانی، تہران، ۱۳۳۴ھ

۱۰۱

بعض احباب کو شکایت ہے کہ حضرت امیر خسروؒ سے
منسوب معروف ترین غزل، جو
نہی دائم چہ منزل بود، شب جائے کہ من بودم
بہر سو رقص بسمل بود، شب جائے کہ من بودم
سے شروع ہوتی ہے، کلیات (جلد سوم) میں شامل نہیں
کی گئی۔

اس سلسلے میں عرض ہے کہ ”کلیات“ کی تدوین و تصحیح
کے دوران میں مجھے حضرت امیر خسروؒ کی غزلیات پر مشتمل
بہت سے مطبوعہ اور خطی نسخے دیکھنے کا اتفاق ہوا ہے مگر
کسی ایک میں بھی اس غزل کا نشان نہیں ملا۔ البتہ بعض
تذکرہ نویسوں نے حضرت امیر خسروؒ کے ترجمہ میں اسے
ضرور نقل کیا ہے۔

ان امور کے بیان اور ضروری اعداد و شمار کو پیش کرنے
کے بعد میں ان فروگزاشتوں کا ذکر کر دینا بھی ضروری سمجھتا
ہوں، جو ہر ممکن کوشش اور احتیاط کے باوجود مجھ سے
سرزد ہو گئی ہیں۔ ان فروگزاشتوں میں سب سے اہم فروگزاشت
کا تعلق ایک غزل کی دوبارہ طباعت سے ہے۔ اس کی تکرار
کا مسئلہ اپنی نوعیت کے اعتبار سے ان تمام مسائل سے منفرد
حیثیت کا حامل ہے، جن کا ذکر جلد اول کے دیباچے میں
غزلیات خسرو کی تدوین و ترتیب اور تصحیح کے ضمن
میں کیا جا چکا ہے۔

مکرر طبع ہو جانے والی یہ غزل پہلی مرتبہ ردیف ”غ“
(جلد سوم) میں شماره ۱۲۱۱ پر اور دوسری مرتبہ ردیف ”ی“
(جلد چہارم) میں شماره ۱۹۷۸^(۱) پر چھپی۔

”کلیات“ میں ہونے والی دوسری فروگزاشتوں کا تعلق
زیادہ تر ٹائپ کی طباعت سے ہے، جس کے باعث بعض اعراب
اور علامتیں تھوڑی بہت آگے پیچھے ہو گئی ہیں۔ دو چار
مقامات پر کچھ الفاظ یا ان کے کچھ حصے طباعت کے دوران
میں گر گئے ہیں۔ علاوہ ازیں جلد چہارم میں شماره ۱۹۴۲
اور شماره ۱۹۵۲ کے مابین شماره ۱۹۴۳، ۱۹۴۴،
۱۹۴۵، ۱۹۴۶، ۱۹۴۷، ۱۹۴۸، ۱۹۴۹، ۱۹۵۰ اور
۱۹۵۱ کی بجائے بالترتیب ۱۹۴۴، ۱۹۴۵، ۱۹۴۶، ۱۹۴۷،
۱۹۴۸، ۱۹۴۹، ۱۹۵۰، ۱۹۵۱ اور ۱۹۵۲ چھپ گئے ہیں۔
قارئین سے درخواست ہے کہ وہ ان شماروں کی تصحیح فرما لیں
کیونکہ دیباچے، فہرست غزلیات، فہرست اختلافات و اشتباہات
اور فہرست رجال و اماکن میں اعداد و شمار کے حوالہ جات
اصل شماروں کے مطابق ہی درج کیے گئے ہیں۔

ان تمام فروگزاشتوں کے باوجود مجھے توقع ہے کہ
اہل علم حضرات میری علمی بے بضاعتی، اعراب اور
فصل و وصل کی پابندی کے سلسلے میں آنے والی دشواریوں کو

۱۔ اس غزل کے مکرر اندراج کو مدنظر رکھتے ہوئے جلد چہارم
میں شامل غزلوں کی تعداد ۳۳۷ اور ”کلیات“ میں شامل
غزلیات کی کل تعداد ۱۹۸۰ شمار کی جانی چاہیے۔

سامنے رکھتے ہوئے، میری ان فروگزاشتوں سے صرف نظر فرمائیں
گے۔ انشاء اللہ العزیز ”کلیاتِ غزلیات خسرو“ کی دوسری
اشاعت میں ان فروگزاشتوں کا اعادہ نہ ہوگا۔

سہاسگزاری

میں جناب سید بابر علی شاہ صاحب کی علم دوستی،
حوصلہ مندی و حوصلہ افزائی کے لیے سراپا سپاس ہوں کہ جن
کی بدولت حضرت امیر خسرو علیہ الرحمہ کی غزلیات پر مشتمل
اس ضخیم مجموعے کی دیدہ زیب طباعت کا کام تکمیل پذیر ہوا
اور جنہوں نے اس عاجز کو اپنی پیاپے نوازشات سے سرافرازی
بخشی۔ جزا ہم اللہ احسن الجزاء۔

ناچیز اپنے استادِ مکرم و معظم جناب پروفیسر سید وزیر الحسن
عابدی صاحب کا تہ دل سے شکر گزار ہے، جن کی بدولت میں
”کلیاتِ غزلیاتِ خسرو“ کی جمع و تصحیح کا اہم کام کرنے
کے قابل ہوا اور جنہوں نے ”کلیات“ کے مسودے کی نظر ثانی
بھی فرمائی۔

میں جناب علامہ غلام قادر اور جناب ڈاکٹر محمد بشیر حسین
صاحب کا بھی بہت ممنون ہوں، جنہوں نے مجھے مفید مشورے
دئے۔ میں اپنے گرامی قدر دوست جناب عالمگیر شجاع صاحب
کا بھی رہینِ منت ہوں، جنہوں نے اپنے عظیم ذاتی کتابخانے
کی نادر اور نایاب کتب میرے لیے ارزاں کر دیں۔ علاوہ ازیں

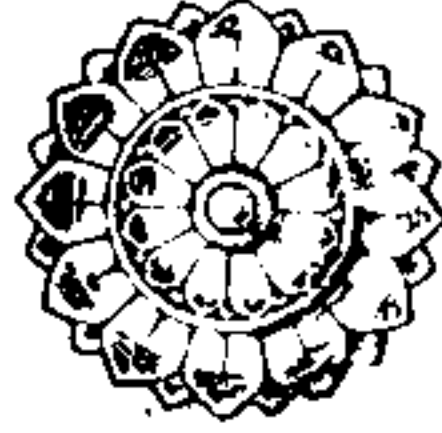
ادارہ ”مطبع عالیہ“ بھی بجا طور پر سپاس گزاری اور تحسین کا مستحق ہے ، جس نے متن میں اعراب اور فصل و وصل کے کام کو بڑی محنت سے انجام دیا ۔

بارِ خدایا ! ان حروف کے اختتام پر میں ایک مرتبہ پھر تیری بارگاہ میں سر بسجود سپاس ہوں کہ محض تیرے ہی فضل و کرم کے باعث یہ حقیر و ہیچمدان اس عظیم کام کو انجام دینے کے قابل ہوا ۔

احقر العباد
اقبال صلاح الدین
عفی عنہ

لاہور ،
یکم ماہ رجب المرجب ۱۳۹۵ھ
(۱۲ جولائی ۱۹۷۵ء)

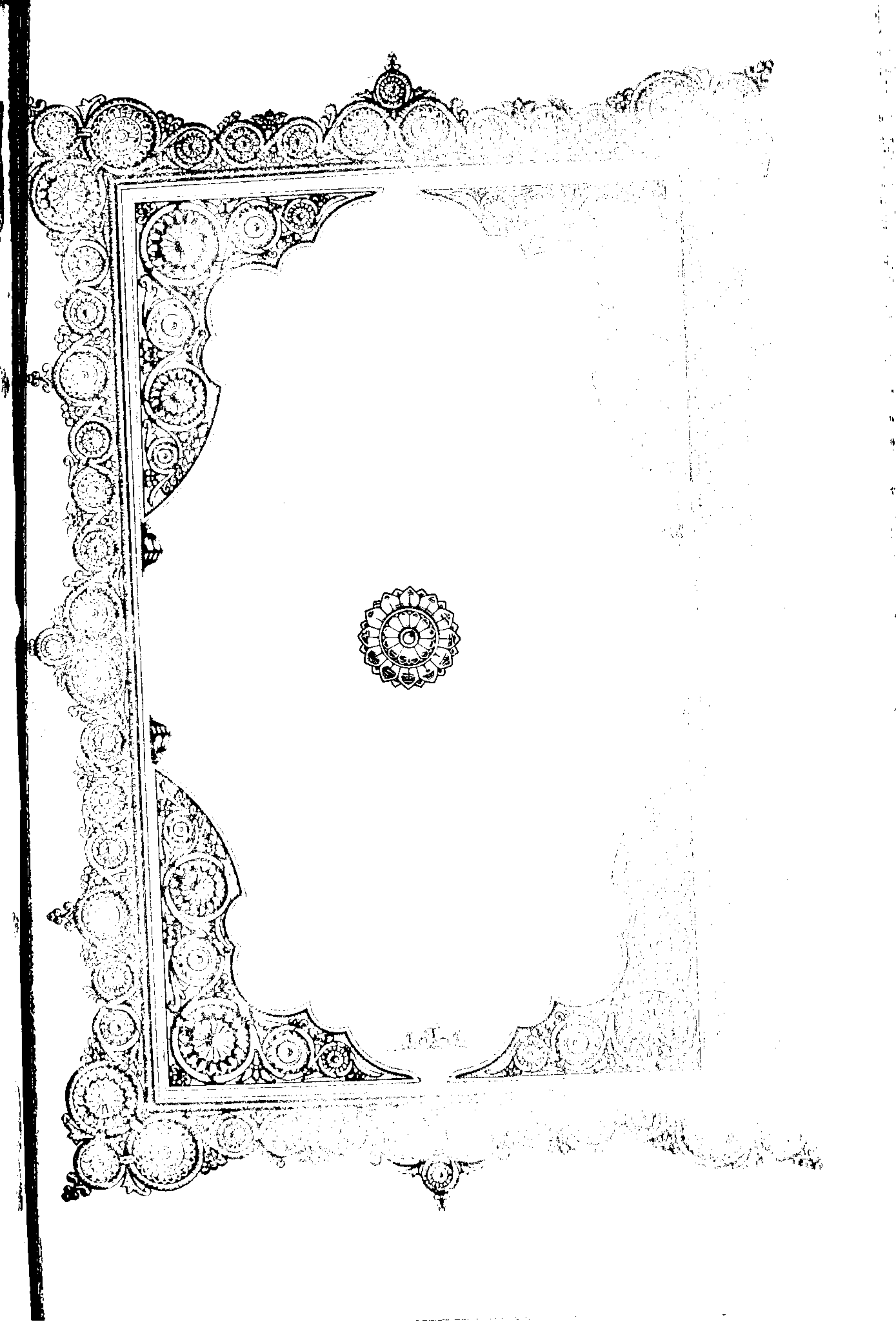

۳۰

فہرستِ غزلیات

جلد چہارم

کلیاتِ غزلیاتِ خسرو

فهرست غزلیات

جلد چهارم

کلیات غزلیات خسرو

[درین فهرست حرفی که در برابر مصراع نوشته شده نشانه اختصاری دیوان خسرو است که آن غزل ازان گرفته شده و این نشانه‌ها طبق مندرجات دیوان کامل امیر خسرو دهلوی، چاپ تهران و کلیات عناصر دواوین خسرو، چاپ نولکشور است - 'ت' برای تحفة الصغر، 'و' برای وسط‌الحویة، 'غ' برای غرة الکمال، 'ب' برای بقیه نقیه و ماخذ سایر غزلهای ازین لحاظ دقیقاً مشخص نیست، ولی حدس زده میشود که باستثنای بعضی از نهاية الکمال است و غزلهائی بین اینهاست که مسلماً از نهاية الکمال میباشد] -

ردیف " و "

شماره مسلسل	مصراع اول	صفحه
۱۶۴۴	دلم را کرد صدپاره به سینه خارخار تو (غ)	۳
۱۶۴۵	دلم آشفته شد، جانا، به بالای بلای تو	۴

شماره مسلسل	مصراع اول	صفحہ
۱۶۴۶	مہ شہگرد من امشب چومہ سی گشت و من با او ۵	
۱۶۴۷	دو رخ بنہای و بازار کواکب بشکن از ہر دو ۶	
۱۶۴۸	بدینسان کز غمت بر خاک دارم ہر زمان پہلو (ب) ۸	
۱۶۴۹	بیچارہ دلم خون شد در پیش خیال تو ۹	
۱۶۵۰	اے جان من آویزان از بند قبای تو ۱۰	
۱۶۵۱	آن کیست کہ سی آید صد لشکر دل با او (غ) ۱۲	
۱۶۵۲	از دوری خود ، جانا ، حال دل من بشنو (ت) ۱۳	
۱۶۵۳	اے رھزن عشاق ، چہ عیار کسی تو (ت) ۱۴	
۱۶۵۴	خلقے ہمہ در شہر و مرا جا بہ دگر سو (و) ۱۵	
۱۶۵۵	اے سبزہ دمانید بہ گردِ قمر از سو ۱۷	
۱۶۵۶	من اینجا و دل گمرہ در آن کو (ت) ۱۸	
۱۶۵۷	زینسان کہ ناوک میزند چشم شکار انداز تو ۱۹	
۱۶۵۸	آن شکل جولانش نگر ، وان خلق در دنبال او ۲۰	
۱۶۵۹	ترکے ست بدخو آنکہ من دارم سر و سودای او ۲۱	
۱۶۶۰	خیزد چو از خواب آن پسر تا کس نشوید روی او ۲۳	
۱۶۶۱	اے زندگانی بخش من لعل شکر گفتار تو ۲۴	
۱۶۶۲	گرچہ کہ هست خون دل بادہ خوشگوار تو ۲۵	
۱۶۶۳	تا بہ زمانہ شد خبر از مہ با کمال تو (و) ۲۶	
۱۶۶۴	باز بہ خون خلق شد چشم جفا نمای تو ۲۸	
۱۶۶۵	نیست کشادہ چشم من جز بہ خیال روی تو ۲۹	
۱۶۶۶	روی یار از سبزہ تر بوستانے یافت نو ۳۰	

شماره مسلسل	مصراع اول	صفحہ
۱۶۶۷	مست میگرددی زِ خانہ ، بیش نافرمان مشو (ب)	۳۱
۱۶۶۸	مردم چشم مرا برد آب و گر آئی درو (ت)	۳۳
۱۶۶۹	از من ، اے سادہ پسر ، دور مشو	۳۴
۱۶۷۰	پر زخم است و شکست زلفِ گرانبارِ تو	۳۵
۱۶۷۱	پردہ صبرم درید غمزہ دلدوزِ تو	۳۶
۱۶۷۲	گر نہ کمندِ بلاست بر دلِ عشاقِ تو	۳۷
۱۶۷۳	نوبتِ خوبی زدند در شبِ گیسویِ تو	۳۸
۱۶۷۴	عاشق و دیوانہ ام ، سلسلہٴ یارکو (غ)	۳۹
۱۶۷۵	خونِ گرمِ ارچہ از ستمِ بیکرانِ تو (و)	۴۰
۱۶۷۶	ہر جا کہ لب بہ خندہ کشاید دہانِ تو	۴۱
۱۶۷۷	کس چون جہد ز گیسویِ ہمچون کمندِ تو (غ)	۴۲
۱۶۷۸	گر بادہ میخورم بہ سرِ من خارِ تو (ب)	۴۳
۱۶۷۹	ہر شب منم فتادہ بہ گردِ سرایِ تو (ب)	۴۵
۱۶۸۰	بویِ وفا زطرہٴ عنبرفشانِ تو	۴۶
۱۶۸۱	مست آمد آن نگار کہ ما مستِ رویِ او	۴۷
۱۶۸۲	عشقِ نوست و یارِ نوست و بہارِ نو (و)	۴۸
۱۶۸۳	سویِ شکار ، اے پسرِ نازنین ، مرو (و)	۵۰
۱۶۸۴	اے خرد مستِ لعلِ چو میِ تو	۵۱
۱۶۸۵	اے بہ بالا بلند و زیبا تو	۵۳
۱۶۸۶	یا دلم را بہ رازِ محرم شو	۵۴
۱۶۸۷	لالہ دمد از خونِ شہیدانِ غمِ تو (ب)*	۵۵

شماره مسلسل	مصراع اول	صفحہ
۱۶۸۸	تاشدم چشم آشنا بر روی تو (و)*	۵۶
۱۶۸۹	آئین تو دل بردن است، اے چشم خلقے سوی تو* ۵۷	
۱۶۹۰	دل و جان مرا ز اندازہ بگذشت آرزوی تو (و)* ۵۹	
۱۶۹۱	ز دلہا لشکرے دارد سخن با تاجداران گو (ب)* ۶۰	
۱۶۹۲	اے گلستان ترا بالای سرو (و)* ۶۲	
۱۶۹۳	ہمی گویم کہ وقتے، زان مشتاقان مجنون شو (غ)* ۶۳	
۱۶۹۴	بیا، اے باغ جان، تابنگرم سرو روان تو (ت)* ۶۴	
۱۶۹۵	امشب، اے باد، یکرے جانب آن بستان شو (غ)* ۶۵	
۱۶۹۶	عارض ہمچون نگارستان تو* ۶۷	
۱۶۹۷	کارم از دست برفتنے ست ز نادیدن تو* ۶۸	

ردیف " ہ "

۱۶۹۸	دلے دارم چو داسان گل از غم چاک گردیدہ (ب) ۷۳	
۱۶۹۹	چہ شکل است این کہ می آید سمند نیاز بر کردہ ۷۴	
۱۷۰۰	من ارچہ ہر شب از شبہای ہجرش میکم نالہ (و) ۷۵	
۱۷۰۱	تو دور افتادہ از ما و نگنجد شوق در نامہ (ب) ۷۶	
۱۷۰۲	اے از رقم شبگون دیباچہء مہ کردہ ۷۷	
۱۷۰۳	اے جان، چو سخن گویم مستانہ و رندانہ ۷۸	
۱۷۰۴	اے رفتہ و ترک من بدنام گرفتہ (ت) ۷۹	
۱۷۰۵	دلے دارم ز ہجران پارہ پارہ ۸۰	
۱۷۰۶	دلہم در عشق جانان گشتہ پارہ ۸۱	
۱۷۰۷	نسیم زلف بر دست صبادہ (غ) ۸۳	

صفحہ	مصرعِ اول	شمارہ مسلسل
۸۴	چو بنائی رخ گلنار گونہ	۱۷۰۸
۸۵	کشادم دیدہ و روی تو ناگہ	۱۷۰۹
۸۶	تا دل ز توام بہ غم نشستہ	۱۷۱۰
۸۸	در خون من ، اے صنم ، نشستہ	۱۷۱۱
۸۹	اے در دل من مقیم گشتہ (غ)	۱۷۱۲
۹۰	اے در دل من چو جان نشستہ	۱۷۱۳
۹۱	اے آرزوی دل شکستہ	۱۷۱۴
۹۲	اے آمدہ جانِ ہر شکستہ	۱۷۱۵
۹۳	اے دہلی و اے بتانِ سادہ	۱۷۱۶
۹۵	اے عالیہ گردِ ماہِ سودہ (ب)	۱۷۱۷
۹۷	اے حسن ، تو آفتِ زمانہ (و)	۱۷۱۸
۹۸	اے آرزوی ہزار سینہ (و)	۱۷۱۹
۹۹	عید است خوبان نیم شب در کویِ خمّار آمدہ	۱۷۲۰
۱۰۲	اے قبلہ ابروی تو محرابِ ابرار آمدہ	۱۷۲۱
۱۰۳	عیداست و ساقی در قدح جامِ مصفا داشتہ	۱۷۲۲
۱۰۵	جانا ، روان کن راحتے ، اے راحتِ جانِ ہمہ (ت)	۱۷۲۳
۱۰۶	اے غمزہ خونریز تو خونم بہ افسون ریختہ (غ)	۱۷۲۴
۱۰۷	دوشِ درآمد از درم تازہ چو بادِ صبحگہ	۱۷۲۵
۱۰۸	گر کنی گشتِ چمن باشوخ و باشنگے دوسہ	۱۷۲۶
۱۰۹	ہمہ شب رود رہی رو بہ رہِ صبا نشستہ (غ)	۱۷۲۷
۱۱۱	مہ من خراب گشتم ز رخت بیک نظارہ (و)	۱۷۲۸

شماره مسلسل	مصرع اول	صفحہ
۱۷۲۹	نوبہار است وچمن جلوۂ جوزا کردہ	۱۱۲
۱۷۳۰	اے بہ خشم از بر من رفتہ و تنہا ماندہ (ب)	۱۱۳
۱۷۳۱	مہم امروز ز روی چو تو یارے ماندہ (غ)	۱۱۵
۱۷۳۲	اے صبا، از زلف او بندے بخواہ	۱۱۷
۱۷۳۳	ہر شب از سودای آن زلف سیاہ	۱۱۸
۱۷۳۴	اے جفایت بر من مسکین ہمہ (غ)	۱۱۹
۱۷۳۵	اے ترا جور و جفا آئین ہمہ	۱۲۰
۱۷۳۶	جان من بر دست بیدادم مدہ	۱۲۱
۱۷۳۷	باغ بین فصل بہاری ساختہ	۱۲۲
۱۷۳۸	اے جہان چشم سیاہت بستہ	۱۲۳
۱۷۳۹	خسروا، گر عاشقی جام بلا پیش نہ (ت)	۱۲۵
۱۷۴۰	از لب او، اے خیال، نقل لب ما مدہ	۱۲۶
۱۷۴۱	اے از گل تو مارا در دیدہ خار ماندہ (ب)	۱۲۸
۱۷۴۲	سہر تو در دل من مانند جان نشستہ (و)	۱۲۹
۱۷۴۳	مائیم و مجلس مے خوبے سہ چار سادہ (ب)	۱۳۱
۱۷۴۴	از بسکہ ریخت چشم بہر تو خون تیرہ	۱۳۲
۱۷۴۵	روزے بہ لاغ گفتم کت نسبتے ست با مہ	۱۳۳
۱۷۴۶	شمع فلک برآید با آتشین زبانہ (ت)	۱۳۴
۱۷۴۷	من بہر تو بہ دیدہ و دل خانہ ساختہ (غ)	۱۳۶
۱۷۴۸	اے عشقت آتشی بہ ہمہ شہر در زدہ (و)	۱۳۷
۱۷۴۹	بیا شمع بر من سرخوش از شراب شدہ	۱۳۹

صفحہ	مصراعِ اول	شمارهٔ مسلسل
۱۴۰	رسید وقت کہ ہر روز بامداد پگہ	۱۷۵۰
۱۴۲	بہ کوی عقل مرو ، گر بہ عشوہ بردی راہ	۱۷۵۱
۱۴۳	مدار جان من از بہر جان ما روزہ	۱۷۵۲
۱۴۴	سہی درآمدہ و در درونہ جا کردہ (ت)	۱۷۵۳
۱۴۴	چو بوی زلف تو ہمراہی صبا کردہ (ب)	۱۷۵۴
۱۴۵	بکش بہ گرد رخ خط دلربا پردہ (ت)	۱۷۵۵
۱۴۶	چو خاست صبحدم آن مہ ز خواب پژمردہ	۱۷۵۶
۱۴۷	مکش بہ ناز مرا ، اے بہ ناز پروردہ	۱۷۵۷
۱۴۹	اے فراق تو یار دیرینہ (و)	۱۷۵۸
۱۵۰	اے رخت شمع حسن بر کردہ	۱۷۵۹
۱۵۲	مہ بہ زلف تو در شود بستہ	۱۷۶۰
۱۵۳	جہان تا مہ روشنست ساختہ	۱۷۶۱
۱۵۴	لبت در سخن انگبین ریختہ	۱۷۶۲
۱۵۵	در اوصاف خود عقل را رہ مدہ	۱۷۶۳
۱۵۶	قلاشم ، اے منکر، مرا در بانی میخانہ دہ (ب)*	۱۷۶۴
۱۵۷	جان بہانہ طلب و شکل تو ناز آلودہ (ب)*	۱۷۶۵
۱۵۹	اے گل کہ چنین در بغلت تنگ گرفتہ (و)*	۱۷۶۶
۱۵۹	اے دل، ارتو عاشقی، زین غم خلاص جان سخواہ*	۱۷۶۷
۱۶۱	بہ گردت بادِ سردے ہردم از عشاق دیوانہ*	۱۷۶۸
۱۶۳	بہ باغ سایہ ابرست و آب در سایہ*	۱۷۶۹
۱۶۴	اے لبت شہر پر شکر کردہ*	۱۷۷۰

شماره مسلسل	مصراع اول	صفحہ
۱۷۷۱	قاصد نیامد کاورد زان نامسلمان نامہ (ت)	۱۶۵
۱۷۷۲	شہرے ست معمور و درو از ہر طرف مہ پارہ	۱۶۶
۱۷۷۳	جان ز ہجرت چیست ، زار افتادہ	۱۶۷
۱۷۷۴	ہر روز کافتاب برآرد زبانہ	۱۶۹
۱۷۷۵	فریاد کاندر شہر ما خون می کند عیارہ*	۱۷۱

ردیف "ی"

۱۷۷۶	خردی ہنوز و کودکی ، اے تازنین ، برنانہ ای	۱۷۵
۱۷۷۷	دیرے ست ، کلمے گبرگ تر، برروی ما خندان نہ ای	۱۷۶
۱۷۷۸	اے درد بیدردِ دلم ، تاراج پنہان کردہ ای (ت)	۱۷۸
۱۷۷۹	اے کہ چشم من بروی خویش روشن کردہ ای (ب)	۱۷۹
۱۷۸۰	سینہ ام را از غم عالم تو بے غم کردہ ای	۱۸۰
۱۷۸۱	اے کہ در ہیچ غمے یا دل من یار نہ ای	۱۸۲
۱۷۸۲	اے کہ در دیدہ درونی و در آغوش نہ ای	۱۸۳
۱۷۸۳	خندہ را سوختن جان من آموختہ ای	۱۸۳
۱۷۸۴	آتش اندر آب ہرگز دیدہ ای	۱۸۵
۱۷۸۵	باز بر خونم کمر بر بسته ای	۱۸۶
۱۷۸۶	سر در خار ، شب بہ کنار کہ بودہ ای ؟ (و)	۱۸۷
۱۷۸۷	اے دہ یکے ز خوبی تو مہ ، چگونہ ای ؟	۱۸۹
۱۷۸۸	مشک بر اطراف مہ آوردہ ای	۱۹۰
۱۷۸۹	ز آب ملاححت کہ رخ آلودہ ای	۱۹۱
۱۷۹۰	گرچہ بہ ہر سخن دلم از تن ربودہ ای (غ)*	۱۹۲

شماره مسلسل	مصراع اول	صفحہ
۱۷۹۱	تو شوخ ہر کجا لب خندان کشودہ ای (و) *	۱۹۳
۱۷۹۲	آن دل خراب شد کہ تو آباد دیدہ ای *	۱۹۴
۱۷۹۳	تو با آن رو بگومہ را ، چہ باشی ؟ (ت)	۱۹۵
۱۷۹۴	چہ بد کردیم کز ما بر شکستی ؟ (و)	۱۹۶
۱۷۹۵	چون می نرسد دست بہ پائے کہ تو داری	۱۹۸
۱۷۹۶	رخسارہ مکن راست بہ جائے کہ تو باشی	۱۹۹
۱۷۹۷	مست آمدہ ای باز بہ سپہان کہ بودی ؟	۲۰۰
۱۷۹۸	دیدی کہ حق خدمت بسیار ندیدی	۲۰۱
۱۷۹۹	اے باد ، حدیثِ دلم آنجاش بگونی (و)	۲۰۳
۱۸۰۰	اے باد ، سلامِ دلم آنجا برسانی (غ)	۲۰۴
۱۸۰۱	اے آنکہ تو سلطانِ ہمہ سیمہ برای	۲۰۵
۱۸۰۲	شتر بانا ، دمسے محمل میارای (ت)	۲۰۷
۱۸۰۳	مرا زان میرِ خوبان نیست روزی (ت)	۲۰۸
۱۸۰۴	چہ کردم کاخرم فرمان نکردی	۲۱۰
۱۸۰۵	چنین کان خندہ شیرین تو کردی	۲۱۱
۱۸۰۶	ز رحمت چشم بر چاکر نداری	۲۱۳
۱۸۰۷	شکستی طرہ ، تا در سپر چہ داری ؟ (غ)	۲۱۴
۱۸۰۸	مرا چند آخر از خود دور داری ؟	۲۱۶
۱۸۰۹	دلا ، با غمزہ خوبان چہ بازی ؟	۲۱۷
۱۸۱۰	رخسارہ چہ سیوشی ، در کینہ چہ می دوشی	۲۱۸
۱۸۱۱	اگر تو سرگذشت من بدانی	۲۲۰

صفحہ	مصراع اول	شمارہ مسلسل
۲۲۲	نگارین مرا شد نوجوانی	۱۸۱۲
۲۲۳	سزد گر نیکوئی در من بینی	۱۸۱۳
۲۲۴	دیوانہ شدم ز یار بدخوی (غ)	۱۸۱۴
۲۲۵	برلب اثر شراب داری	۱۸۱۵
۲۲۷	جانا ، تو ز غم خبر نداری	۱۸۱۶
۲۲۸	اے کار کسے ست عشقبازی (ت)	۱۸۱۷
۲۲۹	اے برده دلم بہ دلستانی	۱۸۱۸
۲۳۱	اے آنکہ تمام ہم چو ساہی	۱۸۱۹
۲۳۲	اے مردم دیدہ نکوئی	۱۸۲۰
۲۳۳	بخرام ، اے سرو روان ، کز باغ رضوان خوشتری	۱۸۲۱
۲۳۵	اے قامت چو شاخ گل ، از برگ گل خندان تری	۱۸۲۲
۲۳۶	اے مہ ، بدین چابک روی ، از آسمان کیستی ؟	۱۸۲۳
۲۳۷	زینسان کہ از ہر سوی خود زنجیر ہر دل میکنی	۱۸۲۴
۲۳۹	اے چہرہ زیبای تو ، رشک بتان آوری (ب)	۱۸۲۵
۲۴۰	جان بہ فدات میکنم ، بوکہ از آن من شوی	۱۸۲۶
۲۴۱	نیست دلے کہ ہر دمش آفت دین نمیشوی	۱۸۲۷
۲۴۲	قصید کہ داری ، اے پسر ، باز چنین کہ میروی	۱۸۲۸
۲۴۳	سیگذری کہ سینہ را وقف ہواي خود کنی	۱۸۲۹
۲۴۴	دست بہ گل نمیزی ، زانکہ نگار من توئی	۱۸۳۰
۲۴۵	کیج کما ، کمان کشا ، تنگ قبای کیستی ؟	۱۸۳۱
۲۴۷	اے ز غبار خنگ تو یافتہ دیدہ روشنی	۱۸۳۲

شماره مسلسل	مصراع اول	صفحہ
۱۸۳۳	رخ خوبت به چه ماند، به گلستان و بہاری (و)	۲۴۸
۱۸۳۴	خواستم زو آبروئے، گفت "بیمہودہ مگوی	۲۵۰
۱۸۳۵	باز این ابر بہاری از کجا آید ہمی؟	۲۵۱
۱۸۳۶	سبزہ نوخیزست و باران درفشان آید ہمی	۲۵۲
۱۸۳۷	باز بہر جان مارا ناز در سر میکنی	۲۵۳
۱۸۳۸	اے پریش، ہرچہ رسم مردمی کم میکنی (ت)	۲۵۴
۱۸۳۹	ہر زمانے از کرشمہ خویشتن بینی کنی	۲۵۵
۱۸۴۰	چتر عنبروش کن از گیسو کہ سلطان بینی	۲۵۶
۱۸۴۱	گر تو سیمین سرو را شکل سرافرازی دہی (ت)	۲۵۸
۱۸۴۲	جان شیرین بینی، اے از لطافت چون پری	۲۵۹
۱۸۴۳	چہ شدت کہ از کرشمہ نظرے بہ ما نکردی؟	۲۶۰
۱۸۴۴	ز نظر اگرچہ دوری، شب و روز درحضور (غ)	۲۶۱
۱۸۴۵	بسم از جہال ساقی و شراب ارغوانی	۲۶۳
۱۸۴۶	نفسے کہ بانگارے گذرد بہ شادمانی	۲۶۵
۱۸۴۷	خندہ کن شکرستان دہن بازکشای	۲۶۶
۱۸۴۸	عالم آشوب تر از طرہ طرار خودی	۲۶۷
۱۸۴۹	مے بہ جام ارچہ ز خون من مسکین داری (و)	۲۶۸
۱۸۵۰	بختم از خواب درآمد چو تو با من خفتی	۲۶۹
۱۸۵۱	گر تو رنج من مسکین گدا بشناسی	۲۷۰
۱۸۵۲	نوبہار است و گل و موسم عید، اے ساقی	۲۷۱
۱۸۵۳	باز، اے سرو خرامان، ز کجا بینی آئی؟	۲۷۲

صفحہ	مصراعِ اول	شمارہ مسلسل
۲۷۳	آن نہ روئے ست کہ ماہے ست بدان زیبائی	۱۸۵۴
۲۷۵	چو منے را مدہ از دست کہ کمتر یابی	۱۸۵۵
۲۷۶	جانِ من ، بے من درماندہ تنہا چونی ؟	۱۸۵۶
۲۷۷	بے تو ، اے بے تو بہ جان آمد، جانم ، چونی ؟	۱۸۵۷
۲۷۸	دلہا بہ غمزہ دزدی ، چون خندہ برکشائی	۱۸۵۸
۲۷۹	اے بے غم از دلِ من بسیار شد جدائی (ت)	۱۸۵۹
۲۸۰	اے کہ تاراج دل و دین میدہی	۱۸۶۰
۲۸۱	سرمہ اندر چشم خودبین میکنی	۱۸۶۱
۲۸۲	آنکہ جان گویند خلتے ، آن توئی	۱۸۶۲
۲۸۳	اے ز رویت چشم جان را روشنی	۱۸۶۳
۲۸۴	ترکِ من ، بر شکلِ دیگر میروی	۱۸۶۴
۲۸۵	تا فراق تاخت بر من بارگی	۱۸۶۵
۲۸۶	آمد آن شادیِ جان بر ما دی	۱۸۶۶
۲۸۷	هرشب ، اے ماہ ، کجا میگردی ؟	۱۸۶۷
۲۸۸	گرچہ سعادت بسے ست در فلکِ مشتری	۱۸۶۸
۲۹۰	اے رفتہ در غریبی ، باز آ کہ عمر و جانی (غ)	۱۸۶۹
۲۹۱	اے باد ، باز برس کوی کہ میروی ؟ (ت)	۱۸۷۰
۲۹۲	نامردم است ، هر کہ درو نیست مردسی (ت)	۱۸۷۱
۲۹۳	بہ بت نمای سرا رہ ، اگر بدین نتوانی (و)	۱۸۷۲
۲۹۵	ہلالِ عید نمود ، اے مہِ دو ہفتہ ، کجائی ؟	۱۸۷۳
۲۹۶	سلام و خدمتِ ما ، اے صبا، بہ یار بگویی (ب)	۱۸۷۴

صفحہ	مصراعِ اول	شمارہ مسلسل
۲۹۸	اے باد ، صبحگاہ بہ من نام او بگوی (ت)	۱۸۷۵
۲۹۹	گاہم ز غمزہ ہا ہدف تیر میکنی	۱۸۷۶
۳۰۰	اے یار پر نمک ، جگرم ریش میکنی	۱۸۷۷
۳۰۱	بت من ، بت پرست را چہ زنی ؟	۱۸۷۸
۳۰۳	ھیچ شکر چو آن دہان دیدی ؟	۱۸۷۹
۳۰۴	گر منت میکم عنان گیری	۱۸۸۰
۳۰۵	تا تو روی چو ماہ بنائی (غ)	۱۸۸۱
۳۰۷	چو کار جہان نیست جز بیوفائی	۱۸۸۲
۳۰۸	مرا دوش گوئی بہ خواب آمدی (ت)	۱۸۸۳
۳۱۰	زمن بر شکستی یکبارگی	۱۸۸۴
۳۱۱	تو خود بہ غمزہ سراسر کرشمہ و نازی (غ) *	۱۸۸۵
۳۱۲	اے شب تیرہ بہ گیسوی کسے می مانی (و) *	۱۸۸۶
۳۱۳	کرشمہ کردن تو وقت ناز و بدخوئی (ت) *	۱۸۸۷
۳۱۴	سمن داری بہ زیر سبزہ یا خود یاسمین داری (و) *	۱۸۸۸
۳۱۶	تا داشت بہ جان طاقت ، بودم بہ شکیبائی (ت) *	۱۸۸۹
۳۱۷	مگر ، اے باد نوروزی ، گذر بر یار من داری (و) *	۱۸۹۰
۳۱۸	دلا ، آن ترک را دیدی ، کنون سامان کجایی : (غ) *	۱۸۹۱
۳۱۹	عزیزی ہمچو جان ، ارچہ چو خاکم خار بگذار ای او ! (و) *	۱۸۹۲
۳۲۰	گہے بنہا گہ پوشیدہ دار آن روی کناری (و) *	۱۸۹۳
۳۲۱	زمن کہ عاشق و مستم صلاح کار بجوی (و) *	۱۸۹۴
۳۲۲	اے باد صبح گاہی ، خہ از کدام سوئی ؟ (ت) *	۱۸۹۵

شماره مسلسل	مصراع اول	صفحہ
۱۸۹۶	نہ از رہ است کہ گوئیم کبک خوش گامی (و) *	۳۲۶
۱۸۹۷	دلہ کہ لاف زدے از کمال دانائی (و) *	۳۲۷
۱۸۹۸	ہر بار کہ تو در دل شب در دلہ آئی (ت) *	۳۲۹
۱۸۹۹	تو، امے پسر، کہ ازین سو سوار می گذری (و) *	۳۳۰
۱۹۰۰	مارا در آرزویت بگذشت زندگانی (غ) *	۳۳۲
۱۹۰۱	ہوس بخت ست پروانہ ز بہر خوشتن سوزی (ب) *	۳۳۳
۱۹۰۲	بہ ناز ہر نفسے سوی من گذر چہ کنی؟ (ب)	۳۳۴
۱۹۰۳	امے جان ز تن رفتہ، بہ تن باز کے آئی؟ (غ) *	۳۳۵
۱۹۰۴	تو نیز، امے بے وفا، تا کے ستم بر جان من خواہی؟ *	۳۳۶
۱۹۰۵	ز سن برگشتہ ای، جانا، ندانم پاکہ می سازی؟ *	۳۳۷
۱۹۰۶	بدین صفت کہ توئی در زمانہ، معذوری *	۳۳۹
۱۹۰۷	ہندوی زلف را چو تو یغما چین دہی *	۳۴۰
۱۹۰۸	چولب زنی بہ سے و در میان بگردانی *	۳۴۱
۱۹۰۹	گرچہ بہ نظارہ ایم، نیز بخوانی *	۳۴۳
۱۹۱۰	امے دل، مرا بہ ہر کو افسانہ چند خواہی؟ *	۳۴۴
۱۹۱۱	بدین صفت کہ بیستی کمر بہ خونخواری *	۳۴۶
۱۹۱۲	سزد کہ سجدہ کنند، این برہمن عجمی *	۳۴۷
۱۹۱۳	نشان آن دهن از من چہ پرسی؟ *	۳۴۹
۱۹۱۴	بہ یک کرشمہ کزان چشم دلربا کردی؟ *	۳۵۰
۱۹۱۵	بہ خوبی ہمچو مہ تابندہ باشی *	۳۵۱
۱۹۱۶	امے کہ امروز بہ زیبائی او می نازی *	۳۵۲

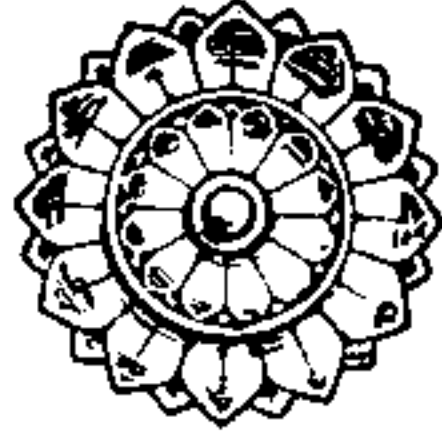
شماره مسلسل	مصراع اول	صفحہ
۱۹۱۷	گر تو ، اے دوست، بہ خون ریختم داری رأی * ۳۵۴	
۱۹۱۸	فسونِ چشمش از خواہم نبستے (غ)	۳۵۶
۱۹۱۹	دلے دارم در او دردے و داغے	۳۵۷
۱۹۲۰	اے کاش مرا با تو سر و کار نبودے	۳۵۸
۱۹۲۱	گر ماہ تو از مشکِ تر آلودہ نبودے (ب)	۳۶۰
۱۹۲۲	امید نبود ارچہ مرا یک نظر از وے (ب)	۳۶۱
۱۹۲۳	من باد نخواہم کہ وزد بر چو تو باغے (و)	۳۶۳
۱۹۲۴	صبا زلفِ ترا گر دم ندادے (غ)	۳۶۴
۱۹۲۵	زہے رویت شگفتہ لالہ زارے	۳۶۶
۱۹۲۶	پیکار دلے باشد کورا نبود دردے	۳۶۷
۱۹۲۷	گل آمد و ہر مرغے زد نغمہ بہ ہر باغے (ت)	۳۶۹
۱۹۲۸	اے سرو بلندت را صد فتنہ بہ ہر گسے (غ)	۳۷۰
۱۹۲۹	فراہم کرد شکلِ کج کلاہے	۳۷۱
۱۹۳۰	مرا دل بایکے ماندہ ست جائے (ت)	۳۷۳
۱۹۳۱	اے زلفِ تو ہر گرہ کشادے	۳۷۴
۱۹۳۲	اے فتنہ ز چشم تو نشانے (ت)	۳۷۶
۱۹۳۳	گرچشم من در روی آن خورشید رخسار آمدے	۳۷۷
۱۹۳۴	بہر کشادِ عالمے بکشا ز زلفِ خود خمے (ت)	۳۷۸
۱۹۳۵	اے نمہادہ ہیچگہ تن بہ رضایِ چون منے	۳۷۹
۱۹۳۶	سروِ سمن برم کجا تا بہ برش در آرسے	۳۸۱
۱۹۳۷	گر بہ کمندِ زلفِ تو من نہ چین اسبرے	۳۸۲

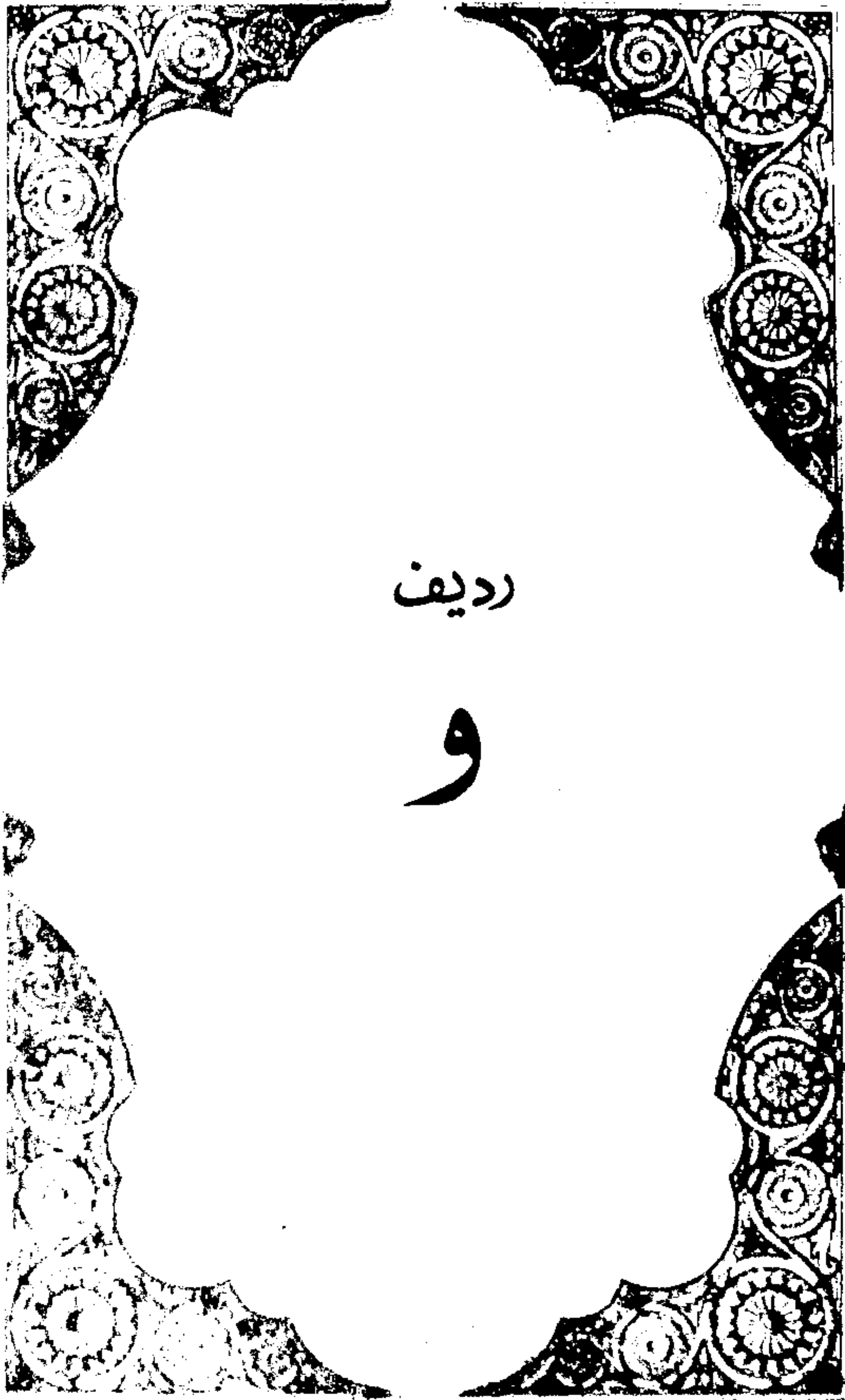
صفحہ	مصراعِ اول	شمارہ مسلسل
۳۸۳	پیش ازین من با جوانان آشنائی کردمے (و)	۱۹۳۸
۳۸۴	پیش از این من کاشکے عشقت نمی ورزیدے	۱۹۳۹
۳۸۶	همه شب فرو نیاید به دلم کرشمه سازے	۱۹۴۰
۳۸۷	پسرا و نازنینا ، به کرشمه گاه گاهے (و)	۱۹۴۱
۳۸۸	به فراغ دل زمانے نظرے به ماهر ونے (ب)	۱۹۴۲
۳۹۰	من ترا دارم و جز لطف توام نیست کسے	۱۹۴۳
۳۹۱	در سر افتاده ز عشق توام ، اے جان ، ہو سے	۱۹۴۴
۳۹۲	بسیار باشد ، اے جان ، از همچو من غمینے	۱۹۴۵
۳۹۳	آن چشم شوخ را بین هر غمزہ بلانے	۱۹۴۶
۳۹۵	هر شب گاهم به عالم دم زدے	۱۹۴۷
۳۹۶	من ندیدم چون تو هرگز دلبرے (و)	۱۹۴۸
۳۹۷	آنکه مرا در دل است گر به کنار آمدے	۱۹۴۹
۳۹۸	یک ره بکن ز غمزہ خونین اشارتے	۱۹۵۰
۳۹۹	آمد بهار و سرو بر آراست قامتے	۱۹۵۱
۴۰۱	مردانه میکشد به جفایم ستمگرے	۱۹۵۲
۴۰۲	اے صد شکست زلف ترا زیر هر خمے (غ)	۱۹۵۳
۴۰۴	ساقی ، بیا که موسم عیش است و میم وے (غ)	۱۹۵۴
۴۰۵	تو بیروی و به نظارے تو چشم جہانے (و)	۱۹۵۵
۴۰۷	بسے نمائد کہ جانے برون رود ز غریبے	۱۹۵۶
۴۰۸	یار است و صد کرشمه شهر است و خوبرونے	۱۹۵۷
۴۰۹	اے کہ به چشم تو نیایم همے (ت)	۱۹۵۸

صفحہ	مصرع اول	شماره مسلسل
۳۱۱	ھر کسے را هوای سیم و زرے (و)	۱۹۵۹
۳۱۲	دوش میگفت پیر ترسائے	۱۹۶۰
۳۱۳	اے ز زلف تو مشک تر بوئے	۱۹۶۱
۳۱۵	دلے دارم ، اما جز افکارنے	۱۹۶۲
۳۱۶	مسلمانان ، گرفتارم به دست نامسلمانی (ب)*	۱۹۶۳
۳۱۷	اے گل ، دهن تنگت صد تنگ شکر چیزے (ب)*	۱۹۶۴
۳۱۹	لعل است چنان یالباہست ز جان چیزے (ت)*	۱۹۶۵
۳۲۰	بہارے این چنین خرم مرا آوارہ دل جائے (ب)*	۱۹۶۶
۳۲۱	دو چشم مست ترانیست از جہان خبرے (غ)*	۱۹۶۷
۳۲۳	من اشک بیدلان را خندہ می پنداشتم روزے (و)*	۱۹۶۸
۳۲۴	صبا آمد ، ولے بوئے ازان گلزار بایستے (ب)*	۱۹۶۹
۳۲۵	نیست در شہر گرفتارتر از من دگرے (و)*	۱۹۷۰
۳۲۵	سخن چون زان دو لب گوئی ، چگونہ انگبین	۱۹۷۱
۳۲۷	بارے ؟ (و)*	
۳۲۸	گل آمد و ہمہ در باغ با مے و جامے (ت)*	۱۹۷۲
۳۳۰	کشان دل تو بسوی گمے و نسترے (غ)*	۱۹۷۳
۳۳۱	گذشت آن کین دل زارم شکیبابود یک چندے (ب)*	۱۹۷۴
۳۳۲	خوش آن شبہا کہ آن جان جہان سہان من	۱۹۷۵
۳۳۲	بودے (ب)*	
۳۳۴	نبود یار من آن را کہ یار داشتمے*	۱۹۷۶
۳۳۵	اے غنچہ را بر بستہ لب ، شکل ودہان چون توئے*	۱۹۷۷

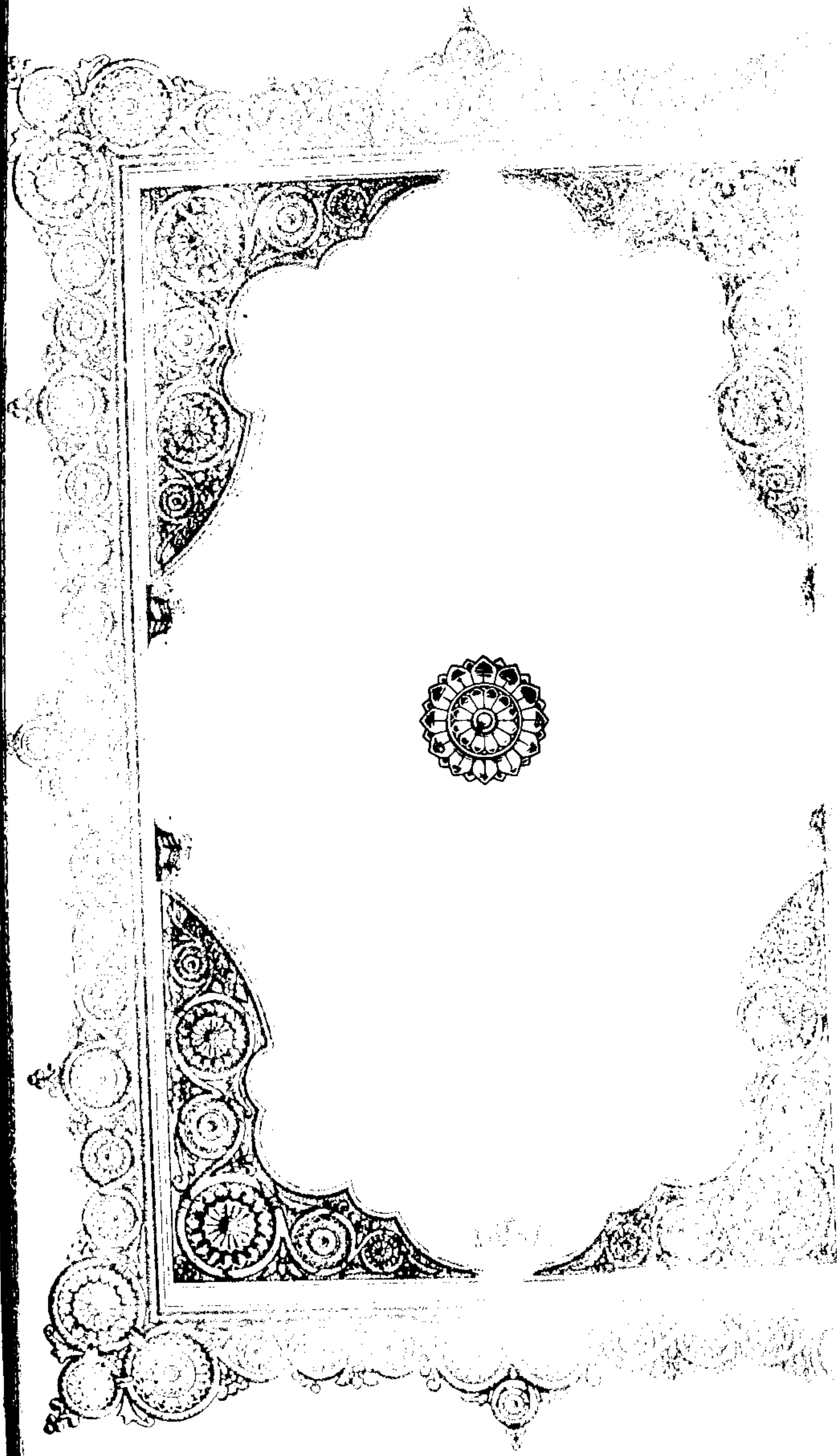
صفحہ	مصراع اول	شارہ مسلسل
۴۳۷	شاہِ حسنی وز متاعِ نیکوئی داری فراغے*	۱۹۷۸
۴۳۸	نوبہار آمد و بگذشت بہ شادی مہِ دے*	۱۹۷۹
۴۳۹	اے معدنِ ناز، نازِ تاکے؟*	۱۹۸۰
۴۴۰	اے کہ بہ غمزہ میکنی قصدِ شکار دیگرے*	۱۹۸۱

ردیف

و

دلم را کرد صدپاره به سینه خار خار تو
 مرا این گل شگفت و بس همه عمر از بهار تو
 تو، سلطان، چون گدایان را زکوة حسن فرمائی
 مرا این بس که زیر پا شوم هنگام بار تو
 سر خود میزوم بر آستانت تا برآید جان
 که این سردرد خواهم برد با خود یادگار تو
 همه کس بیندت جز من، روا باشد کزین نعمت
 به محرومی بمیرد پیش در امیدوار تو
 نیارم چشم کس پوشید، لیکن چشم خود بندم
 اگر بینندگان بینند روی چون نگار تو
 به خشمم گفته‌ای کاندل و دل و جانت زخم آتش
 زخم دولت، اگر خاشاک من آید به کار تو

اگر بشکافیم سینه ، سن از جانت گم یاری
 وگر بیرون کنی چشمم ، منم از دیده یار تو
 اگر نگرفتیم دستے ، لکد بر سر هوس دارم
 بدین مقدار هم روزے نگشتم شرمسار تو
 عفاک الله ز چشم خسرو آن خونها که افشاند
 معاذالله که گویم پیش چشم پرخار تو

۱۶۲۵

دلم آشفته شد ، جانا ، به بالای بلای تو
 بکن رحمی به جان من که گشتم مبتلای تو
 اگر رأی تو این باشد که من دایم جفا بینم
 جفای جمله عالم را کشم ، جانا ، برای تو
 سیات بکشای ، ورنه پیرهن صدچاک خواهم زد
 که در دل بسکه ره دارم من از بند قبای تو

رقیبیت را نمی خواهم ، الهی ، نیست گردانش
که دایم می کند محروم ما را از لقای تو
اگر تو هر رقیبی را بجای بنده میداری
حمد الله که خسرو را کسی نبود بجای تو

۱۶۴۶

به شبگرد من اشب چو ماه می گشت و من با او
لبی و صد فسون در وی . خطای و صد فتن با او
قبا را بر زده دامن به خونریزی و از مزگان
چو قصای کشیده تیغ و زانی چون رسن با او
ز بیم خلق ازو در میکشیدم پای خود ، لیکن
مرا برداشته می برد آب چشم من با او
فلک هرگز گذارد ماه را در گرد شب گشتن
اگر زان طره شبرنگ باشد یک شکن با او ؟

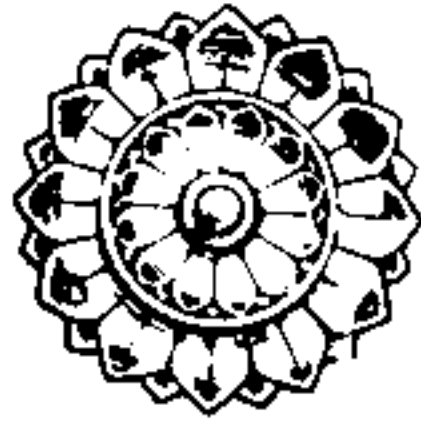
۵

مرا گوئی کہ هر کس بیند از سودای آن روزے
 کہ آن دیوانہ سی آید، جهانے سرد و زن با او
 گریبانم بہ صدچاک است ازین حسرت کہ تا روزے
 برهنہ در برش گیرم کہ نبود پیرهن با او
 نگارا، همچو جان در تن درآ اندر بر خسرو
 برون کن جان رسمی را کہ راضی لیست تن با او

۱۶۴۷

دو رخ بنمای و بازار کواکب بشکن از هر دو
 کہ گردد تافتہ خورشید و ساهت روشن از هر دو
 بیندند ار کمر لیشکر و نے پیش بالایت
 تو بنا قامت خویش و کمرها بشکن از هر دو*
 ز جان و دل چو یادت سیکم، دارم عجب از وے
 کہ جان و دل ز یک دیگر بہ رشکند و سن از هر دو

کشیدند آن دو لب فتوای خط همچون مسلمانان
 بلا بنگر کہ تعلیم تو چون گشت این فن از هر دو
 بین ، اے یوسف جان ، گریہ ز آن دو چشم یعقوبے
 کہ غرق خون و خوناب است یک پیراہن از هر دو
 دو ہمدم سیدہد پنہم ، ولے چون سن گرفتارم
 بحق دوستی نزدیک سن بہ دشمن از هر دو
 عمارتہای عمر و عقل چون شد بے خلل از وے
 یا زود ، اے اجل ، بنیاد ہستی بر کن از هر دو
 مرا سنای دو عالم جزای طاعت ، اے زاہد
 کہ سن کردم گریبان چاک و چیدم دامن از هر دو
 اگر از عشق لافد مرد و نامرد و بنازد پر
 سر مردان کہ خسرو سردتر باشد از آن هر دو

بدینسان کز غمت بر خاک دارم هر زمان پہلو
 از آہن بایدم یا سنگ ، نہ از استخوان پہلو
 تو شب بر بستر نازی و سن تا روز در کویت
 میان خاک و خون غلطان ازین پہلو ، از آن پہلو*
 خیالے مانندم از دستت ، برهنہ چون کم خود را
 کہ بر اندام سن یک یک شمردن میتوان پہلو*
 چنین شبہای بے پایان و سن بر بستر الدوہ
 از آن پہلو برین پہلو ، وزین پہلو بر آن پہلو
 اگر بالا کُنی یک گوشہ ابرو ، فروماند
 مہ نو کز بلندی سیزند با آستان پہلو
 وفاداری بیاموز از خیال خویشتن بارے
 کہ از سن وا نگیرد روز تا شب یک زمان پہلو

کنارم گیر تا برهم نشیند بهشت و پہلویم
 کہ دل بیرون شدہست و مانده جانے در میان پہلو
 تو خوش میخسب کز خواب جوانی بسکہ سرمستی
 بہر پہلو کہ میخسبی نمیگردی از آن پہلو
 سن و شبہا و خاک در کہ داد آن بخت خسرو را
 کہ بہر خواب پہلویت نہد، اے داستان، پہلو

۱۶۲۹

بیچارہ دلم خون شد در پیش خیال تو
 تا چند هنوز آخر دوری ز وصال تو
 عقل و دل و جان از تن، برد این ہمہ عقل از سن
 سن مانده ام و چشم حیران جال تو
 خنجر کش و بازم کش تا باز رہم زین غم
 ور زانکہ بود، جانا، فرچند وبال تو

زینگونه کہ من دیدم شکل تو و حال خود
دشوار برم جان را از دست خیال تو

اے لشکرِ مشتاقان در پیشِ رکابِ تو
اے گردنِ شربازان در پیشِ دوالِ تو

یارب کہ چه ظلم است آن ، یارب کہ چه داغ است این
بر جانِ مسلمانان از ہندویِ خالِ تو

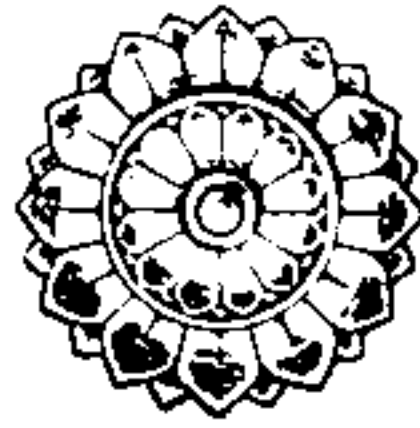
جانے ست مرا ہدیہ ، منہای چنان روم
کاندازہ سن نبود تعظیمِ جلالِ تو

صد قصہ فزون دارم از دردِ دلِ خسرو
لیکن بہ زبانِ نارم از بیمِ سلالِ تو

۱۶۵۰

اے جانِ من آویزان از بندِ قبایِ تو
بیچارہ دلم خون شد در عہدِ وفایِ تو

افتاده نخواهم بود ، الا به درت زین پس
گر خاک شوم بارے زیر کف پای تو
گفتی کہ بدین زاری از بہر کہ می میری
واللہ کہ برای تو ، باللہ کہ برای تو
یارب ، نفسے باشد کز عشق امان یابم
وآسودہ بخسیم شب ایمن ز ہلای تو
جان تیغ ترا دادم از شرم رخت مردم
زیرا بہ ازاین باید تعظیم جفای تو
بار دگرم گوئی ، وز آہ نمی ترسی
یعنی کہ کسے دیگر ، آنگاہ بجای تو ؟
ہرچند کہ شد خسرو سلطان سخنگویان
از بہر یکے بوسہ ہم ہست گدای تو

۱۶۵۱

آن کیست کہ می آید صد لشکرِ دل با او
درویشِ جالشِ ما ، سلطانِ دلِ ما او

بے صبح و شبے خواہم کورا غمِ خود گویم
من گویم و او خندد ، تنها من و تنها او

مستم ز خیالِ او من با وے و وے با من
یارب ، چه خیال است این ، اینجا من و آنجا او

ہجرم کہ ز چرخ آمد ، از آہِ خودش زین پس
تا سوخته نگذارم ، یا من بہ جہان یا او *

مہتاب چه خوش بودے ، گر بودے و من تنها
لب بر لب و رو بر رو ، او با من و من با او

گویند مرا آخر دیوانگیت خوشد
دیوانہ چرا لبوم ، ماہِ من شیدا او

۱۲

من خسرو و او زیبا بنگر که چه ننگ است این
دیباچه دلها من ، آئینه جانها او

۱۶۵۲

از دوری خود ، جانا ، حال دل من بشنو
اندوه فراق گل از مرغ چمن بشنو

زان سوی بناگوشت هرکس گله دارد
آن طره به یک سو نه از گوش ، سخن بشنو

نافه همه بوی خوش از بوی تو میدزدد
غمازی آن دزدی از شک ختن بشنو

با اینهمه نیکوئی اندر حق سسکینان
شنو سخن بدگو ، گفت بد من بشنو

از بادِ هوایت دل صد جان بدرید ، این خود
بشگفت گل دیگر ، اے غنچه دهن ، بشنو

تو جانِ سنی و سنِ دور از تو همی میرم
 اے جانِ جدا مانده، آخر غمِ تن بشنو
 بشکست سی لعلت چون توبہ خسرو را
 اکنون صفتِ سستی زان توبہ شکن بشنو

۱۶۵۳

اے رهنِ عشاق، چه عیار کسی تو
 وے ماہِ شبِ افروز، چه طرار کسی تو
 خون است سی نوشگوارت ز دلِ خلیق
 اے ظالم بے سهر، چه خوفوار کسی تو
 هر چند که گویند مکن جور، کنی بیش
 زین خویِ مخالف چه جفا کار کسی تو
 خنجر زنی از غمزه و رحمت نکنی هیچ
 زین بیش عفا الله چه متمکار کسی تو

۱۳

گر جان ندم ، سر نهم ، آزرده گنی دل
 هم جان و سر تو که دل آزار کسی تو
 خوارم گنی و عزم این بس که بگوئی
 کای بر درم افتاده ، توئی ، خوار کسی تو
 چندین که جفا بُرد ز تو خسرو مسکین
 روزیش زگفتی که وفادار کسی تو

۱۶۵۲

خلق همه در شهر و مرا جا به دگر سو
 هر کس به ره و سن تنها به دگر سو
 بیم چو به راهش بدوم ، پاش بگیرم
 دستم به دگر سو رود و پا به دگر سو
 وه این چه زمان بود که کردیم وداعش
 کو رفت به سوی دگر و ما به دگر سو

رو سی ننهد خسته دلم جز به وے آری
هر کس رود از بهر تماشا به دگر سو*

صوفی ، مدہم پنہ کہ رو از سر کویش
زیرا کہ نخواہم شد ازینجا به دگر سو*

جان برد و سن از دل طلبم ، وہ کہ چہ طرفہ
داسم به دگر سو و تقاضا به دگر سو*

او رفت و سن از بیخودی خویش ندیدم
کو باز سوی خانہ بشد یا به دگر سو

در عشق عقاللہ طلبم وصل تو ، زشت است
معشوق دگر سو و تمنا به دگر سو

آیا بود آن روز کہ باہم بنشینیم
آشوب دگر سو شدہ ، غوغا به دگر سو*

گر کام رسد ور نرسد ، دوست بسنداست
خسرو نرسد از رخ زیبا به دگر سو

اے سبزہ دمالید بہ گردِ قمر از مو
 سرسبزیِ خطِ سیہت سر بہ سر از مو
 موئے ست دہانِ تو و در موی شگافی
 ہنگامِ سخن ریختہ لؤلؤیِ تر از مو
 کس موی میالت نکند یک سرِ مو فرق
 تا ساختہای موی میان را کمر از مو
 بیرون ز خیالِ تو کہ مانند موئے ست
 کس بر تنِ سیمینت نبندد اثر از مو
 جز عارضِ سیمینِ تو بر طرہ شہرنگ
 ہرگز نشنیدیم طلوعِ قمر از مو
 بر طرفِ بناگوشِ تو آن طرہ مشکین
 صد سلسلہ از گپیختہ بر یکدگر از مو

خسرو کہ بہ وصفِ دہنت سوی شکافیست
یک نکتہ نگوید ز دہانت مگر از مو

۱۶۵۶

من اینجا و دلِ کمرہ در آن کو
از آن کم گشته مسکین نشان کو
مگو، اے ہندگو، بے او بزی خوش
خوشم گر زلدہ نام، لیک جان کو
مرا گوئی کہ رو با صبری ساز
تو خود می گوئی اما گو کہ آن کو*
بہ دل گویم کہ غمہا خواہمش، گفت
چو او پیشِ نظر آید، زبان کو
پرس این ناتوان را، بیشتر زalk
پرسی خلق را کان ناتوان کو

پس از مردن دعای تربت من
بسندست آنکه گوئی، گو فلان کو
به گستاخی حدیث بوسه گفتم
به خنده گفت کای خسرو، دهان کو

۱۶۵۷

زیسنان که ناوک میزند چشم شکار انداز او
بسیار مرد شیردل کاید شکار ناز او
جائے کہ با ہر تار ہو شد بستہ صد گردن کشش
باما چہ عیاری کند زلف کمند انداز او
بر حکم آن خطِ قضا بنوشته اش بر گرد رخ
جان وام دارد او بین مر عاشقِ جالباز او
گفتی کہ مرغِ جانت را بند و قفس بسیار شد
اینہم نمائد، اے جان، بسے نزدیک شد پرواز او

شوقی که هست از شمعِ خود آلوده آتشِ مرا
گر مطربِ آرد در لوا ترسم ، بسوزد سازِ او
خسرو ننالده پیشِ کس زیرا که گرید خلقِ خون
بس کز جراحتمایِ دل خون میچکد زآوازِ او

۱۶۵۸

آن شکلِ جولانشِ نگر ، وان خاق در دنبالِ او
وان خوابِ ناز آلود بین ، وین غمزه قتلِ او
یک تارِ مویش را صبا هر دو جهان گوید بها
هرگز بدین ندهم رضا گر من بوم دلالِ او
خنکش چو از جا در جهد هرگز نه پیشش سر نهد
سبزه به خطِ خود دهد فتوایِ خون و مالِ او
گر در شکار آن کینه کش گاهی به میدان دست و خوش
مسکین دل دیوانه‌وش سرگشته در دنبالِ او

۱۶۵۸

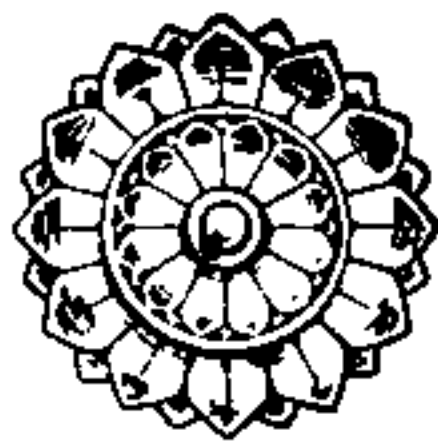
۲۰

گر می پرد این چشم تر کان رویش آید در نظر
 بگذر ، دلا ، کاندرا اثر خون میچکد از خالِ او
 آه دل زارم کنون سوزان نمی آید برون
 کش داغها اندر درون گنجد ، نگنجد حالِ او
 در بند آن زلفِ دوتا دیوانه ام دایم ، دلا
 زهار زهار ، اے صبا ، گه گه پرسی حالِ او
 خسرو شناسد سوزِ سن ، و آن ناله داسوزِ من
 زان کاگم هست از روزِ من ، شبهایِ همچون سالِ او

۱۶۵۹

ترکه ست بدخو آنکه من دارم سر و سودایِ او
 چشمے ست کافر آنکه شد جان و دلم بغمایِ او
 شکله به دل پنمیان شده ، بالا بلایِ جان شده
 اے عد چون قربان شده برقد و بر بالایِ او

دل زان سر زلفِ دوتا زیرِ کلاهش کرده جا
 گر جان من پرسی کجا ، اینک ته یک تایی او
 زو ناوک و از من تنی ، زو تیغ وز من گردنی
 این است رأی چون من تا خود چه باشد رای او
 گر خواست بریدن سرم ، زان رفت بر تن خنجرم
 تا وقت مردن بنگرم بارے رخ زیبای او
 امروز در جانم سخن ، فردای وصلم در دهن
 او در غم امروز من ، من در غم فردای او
 تن شد به ریخ آموخته ، دل شد به درد آفروخته
 جان با بدن هم سوخته از آتش سودای او
 هر شب روم با چشم تر آنجا که بود آن سیم بر
 گرچه از او نبود اثر ، بارے بیم جای او

در چشم من آن خاکِ پا گه سرمه شد ، گه تو تپا
درمانِ چشم آمد مرا ، خسرو ، به خاک پای او

۱۶۶۰

خیزد چو از خواب آن پسر تا کس نشوید روی او
کاندر خوارم خوش کشد آن نرگسِ جادوی او

زینگونه کز این دیدم خون میرود بے درپے اش
مشکل که آبِ خوش خورد هرگز کسے از جوی او

شمشیر در دستم نمید اسشب به کویش میروم
تا خویش را بسمل کنم آنجا که بیم روی او

اے باد ، کز وے آمدی قابی مکن کز گلشنم
این نیست بوی باغ و گل ، من میشناسم بوی او

کس را از آن خود نشد آن بیوفای سنگدل
بیهوده سودا می پزی ، خسرو ، به جست و جوی او

اے زلدگانی بخش من لعلِ شکرگفتارِ تو
 در آرزویِ مردم از حسرتِ دیدارِ تو
 گر شہد بینم در زبان یا آبِ حیوان در دہان
 تحقیق میدانم کہ آن نبود بجز گفتارِ تو
 معذوری از زلفِ سیہ پوشی بہ رویِ همچو مہ
 سیری ندارد ہیچگہ چون دیدہ از دیدارِ تو
 گر خود ترا زین چشم تر دشوار می آید نظر
 بیرون کشم دیدہ ز سر آسان کنم دشوارِ تو
 زین پس بہ خوبان ننگرم ، در کویِ ایشان نگذرم
 گر ہیچ یک رہ جان برم از غمزدہ خونخوارِ تو
 خواهی نمک زن ریش را ، خواهی بکش درویش را
 ہر خون کہ باشد خویش را بر بستہام دربارِ تو

در کویِ تو بر هر درے افتاده می بیمِ سرے
 این لیستِ کارِ دیگرے جز کارِ تو ، جز کارِ تو
 چون غم به گفتارِ آورم یا دیدہ درکارِ آورم
 چون رو به دیوارِ آورم بارے بودِ دیوارِ تو
 خواهی کہ بہرِ خندہ پیش افگنی افگندہ
 اینک چو خسرو بندہ او بندہ دیدارِ تو

۱۶۶۲

گرچہ کہ هست خونِ دل بادہ خوشگوارِ تو
 سرخوش و شیرگیر شد نرگسِ پرخارِ تو
 سرو بلند و نخلِ تر گہ گمے آورم بہ بر
 وہ کہ بدین کجا رود آرزویِ کنارِ تو
 تیر بر آهوانِ زنی ، غمزہ بہ ما از آن سبب
 رشکِ شکارِ تو ز من ، رشکِ من از شکارِ تو

چشمِ سن اہت و خاکِ رہ رفتہ ، بتا ، بیا بین
 دیدہ کہ خاکِ سیخورد در رہِ انتظارِ تو
 چون سر و کار شد مرا با چو توئے بہ دوستی
 رسمِ وفا نباشد ، ار سر بنمہم بہ کارِ تو
 از پیِ تو ز خونِ دل شربتِ سہر ساختم
 نیز نکرد رحمۃ چشمِ حرامِ خوارِ تو
 ہست چو یادگارِ تو غم کہ سباد در دلے
 جای بہ سینہ کردہام از پیِ یادگارِ تو
 بے تو کہ زندہ ماندہام سیر نمای رو بہمن
 تا برہد ز ننگِ جان خسرو بقرارِ تو

۱۶۶۳

تا بہ زمانہ شد خبر از مہِ باکالِ تو
 شہفتہ گشت عالم ز ابرویِ چونِ ہلالِ تو

۲۶

تا بہ دو ہفتہ ماہ اگر راست کُندِ جالِ تو
 تیز نگاہش اوفتد ہر شبے از کمالِ تو
 از خطت ار چہ گُشتہ شد خَلقِ بترس از خدا
 نامہ او سیاہ باد از رقمِ وہالِ تو
 قرعہ دروغ سیزم بہرِ صبوری ، ارنہ کو
 دولتِ آنکہ بنگرم رویِ خجستہ فالِ تو
 دُور ز بندگی تو گرچہ خیالِ گشتہ ام
 از دل و دیدہ میکنم بندگیِ خیالِ تو
 گیر کہ ذرہ بررود ، کے رسد آفتاب را
 ہمتِ مدبرے چو سن ، پس ہوسِ وصالِ تو
 خالِ تو گشت و چشمِ من رھزنِ خالِ چون منے
 کافرِ سرخ چشمِ من دزدِ دلمِ خیالِ تو
 نخلِ قدِ تو در دلمِ کابِ ہمی خورد ز خون
 بین کہ چہ میوہ میدہد زین خورشمن نہالِ تو

عمر به کنجِ فرقم رفت و نگفتم گمے
این قدرے کہ خسروا، چیست به گوشه حالِ تو

۱۶۶۴

باز به خونِ خلق شد چشمِ جفانمایِ تو
عمر اگر وفا کند جانِ من و جفایِ تو

نیست امید کز توام یک گلِ بخت بشگفتد
عمر به باد سیدهم بیمده در هوایِ تو

گریه و آهِ سردِ من گر بر بایدت کسے
تا نروی ز جایِ خود، اے دل و دیده، جایِ تو

وقتی اگر ز جانِ من ناوکِ تو خطا شود
تو به قصاص در دهم سعذرتِ خطایِ تو

من که ز دولتِ غمت خونِ دو دیده میخورم
هست حرام خوارگی گر نکم دعایِ تو *

باد بر آستانِ تو خاک شده وجودِ سن
 تا به طفیلِ آستانِ بوکہ رسم به پایِ تو
 بر زسی آخرت گمے بوده بود خراسنے
 حیف بود به چشمِ سن خاکِ درِ سرایِ تو*
 از حسدِ خیالِ تو با دلِ خود به غیرتم
 گخننے چرا کشد هودجِ کبریایِ تو
 گوش به خسرو آر شب تا کہ ببینی از کجا
 نغمه شوق میزند بلبلِ خوشنویِ تو

۱۶۶۵

نیست کشاده چشمِ سن جز به خیالِ رویِ تو
 بسته کس نشد دلم جز به شکنجِ سویِ تو
 هر سحرے چو بیدلانِ ایم و بر تو بنگرم
 از پیِ آنکه شد مرا فالِ خجسته رویِ تو

پیش من آ که ساعتی با تو مگر دسے زخم
 زانکہ بہ لب رسیدہ شد جانم از آرزوی تو
 دیدہ من ز نیکوان روی تو اختیار کرد
 از پی چشم زخم تو کم انگرہ بہ سوی تو
 مرد چو خسرو از غمت بوی وفا بدو رسان
 تا بہ وسیلہ صبا زندہ شود بہ بوی تو

۱۶۶۶

روی یار از سبزہ تر بوستانے یافت نو
 چشم من بہر تماشا گستانے یافت نو
 تا لب او در تہ ہر سوی خط جان نمود
 بندہ زان لب در تہ ہر سوی جانے یافت نو
 بود ناپیدا دہانش تیز دیدم بوسہ جاش
 در لب از دندان نشانے شد دہانے یافت نو

۱۶۶۶

۳۰

ماہِ سن زلفِ سیہ بر خطِ سبوت سر نہاد
 طوطی شکرخورت ہندوستانے یافت نو
 دی کمر بستی و دروے بستہ شد موئے ز جعد
 ے میان بودی تہی گاہت میانے یافت نو
 قاستِ نو کز ضعیفی بستہ در مویت نمائند
 بر سر ہر تارِ موئے خانمانے یافت نو
 بسکہ لو نو داستانت فتنہ شد بر ہر زبان
 ہر زبان از قصہ سن داستانے یافت نو
 بسکہ سودم رویِ زردِ خویش بر خاکِ درت
 باد ہردم ز آستانت زعفرانے یافت نو

۱۶۶۷

مست میگردی ز خانہ ، بیش نافرمان مشو
 چشم بد نیکو نباشد ، جایہا مہمان مشو

گر ترا جولان نباشد ، گر تو چون سن صد کُشی
 یا مرا اول بکش یا ایش در جولان شو
 طوقِ شاهان است فتراکِ تو بر ما سهل گیر
 شرم دار و بر گدایان صاحبِ فرمان شو
 مخمزه سی آری و سی گوئی مرو از خود عجب
 تیغ سی رانی و سی گوئی مرا ، قربان شو
 دل ز سن بستانی و گوئی نمیدانم که بُرد
 این چنین یکبارگی هم جانِ سن نادان شو
 از غمت شبها نخفم و آن زمان کت باقم
 گر مرا خوابِ دگر گیرد تو دیگرسان شو
 دوستان گشتند دشمن ، اے دل ، آخر آگهی
 زان سن بودی تو بارے جانبِ ایشان شو
 دل کہ ویرانیست اندر طالعش از نیکوان
 گفتِ مردم کے شود گر گویدش ویران شو

خسروا، دبدی کہ حیران مانده ای درکارِ خویش
من ترا صد ره لگتم کاین چنین حیران مشو

۱۶۶۸

مردمِ چشمِ مرا بُرد آب و گر آئی درو
مردمی باشد کہ بنشینی چو بینائی درو
ماه را با چون توئے بارے کہ نسبت میکند
نیست چون عیاری و شوخی و رعنائی درو
در رخت کم گشت عقل و گفت، یارب، چون کم
وصفِ زیبائے کہ حیران است زیبائی درو
عشق استاد است و شاگردش بلایِ کویِ دوست
مکتبش بدبختی و تعلیم رسوائی درو
لشنهٔ تو میرد آبِ زندگی گر بیندت
زندهٔ سیراب گردد گر فرود آئی درو

گردِ کویت را نبیزم من به دامانِ دو چشم
زانکہ گم گردد دلِ بدروزِ ہرجائی درو
خاق گوید ، خسروا ، از عشق کے دیوانہ شد
چون کند بیچارہ ، چون نبود شکیبائی درو

۱۶۶۹

از من ، اے سادہ پسر ، دور شو
ہر شکستہ مگذر دور شو

گرچہ سر تا بہ قدم از نمی
ہم از این خستہ جگر دور شو

مردم از غم تو نزدیک است
یک ز ما ہم ز سر دور شو

مرو از پیش من و بہر خدا
مطلق از پیش نظر دور شو

۳۳

تری دیدہ پر خون دیدی
وہ کزین دیدہ تر دور مشو
لب بہ خسرو دہ و آنگاہ بہ لاغ
با مگس گو، ز شکر دور مشو

۱۶۶۰

ہر ز خم است و شکست زلفِ گرانبارِ تو
زانکہ ہزاران دل است بستہ ہر بارِ تو
خط کہ بر آن لب کشید از سرِ کلکِ قضا
نقشِ فنا زد رقم بر لبِ خونخوارِ تو
زلدہ بہ کویں نمائد، وہ کہ چہ مردم کش است
ہمچو طیبیانِ خام نرگسِ بیارِ تو
فاتحہ خوان است خلقِ سویِ سرایش کہ هست
خاکِ شہیدانِ عشقِ کمرگلِ دیوارِ تو

هر که زبان میکشید از پی تو سوی من
همچو من بیزبان گشت گرفتار تو
ای سر خسرو ترا مژده که هر بامداد
فتنه به قصایست بر سر بازار تو

۱۶۶۱

پرده صبرم درید غمزه دلدوز تو
زهره من آب کرد عشق جهانسوز تو
سنکه سحر هر شبی دم نغم تا به صبح
ترسم روشن شود سهر دل افروز تو
رنگ گل عارضت روز بروز است نو
خارکشی را چه رنگ از گل نوروز تو
هندوی چشم ترا غارت ترکان چین
نیکوئی آموخته است زلف بدآموز تو

تا تو بر اهلِ صواب تیر زنی بے خطا
هست کمانِ بلندِ ابرویِ کینِ تو ز تو
خسروِ بیچاره کرد وقفِ هوایِ تو دل
گرچه پیِ جانستِ گردِ غمزه دلدوزِ تو

۱۶۷۲

گر نه کمندِ بلاست بر دلِ عشاقِ تو
بهر چه بازی کند زلفِ تو با ساقِ تو
تو که به غلتاقِ تنگ چست درآمد تانت
پرده دل را درید رشک به غلتاقِ تو
بوکه بیابد ز تو شستنِ نعلِ سمند
پایِ بزرگان گرفت گریه عشاقِ تو
گریه کنم تا مگر ز ابرو اشارت کنی
لیک ز بارانِ سن غم نخورد طاقِ تو

ایشِ تو مردنِ مرا چون نگذارد رقیب
بهرِ چه بارے زیدِ خسروِ مشتاقِ تو

۱۹۷۳

نوبتِ خوبیِ زنادِ در شبِ گیسویِ تو
فتنهِ عسسِ گشتِ بازِ گردِ سرِ کویِ تو
گر به ترازویِ چرخِ دستِ رسدِ مرا
حسنِ تو یکسویم ، مه به دگر سویِ تو
رویِ مرا زرد کردِ رویِ تو منکرِ شود
اینک اگر راست است ، رویِ من و رویِ تو
نیست کمانِ غمت چو آنکه به بازویِ من
گوشه گرفتم ، ولی گوشهٔ ابرویِ تو
من به فسونِ وفا زانِ خودت می‌کم
تفرقه گر ننگند ارگسِ جادویِ تو

۳۸

بسکہ شکستہ دلان بستہ زلفت شدند
 هست هزاران شکست در سرِ هر سوی تو
 اے بہ دورخ چون پری زلف زرخ دور کن
 دیو نہ نیکو بود خاصہ بہ پہلوی تو
 قاست خسرو ز غم چون دم سگ حلقہ شد
 تا فلکش طوق ساخت بہر سگ کوی تو

۱۶۷۲

عاشق و دیوانہام ، سلسلہ یار کو
 سینہ ز ہجران بسوخت ، شربت دیدار کو
 گرچہ گلستان خوش است ، ورجہ چمن دلکش است
 آنہم دیدم ، ولے آن گل رخسار کو
 نالہ ہر عاشقے از دل افکارِ خویش
 از من مسکین پرس کان دل افکار کو

نفس من بت پرست هست به کشتن سزا
 تیغ سیاست کجاست ، بازوی این کار کو
 آه که دعوی عشق ، پس غم جان ، چون بود
 دوستی جان گرفت ، دوستی یار کو
 وه که جاله چنان روزی این چشم نیست
 دیده بیدار هست ، دولت بیدار کو
 بر سخن درد ما گوش نهد گرچه یار
 خسرو بیچاره را طاقت گفتار کو*

۱۶۷۵

خون گریم ارچه از ستم ایگران تو
 هم خاک روم از مژه بر آستان تو
 بسیار آبگینه دلها شکسته ای
 زین جرم سنگ شد دل نامهربان تو

۳۰

جان رفت و نه وصال توام شده عیشِ خویش
 اہ من از آنِ خویش شدم نہ از آنِ تو
 در دل کہ شب جفایِ تو میگشت تا بہ روز
 کفتم کہ ، اے تو، در دلِ من ، گفت، جانِ تو
 ابرو ترش مکن کہ شود کُشته عالمے
 زین چاشنی کہ می لگرم در کمانِ تو*
 از تنگیِ دہانِ توام دست کے دہد
 روزیِ من چو تنگ تر است از دہانِ تو
 کفتی کہ خسرو آنِ من است این چہ دولت است
 یعنی من کہ میگذرم بر زبانِ تو

۱۶۷۶

ہر جا کہ لب بہ خندہ کشاید دہانِ تو
 خولابہ ایست از لبِ چون ناردانِ تو

اے بس عنان کہ بر سرِ کوی تو شد ز دست
کز راهِ جور باز نتابد عنانِ تو
شد خاتمانِ صبرِ همه غارت و خراب
از ترکتازِ غمزه ناسہربانِ تو
از خویِ بد چه ظلم کہ بر ما نمیکنی
آخر چه کرده ام منِ مسکین از آنِ تو
عشقِ تو بسکہ بر دلِ خسرو زده ست زخم
گر هست اسیدِ زیستم ہم بہ جانِ تو

۱۶۷۷

کس چون جہد ز گیسویِ همچون کمندِ تو
جانے کہ آن کمند شود پایِ بندِ تو
آسخت چشمہایِ مرا گریہ‌هایِ تلخ
در دیدہ خندہ‌هایِ لبِ نوشخندِ تو

شویم ز گریه روی زمین را که هست حیف
 کافتند به خاک سایه سرو بلند تو
 اے پندگو کہ گوئیم از عشق او بخیز
 چون دل به جای نیست، چه خیزد ز پند تو
 تا کہ هنوز در دلت از خسته غبار
 کز خون دل نشاند غبار سمند تو
 دل تنگیم بگشت، سفرمای عیب اگر
 تنگ است این قبا به تن ارجمند تو
 دلہاست آخر این، نہ سپند، اینچنین سوز
 یک پند من بہ گوش کن، اے من سپند تو
 گو تا بہ روح من کند از بعد مردم
 کش گر بود نصیبہ ز حلوائ قند تو
 گرد آر زلف را کہ ز عالم برون گریخت
 خسرو هنوز سی نجمہ از کمند تو

۱۶۷۸

گر بادہ سیخورم بہ سرِ من خارِ تو
ور در چمن روم بہ دلم خارِ خارِ تو
خون شد ز نالشم جگرِ سنگ و همچنان
با سنگِ خویشتن دلِ با استوارِ تو
از دیدنِ تو سست و خرابم تمام روز
جان میگم تمام شب اندر خارِ تو
بیرون جهان سمند کہ پیشت بہ صد ہوس
مردن بہ پایِ خویشتن آید شکارِ تو
دل را تبِ غمِ تو چو بے سن نمی خورد
شرمندہ دلم سن و دل شرمسارِ تو
عمرم بہ یاریِ سگِ کویِ تو شد بسر
روزے نگفتیش کہ چگونہ ست یارِ تو

داغِ تو دارم از لکنم خدستے دگر
کم زانکہ با زمین آرم این یادگارِ تو
بہرِ کدام روز بود عقل و جان و دل
گر این ستاع خرج نگرودد بہ کارِ تو
صدبارہ شد چو غنچہ دلِ خسرو و ہنوز
بارے گلے شگفت مرا در بہارِ تو

۱۶۷۹

ہر شب ہم فتادہ بہ گردِ سرایِ تو
تا روز آہ و نالہ کنم از برایِ تو
روزے کہ ذرہ ذرہ شود استخوانِ من
باشد ہنوز در دلِ تنگم ہوایِ تو
ہرگز شبِ وصالِ تو روزے نشد مرا
اے وای بر کسے کہ بود مبتلایِ تو

جان را روان برای تو خواهم نثار کرد
دستم نمیدهد که نهم سر به پای تو
جانا، بیا ببین تو شکسته دلی من
عمرے گذشته است منم آشنای تو
بر حال زار من نظرے کن ز روی لطف
تو پادشاه حسنی و خسرو گدای تو

۱۶۸۰

بوی وفا ز طرہ عنبرفشان تو
عشاق را نه جز ستم بیکران تو
شب نیستی که می نغم تا به وقت صبح
افغان ز جور غمزہ نامهربان تو
برق از نفس کشایم و ژاله زخم ز اشک
شاخ وفا دسد مگر از گلستان تو

نادیده کس میانِ تو و تا بدیده‌ام
گم گشته ام ز لاغری اندر میانِ تو
تن بوی شد مرا و به هر بوی از تنم
غم کوه کوه در غم کوه روانِ تو
زرد و خمیده شد تنِ خسرو که تا شود
خلخال پایهای سگِ پاسبانِ تو

۱۶۸۱

مست آمد آن نگار که ما ست روی او
دیوانگیست کار من از جستجوی او
با خود برید چشم من از رویِ مردمی
گر آرزو کنید که بینید روی او
بر خاک کویِ وے دل من دوش گم شده است
یک ره طلب کنید دل از خاک کوی او

خواهید تا چو من نشوید از بلایِ هجر
در من نگه کنید و ببینید سوی او
گر تلخ پاسخ دهد از خوی تلخ خویش
هم بشنوید و تلخ بدانید خوی او
گر هیچ نیست، پیش نسیم صبا روید
بر خسرو شکسته رسالید بوی او

۱۶۸۲

عشقِ نوست و یارِ نوست و بهارِ نو
زان رویِ خوب روزِ نو و روزگارِ نو
چون در نیاید از درِ من نوبهارِ من
زانم چه خوشدلی که درآید بهارِ نو
در نوبهارِ چون توله‌ای در چمنِ مرا
از سرو و گل چه خیزد و از لاله‌زارِ نو

بس لوبہارِ کہنہ کہ بشکست زانکہ کرد
در چشمِ نیم‌مستِ تو ہردم خارِ نو

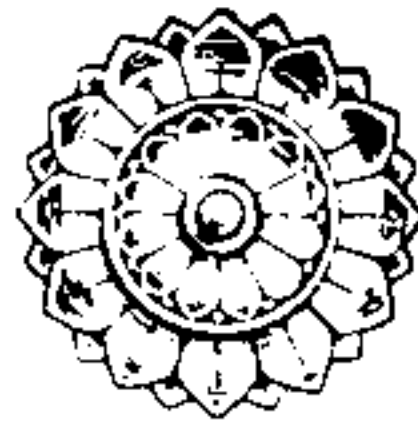
دارم دلِ غمین و ندانستم این کہ باز
ہرروز نو شود غم از غمگسارِ نو

با خاک یادگارِ برم دردِ تو کہ باز
ہم یادگارے شود و یادگارِ نو

بردی دلم مرغِ ز گستاخیش ، ازانک
نوبردہ ایست پیشِ خداوندگارِ نو *

خواہی بین و خواہ نہ ، بارے سن از دو چشم
ریزم بہ خاکِ کویِ تو ہردم نثارِ نو

خسرو ز عشقِ لافی و جوئی قرارِ دل
بخشد مگر خدای دلت را قرارِ نو !

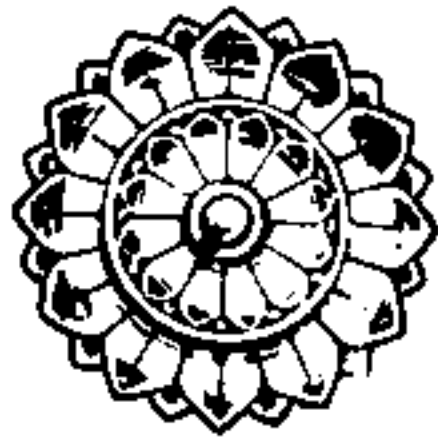
سوی شکار، اے پسرِ نازنین، مرو
 رحم بگن بہ این دلِ اندوہگین مرو
 شیران آیند مردِ تو، چون غمزہ سیزی
 بر آہوانِ خستہ بہ آہنگِ کین مرو
 بگذار تا بہ خویشتن آیم ز بیہشی
 روزی دو مردسی گن و بر پشتِ زین مرو
 چشمِ تو آفت است، بہ رویِ کسے سبین
 پایِ تو نازک است، بہ رویِ زین مرو*
 شب تیرے از کہاں توام میگند ہوس
 امروز ہم مرا گش و حالی بہ کین مرو
 دی گشت رفتی و دلِ خلقے ز جا برفت
 رفت آنچه رفت، بارِ دگر اینچنین مرو

یک پارسا نمااند به شهر ، از خدا بتوس
 مست و خراب سوی ، برو ، بیش ازین مرو
 گل کیست تا به پات رسد ، یا مرا بکش
 یا پابرهنه بر گل و بر یاسمین مرو
 گفتم بییم از نروی ، خون بریزمت
 میکن بر آنچه رأی تو باشد ، همین مرو
 بر نازکان باغ بیخشای و لطف کن
 زینسان به ناز در چمن ، اے نازنین ، مرو
 اے آنکه در نظاره آن شوخ سیروی
 دیوانگی خسرو بسکین بین ، مرو

۱۶۸۲

اے خرد مست لعل چون سی تو
 ما ز آزاده ابروی خوی تو

مے مرا ده که لب به گوش برم
 بسکه مستم ز لعلِ چوَن می تو
 چوَن کئی وعده، باز گوئی ”ح“
 سن بصد جانِ غلامِ آن کی تو
 چوَن غمت بکشدم، بگوئی ”هے“
 روح بخشد به تنِ هان می تو
 گوئیم مردنِ تو از پی کیست
 هم به جان و سرِ تو از پی تو
 گفتم از تو حیات دارم، گفت
 ”تو نگر و آن حیاتِ لاشی تو“
 خسروا، چوَن سزای سوختنی
 سهربانیست شعله بر نی تو

۱۶۸۵

اے بہ بالا بلند و زیبا تو
رشکِ سروِ بلندبالا تو

زرگر از سیم چون توبت نکند
خواہ ہم برد و خواہ فرما تو

در دلت هیچ جا نمی گیریم
گرچہ ما هسته ایم و خرما تو

تیغ بر گش که جان فدا کردیم
گر نخواهی برید از ما تو

خیز و بر دیده شین چنانکه بود
مردمِ دیده زیر و بالا تو

روزها شد که اندر این موسم
که شوم همشین شمع با تو

گلِ دمانید اشکِ سن از خاک
 بوکہ آئی بدین تماشا تو
 ہمہ راہت برقم از مزگان
 گرچہ دور است رہ ز من تا تو
 جانِ خسرو، چو جای خود کردی
 دور تا کے شوی ازینجا تو

۱۶۸۶

یا دلم را بہ راز محرم شو
 یا تم را بدوز و مرہم شو
 گر نہای آگہ از درونہ من
 یک زمانے بیا و ہمدم شو
 نشوی کم بہ پرسشے کہ کنی
 ور شوی کم بدین قدر کم شو

۵۳

چند سر برکنی ز جیبِ جفا
 پا به دامن کش و فراهم شو
 ور غمت بهر بردنِ دلِ ماست
 دلِ ما را بگیر و بے غم شو
 گر شوی دیده ، میتوانی شد
 مردمِ دیده گر شوی ، هم شو
 جای در چشمِ خسرو از نکنی
 خاکِ پایِ سرِ معظم شو

۱۶۸۷

لاله دسد از خونِ شهیدانِ غمِ او
 تا حشر در آیند به خوانِ علمِ او
 از جور و وفا و ستمِ هر که پرسد
 در عشقِ مساویست وجود و عدمِ او

می زد رقمِ غالیه نقاشِ سیه‌کار
بشکست ز رشکِ خطِ سبزه قلمِ او
در پایِ خمِ امروز چو من صافِ دلِ نیست
جز درد که پیوسته بود در قدمِ او
خسرو چو خورد سس ز سفالِ سگِ کویش
جمشید حسد نی برد از جامِ جمِ او

* ۱۶۸۸ *

تا شدم چشم‌آشنا با رویِ تو
چشم‌ها از من روان شد سویِ تو
بس که سویت در خیالِ من نشست
در خیالم کین منم یا مویِ تو
عاشقِ رویِ توام کز بس صفا
رویِ توان دیدن اندر رویِ تو

من کجا خسیم کہ از فریادِ من
 شب نمی خسپد کسی در کویِ تو
 گفتیم بے رویِ من در گلِ مبین
 چون کُتم ، می آیدم زو ہویِ تو
 ننگنی در گردنم دستے کہ لیست
 این کمان را طاقتِ بازویِ تو
 سر بہ زالو ماندہام از دانت
 تا چرا ہوسد سرِ زالویِ تو
 بندہ خسرو از سرِ جان خواستت
 تا نشیند ساعتے پہلویِ تو

* ۱۶۸۹

آئینِ تو دل بردن است ، اے چشمِ خلقے سویِ تو
 خویِ تو مردم کُشتن است ، اے سنِ غلامِ رویِ تو

گہ جان بہ بوئے می دہم، گہ دل بہ سوئے می ہم
 کارے ست افتادہ مرا با ہر خمِ گیسوی تو
 از بسکہ کویت ہیچگہ خالی نباشد ز آہِ کس
 ہر لحظہ بیم تازہ تر داغِ سگانِ کوی تو
 نزدیکِ مردن می شوم از بویِ زلفت می زیم
 تا حال چون خواہد شدن روزے کہ نبود بوی تو
 گر سنِ تمام، ظنِ مبر کز کوی او دامن کشم
 با بادِ ہمراہی کند خاکِ من اندر کوی تو
 آیم بہ کویت ہر شبے چون خواب ناید چون گم
 مشغول دارم تا سحر خود را بہ گفت و کوی تو
 گفتم کہ سویِ باغِ رو تا بوکہ دل بکشایدت
 او فتحِ مارا کے زند چندین گرہ در موی تو
 امشب کہ مہمانِ منی، فردا کہ خواہد زیستن؟
 بگذار تا یک ساعتے می بیم اندر روی تو

دستِ رقیبت بس بود، گر تیغ بر من می زنی
بیکار خسرو چون نهم بر ساعد و بازوی تو

* ۱۶۹۰ *

دل و جان مرا ز اندازه بگذشت آرزوی تو
بیاید خون من تا جان کم قربان خوی تو
دل بستی چو در زلف درازش آن قدر رشته
که گردد هر زمان گرد سر هرتار موی تو
تو خود هم زین دل پر خرن برون بر حال دل، جانا
که من گفتن نمی آرم بر آن خوی نکوی تو
نمازت را به خون بودی وضوی مردم دیده
چو خون کم شد تیمم میکند از خاک کوی تو*
تو خوش خوش میروی چون گل به پشت بادپا خندان
هزاران جان سرگشته دوان دنبال بوی تو*

بہراہت خاک گشتہ عاشقانست و تو در جولان
 سبدا کاین چنین گردے نشنید گردِ رویِ تو
 نمی یابد خبر خلق از دلِ گم گشتہ جز آن دم
 کہ بویِ خونِ دلہا باد می آرد ز سویِ تو
 نہ بر تو بلکہ ہم بر دہدہ خود می ہم منت
 اگر دزدیدہ ہا گردم ز بہرِ جست و جویِ تو
 من و شبہا و بیداری و حیرانی و خاموشی
 کہ محرم نیست خسرو را زبان در گفت و گویِ تو

۱۶۹۱

ز دلہا لشکرے دارد سخن با تاجداران گو
 قرارِ لشکرِ خود دہ بہ ترکِ بے قراران گو
 ترا دوچشمِ جادو کش ، من از دوری بہ مردن خوش
 خود ار خنجر نمی رانی ، بدان خنجر گزاران گو

۶۰

مگو با من کہ در کویم بلا و فتنہ می بارد
 ز بارانم چہ ترسانی ، حدیثِ تیر باران گو
 چہ گوئی این کہ پامالِ غلامان گم بر در
 بہ راہِ خویشم ، اے سلطان ، لکدکوبِ سواران گو
 چرا ہر دم ہمی گوئی کہ سوزِ عشق بہ باشد
 مرا در سینہ دوزخماست این با خام کاران گو
 جفا گر می کند بر روی او چون گویم ، اے محرم
 ولے زانگونہ کالدر گوشِ او افتد بہ باران گو
 غمِ من بشنو، اے باد و چو ہست این کلبہ نوحے
 مگو آن جا و گر گوئی بسانِ شرمساران گو
 تو اے کز بادۂ عشقِ بتام توبہ می گوئی
 مرا عمرے ست مستم ، این سخن با ہوشیاران گو
 چہ گل چیند کسے کز خار ترسد ، خسروا ، سر نہ
 بہ تیغِ ہمچو سوسن بس حدیثِ گاعذاران گو

*۱۶۹۲

اے گلستانِ ترا بالایِ سرو
وز تو زیبِ قامتِ زیبایِ سرو
شکلِ سرو ارچہ بہبستانِ ہا خوش است
با چنانِ قدے کرا پروایِ سرو
ہرکرا با گُعدارے سرخوش است
کے سرِ باغ است یا سودایِ سرو
راستی گویم مرا با تست کار
راست ناید کار از بالایِ سرو
می درم بر یادِ بالایت جو گل
جامہ پیشِ قامتِ یکتایِ سرو
ہیچگہ باشد کہ زیرِ پایِ تو
سر نہم چون سبزہ زیرِ پایِ سرو

خسروت بر چشمها جا کرد ، از آنک
بر گذارِ سرو باشد جایِ سرو

۱۶۹۳

همی گویم که وقتی ، ز آنِ مشتاقانِ مجنون شو
تو ، نافرمانِ بد خورا نمی گویم که اکنون شو
چه حاجت نامه‌هایِ دردِ مارا مهر وا کردن
بین عنوانِ خونِ آلوده و بر حرفِ مضمون شو
من اشب جانِ شیرین در سروکارِ وفا کردم
تو در دولت بمان جاوید هر روزی برافزون شو
بده سرجرعه و درکش ز جامِ شوق ، ای زاهد
پس آنگه پای کوبان پیش آن لب‌هایِ سیگون شو
به دیوارِ خرابات اوفگندم خرقهٔ رسمی
حالات کردم ، ای دزد ، از درونِ بستان و بیرون شو

مسافر می شود سہان و دل ہمراہ او، اے جان
 هنوز او فرصتے دارد تو بارے پیش ازو خون شو*
 نیاید عاقلان را، خسروا، سودای تو باور
 گر این را محرمے خواہی، بہ گورستانِ مجنون شو

*۱۶۹۲

بیا، اے باغِ جان، تا بنگرم سروِ روانِ تو
 مرا، دربان، رہا کن تا بمیرد باغبانِ تو
 ز فریادم بنالد کوه و رہ ندھی بہ سوی خود
 تعالیٰ اللہ چہ سنگ است این دلِ نامہربانِ تو
 بسوزم وآہ برنارم، گرفتم مردسی آمد
 نہ آخر دوستم من، چون روا دارم زیانِ تو*
 بخواہی دید کز ظلمِ تو ناگہ بہترین روزے
 منِ مظلوم خواہم ہر دو دست اندر عنانِ تو

۶۴

مرا گفتی ”کہ باشی تو کہ بوسی آستانِ من“
 گر آن گستاخیم بخشی ، غلامِ رایگانِ تو!
 وگر زین ننگ می داری کہ خود را ز آنِ تو گفتم
 منِ تنها از آنِ خود ، دل و جانم از آنِ تو
 تو آگہ نی و من با تو ازینسان عشق می سازم
 کہ خود را گہ گہ دشنام گویم از زبانِ تو
 رقیبا ، گفتیم کو گفت خاکم در دهانِ کردی
 تو گر این راست میگوئی ، شکر اندر دهانِ تو*
 بہ حیلہ زیستی خسرو کہ دی پیش آمد و دیدی
 کنون باز آمد آن مردم کش ، اینک بہر جانِ تو

* ۱۶۹۵

امشب ، اے باد ، یکے جانبِ آن بستان شو
 سرِ آن زلف پریشان کن و شک افشان شو

من کہ زان بوی شوم کُشته و خواہی بروم
 از پی بوی دگر جالب آن بستان شو
 چون شدی، اے دل بدخو، کہ نمودت این راہ
 کہ بر آن سرکش خودکامہ و بے سامان شو؟
 تشنہ خون دل ماست دوچشم مست
 ہر دم، اے دیدہ من، ساقی آن بستان شو
 صنہا، رفت چو جام بہ غمت لطفے کن
 تا شوم زندہ ز سر، ہم تو درین تن جان شو
 ہمہ در مجلس شاہان نتوان خورد کباب
 یک شے بر جگر سوختہ ہم مہمان شو
 آرزو دارم کاسے ز لب یک روزے
 تا مگر گوئی کہ غارتگر خوزستان شو
 رکن دین آصف ثانی حسن آن کش بہ دعا
 آہان گفت کہ فرمان دہ چار ارکان شو

گر همی خواهی در دیده کَشندت خوبان
گفت خسروست که خاکِ درِ خسرو خان شو

* ۱۶۹۶

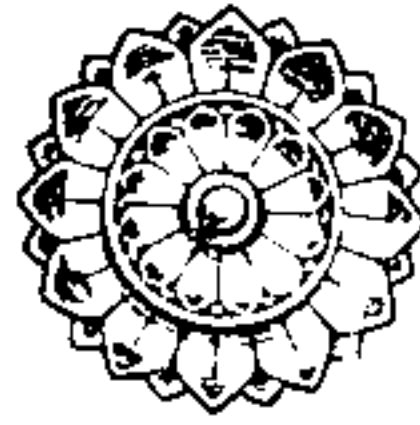
عارضِ همچون نگارستانِ تو
شاهدِ حال است بر دستانِ تو
شبِ جهانِ کُشته‌ای و آنکه هنوز
بویِ خونِ می آید از پیکانِ تو
عذرخواه آن غمزه را از ما که او
خونِ ما را ریخت بے فرمانِ تو
موی بر اندامِ من پیکانِ شود
چون کنم یاد از سرِ مژگانِ تو
سنگِ گوهر را به دندان بشکند
بشکند گر گوهرِ دندانِ تو

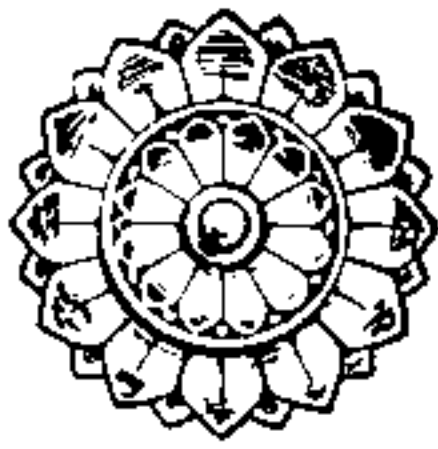
گل بچندد در چمن گر خندہ
وام یابد از لب خندان تو
با چنین خوبی تو زان کیستی؟
بندہ خسرو هست بارے آن تو

۱۶۹۷

کارم از دست برفتنست ز نادیدن تو
زین پس، اے دیدہ، کجا ما و کجا دیدن تو
آن کجا وقت کہ در کوچہ ما بہ جولان رفتن
دل بدزدیدن و دزدیدہ بہ ما دیدن تو
آن بہ خولریز خود از چشم رضا دیدن من
وآن بر احوال من از چشم جفا دیدن تو
حال زار گذر من شب تیرہ دانی
کہ چہ فرق است ز نادیدن تا دیدن تو

خواست خسرو که نبیند غم، اما چه کند
دیدنی بود، نگارا، غم نادیدنی تو

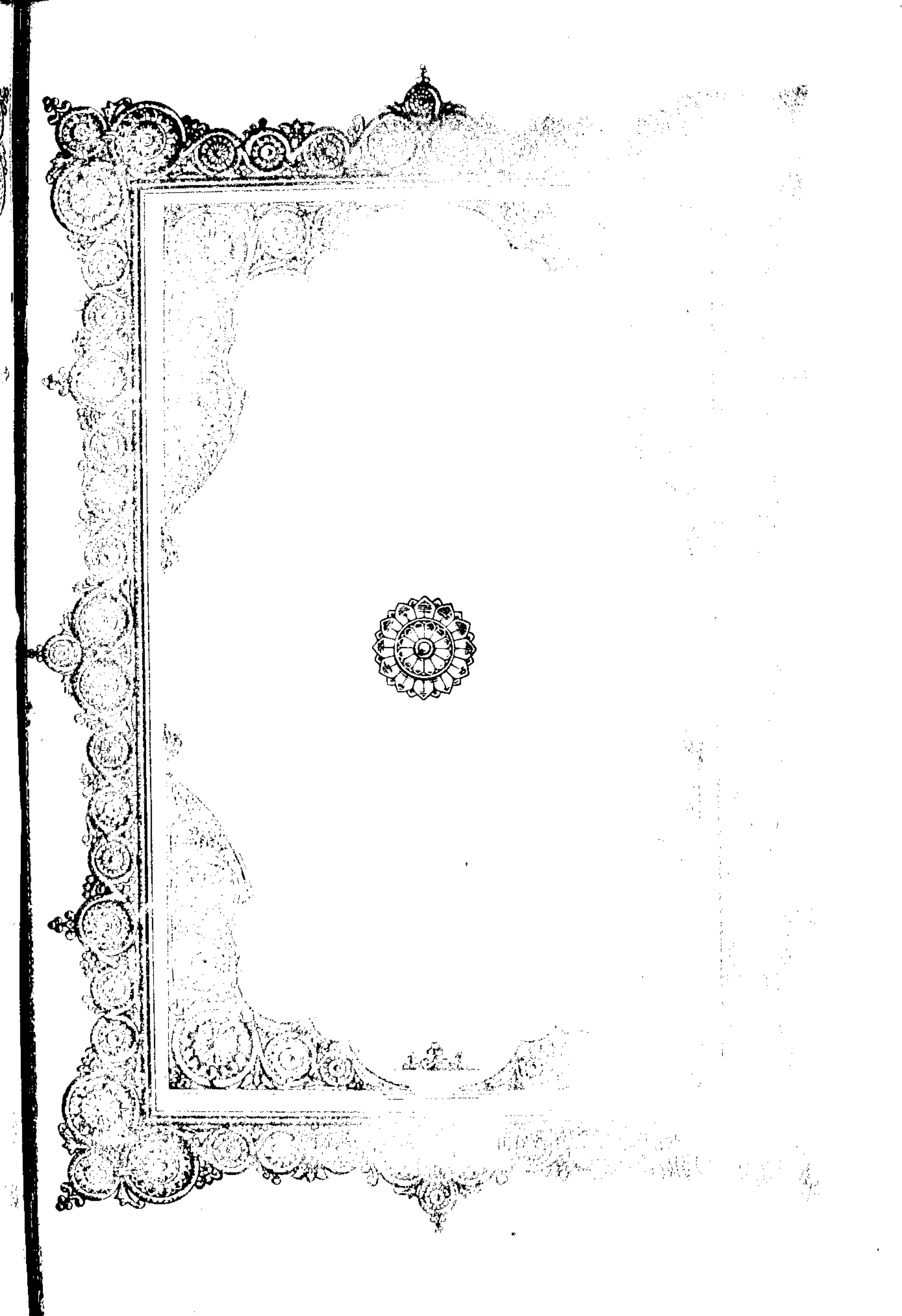

ردیف

۵

دلے دارم چو دامن گل از غم چاک گردیده
 سرے بر آستان او ز محنت خاک گردیده
 ز بس کز غمزه او تیغ بیداد آمده بر من
 سراسر سینہام چون دامن او چاک گردیده
 بہ تاپاک افگند پروانہ را شمع وفا پیشش
 کہ گردِ سر ہنوزش اندر آن تاپاک گردیدہ
 بہ آن شکل و شہیل باوجود حسن خورشیدی
 ندیدہ چون توئے ہرچند در افلاک گردیدہ
 عجب گر شادمان گردد درونہا بعد ازین ہرگز
 دلِ خلقے چنین کز دردِ من غمناک گردیدہ
 بہ زہرِ ہجر خسرو جانِ نخواہی داد دور از وے
 از آن رونے کز آئینِ وفا تریاک گردیدہ

چه شکل است این که می آید سمندِ ناز بر کرده
 هزاران جان و دل آویزه بندِ کمر کرده
 گمی خواهم کشم دیده ، گمی خواهم نکو دارم
 چو بیم سوی او انگشتها در دیده در کرده
 سر آن چشم گرم ، دیده چون دزدیده سوی من
 چو سویش دیده ام ، از ناز دیگر سو نظر کرده
 چه شورش آید از تلخی که از شوخی و بدگویی
 کند با من حدیث تلخ رو سوی دگر کرده
 نه من مردم به خون گرم و عشق شهوت آلوده
 عروسے داند مرا گگوانه از خون جگر کرده
 خوش آن مجلس که خسرو گشته غرق جرعه خوبان
 لباس هستی خود پیش شان از گریه تر کرده

من ارچہ ہر شب از شبہای ہجرش میکم نالہ
 ز آہ من مبادا بر لبش آزار تبخالہ
 مرا از نالہ خود صدخراش است و یکے راحت
 کہ می بشناسد آن سلطان سگانِ خویش را نالہ *

گذشت از حد درازیِ شمع ترسم کہ ناگهان
 شود شبہایِ پایانی در این یک روز صد سالہ

بینم در رخت گر رہ بود در آتش و تیغ
 دہم ز انسان کہ گوئی میروم بر سوسن و لالہ

چہ خوش جان دادنی باشد کہ من از تلخیِ مردن
 تو بخشی از لبِ خویش آخرش شربت در آن حالہ

گرم چون خاک زیر پایِ توسن . پے سپر مازی
 ہمت نگذارم و گردے شوم ، ایم ز دنبالہ

فراقت کُشت خسرو را کہ ترسیدے ز روزِ بد
ملخ زد کشتِ دہقان را کہ می ترسید از ژالہ

۱۷۰۱

تو دور افتاده از ما و نگنجد شوق در نامہ
بیا کز دستِ تو ہم پیشِ تو پارہ گم جامہ
ترا خالِ بلاپرور چو نقطہ بر رخِ چونِ مہ
مرا داغت بہ پیشانی چو عنوان بر سرِ نامہ
ہزاران نامہ تر کردم بہ خونِ آخر چہ گم گشتے
اگر تو بیوفا را تر شدے روزے سرِ خامہ *
ز خولریزِ تو ہم در سایہ زلفِ تو آویزم
رقیبیت گر بخواهد کُشت بارے اندر آن شامہ
من از جانِ خاستم ، تو خویِ بد بگذار جانِ من
کہ مردنِ خوش بود از دستِ چون تو شوخِ خود کامہ

ز آہِ خویشتن یک سینہ بے آتش نمی بینم
 بین دیوانہ خود را کہ چون گرم است هنگامہ
 ہمہ شب خون خورم با دل، ندارم عقل را محرم
 کہ هست این شربتِ خاصان ز گنجد در دلِ عامہ
 بہ چندین نیشِ ہر چشمی ز چشمِ خسروت رقی
 پسندت نیست آخر بر یکے خارم دو بادامہ

۱۷۰۲

اے از رقمِ شبگون دیباچہ، مہ کردہ
 صد نامہ، پاکان را خطِ تو سیدہ کردہ
 چاہِ ذقت کاجا جانہا بہ حیلِ گنجد
 طرفہ کہ ہزاران دل خون گشتہ بہ چہ کردہ
 جولانِ خیالت را چشمِ تو بیک غمزہ
 اندر دلِ تنگِ من بشکافتہ رہ کردہ

۷۷

هر کس رخِ زیبائی بیند به نظرِ هر سو
 من دیده خیالت را هر سو که نگه کرده
 خاکِ درِ تو صوفی بیزد به کلاهِ خود
 خاکِ درِ ایشان هم تعظیمِ کله کرده
 اولِ دلِ من خود را خونِ کرد به صد زاری
 وانگاه به صد زاری یادِ تو چو مه کرده
 شد پخته دلِ خسرو کشِ خامِ همی خواندی
 تو سوخته سر تا پا پر خاکِ سیه کرده

۱۷۰۳

ای جان ، چو سخن گویم مستانه و رندانه
 سرمستم و لایعقل زان نرگسِ مستانه
 پرسد ز سرشکِ خونِ جانم ز غمت ، آرے
 پر گشته مرا آخر در عشقِ تو پیمانه

اے دوست ، سرِ زلفت در سینہٴ سن بکشا
 زنجیر نہ این در را ، سرہاست درین خانہ
 با عشقِ دو چشمش چون رفتی ز پی کویش
 خسرو ، تو رہے رفتی رندانہ و یارانہ

۱۷۰۲

اے رفتہ و ترکِ سنِ بدنام گرفتہ
 وز دستِ وفایِ دگرانِ جام گرفتہ
 باز آمدہای تا بنہائی و بسوزی
 در سوز سیاور دلِ آرام گرفتہ
 خونم مخور ، اے دوست ، کہ این بادہ غم آرد
 چون دید توان آن رخِ گلغام گرفتہ ؟
 دزدانِ دل ار شاہ بگوید کہ بگیرند
 سن گیرم ہوسوی ترا نام گرفتہ *

دشنام مرا گفته بدی دوش ، همه شب
 من لذت آن گفتن دشنام گرفته
 از پیش مران بنده دیرینه خود را
 گر دل شدت ، اے کافر خودکام گرفته
 من دوزخی عقل و بسا دوزخی عشق
 گو صد جو من سوخته را خام گرفته
 اے گل ، چه زنی خنده ز نالیدن خسرو
 کازرده بود بلبل در دام گرفته

۱۷۰۵

دلے دارم ز هجران پاره پاره
 جگر ہم گشته پنهان پاره پاره
 بیاکت بینم و همچون سپندے
 ہر آتش افگم جان پاره پاره

چه خوش حالے که کردم گردِ کویت
 دلے پر خون ، کریبان پاره پاره
 به کویت کرده ام شب گریه خون
 جگر اینک به دامن پاره پاره
 ز پیوندت نخواهد شد جدا دل
 کنیش از خود به پیکان پاره پاره
 به صد خونابه ایمان در دل آویخت
 مکن ، اے نامسلان ، پاره پاره
 لب ت گر خورد خونم ، گر دهد دست
 کند خسرو به دندان پاره پاره

۱۷۰۶

دلم در عشقِ جانان گشته پاره
 دل است آن شوخ را یا سنگِ خاره

شبانگاہِ تو بر مہ پارہ آمد
ما در دل غمِ آن مہ پارہ *

کنارِ خود نمی بینم ز گریہ
کہ نتوان دید دریا را کنارہ

چو بکشادم بہ گریہ چشمِ دربار
کشاد ابرو ، پدید آمد ستارہ

دو بوسم داد دوش و تا بہ امروز
خرابم زان شرابِ مستکارہ

من و مستی و بدناسی و زین پس
سگان رسوا و طفلان در نظارہ *

بہ عشقم چارہ فرمایند یاران
ولے با یارے فرمان چہ چارہ *

نگارا ، بگسلان سررشتہ خود
کہ نتوان دوخت این دلہای پارہ

اگر خون خورد خواهی ، شیوه بگذار
که خسرو نیست طفل شیرخواره

۱۷۰۷

نیم زلف بر دست صبا ده
ما خون غیر را مشک ختا ده
بسے کس چشم سیدارند لطف
ما خاک و کسان را توتیا ده
از آن مے کت چو خون من حلال است
پیاله خود خور و شربت به ما ده
بکش از یک نظر، چون کشته گردم
بکے دیگر بیفگن ، خونبها ده
به حکم خط خویش ، اے آیت حسن
همه فتوی به خون آر و مرا ده

دلیری میکنند در دیدنت خلق
 به دست غمزه شمشیر بلا ده
 مرا صد باره گن بر چشم بیمار
 غلیواژان و زاغان را صلا ده
 چو خاکستر شوم از سوز عشقت
 به دست خویش بر باد صبا ده
 به صد تعویذ جان دردم نشد به
 بیک دشنام خسرو را دوا ده

۱۷۰۸

چو بنانی رخ گلزار گونه
 گل الدر خار غلته خار گونه
 همیشه چشم تو دست است ، جانا
 ولی در دلبری هشیار گونه

شفا حاصل نشد دردِ دلِ را
 مگر زانِ نرگسِ بیمارگونه
 خرد در صدرِ دیوانخانهٔ عشق
 همی گردد دلِ بیکارگونه
 چه غم ، اینک پی تو میگذارم
 نفسِ بیمودنِ سگارگونه

۱۷۰۹

کشادم دیده و رویِ تو ناگه
 بهجامم در شدی ناکرده آگه
 اگر گویم که از جورت کنم آه
 زنی فی الحال تیغ و گوئیم وه
 قدت شاخِ انار و رویِ تو نار
 تعالی الله از آنِ قدِ اناره

اگر پرتو زند خورشیدِ رویت
 بسوزد مه درونِ هفت خرگه
 مکن با چشمِ خود نرگسِ مقابل
 کسے آئینه نهد پیشِ امقه
 صفا از رویِ او برد آینه ، به
 بنامیزد زھے دخلِ موجه
 بگریم هر سحر بر یادِ رویت
 که بارانِ خوش بود اندر سحرگه
 به گفتِ خسرو ار خط مویِ معنی
 مسلسل کرد . اعزَّ اللهُ شأْنه

۱۷۱۰

تا دل ز توام به غم نشسته
 جان در گذرِ عدم نشسته

بر خاکِ درِ تو سبِ مقیم
ماند سگِ حرمِ نشسته

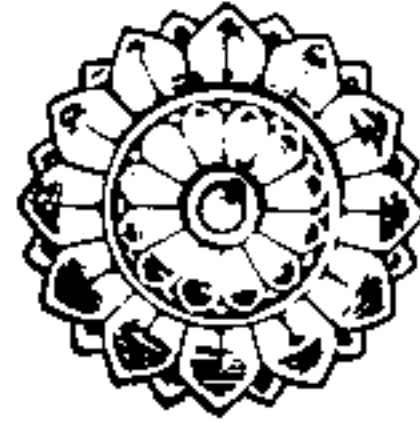
هر کس که بدید حسنِ رویت
در خانہٴ زہد کمِ نشسته

آن خطِ غبارِ بر عذارت
چون ہندویِ پشتِ خمِ نشسته

ہستم بہ رقیبِ ناکس، اے دوست
چون خارِ بہ گلِ دژمِ نشسته

سہر از ہوسِ رخِ تو ہر شب
نا وقتِ سحرِ بہ غمِ نشسته

از دولتِ وصلِ تست خسرو
بر مسندِ و تختِ جمِ نشسته

۱۷۱

در خون سم ، اے صنم ، نشستہ
وز عشقِ تو در الم نشستہ
مانندِ تو دلبرے بہ خوبی
در سلکتِ حسن کم نشستہ
آن ابرویِ شوخِ دلربایت
ہگرفتہ دل و بہ خم نشستہ
ہر کس بہ مقام و منزلِ خویش
در کویِ تو چون سگم نشستہ
ق
اے صوفیِ بے صفا بہ محراب
چون مردمِ بے ندم نشستہ
خسرو بہ حریمِ عشقِ فارغ
از زرم و از حرم نشستہ

۱۷۱۲

اے در دلِ سنِ مقیم گشته
 دل بے تو اسیرِ بیم گشته
 خالِ تو چو نقطہٴ دو ابروت
 یک دایرہٴ دولیم گشته
 پشتِ صدف از لبِ شکستہ
 در در شکمش یتیم گشته
 از سیمِ دھان و نونِ ابروت
 چشمِ ہمہ نون و سیم گشته
 خطتِ بہ سوادِ دیدہٴ سن
 بنشستہ و سستقیم گشته
 نومردہٴ فنادہٴ بندہٴ در عشق
 در مذہبِ غمِ قدیم گشته

من بے زر و آستینِ تنگت
از دستِ تو پر ز سیم گشته
خسرو به گدائیِ چنان سیم
پیشِ در او بقیم گشته

۱۷۱۳

اے در دلِ من جو جان نشسته
در سینہ درون نہان نشسته
بالات کہ راست کرده تیرے ست
تیرے ست بہ مغزِ جان نشسته
من رفتنِ جانِ چگونه خواهم
تو شوخ جو در میان نشسته
جان بر لب آمد و نرفته
تا نامِ تو بر زبان نشسته

من غرقه و دست و پازنان ، وای
می خند تو بر کران نشسته
اے خاک ، به زاریم مکن دور
گردے ست بر آستان نشسته
عشاق کشی چو بر در تست
خسرو به اسید آن نشسته

۱۷۱۲

اے آرزوی دل شکسته
ما در دل تو شکسته بسته
بس دل که به دولت فراق
از ننگ حیات باز رسته
مجروح لبیت بسے ست ، کس دید
یک خرما را هزار هسته

دل کوفتہ من چو آہنِ سرد
زان گونہ کہ صد شرار جستہ

سروت چو برایِ جانِ ما خاست
برخاستہ و بہ جانِ نشستہ

اندوہِ من ار نہند بر کویہ
کہ را بینی کمر شکستہ

بر خسرو غمزہ تمام است
شمشیر چرا زنی دو دستہ؟

۱۷۱۵

اے آمدہ جانِ ہر شکستہ

می دہ ز شکستہ بر شکستہ

نشکستہ ام از تو ہیج عہدے؟

اے عہد بستہ بر شکستہ!

کم کرده درست هیچ عاشق
وصفے ز لبت ، سگر شکستہ

گل خندہ لعلِ شکرینت
قدر گل و گل شکر شکستہ

تا طوقِ سگِ تو سازد ایام
عشاقِ ترا کمر شکستہ

نشکستہ به هیچ زر ز تو کس
الآ کہ به رویِ زر شکستہ

درباب کہ خسرو از هوایت
ماندهست چو مرغِ پرشکستہ

۱۶۱۶

اے دہلی و اے بتانِ سادہ
پگ بستہ و جبرہ کج نہادہ

خون خوردنشان به آشکار است
 گرچه به نهان خوردند باده
 فرمان نکنند، از آنکه هستند
 از غایتِ ناز نامراده
 نزدیکِ دلی چنان که دل را
 برداشته گوشهٔ نهاده
 جائے که به ره کنند گلگشت
 در کوچه دمد گل پیاده
 آسیبِ صبا رسید بر دوش
 دستارچه بر زمین فتاده
 شان در ره و عاشقان به دنبال
 خونابه ز دیدگان کشاده
 ایشان همه بادِ حسن در سر
 اینها همه دل به باد داده

خورشید پرست شد دلِ ما
 زین هندوکانِ شوخِ سادہ
 کردند مرا خراب و سرست
 ہندو بچگانِ پاک زادہ
 بر بستہ بہ مویشانِ چو مرغول
 خسرو چو سگے ست در قلادہ

۱۷۱۷

اے عالیہ گردِ ماہِ سودہ
 آراستہ شمعِ را ز دودہ
 برداشتہ نسخہٴ ز خورشید
 آئینہ کہ رویِ تو نمودہ
 یک خندہ ز لعلِ شکرینت
 زنگارِ ہزار دل زدودہ

جان تازه شود ز گردِ خنک
 کان خاک سفرِ حیات سوده
 هرروز به کویِ تو جوانان
 جان کاشته و جگر دروده
 هرروز به دیدنِ رخِ تو
 جان داده و عمرِ تو فزوده
 بیگانه شد آن کسے که بوده است
 وقتی به دلِ خراب بوده
 هرشب دلِ سنِ حدیثِ درد
 هم گفته و هم ز خود شنوده
 کس در غمِ تو نداده پندم
 جز آنکه غمے نیازموده
 بسته به عطایِ او دلِ خویش
 خسرو که میانِ خونِ غنوده

۱۷۱۸

اے حسن ، تو آفتِ زمانہ
رویِ تو بہ دلبریِ فسانہ

صد دل درودِ دمی بہ زلفت
گر تیز رودِ زبانِ شانہ *

ہردم سویِ قبلہٴ دو ابروت
خورشیدِ یگانہ در دو گانہ

از زلفِ تو گاہِ قبلہ بازی
مطروحِ دو رخ شدہ زمانہ

من غرقہ و تو بہ آبِ چشم
پیشِ رخِ خویش بر کراہ

تیرم زنی و خوشم کہ بارے
بشناختیم بدین بہالہ

گم گشتی خسروا ، به کویش
یا مالد مگر ترا به خانه

۱۷۱۹

اے آرزویِ هزار سینه
وندلِ دلِ تو هزار کینه
ہستم ز برت کہ ہست پیدا
در جامہ جو سے در آبگینہ

ہر قطرہ خون ز چشمِ سن ہست
بر خاتمِ عاشقی نگینہ

اے عقل کہ پندنامہ خوانی
در آب روان گن این سفینہ

طاقت بہ دلم نماید ، یارب
انزل لقلوبنا سکینہ

داند	خراب سینه	مجنون
خراب سینه	من	الدوہ
خسرو	عاشقانست	ننگِ ہمہ
در خزینه	سفال	مپسند

۱۶۲۰

عید است خوبان نیم شب در کویِ خمّارِ آمدہ
 سرست گشته صبحدم ، غلتان بدبازارِ آمدہ
 عید آمد از چرخِ برین ، پر شادمانی بین زمین
 مہ را چو زرین جام بین از بہرِ خمّارِ آمدہ
 باظلمتِ شب شکلِ مہ چون ناخنِ شیرِ سیہ
 آہویِ مشرق رو برہ افتادہ افسارِ آمدہ *
 اینک سپیدہ کرد اثر ، در صبحِ عیدے گنِ نظر
 وز مے رخِ مستان نگر چون برگِ گلنارِ آمدہ *

چشمه که آب آرد برون دیدی به کهسار اندرون
 بین چشمه آتش که چون بیرون ز کهسار آمده*
 از دهرهای بیسکون چون سلخ شده بین که چون
 پہلوگہ سلخش کہ چون بے ہیچ آزار آمده
 باز از لطافت سر بہ سر کردہ لبان نغز تر
 ہریک بر آئین دگر خونریز و خونخوار آمده
 گوئی کہ ابر الدر فلک پیلے ست آن بے ہیچ شک
 وان پیل را زرین کجک بر سر نگونسار آمده
 انگشترین بے لگین وز بہر آن انگشترین
 چندین ہزار انگشت بین ہرسو پدیدار آمده
 ہرکس بکف کردہ ملے ، ہردل شگفتہ چون گلے
 وز کوس ہرسو غلغلے در چرخ دوار آمده
 شب کس نختہ خواب را ، خوبان گلاب ناب را
 نقل و بے و جلاب را ہرسو خریدار آمده

خوش خوش گلابِ مُشکبو گشته روان از چار سو
 زو خاله و بازار و کو چون صحنِ گلزار آمده
 شب مارِ دودانگیز دان ، صبح از دیش خنده زنان
 کوئی که ضحاکست آن اندر دمِ مار آمده
 خورشید تیغِ آتشین زنگارِ چرخش همنشین
 آن تیغ را بر چرخ بین روشن ز زنگار آمده
 در خانه هر خورشیدوش گگونه تر کرده خوش
 مژگان جو تیرِ نیم کش ، لبها چو سوفار آمده
 در عیدگه گشته روان هرسوی چون پیر و جوان
 هم عقل برده هم روان دل دزد و طرار آمده
 رانده براقِ صف شکن در عیدگه شاهِ زمن
 بسته بگردش آن چمن ، چون شه به پیکار آمده *
 عالم گرفته نورِ خور ، ور کس درو کرده نظر
 عطشِ دماغش را نگر از تابِ انوار آمده *

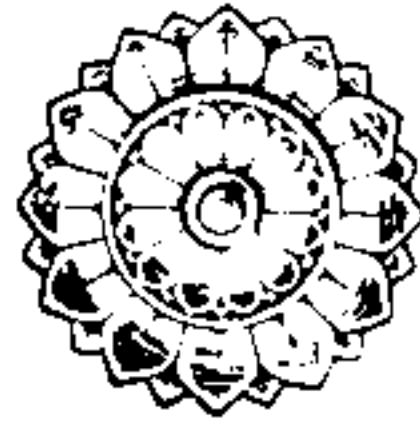
برتافتہ جعدِ سیدہ ، وز ناز کچِ کردہ کلہ
 وز رویِ ایشان عیدگہ یغما و خونخوار آمدہ
 جوشان بہ مرکبِ گرمِ رو ، در دیدہ میدانِ کردہ نو
 در ہر رکابش نو بہ نو گنبدگری کار آمدہ
 میخوارہ را امروز بین غرقِ شرابِ شکرین
 سورے ست اندر انگین گوئی گرفتار آمدہ
 چنگ از نوایِ ارغنون از بسکہ جانے کردہ خون
 تن تن کنان جانے برون از زیر ہر تار آمدہ

۱۷۲۱

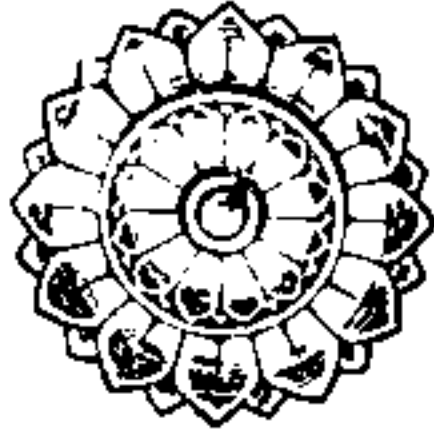
اے قبلۂ ابرویِ تو محرابِ ابرار آمدہ
 محرابیان در کویِ تو از قبلہ بیزار آمدہ
 ہم عاشقان در شستِ تو ، ہم روزہ داران مستِ تو
 ہم زاہدان از دستِ تو در بندِ پندار آمدہ

وہ کانِ کمندِ عنبرینِ مشکِ خم اندر خم و چین
 از بہرِ آن سوئے بینِ جانے گرفتارِ آمدہ
 زیبا تو بر بامِ آنچنان شوخی و عیاری کنان
 اے آفتابِ عاشقان از تو بہ دیوارِ آمدہ
 تا دیدم آن چشمِ عجب سوگندِ آن چشم است و لب
 گر ہست جویم روز و شب در چشمِ بیدارِ آمدہ
 تو سرکش و سببِ بیدلم ، افتادہ کارِ مشکم
 حاصل ز دستِ حاصلم صدرِ رخ و تیارِ آمدہ
 نازے ست اندر سر ترا خشمے ست بر چاکر ترا
 وان خویِ نازک مرا ترا از چشمِ بیمارِ آمدہ
 خسرو گرفتارِ ہوس ، دیوانہ روی تو بس
 وز خونِ مژگان ہر نفسِ آلودہ رخسارِ آمدہ

عید است و ساقی در قدح جام مصفا داشته
 تشنه لبانِ روزه را شربت سپیا داشته
 تا از شرابِ با صفا گوید حریفان را صلا
 اینک سہمہ اندر ہوا جام مصفا داشته
 ہست این مہ فرخندہ فر ، لیکن برو فرخندہ تر
 کو دیدہ مہ را در نظر در روی زیبا داشته
 دُردی کشے کز عشقِ من در ماہ مائدہ چشمِ وے
 ساغر بہ دستش پے بہ پے دیدہ بہ بالا داشته
 اے چشمہ حیوانِ جان ، نے نے کہ جانِ جانِ جان
 در حقہ پنہانِ جان معجونِ اصبا داشته

جانا ، روان گنِ راحتے ، اے راحتِ جانِ ہمہ
 با ما ہمہ تلخی مکن ، اے شکرستانِ ہمہ
 توست و غلتان تو بہ تو ، زلف پریشانِ مو بہ مو
 جانِ بادگردانِ سو بہ سوِ گردِ سرتِ جانِ ہمہ
 غم دارم و دل ریش از آن ، بیخوابیِ من بیش از آن
 میگفتِ حالِ پیش از آن خوابِ پریشانِ ہمہ
 زان روی چون مہتابِ خوش یکدم نکردم خوابِ خوش
 از تو نخوردم آبِ خوش ، اے آبِ حیوانِ ہمہ
 تو خفته شبہا بیخبرِ خلقِ بہ فریادِ سحر
 من جانِ خود سازم سپرِ در پیشِ پیکانِ ہمہ
 اے دردِ تو مہمانِ من ، مہمانِ دردِ جانِ من
 دردِ تو تنها زانِ من ، درمانِ تو رانِ ہمہ

خسرو ز جان سوخته گم گشته صبر آموخته
وقتی شد آخر دوخته چاک گریبان همه

۱۷۲۲

اے غمزه خون ریز تو خویم به افسون ریخته
افسون چشم کافرت زینگونه صد خون ریخته
تا هر که باشد یار تو، بیخود شود در کار تو
اے زیر لب گفتار تو در بادہ افیون ریخته
اے آنکه گردون چند که میداشت در خویم نگه
زین هردو چشم روسیه شد اینک اکنون ریخته
نے سرو، اے شاخ رطب، کان قامت زیبا سلب
از نقره خام، اے عجب، نخلست موزون ریخته
هر جا که اشکم تاخته آہم علم افراخته
ہامون ز دریا ساخته، دریا بہ ہامون ریخته *

۱۷۲۲

خواهم بپریم بر ما کز جور تو گرم رها
 صدگونه بارانِ بلا گردد ز گردون ریخته*
 اے کردہ خسرو را زبون هرگز نپرسیده کہ چون
 خون کرده دل را در درون وز دیده بیرون ریخته

۱۷۲۵

دوش در آمد از درم تازه جو بادِ صبحگه
 مشک فشاندہ بر قبا غالیہ سوده بر کله
 بسکہ دو دیدہ سیه بر کفِ پای سودش
 گشت سفید چشم من شد کفِ پای او سیه
 دست گرفتمش کہ دل حاملِ درد شد بین
 گرچه گرفته حاملہ بر طبقِ سفید نہ
 کوهِ غم است بر دلم . کہ شدہ ز غم تم
 پیش تو می کشم بگیر آنچه کہ هست کوه و کہ

روی نماست چشم من خاک در تو اندرو
آب جو باصفا بود خاک بینمش به ته

این دل کور بیشتر بر زخمت گذر کند
مرگ به خنده در شود کور جو بگذرد به چه

عارض گندمین تو هست گزیدم هوس
گر ز بهشت روی خود افکنیم بدین گنه

بوده ام اندر این سخن صبح رسید از افق
ساخت به طره ماه سن طره صبح را هبه

۱۷۲۶

گر گنی گشت چمن با شوخ و با شنگے دو سه
باغ صد رنگ آورد از بوی و از رنگے دو سه

هر مژه از نرگست گویا زبانی شد که هست
جهر دل بردن درو افسون و نیرنگے دو سه

گر منت جانِ خوام و جانِ دیدہ و دیدہ جگر
 دوستم آخر مکن دل بد ازین ننگے دو سہ *
 عاشقانت را چو ناید خواب ، غم گویند باز
 بر درت افتادہ ہر شب خستہ دل تنگے دو سہ *
 خشمِ ہا گیری کہ نبود آشتی ، ور باشدت
 باشدت اندر میانِ آشتی جنگے دو سہ
 چون بہ بازی سنگ بر عاشق زدن کار بتاوست
 اے بت ، آخر بر من بے سنگ ہم سنگے دو سہ
 وہ کہ خسرو چون زید گر همچو تو باشد بہ شہر
 شوخ چشم و خیرہ و بازندہ و سنگے دوسہ

۱۷۲۷

ہمہ شب رود رہی رو بہرہ صبا نشستہ
 ہمہ کمس بہ خوابِ راحت ، من مبتلا نشستہ

غرضِ وِرایِ امکن چہ خیالِ فاسد است این
 ہوسِ جہالِ سلطان بہ دلِ گدا نشستہ
 نفسِ فرو بردم کہ نہ اندہ تو خوردم
 تو بگو کہ چون زیم سن بہ درِ ہوا نشستہ
 تو درآی و غمزہ زن کہ نہند پیش بت سر
 بہ ستالہ کہ باشد صفِ پارسا نشستہ *
 ہیر ، اے دلِ اسیران ، بہ کجا گریزم از تو
 بہ حوالیِ دو چشمت چشمِ بلا نشستہ
 ہمہ شب صبا بہ بویت ، من سوختہ چہ گویم ؟
 کہ چہاست در دلِ من ز دمِ صبا نشستہ
 تو ز نالہٴ من از من سزد ار جدا نشینی
 کہ ز دستِ خویش من ہم ز خودم جدا نشستہ
 اگرست رسمِ خوبان کہ بہ سر شوند راضی
 من این کہ اندرین رہ بہ رہ رضا نشستہ

.....

.....

سرِ کویِ تست خسرو شب و روز، چون گم کنم سن
که توام نمی گذاری نفسی به ما نشسته

۱۷۲۸

به من خراب گشتم ز رخت بیک نظار
نظری ز تو عفاالله چه می است سستاره
به چسبانت سیر بیم که هم از نخست دیدن
شوم از خود و نیارم که بیمنت دوباره
هوسم بود که دیده ز همه ستانم و پس
به هزار دیده شبها به رخت گم نظاره
چو روی به گشت میدان دل عاشقان بود گو
که ز لعل بادپایت جهد آتشین شراره
تو به ره روان و خلقی به هلاک مانده هر سو
چه غم آب تندرو را ز خرابی کناره

سر آن دو چشم کردم که چو هندوانِ رهن
 همه را ز نوکِ مژگانِ زده بر جگر کناره
 چه زخمِ دمِ عیاری ته آن بلندایوان
 که به کنگرِ جلالش نرسد کمندِ چاره
 مشمر، حکیم، طالع چو ز روزِ بد بگریم
 که من آبِ خوش نخوردم به شمارِ این ستاره*
 چو ز دست رفت خسرو رگِ جانِ مگش ز دستش
 که بهرشته دوخت نتوان جگرے که گشت پاره

۱۷۲۹

نوبهار است و چمن جلوهٔ جوزا کرده
 ابرها ریختنی لؤلویِ لالا کرده
 گرهٔ طرهٔ سنبل ز صبا جستم، گفت
 "دامنِ لاله پر از عنبرِ مارا کرده"

بر گل و لاله تر میرود و یک بین
 پای آلوده به خون پایچه بالا کرده
 عاشقان رفته به گزار و دل سوخته را
 به تکاف ز گل و لاله شکیبیا کرده
 هر که را بر جگر از فتنه خوبان داغیست
 من هم از گل گاه از رخ زیبا کرده
 داشته چشم به نرگس بر هر گل که رسید
 به هوس دیده خویشش به ته پا کرده
 می شنودی که گل و لاله به باغ و نرگس
 مطربان را به نوا بلبل گویا کرده
 پس از این ما و شراب و چمن و مشتی چند
 دل و دین را به سر شاهد و صمبها کرده
 بنده خسرو ز شکرریزی و عفت هر روز
 کک خود را به دو دندان شکرخا کرده

۱۷۳۰

اے بہخشم از بر من رفتہ و تنہا ماندہ
تو ز جان رفتہ و درد تو بہرجا ماندہ
تا تو، اے دیدہ بینای من، اندر خاکی
نیست جز خاک درین دیدہ تنہا ماندہ
خرسی تو کہ از ناکسیام واماندی
وای بر من کہ من از چون تو کسے واماندہ
گہ زین سوختگی با کہ کم چون جز دل
نیست سوزندہ کسے بر من رسوا ماندہ
آہ و صد آہ کہ ایمن لیم از آتش آہ
گرچہ سر تا قدم غرقہ دریا ماندہ
اے سسلانان، یارب دل تان سوختہ باد
گر بسوزد دل تان بر من تنہا ماندہ

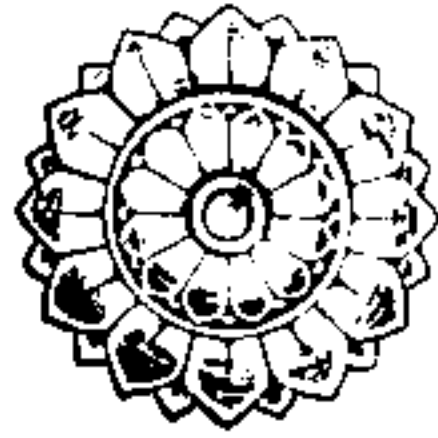

لؤلوی دیدہ عزیز است بہ چشم من ، از آنک
 یادگارے ست کز آن لؤلوی لالا ماندہ
 قدرِ وامق چہ شناسد مگر آن سوختہ
 کہ بود یک شے از پہلویِ عذرا ماندہ
 کس نداند غمِ خسرو مگر آنکس کہ سباد
 بے چراغے بود اندر شبِ یلدا ماندہ

۱۷۳۱

نمِ امروز ز رویِ جو تو یارے ماندہ
 بادۂ عیش ز سرِ رفتہ خارے ماندہ
 چشم و سینہ بہ گذرہایِ تو بر رہِ سودہ
 دیدہ پرِ خاک و دلے پرِ ز غبارے ماندہ
 عشقِ خونِ خوردن و جانِ سوختن فرسودہ
 من بہ نزدیکِ خود اندر سرِ کارے ماندہ*

رفتہ از پیشِ نظرِ نقشِ نگارِ زیبا
 بر رخ از خونِ جگرِ نقش و نگارے ماندہ *
 بوستانے کہ درو جز گلِ بیخار نبود
 چون توان دید کہ گلِ رفتہ و خارے ماندہ
 وہ در این فتنہ کہ فریاد رسد جانِ مرا
 ترک قتال و فرس تند و شکارے ماندہ
 اے صبا ، عذرِ جواہیش اگر ما رفتیم
 راہ خونخوار و خر افتادہ و بارے ماندہ
 دوستان باز نیاید دلِ سن ، بگذارید
 گشتہ صیدے ست بہ فتراکِ سوارے ماندہ
 خالق گویند کہ بے او بہ چہ سانی خسرو ؟
 چون بود بلبلی مسکین ز بہارے ماندہ

۱۷۳۲

اے صبا ، از زلفِ او بندے بخواہ

عاریت از لعلِ او قندے بخواہ

چون لبِ میگون بیالاید ز سے

چاشنی از لعلِ او قندے بخواہ

پارہ شد پیراہنِ جان از غمش

زان لبِ جان بخش پیوندے بخواہ

اے کہ میگویی ”قناعت کن بہ ہجر“

رو قناعت را ز خردسندے بخواہ

ز آتشِ دل دفترِ صبرم بسوخت

نسختِ او از خردسندے بخواہ

نوبتِ وصلش اگر پیوستہ نیست

گر توانی خواست یک چندے بخواہ

ہست و مہلش با خداوندان بخت
خسروا ، بخت از خداوندے بخواہ

۱۷۳۳

ہر شب از سودای آن زلف سیاہ
بگذر ام از فلک من دود آہ

گر گنی دعوی خوبی ، میرسد
شاهدان داری دو رخ چون مہر و ماہ

ماہ را با ابرویت نسبت کنم
شرمساری چون نیم زین گناہ

خون چندین سوخته در گردش
آنکہ نامش کردہ ای زلف سیاہ

ملک دل ملک تو شد ، اے شاہ حسن
کامران بنشین بہ صدر بارگاہ

۱۱۸

خسروش خاوتگه دیدار ساخت
دیده را چون دید روشن جایگاه

۱۷۳۲

اے جفایت بر من مسکین همه
چند ازین خشم و عتاب و کین همه
قصه جام میکنی چون دشمنان
دوست میدارم ترا با این همه
مخت من بین و رو بنمای ، از آنک
بهر رویت میکشم چندین همه
در بنا گوش تو سر در کرده زلف
گشتن ما میکند تلقین همه
تا که آخر شربت زهرم دهی
تلخ گوی زان لب شیرین همه

کاشکے خوبان نبودندے بہ دھر
یا نبودندے بدین آئین ہمہ
ہرچہ دانی تو بکن چون م ترا
بیروہ بر خسرو مسکین ہمہ

۱۷۳۵

اے ترا جور و جفا آئین ہمہ
خشم و نازت بر من مسکین ہمہ
با رقیبان تو، اے جان، چون کم
ظالم اند و بیکس و بدین ہمہ
داغ حسرت بر دلم ماندی و رفت
جان من میر منی با این ہمہ
عالمے را با رخت عیش است و من
تلخ کاسم زان لب شیرین ہمہ

۱۷۳۵

۱۷۳۵

در شبِ هجرانِ غمت با رویِ خویش
 میفشام در سحرِ پروینِ همه
 اے ترا بنده شده شاهانِ ہند
 وے غلاست دلبرانِ چینِ همه
 نیست مانندت ، بسے جستیم ، هیچ
 در ختا و خلخ و سقینِ همه
 پیشِ رویت در چمن گشتند آب
 از خجالت لالہ و نسرینِ همه
 ہرچہ سیخواهی بکن ، چون مر ترا
 میرود بر خسرو مسکینِ همه

۱۷۳۶

جانِ من بر دست بیدادم مدہ
 دم بہ دم ہرروز بربادم مدہ

نالہ من نیست بے دردِ سرے

گوش را رہ سوی فریادم مدہ

داد اگر خواہم ، خواہی گشتم

ورنہ خواہی گشتم ، دادم مدہ

جان کہ در محنت پروردم بخواہ

دل کہ در خدمت فرستادم مدہ

دوست گر دشمن شود رفت اے خیال

تو ہم دشمن شوی ، یادم مدہ

میدہی کوہے ز غم جانِ مرا

خسروم آخر ، نہ فرہادم ، مدہ

۱۷۳۷

باغ بین فصلِ بہاری ساختہ

سرو چون سلطان کلاہ افراختہ

۱۲۲

قمریان گشته غزلخوان یک طرف
پردہ نوروں را بنواخته

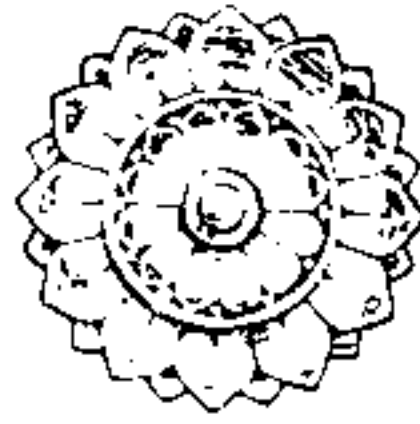
پردہ باد اوراقِ اسنادِ خزان
غنچه نو مجموعه خوش ساخته

بلبل از اوراقِ گل کرده درست
سنطق الطیرِ اصولِ فاخته

گل فروش از دیسان شیرازہ بست
دخترِ گل بین کہ چون برداختہ

وان بنفشہ بین کہ خطِ سبز را
سی بخواند سر فرو انداختہ

مرغها چندان فروخواند لطیف
عشقها با شعرِ خسرو باخته

اے جہانِ چشمِ سیاہت بستہ

فتنہ خود را بہ پناہت بستہ

آسمان دستِ مہ از رشتہ صبح

پیشِ آن رویِ چوہات بستہ

غم بیچیدہ مرا چون طومار

پس بہ تعویذِ کلاہت بستہ

دیدہ رہ داد ترا اندر چشم

خونِ دل آمدہ راہت بستہ

دلِ من غرقہ خون است کہ شد

در سرِ زلفِ دو تہات بستہ

خوابِ گر چشمِ جہانِ می بندد

ماند از آن چشمِ سیاہت بستہ

خط آورد سپه بر سن و شد
مه به فتراک سپاهت بسته
جان بر آرم ز زخندان تو ، تا
لشد از خط سر چاهت بسته

۱۷۳۹

خسروا ، گر عاشقی جام بلا پیش نه
داغ عقوبت بیار بر جگر ریش نه
تابه تیره ست عقل صیقل او کف ز عشق
تابه چو آئینه گشت دم سزن و پیش نه
نعل در آتش فگن از پی معشوق و گر
عاشق حال خودی بر جگر ریش نه
جان که نماید مقیم در صف عشاق باز
سر که نداری به راه در ره درویش نه

بوکہ ز چشمِ بتان سیریت آید گمے
 آنہمہ ناوک بیار بر دلِ بدکیش نہ
 چشمِ ستیزلده را چاہکِ تادیب زن
 ظلم رسانده را لشکرِ فرویش نہ
 خون کہ سی عارفانست بر لبِ جانِ برفشان
 غم جو خورِ عاشقانست از پیِ دلِ پیش نہ
 گر رسد از دوستانِ زخمِ ملامت ، مرغ
 خونِ تنت فاسد است ، رگ بہ تہ لیش نہ
 طعمہ کہ ناخوش تراست در دہنِ خویش کن
 لقمہ کہ بایستہ تر ، پیشِ بدالدیش نہ

۱۷۲۰

از لبِ او ، اے خیال ، لقلِ لبِ ما مدہ
 مرغِ خشکِ خوارہ را پستہ و خرما مدہ

۱۷۲۰

۱۷۲۰

منکہ بہ لاش گم ، وصفِ جہالش بگو
غرقِ بکے قطرہ را غوطہ دریا مدہ

رندِ خرابا تیم سے بہ مقالہ رسان
درد کشِ کہنہ را جامِ مصفا مدہ

گر گزری ، اے صبا ، از پی چشمِ بیار
خاکے از آن پا ولے بوسہ بہ آن پا مدہ

تا کہ زید بامراد کش تو نوازش کنی
کشتہ امروز را وعدہ فردا مدہ

دل کہ مرا سوختہ ست آمدہ در زلفِ تو
تا کہ نسوزد چو سن ، پیشِ خودش جا مدہ

جر توام می کشند ، ہدیہ سن رویِ تو
جلو بہ عاشق بدہ ، ہدیہ بدہ یا مدہ

جورِ تو خوشتر ز دادِ نزد دلے کو دل است
گر بہ جفا جانِ دەیم ، دادِ دلِ ما مدہ

جان و دل خسرو است در ره سودای تو
هرچه بری خوش بپر ، قیمت کالا مده

۱۷۲۱

اے از گل تو مارا در دیده خار مانده
وز نوکِ غمزہ تو جانم فگار مانده
تا نقش تو زمانہ در پیرہن کشیدہ
در کارگاہِ گردون مہ نیم کار مانده

تا بوکہ چون تو ماہے بینم بہ طالع خود
هرشب بہ گریہ چشمم اندر شمار مانده

بس دل کہ هست ہر دم از ناردان لعلت
در پردہ قطرہ قطرہ همچون انار مانده

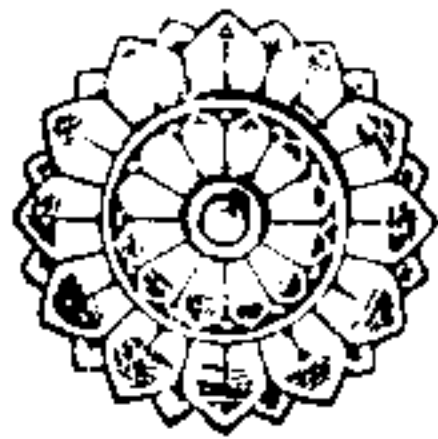
تو رفتی و دل من دنبال کردہ چشمت
مگذار دوستان را دل پر غبار مانده

ے تو درونِ جانِ زارست ، چون گم من
 بیرونِ جو می نیاید ، این جانِ زار مانده
 رحمے کز انتظارت دو چشم چار کردم
 وز گریه هست صد جو در هر چهار مانده
 دستم بگیر ، بار ، یاری بکن که هستم
 در محنتِ جدائی دستم ز کار مانده
 تن سوی گشت ، گه گه زان میکنم عزیزش
 کز زلفِ تست مارا این یادگار مانده
 عمرم که رفت ے تو اندر حساب ناید
 واسےست بہر خسرو بر روزگار مانده

۱۷۲۲

مہر تو در دل من مانند جان نشسته
 همچون منت بہ ہر سو صد نانوان نشسته

سن با دو چشمِ گریان پیوسته در فراق
 تو شادمان و خرم با دیگران نشسته
 گر خون چکد ز دیده زین غصه جای آنست
 تا که توانت دیدن با این و آن نشسته
 یکشب به کلبه ما گر بگذری بینی
 گردِ فراق و محنت بر خان و مان نشسته
 بخرام سوی گشن، تا هر طرف بینی
 بابل ز شوقِ رویت ناله کنان نشسته
 آیا بود که بیمِ روزی به کامِ خویش
 از دشمنان بریده با دوستان نشسته
 از گردِ ره، نگارا، عمری ست تا که خسرو
 از جهرِ پای بوست بر آستان نشسته

۱۷۲۳

مائیم و مجلس سے خوئے مہ چار سادہ
من در میالہ پیری دین را بہ باد دادہ
مجلس میان بستان گل با صبا بہ بازی
نرگس بہ ناز خفتہ ، سرو سہی ستادہ
خوبان بہ بادہ خوردن ، من جرعه نوش مجلس
ہر جرعه کہ خوردہ سر ہر زمین نہادہ
من بے خبر ز ساقی وز چشم من بہ مجلس
چون جرعه های بستان خون خور بجای بادہ
ساقی ، چو من ز بادہ مست و خراب میرم
بفرست خشت گورم ، بستان سفال بادہ
سیراب خونست دایم زان سیزند بہ سرخی
آن سبزہ کت ہر آید گرد لبان سادہ

سویت بہ زلفِ درہم نہ خامتہ نہ خفتہ
چشمتِ بہ خوابِ مستی نے بستہ نے کشادہ
ز اندم کہ دیدِ خلقِ مستانہ خفت و خیزش
ما جاءَ کلَّ شیءٍ رَأْسًا عَلٰی بِنَادِہ
چون راست است آخر با تو طریقِ خسرو
او نامرادِ مسکین تو شوخِ خود مرادہ

۱۷۲۲

از بسکہ ریخت چشمِ بہرِ تو خونِ تیرہ
کم ماند بہرِ گریہ در چشمِ سن ذخیرہ
چشمِ مقامرِ تو از بس دغا کہ دارد
مالیدہ صبرِ مارا همچون سفوفِ زیرہ
اے سن غلامِ آن لب کان را اگرچہ بیند
پرگمشدہ فرشتہ همچون مگس بہ شیرہ

۱۷۲۲

آباد بر تو، جانا، کز کشتنِ عزیزان
 وہ کو خراب کرده آباد صدِ حُضیره
 از آفتاب دیدنِ گر چشمِ خیره گردد
 شد آفتابِ چشم از دیدنِ تو خیره
 گر شایم بر آتشِ گوئی نشینم او را
 فرضم بود نشستن در قعدہِ اخیرہ
 افکنده روزِ بختِ سایہ برین شبِ من
 ورنہ شبم چنین ہم نبود سیاه و تیره
 این نالہایِ زارم بشنید، گفت "خسرو
 زانِ تو نیستم من زحمتِ مبین و حیرہ"

۱۷۲۵

روزے بہ لاغِ گفتم کتِ نستبےست با مہ
 یسُ بعدُ لستُ حیاً یسُ شدۃُ الندامہ

۱۳۳

گاه کشد به تیغم ، گاه زند به تیرم
فِي كُلِّ مَا يَعْرِى حَلْفَنَا آدَامَه

چون حال خویش گویم با ظالمی که پیشش
لَمْ تَعْتَبِرْ حَدِيثِي وَالْعَجْمُ فِي التَّمَاهِ

مائم و کعبه جان مردن به وادی غم
وَاللَّهِ فَرَّ مِنِّي يَا طَالِبَ السَّلَامِ

خسرو ز طعن ترسی ، اینجاست بازی جان
بِالْحَيْفِ لِحَقِّهِ مَنْ خَافَهُ مَلَامَه

۱۷۲۶

شمع فلک برآید با آتشین زبانه

سافی نامسلان در ده سی مغاله

کشتی من روان گن ما نا کرانه یام

دریای غم ندارد چون هیچ جا کرانه

چون توبہام شکستی گر نیست وجہ بادہ
بفروش خانہ من با آن شرابخانہ*

مے نیم خورد خود دہ ور پارہ برنجی
دل بر لب تو دارم ، مے خواستن بہانہ

نے نے کہ از رخ خود بیہوش کن کہ بارے
یکدم خلاص یام از محنت زمانہ

رو تا رویم بیرون دستم بہ گردن تو
تو بیخود صبحی ، من ہمیش زمانہ

اے مہ غلام حسنت ، چون در خار باشی
نے رو ز خواب شستہ نہ موی کردہ شانہ

مطرب بہ رود خود زن دستے بہ اہر باران
وین زہد خشک مارا ترکن بیک ترانہ

خسرو خراب مطرب تو مست ناز و سرخوش
هان در چنین نشاطے یک رقص عاشقانہ

۱۷۷

من بهر تو به دیده و دل خاله ساخته
از من تو خویش را ز چه بیگانه ساخته
شانه چرا به مو رسدت ، وه که اره باد
بر فرق آنکه بهر تو این شانه ساخته
مائم رخنه کرده دل از بهر نیکوان
مسجد خراب کرده و بتخانه ساخته
من چون زیم که سهد تو در خانه و برون
سنگ ملائم سنگ دیوانه ساخته
آتش خور است مرغ دلم ، خوش پرنده ایست
کایزد به فضل قوت وے این دانه ساخته *
یاران که در فسانه راحت کنند خواب
بیخوابی مرا همه افسانه ساخته

چون لاله شبانه عاشق کشید نیست
 مطرب که صد ترانه سستانه ساخته
 مردم جو بیوفاست همه آهوان دشت
 آرامگاه خویش به ویرانه ساخته
 خسرو به عشوه تو زبون گشت عاقبت
 خود را اگرچه عاقل و فرزانه ساخته

۱۷۲۸

ای عشقت آتش به همه شهر در زده
 و آن آتش از درونه من شعله بر زده
 هر روز چشم بست تو در کاروان صبر
 بیرون کشیده تیغ و ره خواب و خور زده
 مژگان تو به هر زدن چشم بهر قتل
 آراسته دولشکر و بربکدگر زده

هر تیر کز اشارتِ تو راست کرده چشم
 آن تیرِ راست کرده مرا بر جگر زده
 لب تر مکن به پاسخِ تلخ و مرا مکش
 زان نعلِ آب کرده و اندر شکر زده
 نے چشمِ تو زده است مرا تیر، بلکه هست
 ہم چشمِ من مرا ز کشادِ نظر زده
 اینک ز چشمِ من به تو آمد به مستغاث
 خونِ جگر به دامنِ تو دستِ تر زده
 چون شانهٔ تو مانده ام از دستِ مویِ تو
 پائے به گلِ بمانده و دستے به سر زده
 دل برگرفته از تو چرا نشکند دلم؟
 چون سنگ بر گرفته ای و بر گهر زده
 تو تیغِ جور بر سرِ من میزنی و من
 آیم همی به کویِ تو هر روز سر زده

هر شب زده ز جور تو خسرو هزار آه
هر چند گفته بیش مزین ، بیشتر زده

۱۷۹

بیا شیخ بر سن سرخوش از شراب شده
که مهر نقل تو دارم دلج کباب شده

خراب کرده همه عاقلان عالم را
خطت چو هر سر سر بر سر شراب شده

شب است و زلف تو یکسو شده ز رخ ، می نوش
کنون که ابر کشاده است و ماهتاب شده

وفا مکن که بود عیب خو پرویان را
که جان دوست گذارند تا خراب شده

بهشت روی تو بادا همیشه خوش ، هر چند
که هست مهر سن آن دوزخ عذاب شده

۱۷۹

در آب کرده ز سوز آفتاب خود را غرق
 رخت چو غرقِ خوئے از تَفِ آفتاب شده
 بسانِ طفلِ کز آوازِ خوش به خواب شود
 ز آه و نالهٔ من بختِ من به خواب شده
 من از تو باده طلب کرده و تو بادشنام
 جواب داده و من مستِ آن جواب شده *
 مگو که گریهٔ خون نیستش ز دوریِ من
 چنین که از غمِ تو خونِ خسرو آب شده

۱۷۵۰

رسید وقت که هر روز باسداد پگه
 خوریم باده و بر رویِ گل کنیم نگه
 ز شاخ یک تنِ سرو است و صد هزار قبا
 ز لاله یک سرِ کوه است و صد هزار کله

—۱۷۵۰—

کلاه لاله که لعل است ، اگر تو بشناسی
نمونه مگرش داغ کینه است سیه

چو از کرشمه بیاراست چشم را نرگس
بدید بلبل و گفتن علیک عین الله

دسید گل به ره نیکوان و گل در باغ
روان شدند و بردند دجله را از ره

هزار سال خوشی بیش دارد اندر عمر
اگرچه مدت عمر گل است روزی ده

کنون به باغ و لب جوی خیمه باید زد
خوش آن حباب که برابر میزند خرگه

کجاست ساقی نوخیز ساده رو که ز شرم
نگه کند به زمین چون درو کنیم نگه

سرخ ، ساقی ، اگر چشم من به روی تو نیست
که هست دیده من زیر پای همچو تو شه

به کویِ عقلِ مرو، گر به عشوه بردی راه
و گر ز عقل گذشتی، بگوی بسم الله

هزار بار به گوشِ دلم رسید از غیب
که عشوه راهنمایست و عقل مانع راه

و گر به سلسلهٔ عشق مبتلا شده ای
برو به سیکده وز پیرِ دیر همت خواه

به یک پیاله رهازد ز بندِ عقل ترا
سنت آرزوده ام از نشنوی، مرا چه گناه

بیا به مجلسِ رندان و بر کفِ ساقی
قرآنِ چشمهٔ خورشید بین به یک شبه ماه

محو و محو قدحِ باده در جهان، خسرو
که آبِ بوالهوسان ریخت حبّ منصب و جاه

مدار جانِ من از بهر جانِ ما روزه
 از آنکه جانی و جانِ را دهد عنا روزه
 لبِت پر از مے و گوئی که روزه سیدارم
 تو خود بگوی که باشد چنین روا روزه
 اگر تو روزه برایِ خدای سیداری
 مدار بیش برایِ خدای را روزه
 ز دیده ساخته ام شربتے ، ولے نخوری
 اگر به روزه ترا خوش بود ، خوشا روزه
 یک ابرویت نگرم ، روزه گیرم از پی وصل
 به دیدنِ مہ ابرو کتم قضا روزه
 ببرد تشنگیِ خالق را که از لبِ تو
 بہ آبِ چشمۂ حیوان شد آشنا روزه

به نوحه کرد لبالب لبان خسرو را
فقاع از آن لب شیرین کشاد تا روزه

۱۷۵۳

سهری در آمده و در درونه جا کرده
برفته جان و به تو جای خود رها کرده

چه چشم‌ها که به ره ماند بهر آمدنت
چه دیده‌ها که سمند تو زیر پا کرده

نبود قیمت یوسف^۴ زهفده قلب فزون
هزار جانت فزون یوسفان بها کرده

نعوذ بالله گویم که پیش چشم تو باد
هر آنچه چشم تو بر روزگار ما کرده

خیالت آمده هر دم ز بهر گشتن من
دویده گریه من پیش و مرجبا کرده

بسم الله

نرسد از تو کسے گرچہ از کرشمہ و ناز
 قصاص میکنی و بر گناہ ناکرده
 مرا بہ سایہ بالای خود یکے بنواز
 کہ سرو لبز گہے سایہ برگیا کرده
 تو خیرہ دیدنی من لگر کہ ہر بارے
 غبارِ خنگِ تو درویزہ از صبا کردہ *
 بہ جان خریدہ دلم از تو ہوسہ ہا ، وان را
 ذخیرہ بہر زمین بوسِ پادشا کردہ *
 دعایِ خسرو جز دیدنِ جالِ تو نیست
 بہ پیش دیدہ خود ہر کجا دعا کردہ

۱۷۵۳

چو ہوی زلفِ تو ہمراہی صبا کردہ
 رہودہ جان ز من و کالبد رہا کردہ

۱۷۵۳

پناهِ سوزشِ بیچارگانِ شده زلفت
 که در کناره خورشید تکیه جا کرده
 کلاهِ تو که شده کج ز بادِ رعنائی
 هزار پیرهنِ عاشقانِ قبا کرده
 به یک خدنگ که بکشاد نرگسِ مستت
 دلم ز سینه و جام ز تن رها کرده
 تو هیچگاه ندیدی مرا به چشمِ نکو
 منت نهان ز پی چشمِ بد دعا کرده
 خیالت آمده هر دم به پریشِ دلِ من
 دوید اشکِ منش پیش ، مرحبا کرده *
 سپیده دم تو به خواب و مرا بکشته ز رشک
 مراغه ها که به گردِ رخت صبا کرده *
 جو شکرِ دیدنِ رویت ندیده ام هجران
 بنامودنِ رویت مرا سزا کرده

عقوبتی که به شبهای هجر دید دلم
ستارگان را بر خویشتن گوا کرده
خیال تو که ازو غرق خون شدم هرچند
سیان خون دل خسرو آشنا کرده

۱۴۵۵

بگش به گورد رخ خط دلربا پرده
که هیچکس نکند آفتاب را پرده
ز بیم آنکه رسد چشم آفتاب به تو
ببست ابر به هر لحظه در هوا پرده
کند به پیش رخت پرده پوشی سبزه
چو گل به باغ کشد بر سر گیاه پرده
گل از رخ تو بدزدید روی و پنهان داشت
ولیک پاره شدش ناگه از صبا پرده

جمالِ رویِ تو پوشیده چون خواهد ماند
 میپوش پیشِ رخ از پرده دو تا پرده
 تنت بجایِ نهفتن چنان بود که کشد
 به رویِ باده ز جانِ جهان نما پرده
 شها، ز بهرِ جدائی و مدحِ تو خسرو
 کشاد از پسِ هر پرده جدا پرده

۱۷۶

چو خاست صبحدم آن مه ز خواب پژمرده
 گلِ رخش ز خارِ شراب پژمرده
 شدند خوبان پژمرده زان جمال چنانک
 شود شکوفه تر ز آفتاب پژمرده*
 در آفتاب مرو ماهِ من که نآرد تاب
 رخت که میشود از ماهتاب پژمرده

۱۷۶

بُردی آب ، همه گرخان دو تا گشتند
 چو آن گئے کہ کشندش گلاب پژمرده
 بدید لرگس بستان بہ خواب چشم ترا
 شد از تحیر آن ہم بہ خواب پژمرده
 مرا بگیر چو گل لعل بر رخ از دم سرد
 کہ تو بہ توست همه خون لب پژمرده
 وصال خواست ز تو خسرو و جوائے یافت
 کہ گشت غنچہ دل زان جواب پژمرده

۱۷۷

مگش بہ ناز مرا ، اے بہ ناز پروردہ
 مریز خون سلطان بہ جرم لا کردہ
 مرا بگشت لب جانستان تو ، ہر چند
 بہرحسست بہ آب حیات پروردہ

۱۷۷

ببخش قندے از آن لب کہ پیش از آن ناسید
 ہم از خیالِ لبّت و ام کرده ام خورده
 بترس از آنچه به شب یا به خواب کرده دراز
 هزار کس به دعا دستها بر آورده
 درید پرده دل را فراق و جان ره یافت
 هنوز چند کّم پیش مردمان پرده *
 بدان کہ سن ز شبیخونِ هجر جان نبرم
 چنین کہ صبرِ من آوارہ گشت در پرده *
 چه جای بند و نصیحت چو من ز دست شدم
 چه سود نعلِ زر اکنون کہ لنگ شد زرده *
 بر آر یک نفس ، اے صبحِ تیرہ ، روزِ امید
 مگر سفید شود این شبِ سیہ چرہ
 بسرِ چگونه بردِ راهِ خسروِ مسکین
 ضعیف مورے و بارِ فراقِ صد مرده *

۱۷۵۸

اے فراقِ تو یارِ دیرینہ

غمِ تو غمگسارِ دیرینہ

دردِ تو سیمپانِ ہر روزہ

داغِ تو یادگارِ دیرینہ

غرقِ خونم کہ سیخلد ہر دم

در دلم خارِ خارِ دیرینہ

ہر کسے را مے و یارے ست و سن

بیخبر از خارِ دیرینہ *

ہیچگہ در حضور خواہم گفت

محنتِ انتظارِ دیرینہ *

اے دروغا کہ خاک خواہم شد

با دلِ پر غبارِ دیرینہ

اے صبا، زینہار یاد دہش
 گہ گہ از دوستدارِ دیرینہ
 گاہ گاہے خرامشے لکنی
 ہر سرِ خاکِ یارِ دیرینہ
 چند گاہے خلاص یافتہ ہوں
 جامِ از کار و بارِ دیرینہ
 وہ کہ باز آمدی و خسرو را
 بردی از دل قرارِ دیرینہ

۱۷۹

اے رختِ شمعِ حسنِ بر کردہ
 شبِ عشاقِ را سحرِ کردہ
 مہ بہ زلفِ تو گم شدہ، خود را
 می بجوید چراغِ بر کردہ

لبِ تو بر شکر نہادہ خراج
چشمِ تو الدکے نظر کردہ

تفِ من نے شد و خیالِ لب
بند بندم جو نیشکر کردہ

عکسِ دندانِ تو بہ طرفِ دہن
قطرہ اشکِ را سحر کردہ

پختگیِ دلم کہ پر خون است
دبدم از غمِ تو سر کردہ

بے خبر کرد نالہ گوشِ مرا
لیک گوشِ ترا خبر کردہ

بینمت یک شبے بہ خانہٴ خویش
جو مہے سر بہ عقدہ در کردہ

تو جو آبِ حیات بر سرِ من
من بہ پایِ تو دیدہ تر کردہ

خسرو اندر میانت پیچیده
سوی را خم ز مو کمر کرده

۱۷۶۰

به به زلف تو گر شود بسته
هر زمان خوب تر شود بسته

گر به زلف تو چشم بکشایم
سوی در مو نظر شود بسته

چون کشانی دهان شیرین را
تنگمهای شکر شود بسته

گر ز جورت به چرخ ناله کنم
چرخ را هفت در شود بسته

دیده کز خواب بسته می نشود
هم به خون جگر شود بسته

—————

از دمِ سردِ من عجب نبود
آبِ چشمم اگر شود بسته
بنده خسرو که دل به سهرِ تو بست
کے به سهرِ دگر شود بسته

۱۷۶۱

جهان تا مهِ روشنت ساخته
ز دلہا فلک خرسنت ساخته
رخِ خویش تا بیند اندر رخت
مه آئینہٗ روشنت ساخته
قضا کرده یکجا ہزار آرزو
خلاصہ کشیدہ، تنت ساخته
غمت پر ز خونِ کردہ دلہا بسے
وزان غنچہا گشت ساخته

میا تنگ ، اگر خسرو تنگ دل
دل تنگ را مسکنت ساخته

۱۷۶۲

لبت در سخن الگبین ریخته
رخت شک بر یاسمین ریخته

از آن روی و موی دلاویز تست
دلہم در شب و روز آویخته
(ق)

چو باد صبا دید رخسار تو
به گل گفت "کای روی تو ریخته

بر انگیختی بر من اسپ جفا
دگر تا چه ها باشد انگیخته؟"

ز خسرو گریزان شو کو شده است
اسیر تو ، وز خویش بگریخته

۱۷۶۳

در اوصافِ خود عقل را ره سده
بهشتِ برین را به ابله سده
جهان مست و دیوانه کردی به زلف
نسیمی به بادِ سحرگه سده
غمِ عاشقان بشنو، اما به ناز
جوابِ سخن گه ده و گه سده *

چگویم به تو رازِ پنهانِ خویش
خودش بشنو و سویِ خود ره سده
گر انصاف، جوید دلِ ظالم
سده هیچش انصاف، والله سده
زنج سی نمائی و خون سی خورم
چنین شربت زانچنان چه سده

رقیب ار کشد خسرو خسته را
زبان را در آن رخصت زده مده

* ۱۷۶۲ *

قلاشم ، اے منکر ، مرا در بانی میخانه ده
این عقل رسمی غرقه کن ، مے قالب پیمانہ ده
من توبہ تنها بشکنم ، اول سبو نہ بر سرم
وانگہ لدای زہد من پیش در سیخانہ ده
من عاشق و ہر بے خبر از خان و مان یادم دہد
اے آہ سوزان شعلہ بردست این دیوانہ ده
پیدا بسوز ، اے دل ، مرا بس درد پنہان باز گو
ہنگامہ اول گرم کن ، پس شرح این افسانہ ده *
مشغول شہدے غمی ، چہ آگہ از سوز دلم ؟
یارب ، مگس را چاشنی از لذت پروانہ ده

بیگانہ شد یار، اے صبا، با جان چہ کار اکنون مرا؟
 این آشنایِ کہنہ را بستان، بدان بیگانہ دہ
 اے خواجہ دیوانِ دل، آخر بیفزائی خورش
 گر نیست وجہِ زندگی، بر مردم پروانہ دہ
 بر من جفاہا کرد دل، بستان ازو انصافِ من
 ظالم تر از غم نیست کس، اقطاعش این پروانہ دہ *
 چون بر پری رویان ہمہ ماکِ سلیمان یافتی
 بستان تو خسرو جان و دل، مرغِ بلا را دانہ دہ

* ۱۷۶۵

جان بہانہ طلب و شکلِ تو ناز آلودہ
 من نیم زیستی، جان چہ کنم بیمودہ؟
 بس کہ در سایہ دیوارِ تو در فریادم
 ز آہِ من سایہ دیوارِ تو ہم ناسودہ

چشمِ تو کشتنِ سنِ گفته که از غمِ برہم
رحمتش باد کہ اینِ مرحمتِ فرمودہ *

با تو در خوابِ مرا پہلویِ آزادِ نسود
گرچہ بر خاکِ درتِ پہلویِ من شد سوده

برسانیِ ز من ، اے گریہ ، گر آن سو گذری
خدمتے چند بہ خونابہٗ چشمِ آلودہ

سالہا شد دلِ من رفت و ندانم بہ کجاست ؟
از کہ پرسم خبرِ آن دلِ گمرہ بودہ ؟

قلبِ باشد نہ دلِ آن کہ تو در وے بینی
تہ ہمہ عقل و زبر پارہٗ عشقِ آلودہ *

ندہم قصہٗ سوزِ دلِ خویشش ، زیراک
شعلہٗ گیرد ، ترسم ، بہ دلش زان دودہ *

یارب ، از سوزِ دلِ ما تو نگاہش داری
گرچہ بر خسروِ دل سوختہ کم بخشودہ

۱۷۶۶

اے گل کہ چین در بغات تنگ گرفته
کز خونِ دلت پیرھنت رنگ گرفته
آن سوختگیِ جگرِ لاله از آن است
کز آہِ من آتش بہ دلِ سنگ گرفته
تا دستِ تظلمِ نرند کس بہ عنانش
تن دادہ بہ سستی و عنان تنگ گرفته
از سوزنِ زنگار گرفته بشناسد
بس کز غمِ گریہ مژہ ام زنگ گرفته

۱۷۶۷

اے دل ، ار تو عاشقی ، زین غمِ خلاصِ جانِ نحوہ
کار را سامانِ عجو و درد را درمانِ نحوہ

از بلا و فتنہ ترسی ، چشم در خوبان منہ
 ہم چاؤشان کُنی ، دریوزہ از سلطانِ مخواہ
 یارِ محملِ رائد ، در ویرانہٴ ہجرانِ ہمیر
 نوح^۴ کشتی بُرد ، مارا غوطہ در طوفانِ مخواہ
 دشمنی کیشِ دوستِ سیخوانی ، مرادت کے دہد ؟
 نامِ قصابِ ارِ خضر^۴ شد ، چشمہٴ حیوانِ مخواہ
 شہسوارا ، ناوکِ سڑگانِ زدی جانِ بستدی
 بیشترِ زانِ چونِ ندارم ، مزدِ آنِ پیکانِ مخواہ
 از تنِ عاشقِ ز بہرِ خونِ او پرسشِ سکن
 از بزِ قربانِ ز بہرِ کُشتنشِ فرمانِ مخواہ
 تنِ نہ ستورست ، عصمتِ از سگِ گلخنِ مجوی
 دلِ نہ آبادست ، عشرہ از دہِ ویرانِ مخواہ
 خاکِ پایشِ را بہ دلِ میخوامی ، اے دیدہ ، خطاست
 گوہرے را کِشِ دو عالمِ قیمتِ است ارزانِ مخواہ

من اسیرِ شاہد و تو زہدِ خواہی ، اے رفیق
 آنچہ ناید از منِ رسوایِ تر دامن ، مخواہ
 زاریِ خسرو مجو در سینہ ہایِ بے خبر
 نالہٴ مرغِ اسیر از بلبلِ بستانِ مخواہ

* ۱۷۶۸ *

بہ گرت بادِ سردے ہر دم از عشاقِ دیوانہ
 پریشانیِ زلفت را فراہم کے کند شانہ ؟
 بلایِ جانِ شدی و من ہم اول روز دالسم
 کہ روزے بہر ما فتنہ شود آن شکلِ ترکانہ
 مرا خود شورشے بودہست ، عشقت یار شد با آن
 حدیثِ من بدان ماند کہ دیوانِ کارِ دیوانہ
 دل و جانِ گرچہ با من صحبتے دارند دیرینہ
 ولیکن چون زیم بے دوست با این چند بیگانہ

به بدناسی و رسوائی اسیران را مزن طعنه
 تو ، اے زاہد ، ندیدہستی بلایِ چشمِ مستانہ
 ہمہ یاران بہ گشتِ باغ و میلِ سن بہ کنجِ غم
 یکے زندان نماید بوستان بر مرغِ ویرانہ
 نگون کُن ، ساقیا ، خم را کہ این آتش کہ سن دارم
 بہ دریا نیز نشیند ، چہ جایِ طاس و پیمانہ
 اثر در جائست سستی را اگر در آب و گل بودے
 سبو را مست و غلطان دیدے در صحنِ سیخانہ
 گرم خون ریزد آن سلطان ، فدایِ بندگانِ او
 کہ عاشق کز بلا ترسد نباشد مردِ مردانہ
 گہ کشتن بود در پیشِ خوبان رونقِ عاشق
 بہ گاہِ جانفروشی گرمیِ بازارِ پروانہ
 شبِ خسرو ہمہ در قصۂ خوبان بہ روز آمد
 سگان را در نفیر و پاسبانان را در افسانہ

* ۱۷۶۹

به باغ سایه ابرمت و آب در سایه
ازین سبب من و جانان و خواب در سایه
به سایه خفته بدم دی که یارم آمد و گفت
چه خفته‌ای که رسید آفتاب در سایه
فروغ روی تو تیزست ، زلف بر لب نوش
ز آفتاب نهد آن شراب در سایه
به منی و دل از روی تو به خط زان رفت
که سوخته رود از ماهتاب در سایه
کنون جو باد بیايد دسید پیش از صبح
به گشمنی که درو باشد آب در سایه
به بانگ جنگ مگر ماقیم کند بیدار
جو خفته باشم سست و خراب در سایه

به بوستان من امروز مجلس و گلے
 روانہ کردہ سٹے چون گلاب در سایہ
 در آفتاب ہمین ساقی است از رخِ خویش
 دگر صراحی و نقل و شراب در سایہ
 هوای گرم و تو نازک ، برون مرو ، جانا
 بنوش با سن مے های ناب در سایہ

* ۱۶۶۰

اے لب شہر پر شکر کردہ
 لالہ را داغ بر جگر کردہ
 خطِ سبوت بہ گردِ چشمہ نوش
 سر از آبِ حیات پر کردہ
 لبِ لعلت ز بہرِ راحتِ روح
 قند را با گلاب تر کردہ

رفته از دیده در جگر تیرت
وز ره دل به جان گذر کرده
خم و پیچ خط تو خسرو را
داغ دیرینه تازه تر کرده

۱۷۷۱

قاصد نیامد کآورد زان نامسلان نامه
جان خاک راه قاصدے کآرد ز جانان نامه
چون کافرانم کشت غم ، چون هندوانم سوخت هجر
یارب ، چه بودے کامدے زان نامسلان نامه
بیم است ، جانان ، کز غمت از پرده بیرون اوقتم
تا راز من پنهان بود ، بفرست پنهان نامه
بر دل نهم آن نامه را چون کاغذے بر ریش تو
بر ریش دل مرهم گم ناچار زینسان نامه

خود گیر کآید نامہ زو بر من شوریدہ سر
 خواندن نیارم ، چون گم زین چشم گریان نامہ
 تیر آورد ، نامہ بسے بفرست بر جام ز تن
 تا سونس گورم شود بفرست باران نامہ
 دارم بہ دل سودا بسے پیچیدہ برہم تو بہ تو
 بہر دل از تیغ مژہ بشگاک و برخوان نامہ
 اے دیدہ ، خوناب جگر بر نوک سزگان بر ہمہ
 پس از زبان کالبہ بنویس بر جان نامہ
 خسرو ، دراین سوزنہاں بیہودہ سودا سپزی
 درویش را آن بخت کو کآید ز سلطان نامہ

۱۷۷۲

شہرے ست معمور و درو از ہر طرف مہ پارہ
 مسکین دلم صدہارہ و در دست ہر مہ پارہ

اشکالِ هرکس را ببین کالدر میانِ آنهمه
 دارد هوایِ کُشتم ناوکزنی خونخواره
 هرکس که با او میکند دعوی ز حسن و دلبری
 باید ز سرّوش قامتی ، وز برگِ گل رخساره
 زینسان که ماهِ عارضش شد آفتابِ دیگران
 هرگز به بختِ ما نشد طالعِ چنین سیاره
 صد چاک گشته سینه ام از کاوکاوِ عشقِ تو
 مسکینِ دلِ ریشم درو چون طفل در گهواره
 چون وعده وصالِ دهد ، رخ پوشد و پنهان شود
 جز جالسیاری چون کند خسرو به هر نظاره

۱۶۶۳

جان ز هجرت چیست ، زار افتاده
 دل ز عشقت بیقرار افتاده

۱۶۷

سمن کیم ، زارے حزینے بیدلے
غم خورے بے غمگسار افتادہ

درد مندے مستمندے خستہ
کارزار کار زار افتادہ

خاکے بے آبروئے در هوا
آتشین آہے ز کار افتادہ

درد نوشے ، جان فروشے در خروش
بیکسے بے کار و بار افتادہ

جان غریبے ، بے نصیبے از حبیب
دور از یار و دیار افتادہ

مبتلائے بینوائے در بلا
جان نثار دل فگار افتادہ

بلبلے با غلغلے بے روی گل
وز میانہ بر کنار افتادہ

ہای در گل ، دست بر دل ، سر بہ پیش
رفتہ عزت ، سخت خوار افتادہ

بیدلے بے دلبرے بے سولسے
بے زر و بے زور و زار افتادہ

خستہ فرہادے ، شکستہ واسقے
خسروے بے خواستگار افتادہ

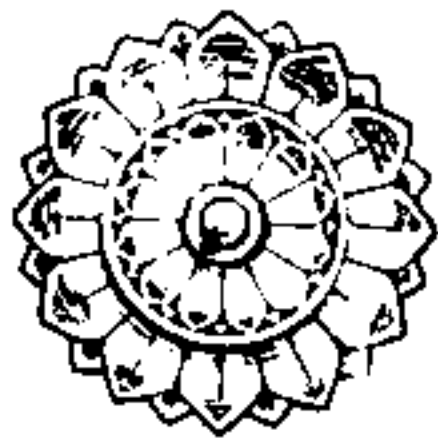
۱۷۷۲

ہر روز کآفتاب بر آرد زیانہ
بیرون جہم ز کلبہ غم عاشقانہ

نظارہ بر رخ تو گم گر بینمت
بارے ز جاوشان بخورم تازیانہ

از دوستی تو بہ سر کوی تو نمائد
لاشستہ ز آب دیدہ سن آستالہ

افتاده راه من به دل و گنج معرفت
 گشت از خیال سیمبران درد خانه
 سوز درون کز او جگر من کباب شد
 بیرون جهد ز هر ته موئے زبانه
 مردن به کوی تو هوسم میکند ، ولی
 یابم اگر چو دیدن رویت بهانه
 بیداریم بگشت که هر روز ازین خار
 باشیم که خراب چو سست شبانه
 خواب نمآید بوکه رسد خوابِ آخرم
 آغاز کن ز لازمه من فسانه
 خسرو سرو به باغ که از ناله تو دی
 مرغان نخورده اند به گنار دانه

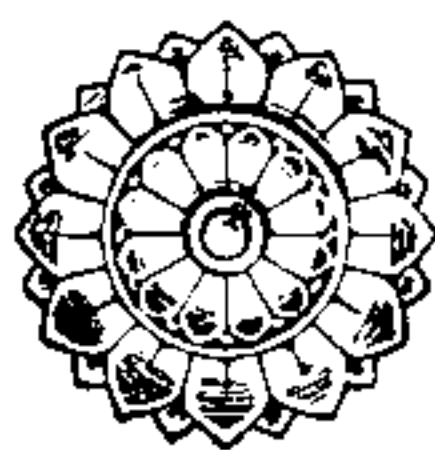

۱۲۱

۱۷۷۵

فریاد کاندلر شہر ما خون می کند عیاره
شوخی کشے غارتگرے مردم کشے خونخواه
او میرود جولان زنان بر پشت زین وز هر طرف
نظارگی در روی او حیران و خوش نظاره
من چون توام دیدنش آخر به چشم مردمان
کز چشم خود در غیرتم بر آنچنان رخساره
دارد لب شیرین او کارے ز دندان کسے
کان هست جان پارهام یا هست از جان پاره
امشب خیال از صبر من می کرد پرسش گولہ
گفتم ”چه پرسی حال او، سرگشته آواره“
از چیست، اے شاخ جوان، بر ما فروناید سرت؟
آخر چه کم گردد ز تو، گر بر خورد بیچاره

در دیده خسرو نگر زاشک و خیالِ رویِ تو
ماهیت در هر گوشه بر هر مژه سیّاره

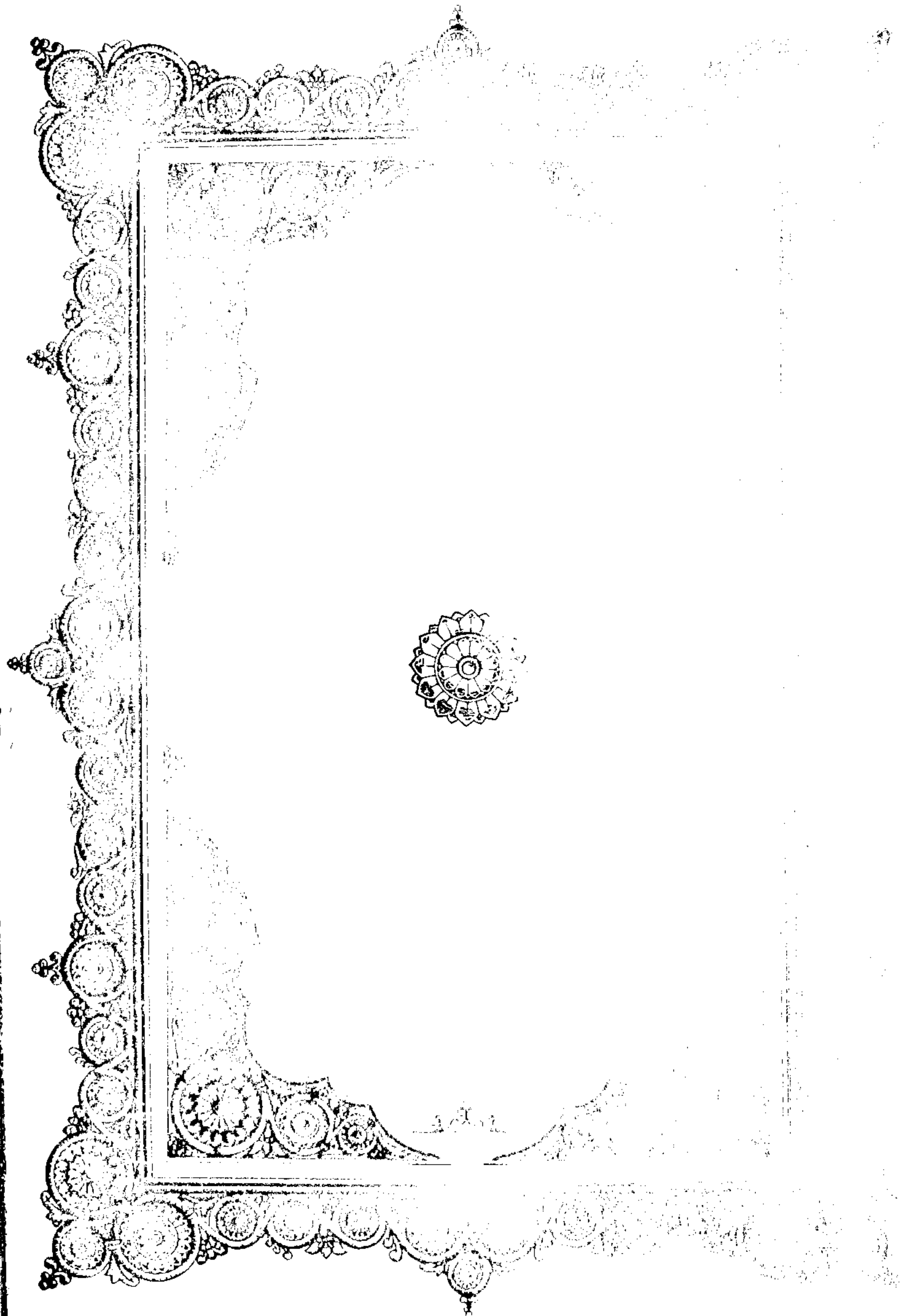

ردیف

ی

خردی ہنوز و کودکی ، اے نازنین ، بونا نہ ای
جورت ہی گیرم گنہ ، کز ایک و بد دانا نہ ای

ہر سو کہ زیبا بگذرد ، در دل ہی بار آورد
زیبائیت جان میبرد ، یا آفتی ، زیبا نہ ای

رخسار جان پرور ترا ، شکے ز جان خوشتر ترا
بیمودہ هرکس مر ترا جان میخواند تا نہ ای

آشوب عقل گم رہی بر نیکوان شاہنشہی
نے نے کہ خورشید و مہی ، پروین نہ ای ، جوزا نہ ای

سروی چنین یا مومنی یا از گل تر خرسی ،
یعنی تو پہاوی مہی ، یارب توئی این یا نہ ای

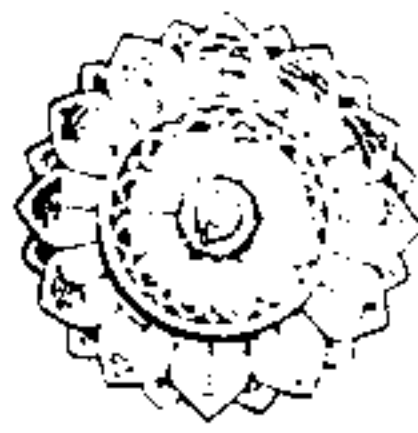
رونے چو گل شستہ بہ خوی و آلودہ لبہا را بہ سے
دل ہا بگردت پے بہ پے می بینمت ، تنہا نہ ای

بدعہدی و ناسہربان ، کہ دل دہی گاہے زبان
 من با توأم بارے بہ جان ، گر تو ز دل با ما نہ ای
 شوخی سکن زینہا مگو کت نیست با ما آرزو
 من بندہ ام آنجا کہ تو ، لیکن توئی کاینجا نہ ای
 دیشب کشیدم از کمین زنجیر زلفِ عنبرین
 چشم تو گفت از خشم و کین خسرو مگر دیوانہ ای

۱۷۷۷

دیرے ست کائے گاہرگِ تر بر رویِ ما خندان نہ ای
 ہستی لطیف و خوہرو ، زان در وفا خندان نہ ای
 زلفِ دوتاہت چیست این ، زیرِ کلاہت چیست این ؟
 چترِ سیاہت چیست این ، چون بر دلم سلطان نہ ای ؟
 یعنی توئی ، اے ہمنشین ، جانان و جانِ نازنین
 یا خود خیالی این چنین ، در پیشِ من جانان نہ ای *

چون بر تو میدارم نظر، از چیست زینسان چشم تر
 آخر ندانی اینقدر نیکو نه هم نادان نه ای
 تاراج دل کردی بسے، دستے برو یاری رسیے
 در بردن دل هرکسے میداندت، پنهان نه ای
 اے عشق، داری مدخلے، در جان مشتاقان یلے
 در گفتن آسانی بلے، در تاختن آسان نه ای
 بشگفتی جان از میان، خود را نه پیوندی بر آن
 یعنی توئی پیوند جان، پرکاله ای از جان نه ای
 لب را نگر میگون شده، سرسبز ز آب و خون شده
 با خضر^۳ همره چون شده، گر چشمه حیوان نه ای
 زین پیش بودی همنفس، اکنون نمی مانی به کس
 خسرو همان بنده ست و بس، تو آنکه بودی، آن نه ای

اے دردِ بیدردِ دلم ، تاراجِ پنہانِ کردہ ای
 با جانِ ہم بیرونِ رویِ کارام در جانِ کردہ ای
 در حیرتِ تا ہر شیے چون خواب سی آید ترا
 زینسان کہ در ہر گوشہ صد دل پریشانِ کردہ ای
 فتنہ دسے در عہدِ تو بیکار نشیند ہی
 از نقدِ جانہا لاجرم مزدش فراوانِ کردہ ای
 دی چشم را فرمودہ ای کہ کہ نظر در کشتگان
 گر در پذیرد اینقدر ، گبرے مسلمانِ کردہ ای *
 تو سست و دلہا بر درت گشتہ روان از ہر طرف
 در چار بازارِ بلا نرخِ دل ارزانِ کردہ ای
 گفتی ندانم بے سبب غمگین چہ سیدارد مرا ؟
 من آشکارا گویمت خونہا کہ پنہانِ کردہ ای

از نیکوان کس را نبود این مرحمت بر عاشقان
 آباد بر تو کز ستم صد خانه ویران کرده ای
 دامنم که نتوانی وفا، لبیک اندک اندک خوی کن
 کانیچه از جفاکاری بود چندانکه بتوان، کرده ای
 دل در گله بندم، ولی گل نیست چون تو، چون کنم؟
 آخر تو هم وقتی گذر سوی گلستان کرده ای
 در پیش زلف و خال تو خون جگر سیربختم
 دل گفت کاین هم، خسروا، شبهای هجران کرده ای

۱۷۷۹

ای که چشم من به روی خویش روشن کرده ای
 اندر آخوش خوش کزان رو خانه گشتن کرده ای
 صد دل ویرانست در هر تار پیراهن ترا
 تو، چنین نازک، چه تارست اینک بر تن کرده ای؟

تو همه تن مایه شادی و جانم پر ز غم
 جان سن، وہ اینچنین جائے چہ مسکن کرده ای؟
 جلوہ کردی بر من از رخ تا روان شد خون ز چشم
 یارب آید پیش چشمت آنچه با سن کرده ای
 تیغ زلف بر گردن سن، خون سن در گردنت
 غم مخور، چون اینچنین خون صد به گردن کرده ای
 هر شبی تا روز میسوزم گدازان همچو شمع
 دم به دم از سوزش من چله روشن کرده ای
 دوست میدارم ترا با آنکه بهر خویشتن
 عالمی بر خسرو بیچاره دشمن کرده ای

۱۷۸۰

سینہام را از غم عالم تو بے غم کرده ای
 از غم خود تا مرا رسوای عالم کرده ای

۱۸۰

فاشم ، اے دیدہ ، تو کردی ، زانکہ زین دل ہر کجا
 خواستم گویم غمے ، بنیادِ ماتم کردہ ای
 وہ کہ خلقے زآہ دود انگیز ست بگریست خون
 اے عفاک اللہ تو بارے دیدہ را نم کردہ ای
 زین پریشانی ، سرت گردم ، خلاصم کنت دے
 اے کہ کار ست چو زلفِ خویش درہم کردہ ای
 دل بہ تو دادم ، کتوں سیخواہی این دم جان ز سن
 آرے آرے ، ہر دلم جور و جفا کم کردہ ای
 ریش کردی سینہ ام از ناوکِ ہجران و باز
 خندہ کردی ہر دلم جور و جفا کم کردہ ای
 گر ز بے سہری سخن سیگونی ، آن را خود سگوی
 ور ز ست سپرسی ، از بیداد آن ہم کردہ ای
 خسروا ، دیوانگی بگذار و لعلش را نخواہ
 کاین ملیان^۳ است کز وے قصدِ خاتم کردہ ای

اے کہ در ہیچ غمے با دل سن یار نہ ای
 سوی سن بین ، اگر اندر سر آزار نہ ای
 از تو هر روز گرفتار بلائے گرم
 تو چه دانی کہ در این روز گرفتار نہ ای ؟
 هر شب از ناله سن خواب نیاید کس را
 خفته ای تو کہ در این واقعہ بیدار نہ ای
 با سن خسته کہ رویم ز تو در دیوارست
 میگن آخر سخن ، صورت دیوار نہ ای
 ناردانی ز دو لب بر سن بیمار فرست
 شکر آن را کہ چو سن درهم و بیمار نہ ای
 از برای دل سن جان سن امروز بر
 گوچه عمدےست بہ دنبالہ این کار نہ ای

یار بنشست مرا در دل و سن دایم و او
خسروا، خیز که تو محرم اسرار نه ای

۱۷۸۲

ای که در دیده درونی و در آغوش نه ای
هم به یاد تو که یک لحظه فراموش نه ای
چند افسون جفا خوانی و پنهان داری
آچنان نیست که افسونش به هرگوش نه ای
رو بیوشیدی و این بنده خطا کرد که دید
سن و رسوائی ازین پس، چو خطاپوش نه ای
وہ کہ از درد توام خون جگر نوش گرفت
تو چه دانی کہ در این درد جگر نوش نه ای
گر به آغوش بریزند گل اندر بر سن
آن همه خار بود چون تو در آغوش نه ای

دوش گفتمی کہ کتم چارہ کارت فردا
آخر امروز چرا بر سخن دوش نہ ای؟
از لبش وعده دہمی، وز مژہاش زخم زنی
نیش بارے مزین، اے دیدہ، اگر نوش نہ ای

۱۷۸۳

خندہ را سوختن جان من آموختہ ای
غمزہ را غارت ایمان من آموختہ ای
جان بہ بازی بہری از من و بازم ندہمی
این چہ بازیست کہ بر جان من آموختہ ای؟
سیرنی بر من سرگشتہ کہ سر بازی کن
گوی بازی تو بہ چوگان من آموختہ ای
طرہ را بشکنی و باز ببندی، دالم
این شکست از پی پیمان من آموختہ ای

۱۸۳

جا به چشم کُنی و غرقه شوم بر نکشی
 آشنا گرچه به طوفان من آموخته ای
 پاره گرد، اے دل و خون شو کہ ترا فرمان است
 عشق بازی تو به فرمان من آموخته ای
 چه کُنی از مژہ سحر از پی خسرو ہردم
 این عملها نہ ز دیوان من آموخته ای؟

۱۷۸۲

آتش اندر آب ہرگز دیدہ ای
 عنبر اندر تاب ہرگز دیدہ ای
 چون دھان و لعل شورالگیز او
 پستہ و عناب ہرگز دیدہ ای
 شد نقاب عارضش زلف سیاه
 شام پر سہتاب ہرگز دیدہ ای

۱۸۵

در صدق چون رشته دندان او
لؤلوی خوش آب هرگز دیده ای
نرگش در طاق ابرو خفته مست
مست در محراب هرگز دیده ای
در غمش خسرو چو چشم خونقشان
چشمه خوناب هرگز دیده ای

۱۷۸۵

باز بر خوم کمر بر بسته ای
وان دو ابروی دو سر بر بسته ای
سین میان بر بستنت را بنده ام
موی را گونی کمر بر بسته ای
سیروی چون تیر و در دل میخلی
تاخود از شست که بیرون بسته ای

از تری آب از لبالت میچکد
 بسکه الدر چشم من بنشسته ای
 زان خطِ سیگون که برگل ریختی
 دفتر گل را ورق بشکسته ای
 تازه کردستی زخم بر روی خود
 هم به خون تازه در پیوسته ای
 بر زمین پہلو نمی یارم نهاد
 بسکه خسرو را به مژگان خسته ای

۱۷۸۶

سر در خار، شب به کنار که بوده ای؟
 لبها فگار، همدم و یار که بوده ای؟
 منبل به تاب رفته و نرگس به خوابِ ناز
 شب تا به روز باده گسار که بوده ای؟

شمعِ مرادِ من نشدی یک شبِ تمام
 ماہِ تمام ، در شبِ تارِ کہ بودہ ای ؟
 با چشمِ آہوانہ کہ شیران کند شکار
 اے آہویِ رسیدہ شکارِ کہ بودہ ای
 سروت ہنوز ہست در آغوشِ خاستن
 اے سروِ نیمِ رستہ ، بہارِ کہ بودہ ای ؟
 زانرو کہ جویِ چشمہٴ خورشیدِ خون گرفت
 خونابہ شویِ گریہٴ زارِ کہ بودہ ای ؟
 کارت چنبن کہ پردہٴ دامِ دریدن است
 امشب بہ پردہٴ محرمِ کارِ کہ بودہ ای ؟
 سارا ز اشکِ صد جگرِ پارہ در کنار
 تو پارہٴ جگرِ بہ کنارِ کہ بودہ ای ؟
 برویشِ خسروت نمکے ہم دریغ بود
 مرہمِ رسانِ جانِ فگارِ کہ بودہ ای ؟

اے دہ یکے ز خوبی تو مہ ، چگونہ ای ؟
 وز ہر دو ہفتہ ماہ یکے دہ ، چگونہ ای ؟
 گفتم رسم در آخر آن مہ بہ نزد تو
 آخر رسید ، اے صنم ، آن مہ ، چگونہ ای ؟
 تا چند گوئیم نرسیدہست گاہ وصل
 آن گاہ نیز میرسد ، آنگہ ، چگونہ ای ؟
 گرچہ نپرسم کہ چگونہست حال تو ؟
 بارے توان ز حال سن آگہ ، چگونہ ای ؟
 رہ بیروی و در پی تو صدہزار دل
 اے بردہ صدہزار دل از رہ ، چگونہ ای ؟
 دی بوسہ دادیم چو شدم خاک بر درت
 امروز خاک بوس در شہ چگونہ ای ؟

آیم به نزدِ تو، چه خوش آید مرا ز تو
بر خسروت خوش آمدی، ای مه، چگونه ای؟

۱۷۸۸

مشک بر اطرافِ مه آورده ای
توبه بزیبِ گنه آورده ای
بر رخِ تو کافِتِ جانِ من است
از شبِ یلدا سپه آورده ای
شانه کو گم کرده بر فرقِ تو ره
سوکشانش رو به ره آورده ای
داده ام از دیده خون، دلخسته
خواستم یک بوسه، نه آورده ای
رسمِ تو! آزدنِ خسرو شده
باز چه رسمِ تبه آورده ای؟

ز آبِ ملاحَت که رخ آلوده ای
 والکه نمک بر جگرے سوده ای
 داد لبِت بوسه و رنجہ شدی
 باز ستان ، گر تو نفرموده ای
 بشنو از ارواحِ شہیدانِ عشق
 ز زمۃٔ عشق کہ نشنوده ای
 هست دوانِ گردِ تو چون گردباد
 جانِ عزیزان کہ تو بر بوده ای *
 دوش نشد دل کہ بہ بہ بنگرم
 زانک تو اندر دلِ ما بوده ای *
 لابه بر آن لب چو سَمعِ گریست
 عربده بر فتنہ چہ آلوده ای ؟ *

سیروم از وعده وصلت مدام
گرچه که بادست که پیموده ای
سنت بخشیدن تو بهر چیست؟
بر دل خسرو که بخشوده ای

* ۱۷۹۰

گرچه به هر سخن دلم از تن ربوده ای
با این همه بگوی، که جانم فزوده ای
چشمت به غمزه بردن دلها نمونه ایست
تا تو بدین بهانه چه دلها ربوده ای!
رویت درون پرده و صد پرده چاک ازو
شادی به روزگار کس کش نموده ای
بالین گردناک مرا طعنه سی زنی
جانا، به تکیه گاه غریبان نبوده ای

آسان مگیر آہ و دمِ سردِ من ، از آنک
خردی و گرم و سردِ جهان نآرسودہ ای *

گفتی کہ خون بہ دستِ خودت ریز، اے رقیب
شکرانہ برس است کہ از وے شنودہ ای

کے دانی اندہِ شبِ تنہانشسنگان ؟
اے آن کہ مست در برِ جانان غنودہ ای

اے مرغِ آب ، عبرہ دریاں سہل بود
پروانہ وار سینہ بر آتش نسودہ ای *

بدگفتِ عاشقانت چنیں کرد ، خسرو
رنجہ مشو کہ کشتہ خود را درودہ ای

۱۷۹۱

تو شوخ ہر کجا لبِ خندان کشودہ ای
از دل بسے گرہ کہ بہ دلدان کشودہ ای

آبِ حیاتِ می رودت در سخن که لب
گوئی ره آبِ چشمهٔ حیوانِ کَشوده ای

ما چون زئیم بیش که از بهر جانِ ما
ستی و خوی چکان و گریبانِ کَشوده ای

هست از برای کینهٔ ما خط کشیدنت
مضمونِ نهانِ مدار که عنوانِ کَشوده ای

فریاد رس مرا و ز فریاد وارهاش
خسرو که هر شبی ز وے افغانِ کَشوده ای

* ۱۷۹۲ *

آن دل خراب شد که تو آباد دیده ای
وان سینه غم گرفت که تو شاد دیده ای

بازار عیش و خانهٔ هستی و کویِ عقل
ویرانه‌ها شد آن همه کآباد دیده ای

عمرے ست تا بہ دامِ بلائے اسیر ماؤد
 آن جانِ نازنین کہ تو آزاد دیدہ ای
 نزدِ سن ، اے حسود ، تو بایستی کنون
 تاخان و مانِ دل ہمہ برباد دیدہ ای
 اے پندگوی ، ہمرہِ سن در عدم نہ ای
 تا از غمِ ویمِ علف و زاد دیدہ ای
 اے مرغِ عاشق ار تو بدانستی وفا
 در رنجِ خویش راحتِ صیاد دیدہ ای
 خسرو ، بہ بوستانِ چہ روی دل دگر طرف ؟
 کاش از نخست در گل و شمشاد دیدہ ای

۱۷۹۳

تو با آن رو بگو مہ را ، چہ باشی ؟
 تو با آن رخ بگو شہ را ، چہ باشی ؟

۱۹۵

بین آئینہ و خود را صفت کن
 حدیثِ زہرہ و مہ را چه باشی
 دلا، زینسان چه سینالی در آن کوی؟
 کدایانِ شبانگہ را چه باشی
 میر اے مرغِ تشنہ در بیابان
 اسیدِ ابرِ ناگہ را چه باشی
 چو سویت، خسروا، دارد جدا گوش
 بہ کویش نالہ و وہ را چه باشی

۱۷۹۲

چه بد کردیم کز ما بر شکستی؟
 ز غم بر جانِ ما نشتر شکستی
 روان شد گریہ تا گیرد عنالت
 گذشتی و عنان را بر شکستی

ما در طعنهٔ خصمان فگندی
به سنگِ ناکسان گوهر شکستی

تم خستی و خونم نوش کردی
چرا سے خوردی و ساغر شکستی؟

دلم را خرد بشکستی به هجران
قوی بتخانهٔ را در شکستی

چه شکل است این که دین را غارتیدی؟
چه ناز است این که هم، کافر، شکستی؟ *

چه بانگِ پایِ اسپ است این که در وجد؟
نوا در حلقِ خنیاگر شکستی؟ *

نگویم زلفِ کاندِ دزدِ سیه را
نکو کردی که پا و سر شکستی

گره محکم زدی بر جانِ خسرو
که زلفِ عنبرین را بر شکستی

۱۷۹۵

چون سی نرسد دست به پائے کہ تو داری
کم زانکہ شوم خاکِ سرائے کہ تو داری
ہازند جہان را بہ یکے داو ، بنازند
من ہر دو بیازم بہ دغائے کہ تو داری
زہار نجوئی دلِ آزرده مارا
اے بادِ صبا ، گشت بجائے کہ تو داری
گر بد نکنی دل ، تنِ تو تنِ نتوان گفت
جانے ست نہان زیرِ قبائے کہ تو داری
افسوس بود جورِ تو بر ہر دل و جانے
من دامن و من ، قدرِ جفائے کہ تو داری
صدخرقہ صوفی بہ خراباتِ گرو کرد
آن نرگسہ مخمور بلائے کہ تو داری

۱۹۸

رنجہ مشو، زاہدِ نیک، از پیِ من، زانک
دل باز نیاید بہ دعائے کہ تو داری *

خسرو بہ زبانِ توبہ و در دل سے و شاہد
احسنت از این صدق و صفائے کہ تو داری

۱۷۹۶

رخسارہ مکتبِ راست بہ جائے کہ تو باشی
ور راست کئی، طرفہ بلائے کہ تو باشی

گفتی چو بینی رخِ سارا غمِ خود خور
از جان کہ کند یاد بہ جائے کہ تو باشی؟

از دیدہ نیفتد گذرش بر تو نگوئی
تا خاک شوم در تہِ پائے کہ تو باشی

شاید کہ نیاری بہ نظرِ ملکِ جہان را
در کلبۂ احزانِ گدائے کہ تو باشی

۱۹۹

خَلقے بہ دمِ سرد ہمیرد بہ درت ، زانک
خورشیدِ نتابد بہ سرائے کہ تو باشی
خسرو ، اگر از شعر برانی سخنِ عشق
اَحْسَنَت ، زھے شعر سرائے کہ تو باشی

۱۷۹۷

سست آمدہ ای باز بہ سہان کہ بودی ؟
دامِ شکاری در شکرستان کہ بودی ؟
اے یارِ جدا مانده ، دلِ تنگ کہ جُستی ؟
اے یوسفِ گم گشتہ بہ زندان کہ بودی ؟
دیوانہٴ من برسِ کوی کہ گذشتی ؟
تشویشِ دہِ حالِ پریشان کہ بودی ؟
مے دوش کجا خوردی و ساغر بہ کہ دادی ؟
در ظلمتِ شب چشمہٴ حیوان کہ بودی ؟

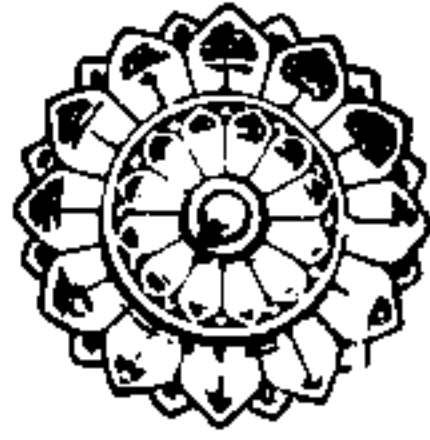
۲۰۰

آراستہ و سست در آغوشِ کہ خفتی ؟
 این بخت کرا بودہ ، بہ فرمانِ کہ بودی ؟
 جعدت کہ گزیدہست ، لبث را کہ گزیدہست ؟
 پیشِ کہ نشستی شب و مہمانِ کہ بودی ؟
 حلوا ہمہ تاراج شد ، اے دل ، تو چہ کردی ؟
 شہدِ کہ چشیدی ، مگسِ خوانِ کہ بودی ؟
 جانِ دگرے در تنِ نالانِ کہ بودی ؟
 کانِ نمکے در دلِ بریانِ کہ بودی ؟
 نے بویِ گلے داری و نے رنگِ بہارے
 خسرو ، تو بہ نظارۂ بستانِ کہ بودی ؟

۱۷۹۸

دیدی کہ حقِ خدمتِ بسیار ندیدی
 پربندی و ریخِ سنِ غمخوار ندیدی

بسیار کشیدم غم و رنج تو و اندک
 آن را به میان اندک و بسیار ندیدی
 آماج خندنگِ مستم ساختی آخر
 جز من دگرے لایق این کار ندیدی
 بارے تو بزی شاد که داری دلِ خرم
 چونکه نشدی عاشق و آزار ندیدی
 بیداریِ شبہام چه دیدی تو که هرگز
 در خواب گمے دیدے بیدار ندیدی؟
 بیمار چه پرسی تو که بیمار نگشتی
 تیار چه دانی تو که تیار ندیدی
 خسرو، تو ہسے غصہ کشیدی ز چنان شوخ
 باز از دلِ گمراہ تو انکار ندیدی

اے باد ، حدیثِ دلمِ آنجاشِ بگوئی
 در گوشهٔ در گوشِ به تنہاشِ بگوئی
 از هر نمطِ آنجا سخنِ در فگنی ، پس
 زانگونه کہ دانی سخنِ ماشِ بگوئی
 از غمزۂ او هست همهٔ شہرِ به فریاد
 آہستہ بدانِ غمزۂ رعناشِ بگوئی
 با داسِ پُر خونِ چو بہ بازارِ فتادم
 حالِ منِ تر داسِ ترماشِ بگوئی
 گستاخیِ بوسۂ نکم ، لیکِ پیامے
 از هر لبِ منِ با کفِ هر پاشِ بگوئی
 گفنی کہ کشدِ دردت از نامِ تو ، گویم
 ”اے کاشِ بگوئی و ز ما کاشِ بگوئی!“ *

دل دادہ اویم ، اگر امروز دہم جان
 فردا خبرے از پیِ فرداش بگوئی
 چون مردنِ من زحمتِ آن پاش نیرزد
 این جاشِ مخوانی و ہمانجاش بگوئی *
 ہرچند دلِ خسرو ازو سوخت ، نخواہم
 کشِ ہیچ سلامت کنی ، اماش بگوئی

۱۸۰۰

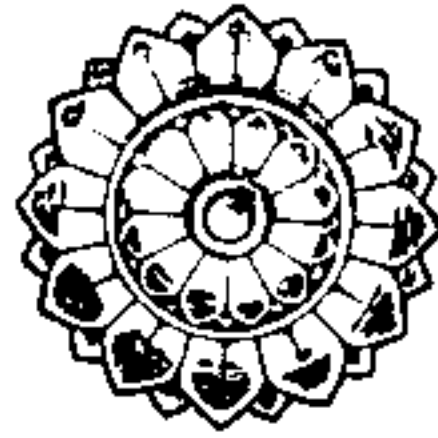
اے باد ، سلامِ دلمِ آنجا برسائی
 بوسے ز لبِ بر کفِ آن پا برسائی
 یکبار رسائیش سلامِ ہمہ عشاق
 صد بار از آن سنِ تنہا برسائی
 بسیار بگردیش ز ما گردِ سرِ آنگاہ
 صد سجدہٴ فرضش ز سرِ ما برسائی

این پیرهنِ چاک به خون غرقه که دارم
 پنهان ببری از من و پیدا برسانی
 دیرینه پیاسی که برون داده ام از دل
 پرورده به خونهایِ دل آنجا برسانی
 کردیم به خونابِ جگر نقش به چهره
 این قصه به آن یوسفِ دلها برسانی
 گر بر سرِ خسرو گذری ، دوست ، هاناک
 عمر وے ز امروز به فردا برسانی

۱۸۰۱

اے آنکہ تو سلطانِ ہمہ سیمبرانی
 دستور بود فتنہ بہ ملکِ تو کہ رانی
 صد تیرِ جفا سیگدرانی ز جگرها
 بازوت قوی باد کہ خوش سیگدرانی

چشم که دوید از پی دیدار ندیدت
 این است سزایش که به تیریش برانی
 سبزه که دمد از گلِ عشاقِ تو، اے ترک
 خنگِ تو بود سوخته، هان تا بچرانی
 از آب و گم گرد بر آورد هوایت
 تا چند به دنبالِ خودم خاک خورانی؟
 مارا تو مکش در هوسِ آن لبِ شیرین
 این سوی درآیم، گرم آن سوی برانی
 گفتمی که زبانیم جز از تو همه کس، وای
 مارا بمکش گر تو حیاتِ دگرانی
 هستی تو اگر شاد به رنجیدنِ خسرو
 من سینه کُرم پاره، تو گر جامه درانی

شتر بالا ، دسے حمل سیارای
 رها گن تا بیوسم ناقہ را پای
 نہادند آشنایان بار بر دل
 دلم رفتہست و بارش ماند برجای
 روان شد حمل و جانم بہ دنبال
 جرس می نالد و من سیکم وای *
 ندیدم رہ چو غایب شد ز چشم
 غبارِ بختیانِ دشت پهای
 تو، اے کت بر شتر آبِ حیات است
 بہ وادی تشنہ می سیرم ، بیخشای
 بیابان پیش چشم گشت تاریک
 مہ حمل نشینم ، پردہ بکشای

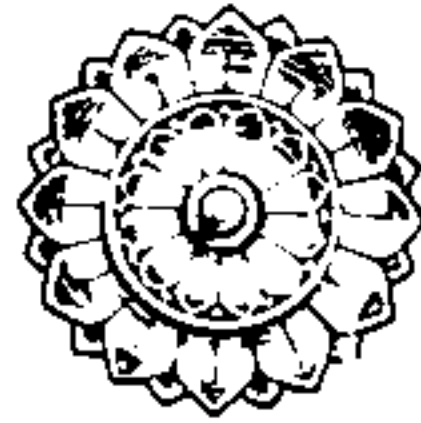
دلہم چون ہمرہش شد گویش ، اے باد
کہ جان ہم میرسد ، تعجیل منہای
خوشی بر مردم آخر نیارم
بدین دوری ہم منزل سفرسای
رسید آن سہ چون خسرو بہ منزل
تورہ ہی بین و رو بر خاک سی سای

۱۸۰۳

مرا زان میر خوبان نیست روزی
گدایان را ز شاہان نیست روزی
بہ سنگ چون سگن خرسندم از دور
گرم چوے ز دربان نیست روزی
ز من زایل کن ، اے جان ، زحمت خویش
چو درمالت ز جانان نیست روزی

۲۰۸

رو، اے اسکندر، از ہمراہیِ خضرؑ
 ترا چون آبِ حیوان نیست روزی
 بہ حیلہ چند بتوان زیستِ آخر
 تنے دارم کش از جان نیست روزی
 ہوس بردم بہ رویش، گفت بخت
 شمارا از گلستان نیست روزی
 دل و جان و خرد بردی، ترا باد
 مرا بارے از ایشان نیست روزی
 ز دردت باد روزی مند جانم
 بہ دردے کش ز درمان نیست
 چہ سود از گریہ خسرو دراین غم؟
 جو کشتش را ز باران نیست روزی

۱۸۰۴

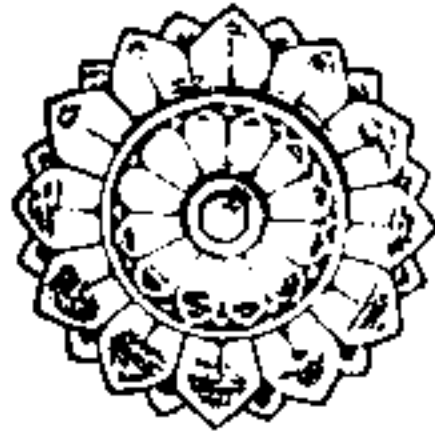
چه کردم کاخرم فرمان نکردی
بدیدی دردم و درمان نکردی
ز هجران تو کفرم هست بر من
شب کفر مرا ایمان نکردی
به دشواری برآمد جانم از تن
بردی جان من، آسان نکردی
چه جانها کانت به وجه بوسه تو
برفت و نرخ را ارزان نکردی *
به گریه خواستم وصلت در این ملک
گدای خویش را سلطان نکردی
به کویت آرزومندان نمودند
نگاه جانب ایشان نکردی *

ترا گفتم کہ یک روزے مرا باش
برقی از سب و فرمان نکر دی
دلہ بردی و گفتی خواہمت داد
چو رقی، بیش یاد آن نکر دی
ندیدی عیشِ خسرو تاخ ہرگز
بہ حلوائِ لبش مہمان نکر دی

۱۸۰۵

چنین کان خندہ شیرین تو کردی
ہلاکِ عاشقان آئین تو کردی
جفا میکرد بر سب خود زمانہ
بلایِ عشق تا شد، این تو کردی
نکر دی رد سوالِ بوسہ ہرگز
گدانی بر دلہ شیرین تو کردی

ترا من دل سپردم ، لیک جایش
 در آن گیسوی چین بر چین تو کردی
 نه مردِ عشق بودم من ، ولیکن
 مگس را طعمه شاهین تو کردی
 مبادا نامِ غم هرگز بر آن دل
 مرا گرچه چنین غمگین تو کردی
 مرا این ماجرای دیدہ با تست
 چنین بیدل و بے دین تو کردی
 تو خوبان را نمودی پیشم ، اے چشم
 مہم بر جانِ من چندین تو کردی *
 نگفتم بد ترا ، اے عشق ، هرگز
 کہ قصدِ خسروِ سسکین تو کردی

۲۱۲

۱۸۰۶

ز رحمت چشم بر جاگر نداری

نداری رحمت، اے کافر، نداری

دلم بردی و خوشتر آنکہ گر من

بگویم بیدلم، باور نداری

مگو در من مبین، در دیگران بین

کہ مثل خویش در کشور نداری

بہ پشت پای خود بنگر کہ وقت است

از این آئینہ بہتر نداری

کلہ را کج منہ چندین بر آن سر

کہ تا با ما کجی در سر نداری

خور خون دل و دیدہ کن، اے آب

نہ خون من کہ خواب و خور نداری

جو دل برداشتنِ اندیشه ات بود
چرا سنگے به کُشتنِ بر نداری؟
حدیثِ خسروِ الدر گوش میکن
ز بہرِ گوشِ اگر گوهر نداری

۱۸۰۷

شکستی طرہ، تا در سر چه داری؟
نگوئی کینہ با چاکر چه داری؟
کلہ کچج کردہای از بہرِ آن راست
کہ خونِ ریزی، دگر در سر چه داری؟
مسلمان کُشتنِ الدر مذهبِ تست
بجز این خود تو، اے کافر، چه داری؟
مسلمانی ست این، آخر نہ کفرست؟
ستم را، بیوفا، داور چه داری؟

۲۱۳

ربودی جان ز خلقے از نگاہ
کنون تا چشم دیگر بر چه داری؟

ورق چون داغ شد، ابتر نگرود
چو داغم کرده ای، ابتر چه داری؟

اگر من گفتم کز تو صبورم
دروغے گفته ام، باور چه داری؟

غم دادی و آن دل را سپردم
من اینک حاضرم، دیگر چه داری؟

گرم دیوانه خواهی داشت در دشت
میان بر بسته ام بر هر چه داری؟

فتاده سوختم بر خاکِ راحت
چنینم خاک و خاکستر چه داری؟

بر آبِ دیدہ خسرو ببخشای
چو جان تر کرد، چشمش تر چه داری؟

۱۸۰۸

مرا چند آخر از خود دور داری؟
دلہم را درہم و رنجور داری
روا داری کہ با آن روی چون شمع
شب تاریک ما بے نور داری
میان داری جو زنبورانِ کافر
مژہ کافر تر از زنبور داری
ز رسوائی مرغ ، آخر محال است
کہ عاشق باشی و مستور داری!
بتی گر داری ، از فردا سیندیش
کہ در خالہ بہشت و حور داری
تو آن سلطانِ خوبانی ، نگرا
کہ همچون فتنہ صد دستور داری

ز چندان دل کہ ویران کرده تست
چه باشد گر یکے معمور داری؟
جو آتش در زدی، بارے ہمین بین
چنین باشد کہ خود را دور داری
معافی، گر نمی پرسی ز خسرو
کہ خوبی و دلِ مغرور داری

۱۸۰۹

دلا، با غمزه خوبان چه بازی؟
بگو با تیغِ خون افشان چه بازی؟
مرا گوئی کہ با من بازئی کن
کنم، جانا، ولی با جان چه بازی؟
ز جان سیر آیدستم من، و گرنه
مرا با آن لب و دندان چه بازی؟

تفحص کن کہ حال کشتگان چیست ؟
 چہ رانی مرکب و چوگان چہ بازی ؟
 چرا بر خود نمی بخشائی ، اے دل
 بر کافر مسلمانان چہ بازی ؟
 چہ پوشی دردِ خود از بیمِ جانے
 چنین عشقے ، بگو ، پنهان چہ بازی ؟ *
 نہ از یارست خوشتر ، آنکہ بینی
 نہ از عشق است بہتر ، آنچہ بازی
 مکن خسرو کہ بازی نیست این کار
 ترا با ساقی سلطان چہ بازی ؟

۱۸۱۰

رخسارہ چہ سپوشی ، در کینہ چہ می کوشی ؟
 حالِ دلِ مسکین را میدانی و سپوشی

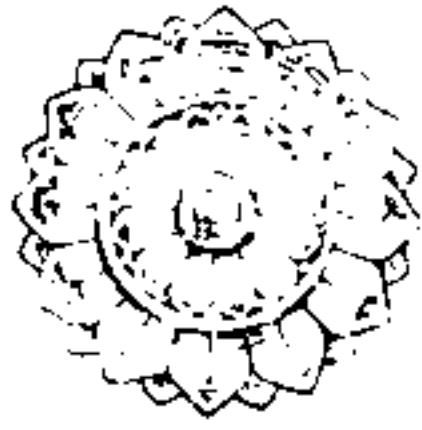
گر نرخ به جان سازی ، ور عمر بہا گوئی
 از دیدہ خریدارم ہر عشوہ کہ بفروشی
 گفتی کہ ز مے ہردم سودایِ دلے دارم
 تا خون کہ خواہد بود آن بادہ کہ می نوشی
 از دردِ فراق من ہم است کہ جان بدہم
 ساقی دو سہ مے بردہ با دارویِ بیهوشی
 شب رفت ، چراغِ ما از سوز نمی شیند
 اے شمع ، تو ہم دایم آتشزدہ دوشی
 زین دیدہ بے فرمان خون چند خورم آخر
 یکبار ز سر بگذر ، اے سیل کہ بر دوشی *
 گرفتہ ز چشم آمد ، اے دل ، تو چرا مانی
 ور سوختہ شد عاشق ، عارف ، تو چرا جوشی
 غم بست لبم آخر ، دردِ دلِ بیاران
 از نالہ شود وردش ، زو مردہ بہ خاموشی

گفتم کہ گم یادش تا دل بہ نشاط آید
 چون کار بہ جان آمد، خوش وقتِ فراسوشی
 گر خالِ بناگوشت دل بستد و منکر شد
 بارے تو گواہی دہ، اے درِ بناگوشی
 خسرو، ز رخِ خوبانِ گفتی کہ گم توبہ
 کارے کہ ز تو ناید، بیہودہ چرا کوشی؟

۱۸۱۱

اگر تو سرگذشتِ من بدانی
 دگر افسانہٴ مجنونِ نخوانی
 ہمی گوید ”ہرو بیدار می باش
 مکن تعلیمِ سگ را پاسبانی“
 ز من پرستی کہ ہمدردان چہ کردند؟
 ترا دادند جان و زندگانی

مرا گردِ سرِ آن چشم گردان
 کہ تا بر من فتد آن ناتوانی
 نماندم استخوانے ہم کہ بارے
 سگِ تو باشد از من میمہانی
 طبیبِ داغ فرماید ، نداند
 کہ صد جا بیش دارم در نہانی
 بہ بالینش منالید ، اے اسیران
 کہ بس شیرین بود خوابِ گرانی
 مرا جان در وفاداری برآمد
 هنوز اندر حقِ من بدگمانی
 بہ قتلِ خسرو آمد عشق و شادم
 کہ بارے ہمرھے شد آن جہانی

۱۸۱۲

نگارینِ ما شد نوجوانی
کہ نو بادش نشاط و کامرانی
خطش پیراستہ لب، گوئیَا خضر
برآمد گردِ آبِ زندگانی
میرم بر سرِ کویں کہ باشد
سگانِ کوی او را میہانی
نہ بر رویت خطت، اے آیتِ حسن
کہ هست آن فتویٰ نامہربانی
من از باغِ تو گر برگے نبندم
تو بارے بر خور از شاخِ جوانی
غمے چون کوه بر جانم نہادی
تو باقی سانس کہ من بردم گرانی

۲۲۲

چه یارد گفت در وصفِ تو خسرو
که هرچ اندر دل آرم ، بیش از آنی

۱۸۱۳

سزد گر نیکوئی در من بینی
که خود کام و جوان و نازنینی

به گاه خنده چون دندان نمائی
ما اندر میان چشم شینی

مسلمان دیدمت ، زان دل مپر دم
ندانستم که تو کافر چینی

مه و خورشید را بسیار دیدم
بہی از هر که میگویم ، نه اینی

به عیش خوش ترش خوشنودم از تو
که گاه سرکه گاه انگبینی

ز جان آیم به استقبال تیرت
که بر من راست کرده در کمینی
یا گر در همی چینی ز چشم
به شرط آنکه مهره بر نچینی

۱۸۱۲

دیوانه شدم ز یار بدخوی
بیگانه پرست و آشنا روی
دل بردن عاشقانست خویش
من جان نبرم ازان جفاجوی
از جعد ترش تن چو مویم
در تافته گشت موی در سوی
پرسند نشان صبر ، گویم
گنج دوسه از عدم بر آن سوی

خواہم بہ درت روم بہ صد آہ
 سوزم سر و پایِ خود در آن کوی
 او گرچہ بہ سوزِ من لبیند
 بارےِ رسدش ز داغِ من بوی
 ساقی ، بہ زکاتِ سے پرستان
 از من بہ دو جرعه غم فروشوی
 اے دیدہ ، بہ سوزِ من ببخشای
 کامروز تراست آب در جوی
 خسرو چو بہ نیک گوئی تست
 یاد آر او را بہ گفتِ بدگوی *

۱۸۱۵

بر لب اثرِ شراب داری
 وز غمزہ خیالِ خواب داری

۲۲۵

شبِ خسی و ما گنیم فریاد
آگہ نشوی ، چه خواب داری ؟

نارستہ ز پوست می نماید
خطت کہ ز مشکِ ناب داری

در آبِ حیات غرقہ شد خضر^۴
زان سبزہ کہ زیرِ آب داری

تریِ خطت بجایِ خویش است
هرچند بر آفتاب داری

لب از تو و دل ز سن ، خوشی گن
چون ہم سے وہم کباب داری

خونِ ریز کہ گر پرست کس
در هر مژہ صد جواب داری

گفتی گنمت به غمزہ بسمل
بسم الله اگر شتاب داری

گر کشتی است بنده خسرو
بیموده چه در عذاب داری؟

۱۸۱۶

جانا ، تو ز غم خبر نداری
کز سوزِ دلم اثر نداری

بردار چو بر درت وتادم
یا خود فگنی و بر نداری

تا که به جواب تلخ سوزی
نے آنکہ بہ لب شکر نداری

جای تو دل من است ، بنشین
دل جای دگر اگر نداری

میکن ز جفا هر آنچه خواهی
دانم کہ جز این ہنر نداری *

اے غم ، تو ز جانِ من چہ خواہی ؟
یا کارِ دگر مگر نداری
خسرو ، تو بہ راہِ خوبرویان
یکسر چہ روی ، دو سر نداری

۱۸۱۷

نے کارِ کسے ست عشقبازی
کو دل نہہد بہ جانگدازی
عشقے کہ نہ جان دہند در وے
بازی باشد ، نہ عشقبازی
می آئی و می چکد ز تو ناز
کز سر تا پای جملہ نازی
تف غرقہ خونست ، سجدہ پذیر
کاین جامہ نمی شود نمازی

محمود و شانِ عشقِ را کشت
حسنت به کرشمهٔ ایازی

زلفت کہ حدیثِ او درازست
آسوخت شبِ مرا درازی

از غمزهٔ تو کجا رهد دل
این کافر و آن کشندهٔ غازی

بر یادِ تو میزَم ، ولے جان
تا کے مانند به چاره سازی

خسرو چو نہاد سر بہ تسلیم
بارے بکش ، ار نمی نوازی

۱۸۱۸

اے بردہ دلم بہ دلستانی
ہم جانِ منی و ہم جہانی

جان میرودم برون و غم نیست
 غم زانست که در میانِ جانی
 دود از دلِ عاشقان بر آرد
 حسنِ تو ز آتشِ جوانی
 از سوزِ غمِ تو بر نخیزم
 با آنکه بر آتشم نشانی
 بکشای دهانِ خویش تا دست
 شویم ز آبِ زندگانی
 هر شب منم و خیالِ زلفت
 شبهایِ دراز و پاسبانی
 من خواهم داد جان به عشقت
 هر چند تو قدرِ آن ندانی
 از دوستیِ تو ناتوانم
 اے دوست ، بپر اگر توانی

خسرو که بمرد ، زاده گردد
گر دم دهدش مسیح ثانی

۱۸۱۹

اے آنکہ تمام ہم جو ماہی
با زلفِ چو چترِ پادشاهی
مردم ز برایِ نقش و زلفت
از دیدہ برون کشد سیاہی
گر خطِ سیاہِ خود بینی
بر مشکِ دہی بہ خون گواہی
اے زلفِ توت مراغہ کرده
بر رویِ تو چون در آب ماہی
آخر چہ شود گر از لبِ خویش
یک بوسہ برایِ سن بخواهی

از خسروِ خسته رو بگردان
زان رو کہ تمام همچو ماهی

۱۸۲۰

اے مردمِ دیدہ نکوئی
شاد آنکہ درونِ چشمِ اوئی

من بے تو چگویمت کہ چو من
بے سن تو چگونه ای ، نگوئی

سیمب ارچہ ترست ، آبِ او را
جاہِ زنجِ تو بردِ گوئی

بر پستہ لبِ تو تا نخذید
از پستہ نرفت تنگِ خوئی

بر سشکِ دہی بہ خونِ گواہی
گر طرّہ خویشتنِ بوئی

۱۸۲۰

۲۳۲

گلِ پیشِ تو، گر به باغِ رانی
خیزد به هزار تازہ روئی

دریاب کہ گوهرے جو اشکم
در خاک نیابی، ار بجوئی

من پای ز آبِ دیدہ شویم
تو دست ز خونِ من نشوئی

با این همه از تو چشمِ بد دور
اے مردمِ دیدہ را نکوئی

۱۸۲۱

بخرام، اے سروِ روانِ کز باغِ رضوانِ خوشتری
دلدادگانِ خویش را میکش کہ از جانِ خوشتری
در هوشیاریِ مہوشی، سرست و غلتانِ دلکشی
چون سوکنی شانہ کشی، طرہ پریشانِ خوشتری

چو گانت سرجو از همه ، سر بُرد چون گو از همه
 خوش می بری گو از همه ، در لعبِ چوگانِ خوشتری
 با آنکه خوش باشد چمن با سرو و نسربین و سمن
 بسیار دیدم در تو سن ، بسیار از ایشان خوشتری
 هر چند می بینم ترا ، تشنه ترست این دل مرا
 خواهم بیاشامم ترا کز آبِ حیوانِ خوشتری
 گرچه جوانی خوش بود ، لے تو ندانم خوش بود
 و ز زندگی خوش بود ، حقا که تو زان خوشتری *
 بارے چه باشد دل بین کانبجا کئی منزل گزین
 در چارسویِ دل نشین کز هشت بستانِ خوشتری
 نقشِ تو ، اے شمعِ چِگل ، بیرون دهم زین آب و گل
 لیکن توئی چون گنجِ دل ، در کنجِ ویرانِ خوشتری *
 دارم به دل دردِ قوی ، میخوامش منزل قوی
 با آنکه دردِ خسروی ، لیکن ز درمانِ خوشتری

اے قامتِ چون شاخِ گل ، از برگِ گل خندان تری
 چون لاله تر نازی ، چون سرو در بستان تری
 گل داشت وقتی بوی تو ، آمد به دعوی سوی تو
 از آفتاب روی تو شد خشک با چندان تری
 یارب چه اندام تراست آن کت به پیراهن تراست
 آبِ حیات ارچه تراست ، اما ندارد آن تری
 اکنون کہ برنا میشوی ، آرام دلہا میشوی
 ہرچند دانا میشوی ، از کودکان نادان تری
 با عہدت ، اے پیمان شکن ، گفتی نمی یارم سخن
 کز عہد زلفِ خویشتن بدعہد و بدپیمان تری
 یوسف^۴ بہ ہفدہ قلب اگر ارزان بود اندر نظر
 گر جان دہم عالم بہ سر ، از وے بسے ارزان تری

گفتِ منت آید گران ، وز همچو من تو بر کران
 خوبی و رعنائی ، از آن هر روز نافرمان تری
 سلطان کند گر هر زمان تیغِ سیاست را روان
 تو در سیاست جانِ جان ، حقا کزو سلطان تری *
 گر جان کند خسرو زیان ، با تو چه در گیرد از آن
 کز بهر جانِ عاشقان هر روز نافرمان تری

۱۸۲۳

اے مہ ، بدین چابک روی ، از آسمان کیستی ؟
 وے گل ، بدین نازک تنی ، از بوستان کیستی ؟
 سیمین تری از بادِ تر ، در لب ز شیرینی اثر
 با قاسمے جون نیشکر بستہ دھان کیستی ؟
 بادامِ چشمت پُرفتن ، عنابِ لعلت پُرشکن
 با ما نمیگوئی سخن ، بستہ دھان کیستی ؟

تری، ولے یغا نہ ای، می اینمت تنها نہ ای
 بارے از آنِ ما نہ ای، آخر از آنِ کیستی؟
 نے سر بہ پیمان می بری، نے ہیچ فرمان می بری
 رہ میروی، جان می بری، سرو روانِ کیستی؟
 از غمزه بیباکِ تو شد جانِ مردمِ خاکِ تو
 اے من مگِ فتراکِ تو، مطلق عنانِ کیستی؟
 مینالد از غم چون جرس خسرو، نگوئی یک نفس
 کلمے مرغِ نالان در قفس از گلستانِ کیستی؟

۱۸۲۲

زینسان کہ از هر سوی خود زنجیرِ صد دل میگنی
 مردن ہم از کیسوی خود بر خلق شکل میگنی
 ہم جان و تن مأوایِ تو، ہم دیده و دل جایِ تو
 اے از تو ویران خالہا ہرجا کہ منزل میگنی*

بیرونِ میا در آفتاب، آزرده میگردد تنت
 یا رویِ خود با رویِ او نسخه مقابل میکنی
 دلها بری و خون کُنی، اے ظالم، آخر رحمتی
 آن دل که خواهی کرد خون بهر چه حاصل میکنی
 با خار و خس خاک رهش کردم به دیده، گفت چون
 می نایم از ننگ اندرون، خانه چه کبھگل میکنی *
 برست چه غمزه میزنی، کآمد به لب جانم ز غم
 این جانِ یک دم مانده را بهر چه بسمل میکنی؟ *
 اے پندگو، گر شد فزون از خوردنِ خونِ جگر
 چون من نخواهم زیستن دامن چه بر دل میکنی *
 خاکِ ره خود میکنی آلوده از خونِ کسان
 چون حقِ چشمِ ماست این، بهر چه بسمل میکنی؟
 خسرو که در چاه زلخ اندازی و بر ناریش
 جادوست، پس او را نگر، در چاهِ بابل میکنی؟

اے چہرہ زیبایِ تو رشکِ بتانِ آزی
 ہرچند و صفت میگویم ، در حسنِ از آن زیباتری
 ہرگز نیاید در نظر نقشے ز رویتِ خوبتر
 شمسی ندانم یا قمر ، حوری ندانم یا پری
 آفاق را گردیدہ ام ، مہرِ بتانِ ورزیدہ ام
 بسیار خوبان دیدہ ام ، اما تو چیزِ دیگری
 اے راحت و آرامِ جان ، باقدِ چونِ سروِ روان
 زینسانِ مرو دامنِ کشان ، کآرامِ جانم می بری
 عزمِ تماشا کردہ ای ، آہنگِ صحرا کردہ ای
 جان و دلِ ما بردہ ای ، این است رسمِ دلبری
 عالمِ ہمہ یغایِ تو ، خلقِ ہمہ شیدایِ تو
 آن نرگسِ رعنا یِ تو آورده کیشِ کافری

خسرو غریب است و گدا، افتاده در شهرِ شاه
باشد که از بهرِ خدا سویِ غریبانِ بنگری

۱۸۲۶

جان به فدات می‌کنم، بوکه از آن من شوی
مرده تی من بین، کوش کزان من شوی
شد به یقینِ دیگران ماهِ تمام رویِ تو
چشمهٔ آفتاب شو، گر به گمان من شوی
چند به چربیِ زبان همچو چراغ سوزیم
سوخته عاقبت گهی هم به زبان من شوی
گر به فغان من ترا دردِ سرِ ست، باز ده
نیستم آن طمع که تو دردستان من شوی
سیم بگیرم از بربت، گر بکنی عنایتی
وام بخوام از لب، گر تو ضامن من شوی

بر گذر دو چشم من کآب روانست در گذر
پیش کہ غرقہ ناگہان زآب روان من شوی
فتنہ خسروی بہ رخ ، پہلوی من نشین دمی
بوکہ بہ چیزے از بلا ، فتنہ لسان من شوی

۱۸۲۷

نیست دلے کہ ہر دمش آفت دین میشود
مہر فزون میشود تا تو بہ کین میشود
صد ستم و جنای تو یاد نمی گم بہ دل
ہیچ فراسم بہ دل ، اے بت چین ، میشود
سی نگری در آینہ ، من ز قرار می شوم
گرچہ تو نیز میشود ، لیک چین میشود
از تو چین کہ میرسد نور بہ ماہ آسمان
در ہجیم کہ تو چرا ماہ زمین میشود !

جانِ کسانِ که میشود هر شیءِ ار به کینِ تو
 خود دلِ تو نمیشود تا تو به کینِ نمیشوی
 جور و جفا نبود بس، بر سکنات نیز شد
 بارے از آن بتر شو، گر به از این نمیشوی
 آخر اسیدِ پایِ تو داشت سرم به خاکِ ره
 گیر که از کرشمه تو بر سرِ این نمیشوی
 چون دلِ خسرو از غمت گوشه نشینِ غم شده
 وه که تو هیچگه بر او گوشه نشینِ نمیشوی

۱۸۲۸

قصیدِ که داری، اے پسر، باز چنین که میروی
 کافت و فتنه نوی در دل و دین که میروی
 باز دگر بلایِ جانِ آمد و تا گرفت خون
 تا به تو افتدش نظر، مست چنین که میرو

۲۳۲

غمزه بس است قتل را، تیر و کمان چه سپری؟
 غصه همی گشود مرا، زین به کمین که میروی
 گرچه نمی گشی مرا، هم نفسی ز پا نشین
 بر سن خسته جان و دل از تو همین که میروی
 میروی اندرون جان و در به دروغ گویمت
 سر بشکاف، جان بکن، نیک بین که میروی
 خلق نداند اینکه هست از پی فتنه رفتنت
 خسرو اگر نمیشود بر سر این که میروی

۱۸۲۹

میگذری که سینه را وقفِ هوایِ خود کنی
 من که بوم که بر دلم داغِ جفایِ خود کنی
 گویمت این چنین مرو، وز بد چشم کن حذر
 لیک تو گفت لشنوی، کار برایِ خود کنی

حیف بود که در روش پای تو بر زمین رسد
 دیده به خاک می نهم ، گر ته پای خود کنی
 ماهی و آفتابسان گرم بر آسمان روی
 آه مرا اگر شبی راهنمای خود کنی
 گفتی اگر نگه کنی دو رخ من سزا کنم
 آینه گر کنی نگه ، هم تو سزای خود کنی
 جان تو هست در دلم ، وز سر لطف و مردمی
 هرچه بجای دل کنی ، آنکه بجای خود کنی
 خسرو از اشتیاق تو سوخته گشت و وقت شد
 گر نظری به مرحمت سوی گدای خود کنی

۱۸۳۰

دست به گل نمیزی ، زانکه نگار من تویی
 بوی من نمی کشم ، زانکه بهار من تویی

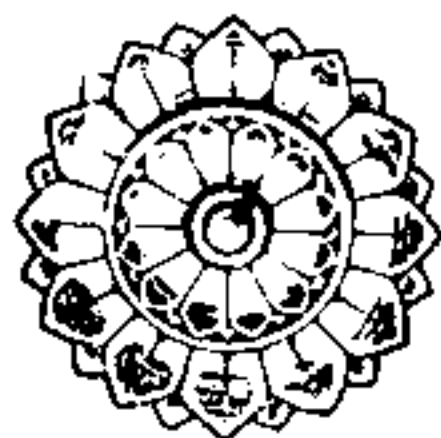

روی زمین گر از صبا میرگه شگوفه شد
 من چه گره کم از آن ، لاله عذار من توئی
 گر ز قرار میرود هوش من از تو ، گو پرو
 من به قرار خود خوشم ، هوش و قرار من توئی
 گرچه سوار آسمان خاله به خانه میرود
 کے نگرم به سوی او ، فتنه سوار من توئی
 چشم من از نگار خون نقش تو میکند به رخ
 دل بنہم به نقش او هرچه نگار من توئی
 خسرو خسته بر دوت کشته تیر غمزہ شد
 هیچ نگفتی ، اے فلان ، کشته زار من توئی

۱۸۳۱

کج کلہا ، کمان کشا ، تنگ قبای کیستی ؟
 لابه گرا و دلبرا ، عشوه نمای کیستی ؟

زیرِ کلاهِ جعدِ تو بر کمرت کشیده سر
 بسته به چابکی کمر چست قبايِ کیستی؟
 مرکبِ ناز کرده زین ، داده به تیغِ غمزه کین
 ساخته آمده چنین باز برایِ کیستی؟
 سینهٔ بنده جایِ تو ، دیده به زیرِ پایِ تو
 ما همه در هوایِ تو ، تو به هوایِ کیستی؟
 تا رخِ خود نموده ای ، جان ز تم ربوده ای
 کاهشِ سن فزوده ای ، مهر فزایِ کیستی؟
 خانهٔ جان همی بری ، دانهٔ دل همی خوری
 لیک بلند می بری ، مرغِ هوایِ کیستی؟
 خسروِ خسته را سخن بسته شد از تو در دهن
 طوطیِ شکرینِ سن ، نغز ندایِ کیستی؟

اے ز غبارِ خنگِ تو یافتہ دیدہ، روشنی
 چند بہ شوخی و خوشی گردِ ہلاکِ منِ تنی
 وہ کہ ز شوقِ چون توئے دودِ برآمد از دلم
 خوب نہای تو آفتی، دوست نہ ای، تو دشمنی
 بہرِ خدای دست را پیش از آستینِ مکش
 زانکہ زیانِ بری تو از ریشِ خونِ چون منی
 مے بخور و بہ دامنِ پاک بکنِ دہان و لب
 تا نکم از این پس دعویِ پاکدانی
 دعویِ مہر وانگہے بر دلِ خستہ رخنہ‌ها
 ریشِ منست آخر این، چند نمکِ پراگنی
 در گذرِ براقِ تو خاک شد استخوانِ من
 منتظرِ عنایتیم، گر نظرے در افگنی

اے کہ سوار سیروی ترکشِ ناز بر کمر
 زینت چہ کہ غمزہ سیزنی، تیر چرا نمیزنی؟
 دل کہ بسوخت در غمت، طعنہ چہ سیزنی دگر؟
 شیشہ نازک مرا سنگ مزن کہ بشکنی
 کبر تو ارچہ میکشم، زانکہ لطیف و دلکشی
 خوب نیاید، اے پسر، از چو توئے فروتنی
 خسرو خستہ پیش ازین داشت رعوتی بہ سر
 چون بہ ریاضتِ غمت جملہ برد توسنی؟

۱۸۳۳

رخِ خوبت بہ چہ مالد، بہ گستان و بہاری
 چشمِ مستِ تو بدان نرگسِ رعنائِ خاری
 سیروی در رہ و میگردد جانِ گردِ سرِ تو
 ہم بدان گونه کہ گردِ سرِ گل باشد خاری*

تیغ بگذار کہ بارے حقِ عشقت بگذارم
گر نہ آئی تو کہ با ما حقِ صحبت بگذاری
بیمہدہست این کہ سرِ کویِ تو بارانِ دو چشم
کز وفا خوشہ نیام کہ تو این تخم بکاری *

شادمانم بہ غمت گرچہ دلِ سوختہ خون شد
شاد بادا دلِ تو گرچہ ز ما یاد نیاری

صیدِ آن چشم شدم ، گر کشدم نیست ملامت
گر بجویند ز ترکان دیتِ خونِ شکاری

اے خیالِ رخِ آن یارِ جدا مانده دربن دل
او چو مہمان نرسد، خانہ بہ صورت چہ نگاری ؟

اے کہ بے فایده پندم دہی ، آن روی ندیدہ
گر ببینیش تو ہم گوش بہ آن پند نداری

آہگینہست دلِ نازکِ بے طاقتِ خسرو
بشکند وہ کہ چنین گر تو ز دست بگذاری

خواستم زو آبروئے، گفت ”بیمہودہ مگوی
 عاشقان را ز آبِ چشمِ خویش باشد آبروی“
 بر سرِ خاکِ شہیدِ عشق حاجت خواستم
 گفت ”زامِ دلبرِ ما گو، ولے حاجت مگوی“
 آبِ چشمِ شست خون و خونِ چشمِ گشت آب
 پندگویا، بنگر این خوناب و دست از سن بشوی
 دی بہ بازارے گذشتی، خاست ہوئے آنچنان
 جان و دل کردند خلقے گم در آن فریاد و ہوی
 جانِ سن گم گشت و میجویم، نمی یابم نشان
 چون تو در جانِ سنی، بارے چنین خود را بجوی
 در خرابیہای ہجران گر تو در خسرو رسی
 در بیابان کے رود بہرِ رضایِ تشنہ جوی

باز این ابر بهاری از کجا آید همی؟
 کز برای جان مسکینان بلا آید همی
 من نخواهم زیست، این بو می شناسم کز کجاست
 خون من در گردش، بر من چه ها آید همی
 رو بگردان، اے صبا، بر من بیخشای و بیا
 کز تو بوی آن نگار آشنا آید همی
 بوی گل که که می آید، ز من جان می رود
 زانکه من میدانم و من کز کجا آید همی
 یار حاضر، من میدانم ز بیهوشی خویش
 کوست این یا می رسد یا رفت یا آید همی
 صبر فرمایند و من بیخود که درد عشق را
 دل که رفت از جای خود، کمتر به جا آید همی

خلق گوید ، خسروا ، غم کُشت ، از خود یاد کن
در چنین اندیشه یادِ خود کرا آید همی؟

۱۸۳۶

سبزه نوخیز است و باران دُرفشان آید همی
سیلِ دل بر سبزه و آبِ روان آید همی
ابرِ گوهربار پنداری که از دریاکنار
بارِ مروارید بسته کاروان آید همی
جایِ آن باشد که دل چون گل ز شادی بشگفت
کز صبا امروز بویِ آن جوان آید همی
میروند آن نازنین کیسوکشان از هر طرف
صد هزاران دل به دنبالش کشان آید همی
جانِ من گر زنده ماند جاودان نبود عجب
کتابِ حیوان از لبَت در جویِ جان آید همی

وہ کہ ہر شب باچنان فریاد کاندہ کوی تست
خواب در چشمت لدام ہر چہ سان آید ہی
باد ہردم تازہ تر گزارِ حسنت کز چہ رو
ہر سحر خسرو چو بلبل در فغان آید ہی

۱۸۳۷

باز بہر جانِ مارا ناز در سر میکنی
دیدہ بینندہ را ہردم بہ خون تر میکنی
گر چو مویم میکنی، بہرِ عدم ہم دولت است
زانکہ رہ دورست و بارِ من سبک تر میکنی
آفتابی تو، ولی زانجا کہ روزِ چون منہ است
کے سر اندر خانہٴ تاریکِ من در میکنی
گفتی از دل دور کن جان را و ہم با من بساز
شرم ہادت خویش را با جان برابر میکنی

میکنی آن خندہ تا ریش من بہتر شود
 باز خندہ میزنی و آزار دیگر میکنی
 اے بتِ بدکیش، چشمِ نامسلمان را بیوش
 در مسلمانی چرا تاراجِ کافر میکنی؟
 ہر زمان گوئی کہ حالِ خویش پیشِ من بگویی
 آری آری، گفتِ خسرو نیک باور میکنی

۱۸۳۸

اے پریش، ہرچہ رسمِ مردہی کم میکنی
 میکنی دیوانہ و دیوالہ تر ہم میکنی
 زلفِ تو از پردلی صد قلبِ دلہا را شکست
 بس کہ تو بر تو دلش در زیرِ ہر خم میکنی
 ہر درت جانِ میکنم، مزدِ ز رویت یک نظر
 شاہِ خوبانی، چرا مزدِ گدا کم میکنی؟

۲۵۳

خاست طوفانی ہم از خاکِ شہیدان زآستانت
 وہ چگونه خسبہ آن خونہا کہ ہر دم میکنی؟
 کشتگانت را بہ آبِ دیدہ میشویند خاق
 اے عفاک اللہ تو بارے دیدہ را م میکنی
 شعلہهایِ خود، دلا، روشن مکن ہرجا، از آنک
 تازہ داغے بر دلِ یارانِ محرم میکنی
 دردِ خسرو را زیادت میکنی، اے ہندگو
 تو حسابِ خویش سیدانی کہ مرہم میکنی

۱۸۳۹

ہر زمانے از کرشمہ خوبشتن بینی کنی
 چند کافر کیش باشی، چند بے دینی کنی؟
 صورتِ چینِ نایدت از ہیچ روئے در نظر
 با چنان رو گر نظر در صورتِ چینی کنی

آینه کو تا بینی و بپوسی لعلِ خویش
 وز دهانِ خویشتم هر دم شکرچینی کنی
 گر به رویِ زهره گردون کنی دندان سفید
 بر شرفِ جایِ مهت گوئی که پروینی کنی
 آینه بینی و پس گوئی که من خود بین نیم
 چون بینی آینه، ناچار خود بینی کنی
 گوئی اندر گیسوی مشکین من مسکین شوی
 گر همان سودا بینی، بر که مسکینی کنی
 مستِ حسنی و زخوی به توئی نقلِ توش
 جانِ خسرو هست، اگر رغبت به شیرینی کنی

۱۸۲۰

چترِ عنبروش کن از گیسو که سلطانِ منی
 ترک لشکرکش کن از مژگان که خاقانِ منی

۲۵۶

زلف بالا کُت ، بیندم آن روزنِ خورشید را
 کافنام نیست حاجت ، چون تو سہانِ منی
 جانِ من گم گشت پیشت ، نیست آن جایِ دگر
 تا تو بردی جانِ من یا خود تو ہم جانِ منی
 از لطافت جوہرت را خود نمیدانم کہ چیست ؟
 پا منہ بر من کہ مورم چون سلیمانِ منی
 در دلم باشی و ہرگز سایہ بر من ننگنی
 بارک اللہ آخر ، اے سرو ، از گلستانِ منی
 دوش دل بردی و میخواستی کہ اشب خونِ کُنی
 من بجل کردم ، اگر حجاجِ قربانِ منی
 کافرت کردند خلقے ، بس کہ ناحق کُشتیم
 کافری نزدیکِ خلق ، اما مسلمانِ منی
 چون تو سہانی و آنگہ خانہ خسرو غمت
 یارب ، این خواب است ، اے یوسف ، بہ زندانِ منی

گر تو سیمین سرو را شکل سرافرازی دهی
 بنده را در ناله با بلبل هم آوازی دهی
 بهر مردن گشتم اینک ساخته تاک هنوز
 لرگس بدخوی را تعلیم بدسازی دهی
 آب چشم من که شد غماز حال من به خون
 کسوت لعلش همی تعلیم غمازی دهی
 بت پرستی دلم بسیار شد، وقت است اگر
 تیغ کافرکش به دست غمزه غمازی دهی
 داد این مرهم بده کز زیر پایت دور ماند
 چون به صف عاشقان داد سرافرازی دهی
 یار در دل، خسروا و جانم آخر، شاید آنک
 پادشاه را با گدائی خانه بازی دهی

جانِ شیرینِ منی ، اے از لطافتِ چونِ پری
گر پری جانِ است ، تو از جانِ شیرینِ خوشتری
گوئیا بر آبِ هموانِ برگِ نیلوفرِ دید
آن تنِ نازکِ به زیرِ فوطہ نیلوفری
خواستم جورت بگویم ، خوفِ دلِ ہر بست لب
لیک رخ را چونِ کم ، دارد زبانِ زرگری
کافرا ، تا چند تو خونِ مسلمانانِ خوری
بارِ دیگر گر مسلمانِ بدین سو بنگری
دل ز من دزدیدی و کردی نہان در زیرِ چشم
بس ہی خواهی بہ خندہ جانِ من بیرونِ پری
چونِ بدیدم چشمِ غلتالت ، گزیدم پشتِ دست
کعبتین آنجا دو چشم ، اینجا عجب بازنگری

چشم‌های من چو دریا گشت و لبها خشک ماند
چون تو سلطان را چنین بد ملک خشکی و تری
سوزِ عاشقِ لطفِ معشوق است، بر پروانه نیست
منتِ شمع آنکه دادش دولتِ خاکستری
میکنی شوخی که، خسرو، جامه‌ها چندین مدر
خویشتن را گو که چندین پرده دل بیدری

۱۸۲۳

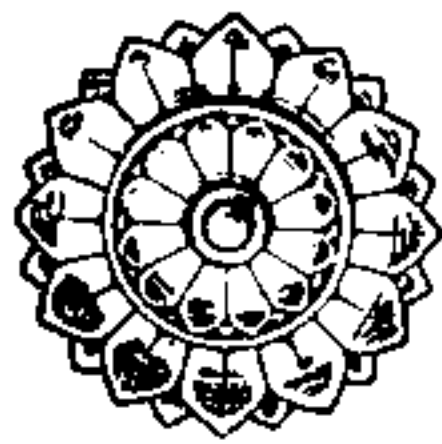
چه شدت که از کرشمه نظری بهما نکردی؟
سخنی برون ندادی، شکر عطا نکردی
چو گیا به خاک سودم سر خود به زیر پایت
تو چو باد بر نگشتی، مدد گیا نکردی
به دلم چه خاله سازی که هزار خاله دارد
ز هزار تیر مژگان چو یک خطا نکردی

ز طوافِ کعبهٔ خود چه دوانیم به کعبه ؟
 ز هزار حاجتِ من چو یکے روا نکردی
 همه عمر وعده کردی ، طمعِ وفا نکردم
 که چو عمر بیوفائی سزد ، ار وفا نکردی
 تو ز حالِ من چه دانی که به خون چگونه غرقم
 چو در این محیطِ هامون گهم آشنا نکردی
 بکن ، اے دو دیدہ ، گرچہ سرِ مردمی نداری
 نظرے بہ حالِ خسرو چو بہ کارِ ما نکردی

۱۸۲۲

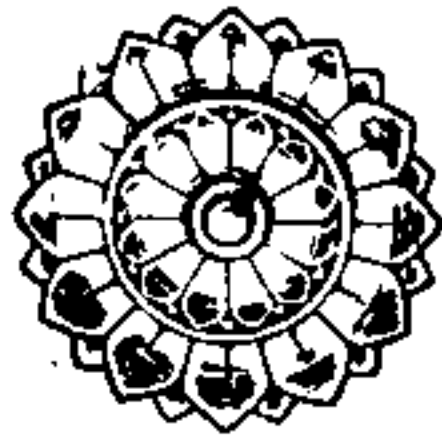
ز نظر اگرچہ دوری ، شب و روز در حضوری
 ز وصال شربتِ ده کہ بسوختم ز دوری
 من و شبے و کشتے بہ خرابہ های ہجران
 کہ عظیم دور مائدم ز ولایتِ صبوری

جو به اختیارِ خاطرِ غمِ عشقِ برگزیدم
 ز جفا هر آنچه آید بکشیم از ضروری
 سن اگر هلاک کردم ، تو چه التفات داری ؟
 که ز غفلتِ جوانی به کرشمهٔ غروری
 نه خیال بر دو چشمم ، نه یکے هزار منت
 که توأم ز دواتِ او شب و روز در حضوری
 چمن اینچنین نخندد ، تو مگر بهشت و باغی
 بشر اینچنین نباشد ، تو مگر پری و حوری
 گذرے اگر توانی به بهارِ عاشقان کن
 که ز اشکِ سن به صحرا دمہ لاله است و سوری
 به شبِ فراقِ خسرو چو چراغ سوخت آخر
 شبش ارچه تیره تر شد ، به چراغ از تو نوری

بسم از جالِ ساقی و شرابِ ارغوانی
 کہ بہ یارِ تشنہام من ، نہ بہ آبِ زندگانی
 منم و شیے و گشتے چو سگان بہ گردِ کویت
 نبرم ہوس بہ شامی کہ خوشم بہ پاسبانی
 غمش ارچہ کرد پیرم ، گہ پیشِ دل نیارم
 من و صدہزار چون من بہ فدایِ آن جوانی
 برش ، اے حریفِ غالب ، کہ خراب کرد و مستم
 نہ شرابِ لعلِ روشن کہ مرشکِ ارغوانی *
 تو ز شہر رفتہ و من بہ کمالِ وجد و حالت
 نہ ز بالگِ چنگ و برط ز درایِ کاروانی *
 ز فراقِ کُشتہای و بہ زبان و جان نوا دہ
 بہ عنایتے کہ داری ، بہ نوازشے کہ دانی

تنب من چو موم ز آتش ، بگداخت در فراقت
 به دل چو سنگ خارا ، تو هنوز همچنانی *
 چو نوید غم فرستی ، دل مرده زنده گردد
 کہ غذای روح باشد غم دوستان جانی *
 مشو ، اے صبا ، مشوش ز نفیرِ دردمندان
 چو ز غایبان مجلس خبرے بہ ما رسائی *
 طمع وصال از تو ہوس و خیال باشد
 کہ سگان کوی را کس نبرد بہ میہانی *
 کہ اگر ز شرح شوقت دل سنگ خون نگرید
 ز حدیث عشق باشد سخنے بود زبانی
 صفت تو چون تو امانم ، بہ سخن کہ ہرچہ خسرو
 بہ خیال و خاطر آرد ، تو بہ حسن پیش ازانی *

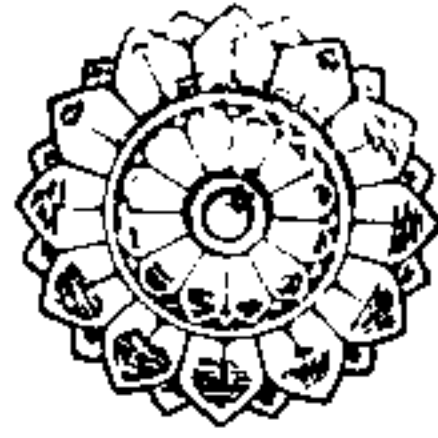

۲۶۳

نفسے کہ با نگارے گذرد بہ شادمانی
 مفروش لذتس را بہ حیاتِ جاودانی
 ز طرب مباش خالی مے و رُودِ خواہ و ساقی
 کہ غنیمت است و دولت دو سہ روزِ زندگانی
 غمِ نیستی و ہستی خورد کسے کہ داند
 کہ گذشت عمر و باقی نبود جہانِ فانی
 مکن ، اے امامِ مسجد ، سنِ رند را سلامت
 چو بہ شہرِ مے پرستانِ نرسیدہ ای ، چہ دانی ؟
 چہ شوی بہ زہدِ غرہ کہ ز دیرِ مے پرستان
 بہ خدا رسید بتوان بہ تضرعِ نہانی
 تو و زہدِ خرقہ پوشان ، من و دیرِ دردِ نوشان
 بہ تو حالِ ما نمائد ، تو بہ حالِ ما نمائی

خنده کن شکرستانِ دهن بازکشای
 انگبین زان لب چون برگِ سمن بازکشای
 نقلِ شاهانه تو پسته و عناب سزد
 مردسی کن، قدری گنجِ دهن بازکشای
 با بزرگان نرسد خرده سخن بیگونی
 خرده گیری به سیان نیست، سخن بازکشای
 جعد تو تنگ به کارِ دل ما پیچیده ست
 پنجه چند ز جعد چو شکن بازکشای
 هست کوتاه شب وصل درازیش ببخش
 زان سر زلفِ سیوه نیم شکن بازکشای

عالم آشوب‌تر از طرّہ طرارِ خودی
 فتنہ‌انگیز تر از غمّزہ خونخوارِ خودی
 پای افشردہ و زانو زدہای در کارے
 دامنت خون بگرفته ست و تو درکارِ خودی
 آیتِ حسنی و پیچیدہ بہ طومارِ دو زلف
 پیچ بر پیچ ز نیرنگ بہ طومارِ خودی
 گر گرفتارِ توأم ، نیست گرفتے بر من
 کہ تو لیز از رس زلف گرفتارِ خودی
 صبرِ من طرّہ طرارِ تو گر باز دہد !
 یا شریکِ عملِ طرّہ طرارِ خودی
 دوش بوسے بزدم بر لب ، آزرده شدی
 باز کف لب ، نہ اگر بر سرِ آزارِ خودی

وام بردی دل خسرو به گواهی دو چشم
اینک اینک خط تو ، گرنه به اقرار خودی

۱۸۴۹

مع به جام ارچه ز خون من مسکین داری
نوش بادت که شکر خنده شیرین داری

دو حیات است ز یک خنده تو عاشق را
زانکه در حقه یک خنده دو پروین داری

زان لب ساده گرم بوسه ببخشی ، کم از آنک
نظرے جالب این گریه رنگین داری *

پیش صوفی گذرو ، گریه خولین ، فرمای
تا به خون دست بشوید دلش از دین داری *

نگری در من و چون من نگریم بر شکنی
این چه فتنه است که بهر من مسکین داری

۲۶۸

خار در بستر تنهائیم افگند فراق
زان چه مودم که تو آن بر گل و نسرب داری؟
همه را زنده کنی و بکشی خسرو را
جان من این چه طریق است و چه آئین داری؟

۱۸۵۰

بخم از خواب درآمد چو تو با من خفتی
نه در آغوش که در دیده روشن خفتی
هردمی گردی و در دیده ناخفته دوست
دوستانه ز پی کوری دشمن خفتی
یاد داری که شیء هر دو به بستان بودیم
من به خار و خس و تو در گل و گلشن خفتی
این چه عید است که خسرو ز تو قدری دریافت
که تو با او همه شب دست به گردن خفتی

گر تو رنجِ منِ سسکینِ گدا بشناسی
 جور از حدِ نبری ، حدِ جفا بشناسی
 من جز از تو نشناسم به حقِ خدمتِ تو
 تو نه آنی که حقِ خدمتِ ما بشناسی
 تو که از کبر و منی سی شناسی خود را
 منِ سسکینِ گدا را ز کجا بشناسی
 ز فراقت ز ضعیفی همه خاتمِ شناخت
 ور تو بینی نه هانا که مرا بشناسی
 بسته سوی توأم ، ور به تم در نگری
 سوی در سوی گنی فرق و مرا بشناسی
 برده ای صد دل و زنهار که نیکو داری
 که دلم زان همه دلها ، صفا ، بشناسی

از درون سوختگی دارد و از بیرون داغ
این نشان بہرہاں است کہ تا شناسی
چون درون جگرم جای گرفتہ زہار
چون اریزی نمکے از لب و جا شناسی

۱۸۵۲

نوبہار است و گل و موسم عید، اے ساقی
بادہ نوش و گذر از وعد و وعید، اے ساقی
روزِ محشر نبود ہیچ حسابش بہ یقین
ہرکہ در کویِ مغان گشت شہید، اے ساقی
گشت پیمالہ چو تسبیح روان در کفِ شیخ
تا ز لعلِ تو بکے جرعه کشید، اے ساقی
حاصل از عمر ندارد بجز از حسرت و درد
ہرکہ عید است ز میخانہ بعید، اے ساقی

آنکہ در کویِ محبت قدم از صدق نہاد
 دگر او پندِ ادیبان نشنید، اے ساقی
 بارہا کردہ بدم توبہ ز مے، باز مرا
 چشمِ مستِ تو بہ میخانہ کشید، اے ساقی
 زاہد از شرمِ تو دایم سرِ انگشت گرد
 جز درِ میکہدہ جائے مگرید، اے ساقی

۱۸۵۳

باز، اے سروِ خراسان، ز کجا می آئی؟
 کز برایِ دلِ دیوانہ ما می آئی
 میکشد ہجر و رہِ آمدلت می طلب
 چیست فرمانِ تو، جاننا، بہ کجا می آئی؟
 گر ز جا سیروی از خویش نباشد عجیب
 عجب این است کہ چون باز بہ جا می آئی

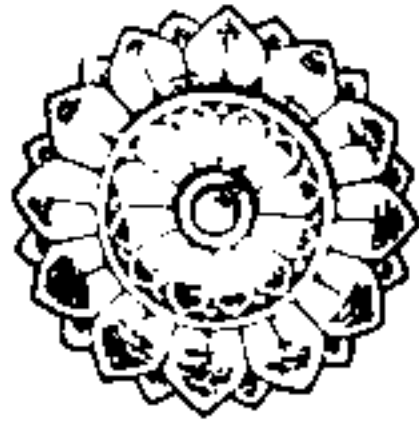
اے خوش آن کُشتہ کہ شد در تہِ شمشیر و بزبست
 کہ در آن دم تو بہ لظارہ ما می آئی
 سوزت ، اے عشق ، ہمہ خرمینِ جانہا سوزد
 شرم ناید کہ بر این برگِ گیا می آئی
 زندگانیت نمی سازد دایم ، خسرو
 آخر این کویِ فلان است کہ تا می آئی !

۱۸۵۲

آن نہ روئے مت کہ ماہست بدان زیبائی
 وان نہ بالامت ، بلائے ست بدان رعنائی
 گر سرِ زلفِ سیہ باز کشائی ، چہ عجب
 کہ شود سُشکِ تبار از غمِ تو شیدائی !
 ہر دلِ من غمِ زلفِ تو گرہ بر گرہ ست
 با تو بکشایم ، اگر پیشِ کسے لکشائی*

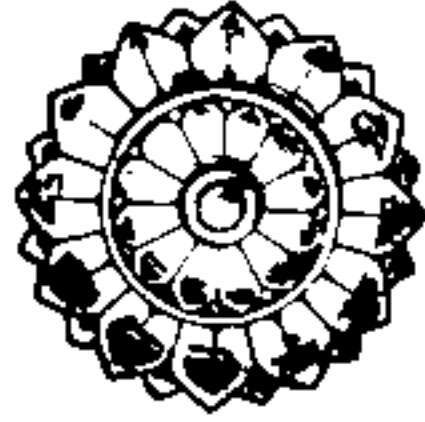
مردمِ چشمی و شد خانہ چشمِ تاریک
 تا تو در خانہ دیگر شدی ، اے بینائی*
 سوی دیوارِ چہ آئی کہ نیاید ، صنہا
 ہیچگہ صورتِ دیوارِ بدینِ زیبائی*
 ہم بدانِ بامِ چو مہتابِ طوائفِ میکن
 آفتابی تو ، چرا بر سرِ دیوارِ آئی ؟
 چند از دور ، حبیباً ، بہ سوی من نگری
 چند ہر ساعتے از خویشتم برہائی
 بختِ یاری دہدم ، گر تو بہ من یار شوی
 دولتِ رو بناید ، چو تو رو بنائی
 دوش پیغامِ تو بر ما برسیدہست ، امروز
 جان بہ شکرانہ فرستیم ، چہ می فرمائی*
 بکشیدم سرِ زلفِ تو و خسرو داد
 آنچه من میکشم امروز بدین تنہائی

چو منے را مدہ از دست کہ کمتر یابی
 نہ چو من یابی ہر یار کہ دیگر یابی
 قدر من می شناسی کہ چسائم بہ وفا
 باش تا صحبت یارانِ دگر دریابی
 میر خوبانِ ولایت شدی ، از ما میپرس
 کاین ولایت نہ ہمہ عمر مقرر یابی
 قاب و قوسینِ خداست کمانِ ابرو
 نہ کمانے کہ بہ دکانِ کمانگر یابی
 نیکوئی داری ، اندر حق خسرو کن صرف
 کہ ہسے خوبی از این دولتِ بيمر یابی

جانِ سن، بے سن درمائدہ تنہا چونی؟
 سن ز غم سوختہ گشتم، تو بگو تا چونی؟
 بندگان را نرسد پریشِ مخدوم، ولی
 اے منت بندہ، بگو بہرِ خدا تا چونی؟
 ہیچ میدانی کاآخر غمِ تنہائی چیست؟
 ہیچ میپرسی، کای غمزدہ تنہا چونی؟
 بہرِ تسکینِ غریبے چہ کمت خواهد شد؟
 گر بگونی کہ چہ حال است ترا یا چونی؟
 بے سن سوختہ ہر شب کہ حرامت بادا
 یا گل و لعلِ تر و جامِ مصفا چونی؟
 خسرو از دستِ تو خود خونِ دلش می نوشد
 تو بگو اینکہ بہ نوشیدنِ صبا چونی؟

بے تو، اے بے تو بہ جان آمدہ جانم، چونی؟
 کز پی کاهش سن روز بہ روز الزونی
 پیش از این گرچه جفاہات بے بود، ولی
 نہ چنین بود از این بیشترے کاکہونی
 جان ہمی خواستی از سن کہ بہ افسون بری
 جان سن رفت و تو ہم بر سر آن افسونی
 چند گوئی کہ چہ حال است دل تنگ ترا
 آن چنان است کہ تو از دل سن بیرونی
 حال خونابہ خسرو دل خسرو داند
 تو چہ دانی کہ نہ در آب و نہ اندر خونی

دلہا بہ غمزہ دزدی ، چون خندہ بر کشائی
 جانہا بہ عشوہ سوزی ، چون زلف را نمائی
 دلہا بری و گوئی ، سن دلبری ندانم
 بارے ز زلف بستان تعویذِ دلربائی
 ہستم فتادہ در غم برخاستہ ز ہستی
 ہیچ افتد کہ کہ گہ در دیدنِ من آئی
 گردد دلِ غمگینم خون از برایِ جانان
 زیرا کہ می بر آید حالِ من از جدائی
 خون شد ز گریہ دیدہ ، بفشان ز زلفِ گردے
 تا دیدہ سرمہ سازد از بہرِ روشنائی
 چندین مگو کہ خسرو با من چہ کار دارد ؟
 آخر تو روزِ عیدی ، من بندہ روستائی

اے بے غم از دلِ سن ، بسیار شد جدائی
 شادی بہ رویت ارچہ بر غمِ کنانِ نیائی
 گفتی ، رھات کردم از خنجرِ سیاست
 دل سوختی و جامِ آتش برینِ رھائی*
 داند چگونہ باشد شبہایِ دردسندان
 آنکس کہ خفتہ یک روز بر بسترِ جدائی
 شبہایِ عاشقان را شمعِ مراد نبود
 رسوایِ شہر و کو را چہ جایِ پارسائی
 خورشیدِ آسمان را چون کم توان رسیدن
 بر جایِ رقصِ نیکن ، اے ذرّہٴ ہوانی
 در حسرتِ جہالتِ جامِ بہ لب رسیدہ
 اے دستگیرِ جانہا ، آخرِ بگو ، کجائی؟

آن من نیم کہ باشم در ملک وصل خسرو
بگذار تا بہ کویت خوش میکنم گدائی

۱۸۶۰

اے کہ تاراجِ دل و دین میدھی
فتنہ را باز این چہ آئین میدھی ؟

ماہ از روی تو می یابد شرف
کش یک خندہ دو پروین میدھی

میدھی دل بوکہ جان خواهد ستد
بارے آن مستان ، اگر این میدھی

ندھیم چندانکہ خواہم ہوسہ
بارک اللہ ، عشوہ چندین میدھی

چند گوئی لب بہ دندانت گزم
در دھان مردہ یاسین میدھی

خوے ز رویت ریخت آے ہر لب
زانکہ شربت لیک شیرین میدھی
لعل تو در خون خسرو ہستہ شد
ہم براین شربت کہ رنگین میدھی

۱۸۶۱

سرمہ اندر چشم خودبین میکنی
شانہ اندر زلف پر چین میکنی
از ستم چندین کہ کردی کس نکرد
بس گن ، از بہر کہ چندین میکنی ؟
در غم لبہای من گونی بہر
مرگ را بر بندہ شیرین میکنی
بگذری از بہر و گونی کابین کنم
بہر سی باید ترا کابین میکنی

تا بود ما و خیالت در شرف
چشم خسرو پر ز پروین میکنی

۱۸۶۲

آنکه جان گویند خلق، آن تویی
و آنکه شیرین تر بود از جان تویی

شهر دل ویران شد از بیداد تو
ورچه ویران تر شود، سلطان تویی

در بالای فتنه نتوان زیستن
دیر زی، گرچه بکے زیشان تویی

تا کیم سوزی که دل برجای دار
چون برین دل صاحب فرمان تویی*

از گران جانی من، جانا، صریح
چون درون جان من پنهان تویی

بیت

۲۸۲

من خوشم ، گر سوخته دارم جگر
از تو خواهم عذر ، چون سہان تویی*
دردِ خسرو ہر زمان افزون تر است
از کہ گیرم عیب ، چون درمان تویی

۱۸۶۳

اے ز رویت چشمِ جان را روشنی
زلفِ مشکین تا دلم را نشکنی
گفتم ایمن شو کہ من ز آن توام
عید بر عمر است و آنگہ ایمنی
چیست کز دستم نمی نوشی شراب؟
روشم شد تشنہ خونِ منی
ہر زمان گوئی منال از دوستان
چند اندر بازی ، اے یار ، افگنی؟

آخر این جان است کز تن میرود!
 آخر این تیغ است و هر من میزنی!
 مانده با دامان آن یوسف دلم
 آخر این خون هم در آن پیراهنی
 پاک دامانی، تو دانی چاره چیست؟
 ما و معشوق و من و تردامنی
 تا چه خواهد شد، ندانم حال من
 من اسیر و تیغ خوبان گردنی
 خسروا، از کندن جان چاره نیست
 چون نمی آری که دل را بر کنی

۱۸۶۲

ترک من، بر شکل دیگر میروی
 با من از خوبی برابر میروی

۲۸۳

چست بر استی قبایِ فتنه را
 گوئی از میدان به لشکر میروی
 بر سرِ خود راه کردم مرا ترا
 بر حتی ، گر بر سرم بر میروی
 چند گوئی در روم در چشمِ تو ؟
 دیده در راهست ، گر سر میروی
 دوش گفتمی مردمِ چشمِ توأم
 وین زمان در چشمِ من در میروی
 سوی خسرو بین که خاکِ پایِ تست
 اے که باد الگنده در سر میروی

۱۸۶۵

تا فراق تاخت بر من بارگی
 ساختم با محنت و آوارگی

۲۸۵

دل ز ما بردی، زه جان پروری
خونِ ما خوردی، خمی غمخواری

چار و ناچارت چو ما فرمان بریم
چاره ما ساز در بیچارگی

چون عنانِ صبر بردی از کفم
یکزمان در کش عنانِ باری

وا رهان یکدم از این بیداد و غم
زانکه شد بیدادِ غم یکبارگی

۱۸۶۶

آمد آن شادیِ جان بر ما دی
شادی افزود مرا بر شادی

پایش افتادم و لب بگیرم
گفت، بگذار، کجا افتادی؟

گفتم آن کردم ، چون بادِ صبا
 از دلِ غنچه گره نکشادی
 سرو در آرزوی بندگیت
 گله‌ها میکنند از آزادی
 یاد داری که از این پیش ز لطف
 بادہ بر یادِ خودم میدادی
 کرد بیداد تو بر خسرو جور
 نستد دارونے از بیدادی

۱۸۶۷

هر شب ، اے ماہ ، کجا میگردی ؟
 از سَنِ خسته جدا میگردی
 گر به ذکرِ تو دمے گردد دل
 هیچ گردد دلِ ما میگردی ؟

۲۸۷

ورقِ جور به کف چون خطِ خویش
همه در گردِ بلا میگردی

با خطِ خویش بگوئی کاشب
گردِ خورشید چرا میگردی؟

من کجا تا به کجا در طلبت؟
تو کجانی و کجا میگردی؟

من دهن باز چو گل منتظرت
تو پریشان چو صبا میگردی

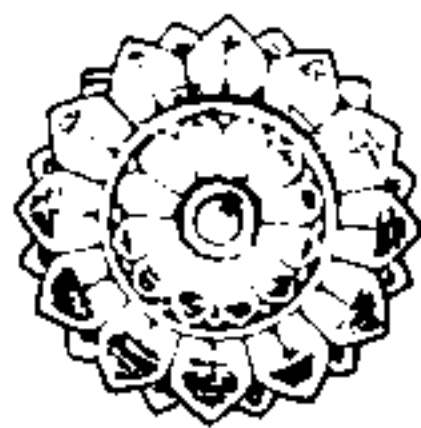
۱۸۶۸

گرچه سعادت همه ست در فلکِ مشتری
دزدِ حوادث هم است از پیِ انگشتری

عقلِ حوادث نپخت در پسِ نه پرده، زانک
رخنهٔ بالِ من است در فلکِ چنبری

۲۸۸

راست روی پیشه کن همچو سحاب سپهر
 بوکه ازین دیوگاه جان به سلامت بری
 حرف طلب کن نه نقش کز ره معنی خطاست
 معتقد پایدار دست به صورتگری
 سوزش عشاق تو هست چو آتش به دل
 نه ز پی مردمی است دوات خاکستری
 قابل عصمت نیند، پند نگویند، از آنک
 مغ نشود پارما، سگ نشود جوهری
 گرچه در آخر زمان پرورش دین کم است
 عدل خلیفه بس است از پی دین پروری
 قطب جهان کامل ملک خدمتی درگمش
 جمله سر آرند پیش، تاج شهی بر مری

۱۸۶۹

اے رفتہ در غریبی ، باز آ کہ عمر و جانی
یا خود جو عمر رفتہ باز آمدن ندانی ؟
در راہ تو بمیرم ، گرچہ ترا نبینم
بارے خلاص یابم از ننگِ زندگانی
زانجا کہ رفتہ ای تو ، نفرستی از سلامے
بر دستِ باد بارے از خاکِ رہ نشانی ! *

رفتی و ز آرزویت بر لب رسید جانم
مالاکہ زندہ یابی ، باز آ اگر توانی
از ما جو آشنایان برداشتند دل را
اے جانِ زارماندہ ، تو ہم پیر گرانی
اے صاحبِ سلامت ، خفته بہ خوابِ مستی
تو در شبِ فراقِ احوالِ من چہ دانی ؟

زین بختِ نابہ سامانِ کامے نیافت خسرو
بر بادِ آرزو شد سرمایہ جوانی *

۱۸۷۰

اے باد، باز بر سرِ کوی کہ میروی؟
بوی کہ رہبرت شد و سوی کہ میروی؟
چندان گل و شگوفہ کہ هستند خاکِ پات
در جستجوی روی نکوی کہ میروی؟
با این نسیمِ خوش کہ تو داری بہ بوستان
جانی دگر بگو کہ بہ بوی کہ میروی؟
زینگونه کز تو طرہ سنبل معطر است
تو بہر بوی کردنِ بوی کہ میروی؟
خوش میشود دلت کہ گذر میکنی بہ باغ
دانی بہ گردِ گلبنِ روی کہ میروی؟

آنجا روی مگر کہ جہانے اسیرِ دل
در کویِ تو روان ، تو بہ کوی کہ میروی ؟
خسرو ز تشنگی بیابانِ ہجر سوخت
اے آبِ زندگی ، تو بہ جوی کہ میروی ؟

۱۸۷۱

نامردم است ، ہر کہ درو نیست مردسی
ہودے کہ بوش نیست ، بسوزش بہ ہیومی
مردم نہای ، چہ نفسِ بد اندر نہادِ تست
دیوی کہ جای کردہ در الدامِ آدسی *
وہ این چہ کوری است کہ در چارِ راہِ شرع
با صد ہزار رہبرِ بینندہ رہ گمی
عمرِ روان چو آب و تو معمارِ قصرِ خاک
چون آبِ چشمہ ہست ، چرا در تیمی ؟

شرح کہ بہر مال شوی بندہ خران
 چون بندہ خدائی و فرزند آدمی
 چون بدکنی، بدیت بگویند، از آن مرغ
 کان ہم خودی کہ در حق خود در تکلی
 از برگ ریز یاد کن و دل منہ بہ باغ
 اے بلبلے کہ بر سر گل در ترنمی
 امروز بازگونہ مزن نعل اسپ خویش
 فردا چو زیر خاک لکہ کوب ہر سُمی
 از تست بے نمازی خسرو، دلا کہ تو
 مردار اوفتادہ بہ چہ بلکہ در خمی

۱۸۷۲

بہ بت نمای مرا رہ، اگر بہدیت نتوانی
 بہ مہر کش سگ خود را، اگر بہ کین نتوانی

گمہم نوازی ، گامے بود کہ تیغ برانی
 مرادِ تست ، چنان کن ، اگر چنین نتوانی
 بہ ناز گوئی ، ہوسے دہم اگر بدھی جان
 من آن توام کردن ، ولے تو این نتوانی
 بیا و تکیہ برین چشم شب نختہ سن کن
 کہ باچنین تن و اندام بر زمین نتوانی
 مگو تو تلخ کہ جان سی بری بہ گفتن شیرین
 مرا بہ زہر گمے کش ، کز انگبین نتوانی
 خوش است باغ ، ولیکن نایستد دلم آنجا
 کہ تو چو او شدن ، اے برگِ یاسمین ، نتوانی *
 پیرس از آنکہ نشستہ ست و تا بہ روز نختہ ست
 کہ تو شنیدن این نالہ حزین نتوانی
 دلا ، بکش ز بلند آستانت دامنِ دعوی
 کہ خاک رفتنِ آنجا بہ آستین نتوانی

فُست از سرِ جان خیز خسروا و پس آنکه
به آشکار برو زلف ، گر از کمین نتوانی *

۱۸۴۳

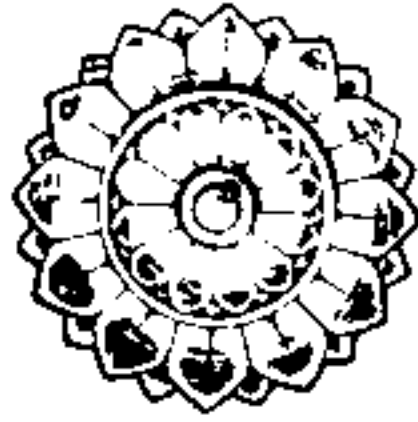
هلالِ عید نمود ، ای به دو هفته ، کجائی ؟
که دوستان را رویِ چو عیدِ خود بنیائی
برونِ خرام که کج نهاده تا به نظاره
ز پرده‌ها بدر افتند لعبتانی ختائی
اگر تو باد به سر سیکنی ، رسد که به خوبی
چو غمچه لعل کلاه و چو سبزه سبزیبائی
نمازِ عید به محرابِ ابرویِ تو کنم من
نه من که جمله جهان ، چون به عیدگاه درآئی
چرا روائی اشکم به پیش رویِ تو نبود ؟
گلاب را بود آخر به روزِ عید روائی

ہر آنچہ در دلِ سن بود ، ریختند بہ صحرا
 دو چشمِ سن کہ بہ خونمِ ہی دهند گوانی
 بخوان بہ نزدِ خودم تا چو بخت سوی تو آیم
 کجاست دولتِ آئم کہ تو بہ سویِ سن آئی
 بہ جور میکشم ، این جرمِ خسروست ، نہ از تو
 کہ تو چو لطفِ ملک جانِ فزایِ عمر فزائی

۱۸۷۲

سلام و خدمتِ ما ، اے صبا ، بہ یارِ بگوی
 فغان و زاریِ بلبل بہ نوبہارِ بگوی
 برفت طاقتِ صبر و نمائند قوتِ عقل
 بگوی حالِ سن او را و زینہارِ بگوی
 ز خونِ دیدہ ہمہ دستِ سن نگار گرفت
 مگر کہ دست بگیرد بدان نگارِ بگوی

هزار جور کشیدم ز غم کہ نتوان گفت
 بکے اگر بتوای از آن ہزار، بگوی
 اگر ز بندہ فراموش کرد، یادش دہ
 وزین سخن دوسہ بروجہ یادگار بگوی
 بنای عافیت کاستوار بود از صبر
 خراب شد ز غم دار استوار بگوی
 حدیث چشم چو دریا بگو و زین بگذر
 چو زین گذشت، حدیث لب و کنار بگوی
 اگرچہ ہرچہ بگوئی بہ عکس کار کند
 تو بارے اینقدر از بہر عکس کار بگوی*
 اگرچہ او نشود زان خویش خسرو را
 تو زان خود بکن و بہر کردگار بگوی*

۱۸۷۵

اے باد، صبحگاہ بہ سن نام او بگوی
 خوابِ غیرتم بہ لبِ جام او بگوی
 جان بوکہ خوش برآیدم امروز پیش او
 چیزے دگر مگوی، ہمیں نام او بگوی
 پستانِ دعایِ سوختہ، وز لبش مرا
 آلودہ کرشمہ دشنام او بگوی
 یار است یا خیال؟ نمیدانم اینقدر
 آن کیست در طواف برآن نام او بگوی؟
 شبہا منم ز غمزه او غرقِ خونِ ناب
 این ماجرا بہ نرگس خودکام او بگوی
 پیغام داد کز سر تیغ سر افکنم
 حاجت بہ تیغ نیست، بہ پیغام او بگوی

وامع ست جانِ خسرو از آن روی همچو مه
گر ممکن است بر رخِ گفامِ او بگوی

۱۸۷۶

گام ز غمزه‌ها هدی تیر میکنی
گام زبونِ چشمِ زبون‌گیر میکنی

من جامه کاغذین گم از رشکِ کاغذت
کافرا چو برگ که هدی تیر میکنی

خونها که میخورانیم ، از تو بدین خوشم
گوئی به کام من شکر و شیر میکنی

شب گوئیا به خواب لب بر دهان تست
این خواب را بگو که چه تعبیر میکنی ؟

من از غمت خمیده ، تو گوئی جوان شدی
خوش خنده‌ایست اینکه به تدبیر میکنی

گفتی ہلا رسد کہ بہ خواریت میکشد
 جانِ عزیز من، تو چہ تقصیر میکنی؟
 ہردم بگو، ز یاری خسرو مراست شک
 زیرا سخن مخالف تقدیر میکنی

۱۸۷۷

اے یارِ ہر نمک، جگرم ریش میکنی
 قصدِ ہلاکِ سوختہ خویش میکنی
 از دیدہ شرم‌دار، گرت ہم آہ نیست
 بے وجہی چرا دلِ من ریش میکنی؟
 آخر کجا روا بود، اے ناخدای ترس
 این سلطنت کہ ہا سنِ درویش میکنی
 اے آنکہ ہند میدہیم از ہرای عشق
 چندین مدم کہ آتشِ من بیش میکنی*

جانا ، ز طعنه گُشته شدم ، کاپن دلِ مرا
 آماجِ تیرِ دشمنِ بدکیشِ میکنی
 چشمت به خواب میرود ، آن مست را بگوی
 آخر چه کرده ایم که در پیشِ میکنی
 جورے کہ میکنی تو ، مرا آن می گُشد
 این سیکُشد کہ پیشِ بداندیشِ میکنی
 گر بوسه خواهم از مژه ، گوئی جوابِ تلخ
 بوسه مده ، چرا سخن از نیشِ میکنی ؟
 خسرو به آرزو چو خیالت به جان خرید
 در کارِ او هنوز چه فرویشِ میکنی ؟

۱۸۷۸

بتِ من ، بتِ پرست را چه زنی ؟
 مستم از عشق ، مست را چه زنی ؟

روی خود پوش ، چشم را چه کنی
بت شکن ، بت پرست را چه زنی ؟

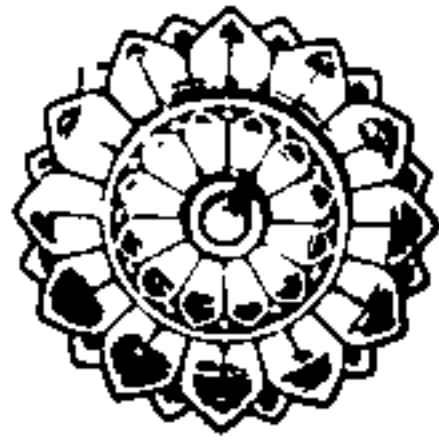
آخر از شست دور کن یک تیر
به یک تیر شست را چه زنی ؟

عالمی در رهت نشسته بماند
راه اهلِ شست را چه زنی ؟

منکه بر آستانت پست شدم
لکه قهر ، پست را چه زنی ؟

چون زبردست را نیاری زد
خود بگو زبردست را چه زنی ؟

تیغ بپر شکست کافر زن
خسرو پر شکست را چه زنی ؟

هیچ شکر چو آن دهان دیدی؟

هیچ تنگِ شکر چو آن دیدی؟

این زمانت که در کنار آمد

جز کمر هیچ در میان دیدی؟

در چمن همچو شمعِ مجلسِ ما

طوطیِ آتشینِ زبان دیدی؟

در سخن جز شرابِ آذر فام

ز آبِ آتش نشان نشان دیدی؟

راستی را شایبِ قدِ او

هیچ در سروِ بوستان دیدی؟

پرتوِ رویِ او بگو روشن

هیچ دو ماهِ آسمان دیدی؟

همچو غرقابِ عشقِ او ، خسرو
هیچ دریایِ بیکرانِ دیدی ؟

۱۸۸۰

گر سنتِ سیکمِ عنانِ گیری
تا که از چون سنتِ کورانِ گیری ؟
هر زمان از کرشمه ابرو
بهر خونریزی سن کمانِ گیری
دل گرفتارِ تو از آن کردم
که مرا از برای جانِ گیری
غمزه و چشمِ تو نکو داند
این زبون کردن ، آن زبانِ گیری
آفتابی ، ولی نخواهم گفت
که تو زان چیرها جهانِ گیری

۳۰۳

بین دهانِ چو خاتمِ خود را
 تا خود انگشت در دهانِ گیری
 منم و هر دو مردمِ چشم
 که دو سه بنده رایگانِ گیری
 بوسه گفتی و گر لبِت گیرم
 این نباید، حسابِ آنِ گیری
 گویدت دل که ترکِ خسرو گیر
 ترسم از کودکی هانِ گیری

۱۸۸۱

تا تو رویِ چو ماه بنائی
 نتوان دید رویِ بینائی
 نیم بالای تو نباشد سرو
 که تو سرو تمام بالائی

بہ تماشا قدم چہ رنجہ کئی؟
 تو کہ سر تا قدم تماشائی
 گوئی از حسرتِ نباتِ لب
 شیشہ گر گشت چرخِ مینائی
 روی بنای تا درو داریم
 کز رخ آئینہ مصفائی
 پیشتر زالکہ برد دانی رنگ
 نتوانی کہ روی ہنائی
 پیشِ زلفت فتادہ ام شبہا
 دیو میگردم ز تنہائی
 بستہ زلف را بگو ، بارے
 کلمے فلان ، در کدام سودانی؟
 بے تو چون زلفِ تو پس آمدہ ام
 چہ شود ، گر بہ رفق پیش آئی؟

بوسہ چند بندہ خسرو را
بر لبِ خود ہرات فرمائی

۱۸۸۲

جو کارِ جہان نیست جز بیوفائی
درو با امیدِ وفا چند پائی

رہا کُن ، چرا میکنی قصر و ایوان ؟
بہ جائے کہ نبود امیدِ رہائی

بلند آفتابے ست ہریک کہ بینی
بگرد اندرو در ہوائِ ہوائی

اگر آدمی غرقہ گردد بہ دریا
از آن بہ کہ باکس کند آشنائی

اگرچہ بسے دردہا ہست ، لیکن
جداگانہ دردے ست دردِ جدائی

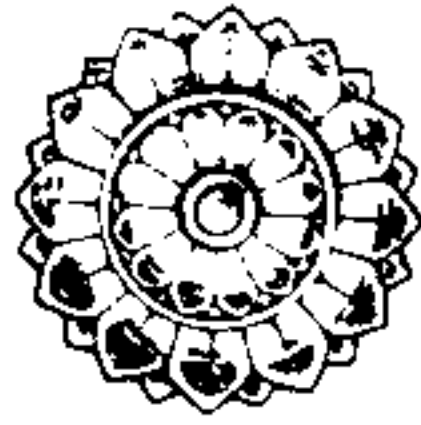
چو دیدی که هستی بقائے ندارد
زهستی چه لافی در این لابقائی؟
مرو بهر مشتے درم نزد هر خس
مکن خدمتِ گاو چون روستائی
به جیبِ فلک، خسروا، دست در کن
به هرجا چو دونان چه دامن کشائی؟

۱۸۸۳

مرا دوش کوئی به خواب آمدی
به کف کرده جامِ شراب آمدی
کنون هست جانِ کندم زان خار
که در خواب مست و خراب آمدی
ز حیرت به خواب اجل میروم
به بیداریم نه به خواب آمدی

۳۰۸

به دل بردم آمدی ، عیب لیست
 تو سستی به بوی کباب آمدی
 شبی داشتم تیره از روز بد
 شب خوش که چون ماهتاب آمدی
 چو جستند از گریه من سبب
 تو بودی که بر روی آب آمدی
 کجا بودی ، اے اختر نیک فال ؟
 که مہ بودی و آفتاب آمدی
 بہ قہر ارچہ کامل شدی ، ہم خوشم
 کہ در تیغ حاضر جواب آمدی
 دل خسرو از تو نشد ہیچ دور
 بہ رہہ گرچہ بس ماہتاب آمدی

۱۸۸۲

ز سن بر شکستی بیکبارگی
در وصل بستی بیکبارگی

در افتاده بودی به دامن ، چه سود ؟
که از دام جستی بیکبارگی

بیا کز جدائی بر انداختم
همه ملک هستی بیکبارگی

مگر در دلت سهربانی نماند !
که بیان شکستی بیکبارگی

برقی و با بدسگالان من
به عسرت نشستی بیکبارگی

چه می خورده ای ، خسروا ، که دگر ؟
ز اندوه رستی بیکبارگی

*۱۸۸۵

تو خود به غمزه سراسر کرشمه و نازی
چه حاجت است که با ما کرشمه سازی
به تیغ بازی مژگان مریز خون مرا
که نیست ریختن خون عاشقان بازی
شب آمدی و نگفتم به کس، ولی چه کنم؟
که بوی زلف به همسایه کرد غازی
حدیث حسن کسی را به عهد تو نرسد
ترا رسد که، نگارا، به حسن متمازی
ازان شده مت لکد کوب بلبلان سر سرو
که پیش قامت تو می کند سرافرازی
چو جان به پای تو انداختم، خیال بگفت
که من ازان توأم تا تو دل نیندازی

رضا بہ گشتنِ خود داد خسرو ت کہ ز لب
بہ زلدہ کردنِ او چون مسیح^۴ پردازی

* ۱۸۸۶

اے شبِ تیرہ بہ گیسویِ کسے می مانی
وے موذن تو بہ فریادریے می مانی
چہ خبرداری ازان قافلہ ، اے مرغِ سحر؟
کہ ز فریاد بہ نالان جریے می مانی
گریہ می خواست ہمی آیدم از دیدنِ تو
زان کہ ، اے سرو ، بہ بالایِ کسے می مانی
عموم آن است کہ در دیدہ ہمی آئی ، لیک
مردن این است کہ در دیدہ بسے می مانی
صد شبِ چشم بہ رہ ماندہ و روزے کہ رسی
طاقم نیست ، اگر یک نفسے می مانی

آخر، اے دل، چہ کُنم با تو، بہ ہرجا کہ روی
عالت بستہ بہ دامِ ہوسے می مانی
آہِ سوزلده چرا دود ز تو بہر آرد؟
خسروا، چون تو نزاری، بہ خسے می مانی

۱۸۸۷

کرشمہ کردنِ تو وقتِ ناز و بدخوئی
سزد کہ نوکند اکنون لباسِ دلجوئی
چہ آبروست کہ حسن از رخِ تو می بارد
بہ وقتِ صبح کہ رویِ چو ماہ می شوئی
جز از تو رویِ کسی را نکو نمی بینم
کہ دیگرے نبود خود بدین نکوروی
بہ عشوہ عیشِ مرا تلخ می کنی ہرروز
مکن کہ خود شودت همچین بہ بدخوئی

فتادہ ام بہ درت خان و مان رہا کردہ
رہا کن ، از سب بے خان و مان چہ سی جوئی ؟

اگر بہ پیش تو از بندہ گر بدی گوید
بدو بگو کہ تو ، بارے نکو نمی گوئی

بیا تو در بر خسرو ، پیر غم از دل او
بہ شادی دل آن کسی کہ در بر اوئی

* ۱۸۸۸ *

سمن داری بہ زیر سبزہ یا خود یاسمین داری
رخے داری بہ از ہر دو ، ہم آن داری ، ہم این داری

ز غمزہ سی کشی ، ناوک ندانم بر کہ خواہی زد ؟
جنیبت تند سی رانی ، ندانم با کہ کین داری ؟

ازان زلف و دہان خوش سلیمانی بگن دعوی
کہ ہم دیوت بہ فرمان است و ہم انگشترین داری

به زلفِ کافرت دارم دلِ کافر مزاجِ خود
 به زَنارے بدل کردم همین اسبابِ دینداری
 مرا رخساره زربین شد ، چو سیمین دیدمت سینه
 مرا جان آهنین باید ، چو تو دل آهنین داری
 ترا چون آب حیوان روی و عاشق پیش تو مرده
 چه سودم از چنان روی که ما را اینچنین داری ؟
 حشر در کویِ تو زبید که هستت صورتِ زیبا
 قیامت بر درت اولی که فردوسِ برین داری *
 بر آن عزم که گیرم ساعدِ سیمین تو بکدم
 به من ده اندکے زان گل که اندر آستین داری
 خطِ سبز از پرِ طاووس سی سازد مگس رانت
 رها کن تا مگس راند که در لب انگبین داری
 لب شیرین به خسرو ده ، ببادا خط فرو گیرد
 شکر در کامِ طوطی نه که زاغ اندر کمین داری

* ۱۸۸۹

تا داشت به جان طاقت ، بودم به شکیبائی
چون کار به جان آمد ، زین پس من و رسوائی
سرپنجه صبرم را پیچیده برون شد دل
اے صبر ، همین بودت بازوی توانائی
در زاویه محنت دور از تو چو سہجوران
تنہا منم و آہم ، آہ از غم تنہائی
شبہا منم و اشکے ، وز خون ہمہ بالین تر
عشق این هنرم فرمود ، ار عیب نفرمائی
گفتی کہ شکیبا شو تا نوبت وصل آید
تو پیش نظر ، وانگہ امکان شکیبائی ! *
صد رنج همی بینم ، اے راحت جان ، از تو
از دیدہ توان دیدن چیزے کہ تو بنہائی *

گر راز برون دادم ، دانی کہ ز بے خویشی
دیوانہ بود عاشق ، خاصہ من سودائی
بس در کہ ہمی ریزد از چشم تر خسرو
کز دست برون رفتش سر رشتہ دانائی

۱۸۹۰

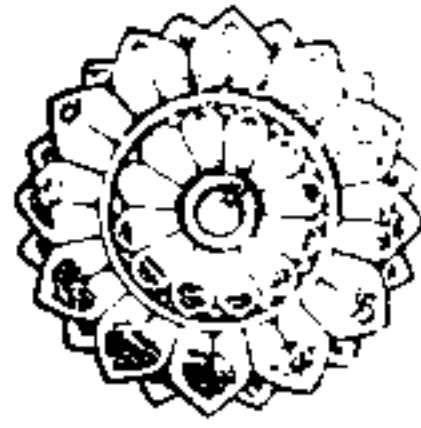
مگر ، اے ہادیِ نوروزی ، گذر بر یارِ من داری
کہ گوئی این نسیمِ تازہ زان گلزارِ من داری
اگرچہ یار نآرد روزے از ما ، چون روی آنجا
سرے از من بہ پایِ آن فراسشکارِ من داری
مرا از زندگانی توبہ شد ، اے مرگ ، بے رویش
بیا ، بسمِ اللہ ، ار فرمانے از دلدارِ من داری
مدان ، اے سرو، کز حسنِ تو حیران ماندهام در تو
ولیکن دوست می دارم کہ شکلِ یارِ من داری

دلِ آزردهٔ من بارے از غمخوارگی خون شد
 تو چونی، اے کہ جان اندر دلِ غمخوارِ من داری
 کلاهِ صوفیان را جامِ می سی سازد آن ساقی
 درآ، اے محتسب، گر طاقتِ بازارِ من داری
 من و شبیہا و ہجر و پاسبانی، از سرم بگذر
 تو خواب آلود نتوانی کہ پاسِ کارِ من داری
 مگر این سو کہ ہنشیند، توانی مردسی کردن
 کہ یکدم پایِ نازک بر دلِ افکارِ من داری
 زبانے خسرو و شکرِ غمت، گر ہشنوی ارغہ
 تو مستِ دولتی، کے گوش بر گفتارِ من داری؟

* ۱۸۹۱

دلا، آن ترک را دیدی، کنون سامان کجا بینی؟
 نمی گفتم درو سنگر کہ خود را مبتلا بینی

به خیل آن سوارے لشکرِ دلہایِ مشتاقان
 فروزان همچو آتش‌هایِ لشکر جا بہ جا بینی
 نیارم گفت کش پابوس از سن ، اے صبا ، لیکن
 ز سن بر گردِ سرگردی ز خیلش ہرکرا بینی
 شد از دردِ جدائی جانِ سن صدپارہ بنگر نا
 بہر یک پارہٴ جان ، جانِ سن در دے جدا بینی
 یکے بار آ و در دیوارهایِ خانہٴ خود بین
 کہ در ہر یک بہ خونِ سن نوشتہ ساجرا بینی
 فدایِ پات صد جان ، چون خراسی و کشی صد را
 وگر جویند خون از شرم سوی پشتِ پا بینی
 مرا گفتی کہ خسرو ، حلِ خورد بئی کہ گامے
 معاذ اللہ کہ تو این درد‌هایِ بے دوا بینی

۱۸۹۲

عزیزی همچو جان ، ارچه چو خاکم خوار بگذاری
به حق عزتے کاندل دل سن دارد آن خواری
جفا پیرایه حسن است ، آن کت جان سن بر من
که خوبان را نزیبد زیورِ مهر و وفاداری
به تیغم گر کنی صد شاخ و از پیغم بپنداری
ترا سرسبز سی خواهم ، ندارم برگِ بیزاری
ز غمزه گشتیم ، اکنون به بوسیدن لبے تر کن
کرم کت آخر این شربت که زخمے خورده ام کاری
چو گم گردم به زیر خاک در کوی فراموشان
فرامش گشتگانِ خاک را گه گاهے یاد آری
وه ، اے خوابِ اجل ، آخر خواهی آمدن وقتی
هم امروزم به خوبان خوش که من مردم ز بیداری

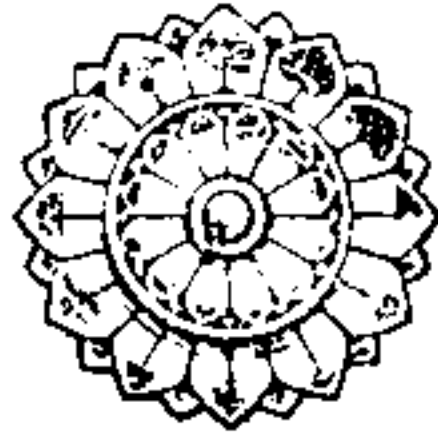
به هشیاری ندارم تابِ غم ، ساقی ، بیار آن مے
 که آتش‌رنگ شد ، آتش زخم در رویِ هشیاری
 مزن ، اے دوست ، چندین بر گرفتارانِ دل طعنه
 مبادا هیچ دشمن را به دستِ دل گرفتاری
 به صد جان شکر سی گوید ، جفاهایِ ترا خسرو
 شکایت گولہ دارد ہم از تو گر بدین کاری

۱۸۹۳

گمے بنا و گہ پوشیده دار آن رویِ گناری
 چه غم دارد ترا ، بگذار تا میرم بدین خواری
 خرابم ہم به یک دیدن ، من دیوانہ در رویت
 کسے را بُردہ این مے کو کند دعویِ هشیاری
 لب در خواب سی بوسیدم امشب ، بوالعجب کارے
 کہ مے در خواب خوردم ، این زمان مستم به بیداری

خوشم با تو درین سودا که باشم با تو در کنجی
 تو سوی خویش ندھی راه و من پشت گنم زاری
 ندارد چشم من بر آستانت سیری از سودن
 مگر کز خاک گردد سیر، وه این دیدہ ناری
 ز جورت ذوق می گیرم که کارے ناید از خوبان
 بجز شوخی و بد خوئی و تندی و جفاکاری
 تو زهد خود گن، اے زاهد، مرا بگذار با شاهد
 به رسوائی و قلاسی و جرعه خواری و خواری*
 اگرچش غمزه خونخوار صدخون می کند مردم
 مبارک باد، بر سلطان من رسم ستمگاری
 به صد سخنی بخواید گشتم غم بعد ازین، زیرا
 نمالد آن دل که خسرو را به غم می کرد غمخواری

* ۱۸۹۲ *

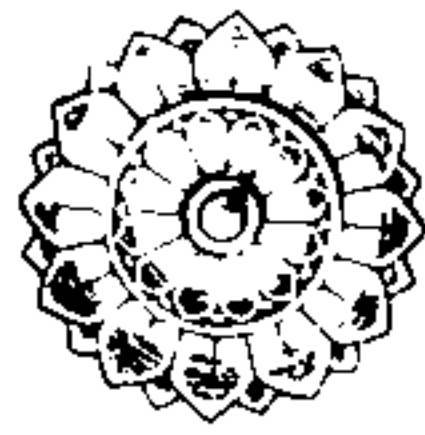
ز من که عاشق و مستم صلاح کار مجوی
خزانست در چمن عاشقان ، بهار مجوی
دلیم به صحبت مستان و شاهدان خوگرد
نشان تقوی ازین رند دردخوار مجوی
چو سن ز خون دل سوخته سیه رویم
سپید روئی من زین سیاه کار مجوی
نروید از گل سن جز گیاه بدنامی
گل سلامت ازین خاک خاکسار مجوی
به جز فساد ز فاسق دگر عمل مطلب
به جز وفا ز مقام دگر شمار مجوی
ز اهل میکرده جز نا کسی جمال نخواه
به کنج مزبانه جز ما کیان شکار مجوی

دلا ، چو ہدیۂ جان پیشکش نخواہی کرد
 بر آستانہ سلطانِ عشقِ بارِ مجوی
 سوارِ چابکِ سن آمدم بہ بندگیت
 قرارِ بندگیم دہ ، ولے فرارِ مجوی
 چو خسرو رازِ بتان زینہار نتوان یافت
 محوِ رہائی از آن بند و زینہارِ مجوی

۱۸۹۵

اے بادِ صبحِ گہی ، خہ از کدام سونی ؟
 وے بویِ سہربانی ، وہ از کدام کوئی ؟
 گرچہ غمت بہ خونم تعویذ می نویسد
 تعویذِ جانت سازم ، اے آیتِ نکوئی
 پنہان شو ز دلہا ، آتش زن آشکارا
 ہرروز گرم تر کن بازارِ خوہروئی

خونہا ز دیدہ سویت رفت و شبے نگفتی
 کای آبِ آشنائی، تو از کدام جوئی؟
 تو بست همچو غنچه، دل در خیالِ حسنت
 گلبرگِ سن، نگوئی تو در کدام بوئی؟
 با آن کہ کُشته گشتم از خنجرِ جفایت
 بویِ وفات آید، گر خاکِ سن بیوئی
 اے باد، سن نیارم گفتن کہ باش بوسی
 لیکن سلامِ چشمم با خاکِ در بگوئی
 چندم ز گریہ گوئی، اے پندگو، کہ باز آ
 پیکانِ درونِ سینہ، خون از برون چہ شوئی؟
 شب قصہ های خسرو پیش کہ گویم، اے جان؟
 با تو نگویم، اے دل، زیرا کہ زانِ اوئی

۱۸۹۶

نه از ره است که گوئیم کبک خوشگسی
که کبک قمقمه بر خود زند چو بخرازی
ز شرم سر به گریبان فرو برد غنچه
اگر به باغ روی ، کای چنان گل اندامی
چو ذره زیر و زبر می شوند مشتاقان
در آن زمان که چو خورشید بر سر باسی
اگر توئی به سر انجام بد ز من خورمند
کدام حال مرا به ز بد سرانجامی ؟
به سینه می گذری هردمی و می سوزی
که آتشی تو ، به خاشاک در نیارامی
نگشت میر ز طوفان آتش شوق
دل که بود گوارانش دوزخ آشامی

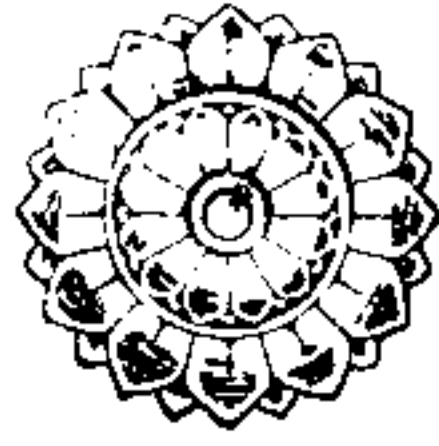
کسے کہ لاف زد از سوزِ عشقِ شمع و شان
 اگر کم است ز پروانہ ، زھے خاصی
 چرا کشد ز گریبانِ عشقِ سرِ آن کو
 نکرده پاره یکے پیرهن به بدناسی
 باز بہرِ ہوس جان بہ کامِ دل ، خسرو
 کہ هست سر ہمہ را مردنے بہ ناکاسی

* ۱۸۹۷

دلم کہ لاف زدے از کمالِ دانائی
 نگر کہ چون شد از اندیشہ تو سودائی
 دے اگرچہ کہ جانِ من از تو تنہا نیست
 بہ جانِ تو کہ بہ جانِ آمدم ز تنہائی
 در انتظارِ نسیمی ز تو بہ راہِ صبا
 گذشت عمرِ گراسی بہ بادپہانی

۳۲۷

اگرچہ عرصہ عالم پر است از خوبان
 بیا کہ از ہمہ عالم مرا تو سی نائی
 چو وصل نیست مرا، قرب تو ہمین بس
 کہ آستان خود از خون من بیالائی
 چو گل فشانی بر دوستان خود کم از انک
 مرا طفیل ہمہ سنگسار فرمائی
 دلم کہ رفت، نیاورد یاد ہم چیزے
 از آن مسافر آوارہ گرد ہرجائی
 درید جامہ عمر و نمائند آن مقدار
 کہ زیر پا بگشتم دامن شکیبائی
 بہ بند باز نیامد چو خسرو از خوبان
 رہاش کن کہ ہمیرد کنون بہ رسوائی

*۱۸۹۸

ہر بار کہ تو در دلِ شب در دلم آئی
خونِ دلم آید ز دو دیدہ بہ روائی
اے جان بہ تو سی دادم و یادم نکنی ہیچ
فریاد کہ جانم بہ لب آمد ز جدائی
آئی جو خرامان و زنی راہِ ہمہ خلق
با آن روش و ناز، چہ گویم، چہ بلائی؟
جانم بہ سر رفتن و شکلِ تو کشندہ
بیچارہ سن آن دم کہ تو در پیشِ من آئی
بے دیدنِ رویِ تو، چہ گویم بہ چہ روزم؟
یارب کہ تو این روز کسے را نہائی
اے شاہدِ سرمست، بہر سوی کشام
تا در سروکارت گم این زہدِ ریائی

چون طوطیِ آموخته با شکرِ دردت
در بندِ بزمِ که نیمِ خوش به رھائی
خوش وقتِ من آن دم کہ کشم بادہ بہ یادت
چون جانِ بدھم بر سرِ کویت بہ گدائی
ہر شب منم و خاکِ سرِ کویِ تو تا روز
اے روز و شبِ اندر دلِ خسرو، تو کجائی؟

* ۱۸۹۹

تو، اے پسر، کہ ازین سو سوار سی گذری
مرا کش ار ز برایِ شکار سی گذری
ز دوستان کہ بہ جولانگہ تو خاک شدند
بہ شوخی تو کہ اے شرسار سی گذری
ہزار دل بہ دوالِ عنایت آویزان
تو بر شکستہ از ایشان سوار سی گذری

۳۳۰

جراحی بجز این نیست آشنایان را
که آشنائی و بیگانہوار می گذری

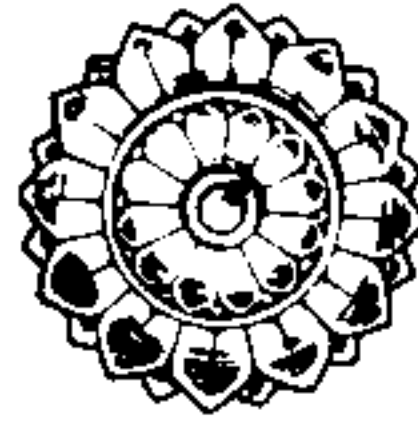
چه مرهمی که فزون است دردم ، ارچه دمی
هزار بار به جانِ فگار می گذری

تو مستِ خواب چه دانی که تا چه می گذرد ؟
در آن دلی که به شبهایِ تار می گذری

تو در درونِ دلِ تنگِ من خلی همه شب
گئی ، ولی به دلم همچو خار می گذری

قرارِ وصلِ خوش است ارچه دیر می بینم
ولی چه سود که زود از قرار می گذری ؟

بلاست نالهٔ خسرو ، برون میا زین بیش
که مست می رسی و در خار می گذری

*۱۹۰۰

مارا در آرزویت بگذشت زندگانی
باقیست تا دو سه دم ، دریاب گر توانی
چشمت که گشت مارا باشد همین قصاصش
کز دور مردن من بنمایش نهانی
گر این تن چو سویم بوده است از تو گوئی
تو دیر زی که اینک مردیم از گرانی
رشک آیدم ز تیغت بر عاشقان دیگر
این لطف هم مرا کن از بهر آن جوانی
چون بر سرم رسیدی ، بر من مبارک آمد
مردن بر آستان ، اے جان زندگانی
شکر غم تو گویم کز دولتش همه شب
با دیده در شرابم ، با دل به دوست گانی

۳۳۲

با سوزِ خود خوشم سن ، بر سنِ مخند گہ گہ
 تا بیشتر نگردد این داغہایِ جانی
 گر بگذری بدانسو ، اے باد ، زلفِ او را
 زانِ گونه کو نداند ، از سنِ دعا رسانی *
 بے او ، دلا ، ز خسرو کم جو قرار و سامان
 کو رسمِ صبرِ داند ، لیکن چنانکہ دانی

* ۱۹۰۱

ہوس پخت است این پروانہ بہرِ خویشتن سوزی
 بیا و خانہ روشن کن ز بہرِ مجلسِ افروزی
 چہ آتش سی زنی زینسانم ، اے دور از تو چشمِ بد
 دل و جان است آخر نے سہند است . این کہ سی سوزی
 گر از بے سہریِ چشمت گہ کردم بنامیزد
 کہ آموزد کمانِ ابرویت را رسمِ کینِ توزی

چو دیدی مردم ، گفتمی کہ روزے روی بنایم
 چنبن روزے ہم در زلدگی یعنی شود روزی
 سگت ہم می رمد از سن ، توانی مردسی کردن
 کہ چون بازو گم طوقش بہ تیرے بازویم دوزی
 چہ اغراء سی گنی در خون خسرو چشم بدخو را
 بہ رحمت رہ نما قصاب را ، کشتن چہ آموزی ؟

* ۱۹۰۲ *

بہ ناز ہر نفسے سوی سن گذر چہ گنی ؟
 ہمین کہ این دل سن خون گنی ، دگر چہ گنی ؟

اگر چنبن کہ توئی نیم شب روی بر بام
 تبارک اللہ تا بر سر قمر چہ گنی ؟

یکے کرشمہ ابروت بہر فتنہ ہن است
 بہ گرد روی ز مو این ہمہ حشر چہ گنی ؟

خدای از پی دل بردن آفرید ترا
 تو سوی بہر چہ باقی و سر بہ بر چہ کُنی؟
 چو ہرچہ کردم امام نبود از دست
 کنون ز دیدہ بخوام کشید ہرچہ کُنی
 نعوذ باللہ اسیدِ وفا ز پس از تو
 من استوار ندارم ترا ، اگرچہ کُنی
 کمر ہمی طلبی تا بہ گُشتم بندی
 ترا کہ نیست سیانے ، بگو کمر چہ کُنی؟
 ز رنجِ خسرو گفتی ہمیشہ بر حذر
 کنون کہ کارِ دل از دست شد ، حذر چہ کُنی؟

* ۱۹۰۳ *

اے جان ز تن رفتہ ، بہ تن باز کے آئی؟
 وے سروِ خرامان ، بہ چمن باز کے آئی؟

جانی تو کہ از دوری رویِ تو بمردم
 نا زندہ شوم باز ، بہ سن باز کے آئی؟
 شد جانِ ہوائی بہ عنانِ گیریِ تو ، لیک
 زان باد تو ، اے ترک بہ سن ، باز کے آئی؟*
 مارا وطنِ تنگ و تو خوکرده بہ صحرا
 در ظلمتِ زندانِ وطن باز کے آئی؟
 سرمایہ خسرو بہ جہانِ جز سخنِ نیست
 عمرے کہ تو رفتی بہ سخن ، باز کے آئی؟

*۱۹۰۲

تو نیز ، اے بے وفا ، تاکے ستم بر جانِ سن خواہی؟
 بیا تا کینِ سن از بختِ بے سامانِ سن خواہی
 چہ کم گردد ز خاکِ پایِ تو ، آخر اگر گاہ
 بدین مقدار عذرِ دیدہ گریانِ سن خواہی

اگر جانِ بایدت ، پیش آئی و بے فرمانِ من ، بستان
 کہ از بیگانگی باشد ، اگر فرمانِ من خواہی
 اگر خواہم دہی بوسے بہ پشتِ پایِ خود بینی
 وگر خواہی نہی ، داغے دلِ بریانِ من خواہی
 مرا تا زندہ ام از دردِ عشقتِ راحتے نبود
 بکش تیغ و سرم بگن ، اگر درمانِ من خواہی
 بدان می ماند ، اے غمزہ ، کہ جان میخوایی از خسرو
 من مسکین چہ خواہم دیگر ، ار تو جانِ من خواہی

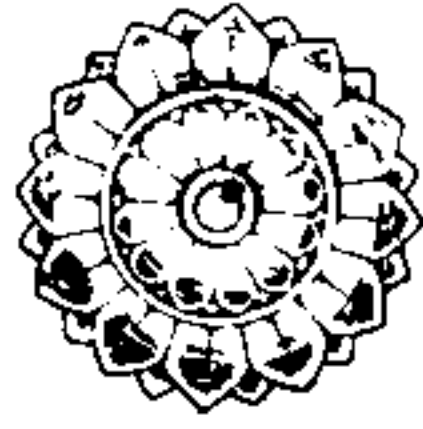
* ۱۹۰۵ *

ز من برگشتہ ای ، جانا ، ندانم با کہ سی سازی ؟
 حدیثِ ما نمی پرستی ، کہ داند با کہ ہمرازی ؟
 کلاه الدازد از سر گاہ دیدن قامتِ خوبان
 تو سر می افگنی ، جانا ، مکن چندین سرافرازی

نوازش میکنی و جان بروں می آید از حسرت
 توانی مردمی کردن گه چشم بر سن اندازی
 دلم گر کافری ورزید گریه چیست ، اے دیدہ ؟
 چو نتوانم کہ بستام ، سکن بیہودہ غازی
 مرا بر جان رسیدہ زخم و او مشغولِ نازِ خود
 شکارے می طپد در خون و ترکِ ست در بازی
 بقایِ شمع باد ، ار صد ہزاران چون تو می میرد
 ایا پروانہٴ مقبل کہ بر آتش بہ پروازی
 چو جانان کرد جا در دل، تو رو، اے جانِ بے حاصل
 کہ با سلطان بہ یک خانہ گدائے را چہ ابازی ؟
 ز درد آگہ نہ ای ، اے پارسا ، زان می دہی ہندم
 اگر چون سن شوی بے دل ، بدین گفتن پردازی
 چہ دردِ سر دہی ، خسرو ، ز گفت و گویِ خویش او را
 چہ نالی اندران بستان ، نہ بس مرغِ خوش آوازی ؟

* ۱۹۰۶

بدین صفت کہ توئی در زمانہ ، معذوری
اگر بہ صورتِ زیبایِ خویش مغروری
دلہم جو آئینہ صورت پرست شد ، چہ کُتم ؟
بہ ہر طرف کہ نظر سی کُتم تو منظوری
بہ بلبلان برسالید تا نفس نزنند
کہ غنچہ پای برون سی نہد ز مستوری
مرا جو از تو اجازت بہ زندگانی نیست
بہ زیر پای تو جان سی دہم بہ دستوری
ترا کہ شوقِ عزیزے نسوخت ، کے دانی ؟
کہ چیست بر دل خسرو ز داغِ سمجوری

*۱۹۰۷

هندوی زلف را چو تو یغا چین دہی
در روم و رے منادی تاراج دین دہی
پیش لب تو گرچہ گدائی ست کار من
ملک جہان مراست ، گر انگشترین دہی
جون من روم ، بہ تربت من بوسہ زنی
حلوای روح من چو دہی ، این چین دہی
آجا کہ گشت تست ، بگو تا شویم خاک
بارے چین چو کشتہ خود را زمین دہی
جان بردن ہفتہ سیاموز غمزہ را
جلاد را چہ استرہ در آستین دہی ؟
تلخی عشق بے مزہ گردد ز نوش وصل
ناخوش مے کہ چاشنیش انگبین دہی

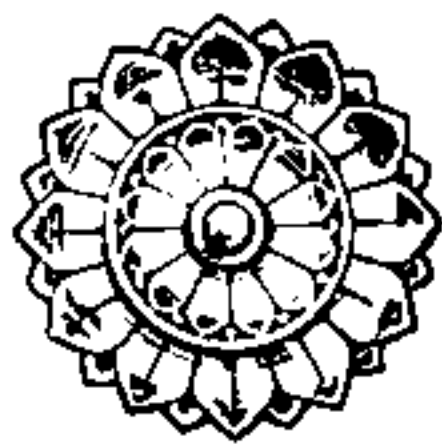
۳۳۰

من کیستم کہ خندہ زنی تو بہ روی من ؟
خسرو خس و بہاش تو در تمین دہی

۱۹۰۸

چو لب زنی بہ سے و در میان بگردانی
من آن شراب نگویم کہ جان بگردانی
مگرد ساقی ازینسان چہ آرزو داری ؟
کہ ست بے خبرم در جہان بگردانی
گران رکابی حسنت بس است سستی ما
چہ حاجت است کہ رطل گران بگردانی
خوش آن زمان کہ بری نام عاشقان ، وانگاہ
کہ نام من بہ لب آید ، زبان بگردانی
مرا بکشتی و خصمان بہ خون گرت گیرند
بہ یک کرشمہ دل ہمگنان بگردانی

رسد کہ روی بگردانی از رہی ، لیکن
 چگونه روی من از آستان بگردانی
 فدای چشم توام وز سرم کئی زنده
 گرم تو بر سر آن ناتوان بگردانی
 سوار می روی و تیر آہ می بارد
 تو آن نہ ای کہ ازین ہا عنان بگردانی
 رسید یار ، توانی کہ اے رقیب ، امروز
 ہلای آمدہ از عاشقان بگردانی
 غلام رویم و گر بینی آن رخ ، اے زاہد
 غلام تو شوم ، ار چشم ازان بگردانی
 بہ خون خسرو مسکین ، چو تشنہ است ، بکوش
 مگر کہ آن دل نا سہربان بگردانی

*۱۹۰۹

گرچه به نظاره ایم ، نیز نخوانی
دیده بد دور ازان جال و جوانی
ما ز تو نزدیک می شویم به مردن
گاه خرامش مگر تو عمر روانی
گر تو در آری به دوستگاری ما سر
هست سر آنکه سر دهم نشانی
اے که زنی سنگ پیر توبه شکن را
شیشه نگه دار ، سر تراست ، تو دانی
داغ شرابم برون خرقه چه بینی ؟
داغ نگه کن ز ماقیم به نهانی
گرچه ازان شاه خوریم خون و پیرمد
شربت درویش یارباش بچشانی

دردِ سن ، اے باد ، کوه تاب نیارد
 سی شنو از سن ، ولے بدو نرسانی
 اے کہ دم از سوزِ شمع سی زنی اینجا
 سوزشِ جانی بدان نہ سوزِ زبانی
 پیشِ کہ خسرو ز سینہ آہ بر آورد
 آہ کہ جان نیز نیست محرمِ جانی

* ۱۹۱۰ *

اے دل ، مرا بہ ہر کو افسانہ چند خواہی ؟
 جانِ زلفِ یار دارد ، از شالہ چند خواہی ؟
 در عہدِ او چہ جوئی دلمہایِ خستہ ، اے جان ؟
 در ملکِ سیرِ ظالم ویرانہ چند خواہی ؟
 اے مرغِ آن گلستان ، کت جانِ ماست دالہ
 گر نامہ زان بت آری ، زین دالہ چند خواہی ؟

گفتی ز کیست طعنه از دستِ عشق بر تو؟
اے آشنایِ جانها ، بیگانه چند خواهی؟

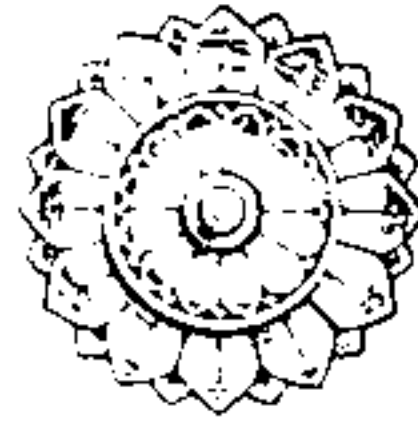
تا چند عاشقانِ را دیوانه خواہی از غم
تو زلفِ را بچنبان ، دیوانه چند خواهی؟

گفتی فسانہ گو ، از سرگذشتِ ہجران
باید کہ تو نحسی ، افسانہ چند خواهی؟

تو دیرزی ، اگر من جان در سر تو گروم
جانے کہ شمع باشد ، پروانہ چند خواهی؟

پرسی کہ چند باشد دلہا بہ گردِ کوم
در سوسناتِ گہران بتخانہ چند خواهی؟

زینسان کہ ہم بہ بوئے مست و خراب گشتی
خسرو ، هنوز آخر پیمانہ چند خواهی؟

* ۱۹۱۱

بدین صفت که بستی کمر به خوخواری
درست شد که نداری سر وفاداری
به هر جفا که توان کرد کار من کردی
خدای توبه دهات ازین جفا کاری
تویی چو آینه و صد هزار رو در تست
ولی چه سود که یکرو نگه نمی داری؟
رخ تو احسن تقویم، چون شوی طالع
ستارگان فلک در حیات نشاری
ببست گوئی آب حیات را زنگار
در آن زمان که بپوشی لبای زنگاری
ز رشک چشم تو نرگس که خواستی به چمن
نمی تواند برخاستن ز بیماری

۱۹۱۱

۳۳۶

چنان شدم کہ بہ جام نیاری ، ار بینی
 هنوز شرطِ تعہد بہ جا نمی آری
 حدیث بشنو ، از آزارِ مردمان برخیز
 کہ هیچ چیز نخیزد ز مردم آزاری
 مرا کہ بادِ ہوایت بر آسمان بردہ ست
 بگیر دست ، بشرطیکہ باز نگذاری
 ز زندہ داری شبہای من ترا چہ خبر؟
 شبے بہ خواب ندیدی چو روی بیداری
 مریز خونِ دو چشمِ عزیز خسرو ، ازالکہ
 نریخت خونِ عزیزان کسے بدین خواری

* ۱۹۱۲ *

سزد کہ سجدہ کنند ، اے برہمنِ عجمی
 ہمہ بتانت کہ محرابِ چشمِ ہر صنمی

در آب و آینه بینی همیشه صورتِ خویش
کہ آفتاب پرستی و بت پرست همی

ہمہ ولایتِ رویِ تو باغے ست سگر
سوادِ خطہ خطِ تو اندکِ قلمی

بہ فرق تاجِ زمرد بر آر چون طاووس
در آ بہ جلوہ کہ طاووسِ ہندی، اے عجمی

برون کشمِ رگِ جان، ہر چہ کشمِ بارش
ز عشقِ تو کہ نہ از لاتِ سونات کمی

دریغ نیست کہ سوزند ہندوان خود را
ز دوستیت کہ چون سونات محرمی

مودہ سی شود آفاق، در صفائے کنت
تو ابکینہ ہندی نہ ای کہ جامِ جمی

سیاد تختہ ہندو بود سفیدِ رخم
تو از سیاہیِ ہند ز سفیرنے رقمی

جو گشت خسرو جادو زبونِ غمزہ تو
بہ خواب بستنش افسونِ ہندے چہ دسی؟

۱۹۱۳

نشانِ آن دہن از سن چہ برسی؟
حدیثِ جانست این، از تن چہ برسی؟

مرا جان بخش لے دستوری چشم
ازان عیارِ مردافگن چہ برسی؟

ز سوزِ سینہ پر آتشِ من
جو دانی یک بہ یک روشن چہ برسی؟

سگانِ کویِ خود را برسِ حال
مرا از خانہ و مسکن چہ برسی؟

بہ رسوائی دریدم جامہٴ صبر
برون شد پایم از داسن چہ برسی؟

مرا گوئی ، چه کردی آن دلِ خویش ؟
 ز خود پرس این خبر ، از من چه پرسى ؟
 ز مستوران چه پرسى دردِ عشاق ؟
 غمِ یوسف^۴ ز پیراهن چه پرسى ؟
 کمالِ عشق نامردان چه دانند ؟
 لبردِ تهمت از زن چه پرسى ؟
 پرس از شیر مردان ، خسرو ، این راز
 ز رعنايانِ روبه فن چه پرسى ؟

* ۱۹۱۲ *

به یک کرشمه کزان چشمِ دلربا کردی
 چو جان به سینه درون آمدی و جا کردی
 خدنگِ ناز چو از غمزه راست بکشادی
 به دل درست زدی ، گر ز تن خطا کردی

من ارچہ تیغِ زخم ، دل ز تو جدا نشود
 تو ناوکے زدی و دل ز من جدا کردی؟
 دلم کہ شادیِ وصلِ ترا نکرده شکر
 هزار شکر کنم کز غمش سزا کردی
 بگفتم کہ غمِ جانِ مگوی با هر کس
 بہ غمزه گفتی و بر جانِ من بلا کردی
 اگر میانِ تو گم گشت در میانِ کمر
 دہانت نیز نمی دالم ، آن کجا کردی؟
 بسوختی دلِ خسرو ، هنوز خواهی سوخت
 چوکس نگفت ترا این چنین ، چرا کردی؟

* ۱۹۱۵

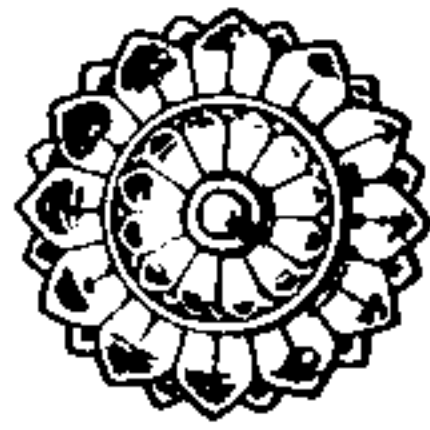
بہ خوبی همچو منہ تابنده باشی
 بہ ملکِ دلبری پاینده باشی

من درویش را کشتی به غمزه
 کرم کردی ، اللهم زنده باشی
 جفا کم گفتم که فردا روز محشر
 ز روی عاشقان شرمنده باشی
 ز غمهای جهان آزاد باشم
 اگر تو همنشین بنده باشی
 جهان سوزی ، اگر در غمزه آئی
 شکرریزی ، اگر در خنده باشی
 به رندی و به شوخی و به صد ناز
 هزاران خان و مان برکنده باشی

* ۱۹۱۶ *

اے کہ امروز به زیبائی او می نازی
 جای آن است کہ بر ماہ کنی طنازی

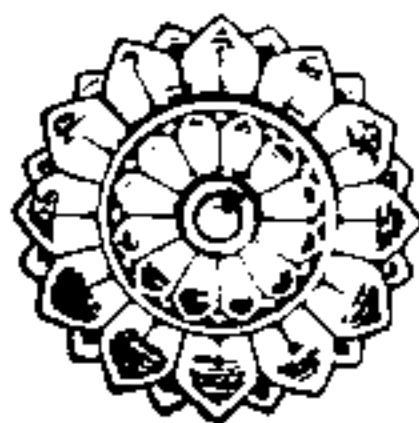
بوسه چند بخواهم ز لب
 چشم تو گر نکند پیش لب غمازی
 ناکه در سینه کنون تخم وفایت کرد
 اشک با خون دل بنده کند الباری
 خود کشی عاشق و بر طره مشکین بندی
 خود دلم دزدی و الدر سر زلف الدازی
 از رخت بنده چه بر بست به جز دلسوزی؟
 بلبل از لاله چه آموخت جز آتش بازی؟
 چشم تو با همه بد می کند، الا با تو
 زانکه با غمزه بدساز نکو می سازی
 من ز الدوه جو خسرو به تو پرداخته ام
 تو بی آنکه به من هیچ نمی پردازی

۱۹۱۷

در تو ، اے ، دوست ، بہ خون ریختنم داری رای
تو ہمیں روی نما ، تیغ خود از خون بالای
تنب سن سوی شدہ ، غم نیز گرھے شد در وے
ناوک غمزہ زن و آن گرہ از سو بکشای
سیکنم هر نفسے نالہ ز دم دادن تو
کاستخوان تہیم در دم سردت چون نای
در پیت رفت دل سوخته و داغ بماند
خستگی چون برود داغ بماند برجای
وای کردم کہ مگر غم ز دلم برخیزد
گر دل این است ازو هیچ نخیزد جز وای
دل درین بود کہ ناگاہ بدیدم رخ دوست
باز دیوانہ شد این عقل نصیحت فرمای

عشق می گفت که خسرو، تو مرا می دانی
چون امان یافته‌ای بیش دلبری سنهای

۱۹۱۸

فسونِ چشمش ار خوابم بستے
چرا چشم چنیں در خون لشتے؟
وگر بودے بہ چشمش مردہی ہیج
بدینسان در بہ روی من بستے
ور از خوبان بہ آسانی شدے دل
ز آہِ عاشقان آتش بختے
خوش آن وقتے کہ گاہے از سرِ ناز
بدیدے سوی ما و بر شکستے
ببازم جان کہ دل خود بیش از آن برد
مقام پختہ من خام دستے
مؤذن چند خوانی در نماز
چہ میخواستی ز چون من بت پرستے

۳۵۶

بتا، گر گویمت ہوسے ز لب دہ
 مگیر این بیہدہ گوئی ز ہستے
 ز تو یک غمزہ، وز عشاق شہرے
 ز تو یک تیر، وز عشاق شستے
 رخت را کاش خسرو میر دیدے
 کہ مردے و ز نادیدن ہرستے

۱۹۱۹

دلے دارم در او دردے و داغے
 کہ یکدم نیستش از غم فراغے
 بہ ہر دل از دلم سوزے بگیرد
 بسوزد چون چراغے از چراغے
 ازین شکرلبان شمع صورت
 بہ بازی سوختند ہر طرف لاغے*

شگائندم جگر ، وز غمزہ گویند
جراحت را بیاید کرد داغے

کم از نظاره ، بارے کہ هستت
دیدہ سبزه بر گرد باغے

رقیب روسیہ را کن ز خود دور
خوی بابل آیزد خوی زاغے

بریزد آب خسرو چون نریزد
کہ گل حیف است در چنگ کلاغے

۱۹۲۰

اے کاش مرا با تو سرو کار نبودے

تا دیدہ و دل ہر دو گرفتار نبودے

شرمندہ نبودے اگر از ریختن خون

آن زلف نگون تو نگوںسار نبودے

بودے سرِ آتش کہ بدیدے بہ سوی سن
گر نرگسِ مخمورِ تو بیمار نبودے

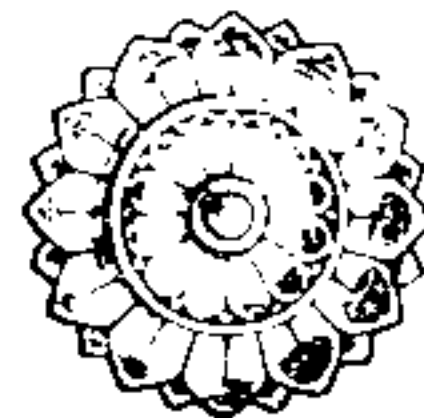
برداشتے اینِ دلِ در گوشہ فنادہ
گر از غم و اندیشہ گرانبار نبودے

ہم سہل گذشتے سم و ہجرِ تو بر سن
گر شجنہٴ غم بر سرِ این کار نبودے

مردم ز جفایِ تو و کس زندہ نماند
در عالم اگر یارِ وفادار نبودے

دشوار شد احوالِ سن و دوست ندانہ
گر دوست بدانستے، دشوار نبودے

خسرو، اگر ت دیدہ بہ خوبان نقتانے
از غمزہٴ خوبان دلت افکار نبودے

۱۹۲۱

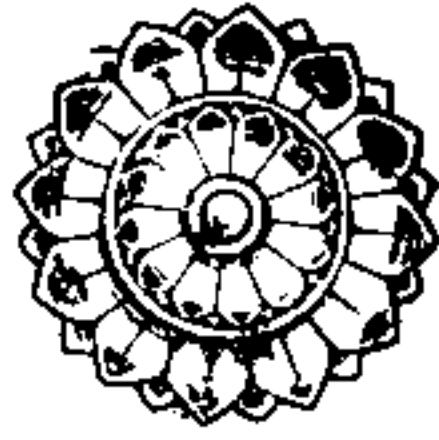
گر ماہِ تو از مشکِ تر آلودہ بودے
زینسانِ دلِ من خستہ و پالودہ بودے
ور زلفِ ترا شانہ فراہم نشاندے
یک دل بہ سرِ کویِ تو آسودہ بودے
زینگولہ نخوردے غمِ تو خونِ دلِ ما
گر غمزہ خونخوارِ تو فرمودہ بودے
ور نرکسِ مستِ تو خبر داشتے از ما
خون خوردنِ ما بہرِ تو بیہودہ بودے
تا چند کشم زینتِ دلِ خود کارِ جفاہا
اے کاش کہ این جانِ غم ازدودہ بودے
آسودہ دلے داشتہ ام ، اے صنم ، آن روز
کایں داغِ بتان بر دلِ کم بودہ بودے

خسرو کہ بہد امانِ مژہ رفت دُرت را
افسوس کہ گر دامنش آلودہ نبودے

۱۹۲۲

امید نبود ارچہ مرا یک نظر از وے
ہم دید کہ بسیار بود این قدر از وے
سلطان ز کجا بر ہوش چشم نگارد؟
درویش کہ در یوزہ کند یک نظر از وے
دل می کشدم جانبِ آن غنچہ ہنوزم
ہست ارچہ کہ صد تیرِ ہلا در نظر از وے
پژمرده سباد، ارچہ خورد از جگرم آب
آن شاخِ جوانے کہ نخوردیم بر از وے*
دوش از دلِ من یاد نمی کرد خیالش
کان رفتہ کجا شد کہ لیامد خبر از وے؟

صد جان بہ فدایش کہ گہ کُشتنِ عشاق
 بنایدم از دُور کہ گیرد بر از وے
 از موی تو بر پایِ ملائک نہد اشکل
 حسنت کہ لگشتہ ست خیالِ بشر از وے *
 دُور از تو مرا دُور کُند از تو و گویم
 دُور از ہمہ کس بود توام مگر از وے
 در کُشتنِ ما عیب کُندش ہمہ ، لیکن
 گر عیب نگیری ، چہ خوش است این ہنر از وے
 من داشتہ جان را بہ صد افسانہ ہمہ شب
 والگہ ہمہ جنیدنِ بادِ سحر از وے
 مہسند کہ ہرم جو سگان بر سرِ راہت
 خسرو سگِ خانہ ست ، سبندید در از وے

۱۹۲۳

من باد نخواهم که وزد بر جو تو باغی
تا از تو نسیم فرماید به دماغی
خوش دولت مرغی که خورد بر ز تو، مائیم
کز دور خرابیم به بوئی جو تو باغی*
گر خواه به بازار شوم، خواه به بستان
سارا ز رخت سوی دگر نیست فراغی
گر جلو طائوس ز روی تو نبینم
در کوی تو سیریم به سہانی زاغی
تو داغ جگر را چه شناسی کہ نبودت
جز از می گریگ به دامن تو داغی
پروانه کہ جان را به سر شمع فدا کرد
در مشہد خویش از تن خود سوخت چراغی

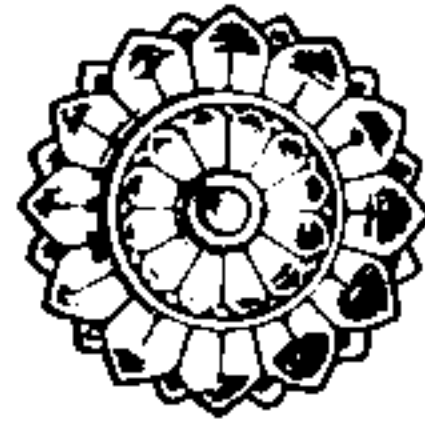

آن بہ کہ من سوختہ پیش تو نیام
 زیبا لبود پیش کئے بانگِ کلاغے
 لاغ است ترا کشتن، اگر لطف دگر نیست
 بارے ز من دلشدہ یاد آر بہ لاغے
 نامد ز دل خستہ خبر، گرچہ کہ خسرو
 از گریہ دوانید چپ و راست الاغے

۱۹۲۲

صبا زلفِ ترا گر دم ندادے
 گرہ بر کارِ من محکم ندادے
 ور از دردِ دلِ ما بودے آگاہ
 مشاطہ گیسویت را خم ندادے
 وگر در عقل گنجیدے خیالش
 ورق بر دستِ نامحرم ندادے

حکیم ار عشقِ دالستے ، خرد را
 نشان سویِ بنی آدمِ ندادے
 وگر عاشقِ بہ دستِ خویش بودے
 عنانِ دل بہ دستِ غمِ ندادے
 وگر جاوید بودے ملکِ مقصود
 سلیمان^۴ دیو را خاتمِ ندادے
 صبا ہم دوزخیِ دالست مارا
 وگر نہ سوزِ ما را دمِ ندادے
 ستد جان و جوانیِ داد مارا
 چہ میگردم ، اگر آنہمِ ندادے
 خلاصی دیدے ار خسرو ز زلفش
 گرہا را ز گریہِ نمِ ندادے

۱۹۲۵

زہے رویت شگفتہ لالہ زارے
درِ حسنِ ترا گل پردہ دارے
رخت را بہتر از بہ ہیشمارے
وزین بہتر نمیدانم شمارے
درختِ صندل آمد قاست تو
کہ سی پیچہ دراو زلفت چو مارے
روان کردی سمندِ کامران را
توسیدی کہ برخیزد غبارے
بہ دنبالت روان شد آبِ چشم
کہ ریزد بر سرِ راہت نثارے
چو خود رقی بہ تسکینِ دل من
خیالِ خویش را بفرست بارے

بخوام یادگارے از تو ، لیکن
خیال است اینکہ بدھی یادگارے

دلہ یک چند بود اندر پس کار
فراقت باز پیش آورد کارے

کے نشگفتہ بچم را ز وصلت
ز غم ہر موی ہر تن گشت خارے

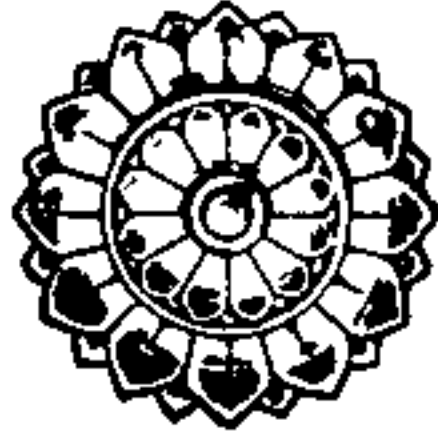
ز شاخ وصل جون برگے ندارم
بخوام از جناب شاہ بارے

ز بحر نظم خسرو در نثارت
کشد ہر لحظہ در شاہوارے

۱۹۲۶

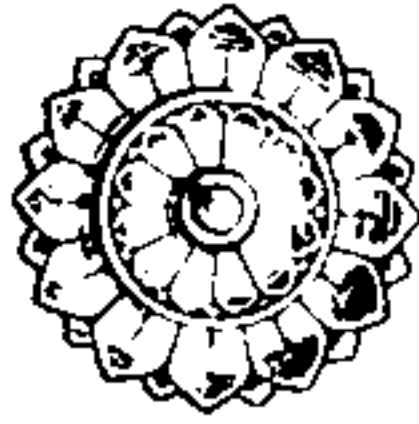
بیکار دلے باشد کو را نبود دردے
کاہل فرسے باشد کز وے نجمد گردے

دردے کہ ز عشق آید، جانم بہ فدایِ آن
 خود جان نبود شیرین بے ذوقِ چنان دردے
 از گردشِ چشمت هست آوارگیِ دلہا
 تا کعب نفرماید، جنبش نکند دردے
 شبہا منم و شمعے ہم سوختہ و ہم دست
 کہ مرده و گہ زندہ، آمے و دمے سردے
 شد وقتِ گل و روزے فریاد کہ نشینی
 یکدم چو گلِ سرخے در پیشِ گلِ زردے
 زانگہ کہ غمت در دل چون حرصِ بخیلان شد
 دارم ہمہ شب چشمے چون دستِ جوانمردے
 گفتم کہ غمت آخر تا چند خورد خسرو
 خندید کہ عاشق را بہ زین نبود خوردے

۱۹۲۷

گل آمد و هر مرغی زد نغمه به هر باغی
هر فاخته دارد با همسر خود داغی
از باد صبا هر کس بشگفته چو گل خرمن
آن باد که سن جویم کے سیوزد از باغی؟
هر کس غم خود گویان با قمری و با بلبل
سن سوخته سی جویم رو کرده سیه زاغی
سن سوخته ام ، زاهد ، تو طعنه زنی هر دم
تا چند نهی داغی مارا زهر داغی
خسرو نشود هرگز عشق و خردت با هم
کاف زاغ نهی گنجد در خاله انباغی

۱۹۲۸

اے سروِ بلندت را صد فتنہ بہ ہر کامے
ہست از رخِ رنگینت رنگِ رخِ گلِ وامے

یک مردہ اگر عیسیٰ کردے بہ دعا زندہ
صد مردہ کئی زندہ، اے شوخ، بہ دشنامے

خورشیدرخا، از تو یارب کہ چہ کم گردد؟
از کلبہٴ تاریکم گر صبح کئی شامے

گویند، ”مدر جامہ“ من می لدرم، لیکن
مالدہست گریبام در پنجہٴ خود کامے

عقل و دل و جان ہر سہ شد کُشتہٴ عشق، آرے
خاشاک ہسے سوزم تا پختہ شود خامے

شب خون بہ نہان خوردم وامروز بہ روی تو
ہر صبح خارے را در درخور بود آشامے

اے مرغ ، کہ مینالی از بہر کلمے چندین
مارا کہ ندیدہستی رخسار گل الدامے *

در چشم و لب خوبان گر جور و جفا بیند
طفلی ست کہ خوش گردد از شکر و بادامے *

بے دوست دلم با گل آرام نمی گیرد
گو در چمن آنکس رو کو را بود آرامے

در قید بگرد آمو ، خسرو بہ خم گیسو
هر صید بود لابد در کشمکش دامے *

۱۹۲۹

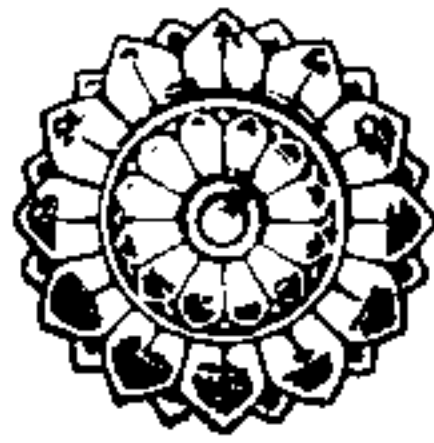
فراہم کرد شکل کج کلاہ

کہ در زیر کلاہش ہست ماہ

گناہ از دیدن خوبانست حقاً

کہ لفروشم بہ صد توبہ گناہ

سیه رُوم ز دل کاین دل چنان سوخت
 که بر رُو می‌رود خونِ سیاہ
 چنانم شبِ دراز آمد که شادم
 اگر خورشید بپیم بعدِ ماہ
 خیالت خوابگہ در چشم من کرد
 صبح ، ار هست ناخوش خوابگاہ
 ز سوزت چون رهم ، اے جانِ من ، وای
 کہ دایم از غمت هستم بہ چاہے
 بہ ہر گلزار اشکم سبزہا رست
 سمندت را رسد زینسان گیاہے
 مرا درد و غمت زآن رُوی کشتند
 کہ خسرو را رسد در دیدہ راہے

۱۹۳۰

مرا دل با یکے مالدہست جانے
کہ ناید روزے از کویش صباے
ہمہ کس ز آتش بیگاہ سوزد
من مسکین بہ داغِ آشنائے
بیا، اے زاغ، کاین آن استخوان است
کہ بر وے سایہ الدازد ہائے
مزن طعنہ پریشانیم بگذار
کہ عمرم رفت بر بادِ ہوائے
بہ جرمِ عشق کُشتن حاجتم نیست
کہ داند عشق کردن ہم سزائے
مہ و خورشید گو، برجایِ خود باش
کہ ما ہم شاہدے داریم جانے

ز عشقت کار من جائے رسیدہ دست
بجز مردن نمی بینم دوائے
ز تیغت بیم خسرو بیش از این نیست
کہ گیرد دامنت خون گدائے

۱۹۳۱

اے زلفِ تو ہر گره کشادے
وے خطِ تو خطہ و سوادے
اے چشمِ مرا چراغِ خانہ
در سر سگن از کرشمہ بادے
در راہِ نیاز می نہی پای
خوش راہے و بوالعجب نہادے
شب چشمِ تو خلق را ہی کشت
چونست ز ما نکرد یادے؟

۳۲۴

یک فوج ز غمزہ نامزد کن
تا با صفِ غم کم جہادے
سر میدادم بہ ہر نگارے
گر تیغِ غمت زبانِ ندادے
سرگشتہ لبودے ، ار دلِ سن
در دستِ خطِ تو چون فتادے
پرکار اگر بہ دستِ خویش است
از دایرہ ہا برون نہادے
تو تیرِ ستم کشادہ و سن
دل بستہ ہر اینچنین کشادے
گر از ستم تو بد گریزان
آیام جو خسروے نژادے

۱۹۳۲

اے فتنہ ز چشمِ تو نشانے
بالایِ تو آفتِ جہانے

موئے ست بہ زلفِ تو کہ صدبار
بربادِ بدادِ خان و مانے

من با تو بجز نظر ندارم
حاشا کہ بہ بد ہری گمانے

ہو سے ہوسم گند ، ولیکن
خشنود نمی شوی بہ جانے

گر لب نبود ، کیم از حدیثے
ور دل ندھی ، کیم از زبانے

گر سی کشدم رقیبِ بدخوی
بگذار سگے و استخوانے

اے زلفِ درو مہیجِ زہار
کاآزردہ شود چنان میانے
دل کم کردہست خسرو، آن کیست
کز کم شدگان دہد نشانے *

۱۹۳۳

گر چشمِ من در رویِ آن خورشیدِ رخسار آمدے
آخر شبِ اسیدِ را صبحے پدیدار آمدے
تا کے دوں چون بیخودے در کویت ار بختِ بدے
یا پای در سنگ آمدے یا سر بہ دیوار آمدے
گر دوست بودے یارِ من، کے خواستے آزارِ من؟
آسان گرفتے کارِ من، ہرچند دشوار آمدے
ہشتِ من از غم گشت خم، کز بخت بنمودے ستم
ہرگز چنین خارے ز غم بر جانِ غمخوار آمدے؟

دردے کہ دارم در نہان کز بار جستے کس نشان
 ہر سوی سن گشتے زبان ، یک یک بہ گفتار آمدے
 تاکے ز بیداری مرا باشد دو دیدہ در هوا
 اے کاش! تیرے از ما بر چشم بیدار آمدے
 خسرو چنان گشت از سخن ، کاندہ میان انجمن
 از دوست در گفتے سخن ، دشمن بہ گفتار آمدے

۱۹۳۲

بہر کشاد عالمے بکشا ز زلف خود خمے
 در پیچ پیچ زلف تو پوشیدہ شد چون عالمے
 دلہاست در زلفت اگر شاہ کنی آہستہ تر
 زیرا نباید ناکہان خونے چکد از ہر خمے
 چند از خیالت ہر شبے صبح دروغیم دمے
 اے آفتاب راستی ، از صادقی آخر دمے!

درہم شدہ نام ترا سیکریم و جانم بہ لب
 یک خندہ تو بس بود شربت برای درہمے
 با خویش گویم راز تو، بس سوزم و دم در کشم
 رشک آیدم کالدر غمت الباز گردد محرمے
 غمہات آرد پے بہ دل، گر بگسلد آن سلک غم
 پیوندم از خون جگر بنہم غمے را بر غمے
 خسرو گرفتار تو و چون هست چشمت ناتوان
 گرد سرت آزاد کن بیچارہ مرغے پر کمے

۱۹۳۵

اے ننہادہ ہیچکہ تن بہ رضایِ چون منے
 تالہ چون ستمگران دستِ وفایِ چون منے
 من بہ رضایِ خویشتن جان بہ فدات میکنم
 نہست دلت کہ در دہی تن بہ رضایِ چون منے

میگذری و بے خطا راست گرفته بر دلم
 ناوکِ غمزه سیزی ، چیست خطایِ چون منے؟
 گر به بقایِ خود مرا نیست مرادے از رخت
 تو به مرادِ خود بزی ، نه به بقایِ چون منے
 بہرِ نجاتِ خویشتن دست چہ در دعا زخم؟
 چون بہ فلک نرسد دستِ دعایِ چون منے
 عشق بُرد از سرم گوهرِ عقل و لاجرم
 چرخ بہ رشتہٗ ادب کرد سزایِ چون منے
 بسکہ جو مرغِ کُندہ پر خستہٗ خارِ محتم
 نیست بجز سمومِ غم بادِ صباۓِ چون منے
 چون بہ ہمہ جہان مرا نیست بہ جایِ تو کسے
 مرحمت ار کُنی سزد ، خاصہ بہ جایِ چون منے
 خسروِ بیدلِ توأم بلبلِ باغِ آرزو
 عشق بہ پردہٗ جفا بستہ نوایِ چون منے

۱۹۳۶

سرو سمن برم کجا تا به برش در آرمے ؟
دست مراد یکدمے در کمرش در آرمے
سرو ندیدہام به بر ، لیک به سرو قامتش
سحر زبان خود دہم تا به برش در آرمے
تنگ در آمدہ به بر چون جگرے به تنگ بر
ور به فقیر در شود ، تنگ ترش در آرمے*
ہست دو دیدہ ام به رہ ، ور به یکے در آیدہ
بر کشم از آن یکے در گذرش در آرمے
از قد خود کمان کیم وز رخ خویش جام زر
تا به طریق خدمتے در نظرش در آرمے
خسروم و به جای رز جام جہان نما کشم
عادت مور را شبے در نظرش در آرمے

۱۹۳۷

گر بہ کمندِ زلفِ تو سن لہ چینِ اسیر سے
کے بہ کمندِ ابرویت خستہ زخمِ تیر سے
ہست یقینِ جو مُردم، از غمِ دوریش مگش
بارے اگر ہمیر سے، در قدمِ تو سیر سے
بودم اسیرِ کافرانِ وقتے و در فراقِ تو
در موسمِ کہ این زمانِ کاش همان اسیر سے
ہند دہند کز بتانِ چشمِ بندِ جانِ من
باز کشید تا مگر بندِ کسے پذیر سے
ترکِ سخنِ بگو کہ شد ملکِ جہانِ از آنِ من
آہ کہ تنگ در ہرت یکشب اگر ہگیر سے
لعنہ زنی کہ، خسروا، ملکِ جہانِ ستانمے
گر بہ ولایتِ سخنِ مثلِ تو بے لظیر سے

۲۸۲

۱۹۳۸

پیش از این سن با جوانان آشنائی کردی
کاشکے زیشان ہم از اول جدائی کردی
از دلِ گم گشته اکنون گوش نتوانم مہاد
زنکہ اول وصفِ خوبانِ ختائی کردی
زین دلِ دوزخ اگر فروختی شمعِ مراد
وقتے آخرِ شامِ غم را روشنائی کردی
یک سخن شیرین ندارم یاد از آن رونے کہ آن
بر جراحتمہایِ جانی موسیائی کردی
توبہ داد این چشمِ شاہد باز و این شاہد مرا
زانچہ سن وقتے حدیثِ پارسائی کردی
اے خوش آن شبہا کہ از بہرِ گدائی ہر دور
بر سرِ کویِ تو ہر درہا گدائی کردی

خلعتِ تیغت ز خون بایستے اندر گردم
 تا میانِ عاشقانت خود نمائی کردمے
 از پی تو دوست میدارم غمت را، ورنہ من
 با چنان بیگانہ کے آشنائی کردمے
 زاغِ نالان است خسروئے رخت وز خارِ ہجر
 گر گئے بودے ز تو، بلبل نوائی کردمے

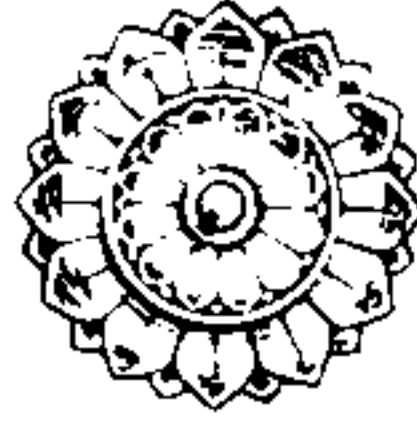
۱۹۳۹

بیش از این من کاشکے عشقت نمی ورزیدمے
 تا بہ گوشِ خود جفا از دیگران نشنیدمے
 اینہمہ رسوائی از عشقت نرفتمے بر سرم
 روزِ اول چشم اگر از دیدنت پوشیدمے
 کاش من حجام بودم تا بہ وقتِ سرتراش
 صدقہ دائما گردِ سرت گردیدمے

۳۸۳

یا کہ آہوی شکاری بودمے کز بہر قتل
 در تہ پای سمندت غرق خون غلطیدمے
 یا پیادہ بودمے بر نطع شطربخ تو تا
 در میان پیل مات آخر رخ تو دیدمے
 یا کہ در پیش سگان کوی خود ہارم دہمی
 تا بہ ایشان سربہ سر بر آستان خفتیدمے
 این ہمہ دولت نصیب دشمنان ، اے کاشکہ
 من بہ دشنامے ہم آخر زان بیان ارزیدمے
 غیر سہجوری و محروسی نصیم چون نشد
 گر بدانستم من این ، کے عشق سی ورزیدمے
 خاک پایم ، گفتہ ای ، خسرو ، بوسمی عاقبت
 دولتے بودے ، اگر پای سگت بوسیدمے

۱۹۲۰

همه شب فرو نیاید به دلم کرشمه سازه
ز شب است اینکه دارم غم و ناله درازے
به نماز ارچه بیم چپ و راست بیش آزان است
دو سلام چار گویم چو ادا کنم نمازے
به جفا کلاه کج نه چو شناختی حد خود
که میان شمسواران چو تو نیست شاهبازے
وه از این هوس مردم که به زیر پات میوم
به سن تمام کرد آن هوسم به نیم نازے
همه شب چو شمع باشم به چنین خیال پختن
که طفیل شمع پیشت بودم شیے گدازے
چو ندارم این سعادت که به گریه پات شویم
ز پی ره تو شستن سن و گریه و نیازے

ہمہ خونست اشکِ خسرو ، ہمہ این بود ضرورت
ہسرِ سبکتگین را جو بہ دل بود ایازے

۱۹۲۱

ہسرا و نازلینا ، بہ کرشمہ کہ گاہ
اگر اتفاقت التذ ، بہ فتادگان نگاہ!

ز غمت کجا گریزم کہ جہان گرفت حسنت
ز تو ہم بہ تست ، یارا ، اگر ہم بود پناہ

شرفِ ہلاکِ ما بین ، بہ دو بوسہ جانِ نو دہ
کہ گر این امید باشد ، بزیم چند گاہے

جو فغان کنم بہ کویت ، ز علی اللہم چہ رنجی؟
درِ شہ ہی نباشد ز نفیرِ دادخواہے*

نکنی تو راہ کوتہ بر ما و ہر زمانے
بہ فنا ہم نماید اجل و دراز راہے!*

به امید با تو مارا چو نرفت پیش کارے
پس از اینت چو نامرادان سن و گوشه و آھے
چه دراز بود اشب که خیال بر سر آمد
بدمید صبح ، لیکن چو به سر رسید ماھے
(ق)

به یکے ز همشیمان سخن تو دوش کفتم
که تو دیده ای فلان را چو به سر سیه کلاھے
به جواب گفت خسرو تو کجا رسی به وصفش
نظرے ز دور میکن به جال پادشاھے

۱۹۲۲

به فراغ دل زمانے نظرے به ماھروئے
به از آنکه چند شاھی ، همه عمر های و هوئے
نه ز دست ناجوانان به چمن شدم ، ولیکن
هوس جال جالان نرود به رنگ و بوئے

۳۸۸

لقسَمِ به آخر آمد، نظرم ندید سیرش
 بجز این نماید مارا هوسے و جستجوئے
 برید ناتوان را به طیبِ آدمی کش
 کہ چو مرد نیست بارے به نظاره چو اوئے
 چہ خوش است مستِ مارا به کرشمہ لعبِ چوگان
 کہ به خاک در نغلتد سرِ ما بسانِ گوئے
 بہ خدا کہ رشکم آید ز رخت بہ چشمِ خود ہم
 کہ نظر دروغ باشد ز چنان لطیف روئے
 دلِ سن کہ شد ندانم چہ شد آن غریبِ مارا
 کہ برفت عمر و نامد خورش بہ هیچ سوئے
 سخنِ سگانِ شبرو نزلد سگر کسے را
 کہ شبیش بودہ باشد گذرے بہ گردِ کوئے
 مکن، اے صبا، شوش سرِ زلفِ آن پرپوش
 کہ ہزار جانِ خسرو بہ فدایِ تارِ سوئے

۱۹۲۲

من ترا دارم و جز لطف توام نیست کسی
در جہانم نبود غیر تو فریاد رس

نفسے بے تو نیارم زدن، اے جان، گرچہ
نکئی یاد من خستہ بہ عمرے نفسے

ہر کسے راست ہوائے و خیالے در سر
من بجز فکر و خیال تو ندارم ہوسے

غرقہ در بحرِ غمِ عشقم و در خونِ جگر
میرود بے رخت از چشمہ چشم آرسے

بیش ازینم جو مگس از شکرِ خویش مران
کہ تفاوت نکند در شکرستان مگسے

ہر من دل شدہ ہر چند گزیدی دگرے
بہ وصالت کہ بہ جای تو مرا نیست کسی

۳۹۰

بلیبِ جانِ من از شوقِ کستانِ رخت
تا بہ کے صبر کند نعرہ زنان در قفسے
طالبِ وصل شو، اے خسروِ خوبان، خسرو
نہ من دلشدهام، بسکہ جو من نیست بسے

۱۹۲۵

در سر افتادہ ز عشقِ توام، اے جان، ہو سے
با مگِ کوی تو گفتم کہ بر آرم نفسے
بر درتِ حلقہ جو زنجیرِ درم بہرِ درای
نالہ ہا کردم و فریاد جو بالگِ جر سے
نشدی ملتفتِ حالِ من، اے عمرِ عزیز
ہرگز این خواری و زاری نکشیدہ ست کسے
حلقہ زلفِ سمن سائی تو در دورِ قمر
فتنہ پیدا کند و غارت و آشوب بسے

سر بہ سر با سگِ کویِ تو نہادہ خسرو
چون بہ پاہوسِ تو، اے جان، نشدش دسترسے

۱۹۲۶

بسیار باشد، اے جان، از همچو سن غمینے
نازے کہ میگشتم سن از چون تو نازلینے

تا دست و پا نہادی در حسنِ کس ندیدم
پائے بہ دامنِ الدر، دستے در آستینے

گر در جہان بگردی از جورِ خود نیابی
بے آبِ دیدہ خاکے، بے خونِ دل زمینے

از شبروانِ کویت ہر گوشہ و آہ
وز ہندوانِ چشمت ہر غمزہ در کمنے

شمشیرے از خیالت، ہر ما سرے و جانے
ز تارے از دو زلفت، از ما دلے و دینے

۳۹۲

پوشیدہ ایم بر دل شکن زره ز زلفت
 کز گوشہ های چشم ترکے ست در کمینے
 زبور وار ہستی در خون من میان را
 زان لعل دلنوازم نادادہ انگبینے
 در شہر بند عشقت دانی کہ کسی نداند
 قدرے جو من غریبے، جز همچو من غمینے*
 شبہامت بندہ خسرو کز ہا نمی نشیند
 روزے نشیند آخر با چون تو ہم نشینے*

۱۹۲۷

آن چشم شوخ را بین ہر غمزہ بلانے
 وان لعل ناب ہنگر ہرخندہ جفانے
 ہر ابروئے ز رویت محراب بت ہرستے
 ہر تارِ مو ز زلفت ز تارِ ہارسانے

گویند، چیست حالت آدم کہ پشت آید؟
چون باشد آنکہ ناکہ پیش آیدش بلائے

این غم کہ هست دامنِ ہردم ز تو برین دل
سی کش کہ ظالمے را خوش بیگنی سزائے

گر غرقہ بر نیاری، بارے کم از فسوسے
اے آشنات ہردم در خونِ آشنائے*

وصلت ہمین قدر بس کافتادست چو در رہ
از رہ کنی بہ یک سو سنگے بہ پشت پائے*

سودای زلفِ آن بت امشب بکشت مارا
آہ، اے شبِ سیہ رو، پایانت نیست جائے

من خود ز محنت خود بودم بہ جانِ دگرسو
وہ کز کجا فتادی بر جانِ مبتلائے

سلطانِ من توانی مہمانِ خسرو آئی
بیداری است امشب در خانہ گدائے

۱۹۲۸

هرشم کاهم به عالم دم زدے

آتش اذدر خرمست عالم زدے

سوخت جانم را غم و غم سوخته

ذره سوز من ار بر غم زدے

گر دلم را دست بودے بر فلک

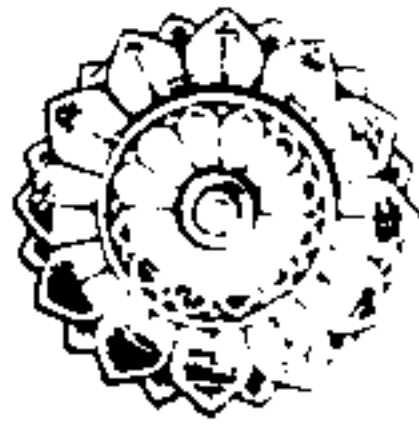
دیدہای سققش کہ چون برهم زدے

زین زبان دانی اگر جم بودے

آسام بوسہ بر خاتم زدے

در تن خاکی و سلطانی ہدے

خاک پایم آسان را کم زدے

۱۹۲۹

من لدیدم چون تو هرگز دلمے
سرکشے عاشق کُش و غارتگرے

از تو یک ناز و ز خوبان عالمے
وز تو تیرے و ز دلہا لشکرے *

از زمین پنہان بماند آفتاب
گر بر آئی بامداد از منظرے

من سرے دارم کہ در پایت کشم
گر تو در خوبی نداری همسرے

از کجا بر روزگار من فتاد
چون تو سنگین دل ہلای کافرے

دست نہ بر سینہ ام تا بنگری
آتش پوشیدہ در خاکسترے

۳۹۶

مانند چشم روز و شب در چارسو
 تا مگر ناگہ درآئی از درے
 من کہ از خود بر تو غیرت می برم
 چون توام دیدنت با دیگرے
 هر که دید از چشم خسرو خون روان
 گشت هرمو بر تن او نشترے

۱۹۵۰

آنکہ مرا در دل است گر بہ کنار آمدے
 کے ستم روزگار بر من زار آمدے
 یار ز دستم برفت، کار ز دستم نماند
 کار بہ دست است، اگر دست بہ یار آمدے!
 دست من آنکہ کہ گشت از سر زلفش جدا
 کاش کہ پای حیات بر دم مار آمدے

صبر و دل از سن برفت ، قدر ندانستمش
 از پی این روزگار این دو به کار آمدے
 از پس سالے مگر روی نماید جو گل
 غنچه کہ بسته قبا بادسوار آمدے
 خسرو از آن یک کنار جان به میان ریختے
 آنکہ برفت از میان گر به کنار آمدے

۱۹۵۱

یکرہ بگن ز غمزہ خونین اشارتے
 کافتد ز فتنہ در ہمہ آفاق غارتے
 چندین بہ شہر دزدی دلہا کجا شود؟
 در دیدہ گر ز چشم تو نبود اشارتے
 آن را کہ میکشی ، بہ ازین نیست خونبہاش
 از سر کنیش زندہ ، گر آئی زیارتے

۱۹۵۱

۳۹۸

گرے رختِ عارتِ عمرم کند سپہر
 بادا خراب، یارب ازینسان عبارے
 گویند دوست وعدہ بہ شمشیر دیکند
 آن بخت کو کہ یاجم ازایشان بشارے
 سن وصفِ آن جہاں چگونہ کم کہ ہیچ
 فیروزمند نیست برآئم عبارے
 عشقِ آتِشامت، خسرو، اگر سوزدت مرغ
 دانی کہ آتِشے نبود بے حرارے

۱۹۵۲

آمد بہار و سرو بر آراست قامتے
 گل بر کشید بہرِ طرب را علامتے
 گردیدہ باد بر سرِ آن سرو جانِ من
 گردانِ چو بادگرد بر آن سرو قامتے

قَدْ قَامَتِ الصَّلَاةُ مُؤَدَّتْ زَنْدَ بِه صَبْحِ
 مِنْ لَيْلِ شَبِّ شَوْمِ بِه قَدِ يَارِ اِقَامَتِ
 اَوْ دَرِ خَرَامِ وَ الْبِهِي جَانِ بِه كَرْدِ اَوْ
 حَشْرِي سَتِ كَوْنِيَا كِه رَوَانِ بِا قِيَامَتِ *
 تَارَاجِ غَمَزِه هَاشِ دَر آدِ بِه شَهْرِ وَ كَو
 دَر خَانِه نَمَانْدِ سَتَاعِ سَلَامَتِ
 هَمِ خُونِ عَاشِقَانِ كَنَهَشِ رَا شَفِيعِ بَادِ
 چُونِ نَيْسَتَشِ زِ كَرْدَنِ خُونِهَ لَدَامَتِ
 اے بِنْدَكُوِي ، دَر كَزَرِ اَزِ بِنْدِ بِيْدَلَانِ
 دَانِي كِه سَتِ رَا نَبُوْدِ اسْتَقَامَتِ
 كَفْتَارِ خُوِيَشِ بِيْهَدِه ضَايِعِ چِه سِيْكَنِي ؟
 دَر حَقِ كَمَرِه كِه نِيْرَزْدِ مَلَامَتِ
 دَاغَمِ نِهَادِ بَرِ دَلِ وَ دَرِ جَالِمِ هَنُوَزِ
 بِه زَيْنِ مَخْوَاهِ سُوخْتِكَاَنْ رَا غَرَامَتِ

۱۵۱

۳۰۰

صد فتنہ زآبِ دیدہ نوشتم بر آستان
خسرو پرو نخواستد ز بیمِ شامتی

۱۹۵۲

مردانہ سیکشد بہ جفایم متمگرے
تا میرم و دگر ندھم دل بہ دیگرے
راحت بود سیاستِ آنکس کہ بایدش
از غمزه دور باشی و از ناز خنجرے
گفتم کہ دوش با تو نشستم ، راست است
بر خویش بستہ ام بہ ہوس خوابِ دیگرے
از غم مگر ز وادی ہجر استخوان بود
کز کعبہ امید بیاید کبوترے
مائیم و خواب و بازوی آن یار زیر سر
وہ کے نہی تو در خمِ بازوی ما سرے

کے رہ کُند بہ کلبہٴ ما چون تو آفتاب
 ما ناخدای باز کُند ز آسمان درے
 یارب حلال خوابِ خوش، ارچہ شبے ز غم
 روزے نبود پہلویِ مارا ز بسترے
 خسرو بہ سایہٴ ز درختِ تو قانع است
 آن دولت از کجا کہ بہ دست افتدش برے

۱۹۵۳

اے صد شکستِ زلفِ ترا زیرِ ہر خمے
 در ہر خمیشِ مائدہ بہ ہر گوشہٴ درہمے
 کہ گہ بہ ناز شانہ کُن آن زلفِ را، مگر
 دلہایِ دُورِ مائدہ برون آید از خمے
 سوئے شدم ز ہجر و تو گوئی کز این قدر
 کایں از پیِ من است، نگنجم بہ عالمے

۳۰۲

در رشکِ آنکہ در غمِ تو گوددم شریک
 می میرم و غمِ تو نگویم به ہمدمے
 گر جان رود، تو پریشِ بیماریم میا
 ترسم کہ در دل آیدت از دیدم نمی
 افسوسِ مردمِ مخور، اے بادشاہِ حسن
 زیرا گدایِ مردہ نیرزد بہ ماتمے
 چون دردِ کہنہ در دلِ من یادگارِ تست
 یارب مباد دردِ مرا ہیچ مرہمے
 گرے تو در بہشت برلدم، زخمِ ز آہ
 آتش در آن بہشت کہ گودد جہنمے
 نبود عجب کہ مہرِ تو می روید از زین
 ہر جا کہ از دو دیدہ خسرو چکد نمی

۱۹۵۲

ساقیِ بیا کہ موسمِ عیش است و میم و بے
مے دہ کہ لالہ گون شدہ از بادہ رے و خے
رخ بر فروز و زلفِ مسلسل گرہ ہزن
تا بشکند جالِ تو بازارِ میم و ہے
مہ را بہ رویِ خوبِ تو نسبت کجا رسد
اے رویت آفتاب و لبت شین و کاف و رے
شکر شد از خجالتِ لعلِ تو آبوار
بر شین و کاف و رے جو کشیدی تو خے و طے
خطِ معنبرِ تو جو دورِ قمر گرفت
کردند عاشقانِ تو تر رے و دال و حے
روحِ مجسمی تو نہ عقلِ مصوری
اے روحِ عقلِ مثلِ تو نادیدہ بے و تے

۳۰۳

بتگر جو دید پیش رخ و قامتِ تو کرد
 از شرم کارخانہ صد سالہ طے و بے
 طے گن حدیثِ دورِ زمان، جامِ سے بیار
 تا باغِ روح را دہم آے ز میم و بے
 مے خور، مخور غمِ دل و دین، خسروا، دگر
 بکشا بہ مدحِ خسروِ آفاق لام و بے
 لب بر لبِ نگار نہ ار دست میدہد
 خالی قدح مدار ز بادہ و میم و بے*

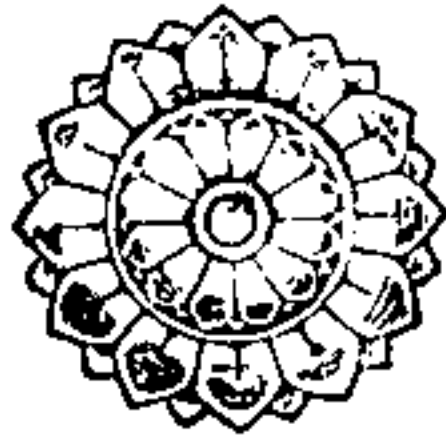
۱۹۵۵

تو بیروی و بہ نظارہ تو چشمِ جہانے
 بگو کہ آگہی از عاشقانِ دلشدگانے
 بگشت حال بہ بالایِ ابرویِ تو کسان را
 کہ زیرِ دست فتادش چنان کمند و کمانے

۳۰۵

در ابروی تو نه یک دل هزار بیش فرو شد
 به من ز داغ دل آنگه که دارد از تو نشانی
 برهمنان که پرستند آفتابِ فلک را
 مگر که هندویِ مارا ندیده اند زمانے
 غلامِ پنجهٔ مرغولِ هندوانهٔ اویم
 که هست هر خمِ موئے از او شکنجهٔ جانے
 بریخت آبِ رخِ بیدلان به خاکِ درِ او
 چه کم شود که اگر تر کنند به لطفِ زبانے *
 گرانِ کمانی آنِ هندویِ کمانکشِ چابک
 به هیچ پنجهٔ ترکے رها نکرد عنانے
 بخارِ هجران، خسرو، صبور، باش که هرگز
 رطبِ نیابی ازین بستگی ز پستددهانے

۱۹۵۶

بسے نمائند کہ جانے برون رود ز غریبے
هنوز می نرساند مرا ز زلفِ تو طیبے
مباد خوابِ خوش آن شوخ را کہ غمزہ شوخش
فکند خارِ مگیلان بہ خوابگاہِ غریبے
ز دردِ عشقِ بمردم خبر دہید ، رفیقان
اگر مفرحِ صبراست در دکانِ طیبے
ندادیم جو ضامنے بہ تیغِ راضیم ، اکنون
اشارتے بہ کرم ، جانِ من ، بہ سویِ رقیبے
جو ہتہرست شدم از تو ، بعد ازین من و کوبت
بہ دوشِ رشتہ زنارے و بہ دستِ صلیبے*
زکوۃِ حسنِ بدہ زان بہ ہرچہ میرسی ، ارچہ
نمیرسد بہ گدایانِ دورماندہ نصیبے

به گاه دیدن تو خسرو از بلا چه خورد غم
چه غم نظارگی شاه را ز چوب نقیبے

۱۹۵۷

یاراست و صد کرشمه شهر است و خو بروئے
مائیم و طعن دشمن خلقے و گفتگوئے

او بد کند به شوخی ، من جز نکو نگویم
چون گویم اینکه با من بد میکند نکوئے

بیخود شدیم ، ساقی ، زان نازنین مجلس
ماغر به دیگران ده ، مارا بس است بوئے *

موی سیانت بنشست الدر تن چو مویم
با آنکه در نگنجد موئے میان موئے

دارم تنه سفالین دل سختی تو بر سر
کس سنگ را چه گوید ، گر بشکند سوئے *

بکارہ ترا بیم ، پس پیش تو بمیرم
 من پیش از این ندارم ، در عالم آرزوئے
 ابروت همچو جوگان ، اے شہسوارِ خوبان
 حالے برای بازی دارم سرے جو گوئے
 مجنون ، شنیدہ باشی ، کز دستِ عشق چون شد ؟
 پیش آی تا بینی درمالدہ ز آرزوئے
 سیلے ز هیچ باران در کوی او نیامد
 گر آبِ دیدہ ما با خود نرد جوئے *
 تو میروی و خسرو نعرہ زلان بہ پشت
 سلطان و صد تجمل چاؤش و های و ہونے

۱۹۵۸

اے کہ بہ چشم تو نیام ہمے
 یک نظر آخر بہ جو من درہمے

گفت کہ از مات فراموش گشت
کاش فراموش شوی یکدمے

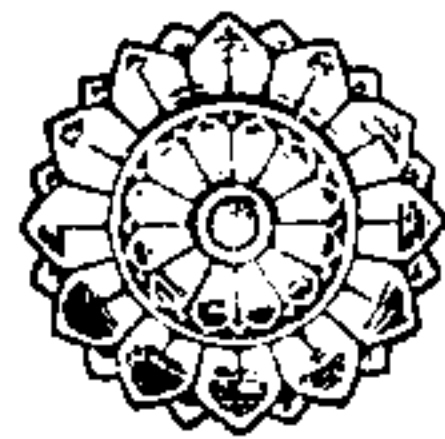
عالمِ غم بے تو مرا ہر دل است
لیک دلت را چہ غم از عالمے

بے غمی از عمر قوی شادئے مت
شادیِ آنکس کہ ندارد غمے

این دل در پیش کہ خالی گم
وہ کہ ندارم بہ جہان محرمے

ہست درین دردِ من خستہ را
مرگ سزاوارترین مرہمے

ار من اگر گریہ نمی آیدت
وام گن از دیدہ خسرو نمے

۱۹۵۹

هرکسے را هوایِ سم و زرے
منِ مسکین و داغِ سیمبرے
ہست در خون ز گریہ مردمِ چشم
چون کریمے بہ دستِ بدگمبرے
شب ار تا قیامت است، چہ پاک؟
گر ز رویِ توام دمدِ سحرے
تو بہ یک غمزہ بشکنی، گر من
کشم از عقل و جان و دلِ حشرے
ہرکہ جائیش هست و جانان نیست
او ندارد ز زندگی اثرے *
آہنے می شود ربودہ سنگ
نہ کم است از جادِ جانورے *

بہر من گر جہان شود پر غم
گر ز یار است ، باد بیشترے *

پند گویا ، ترا چہ درد کُتند؟
زخمِ بیکان بہ سینہ دگرے

خورشِ صوفیان جگر باشد
نقلِ مے خوارگان بود گزرے

ہمہ کس ذوقِ خرمی گیرد
ذوقِ غم گیر ، خسروا ، قدرے

۱۹۶۰

دوش میگفت پیرِ ترسائے
باد دارم ز مردِ دانائے

کالدین دور سے ہرستان را
لیست خوشتر ز میکدہ جائے

۳۱۲

دردنوشان و کنجِ دیرِ مغان
خلقِ عالم بہر تماشائے

بر سرِ چار سویِ خطۂ عشق
نیست خالی سرے ز سودائے

زاہد و باغِ خلد و ما و حبیب
ہر کسے را بود تمنائے

مالیا، زانِ قلع کہ می نوشی
جرعۂ دہ بہے سر و پائے

خوش بود جامِ بادہ نوشیدن
خاصہ از دستِ مجلس آرائے

در ترددِ گذشتِ عمرِ عزیز
ہمچو من نیست مختلف جائے

شد ز سہر تو ذرہ سان خسرو
ہرزہ گردے و باہ پھائے

۱۹۶۱

اے ز زلفِ تو مشکِ تر بوئے
وز میانِ تو تا عدم بوئے
گلِ ز تو نرم شد چنانکہ بہ باغ
لرہئے میکند بہ ہر توئے
ماہِ نو گردد از تو زیر و زبر
گر اشارت کنی بہ ابروئے
ہمشِ چوگانِ زلفت از سرِ حال
سر زدہ میرویم چون گوئے
چند جا خویش را کم قربان
کت لبیند کسی ز ہر موئے
یارِ من رو متاب یا بنای
جایِ دیگر چو رویِ خود روئے

۴۱۳

پہاوی من نشین کہ بے تو شیے
بر زمینم لسود پہلوئے
خندہ کُن کہ بے خیالِ لبت
دردِ خسرو ندید داروئے

۱۹۶۲

دلے دارم، اما جز افکار نے
غم از حد گذشتہ ست و غمخوار نے
دلِ خویش خواہم سپردن بہ یار
کہ بدل توان بود و بے یار نے
نگارا، تماشا کُنم در خیال
رخِ تست دل سوی گزار نے
ز خونم کہ چشت چو من میخورد
شبان روز مست است و ہشیار نے

ترا کارگر کرد حسرت و مرا
بجز خوردنِ غم دگر کار نے

* ۱۹۶۳ *

مسلمانان ، گرفتارم بہ دستِ نامسلمانے

ازین دیوالہ بدستے و بدخونے و نادانے

بہ طرہ آشنا بندے ، بہ خندہ پارما پینے

بہ غمزہ ناخدا ترسے ، بہ کشتنِ نا مسلمانے

بہ ابرو لنتہ انگیزے ، بہ لرگس عالم آشوبے

بہ بالا آفت آبادے ، بہ کاکل کافرستانے

مکن چندین کہہ ، اے دل ، مگو بد خوہروہان را

کزان کافر دلانت حاضر مت اینجا مسلمانے *

مرا افسوس می آید کہ تیرت می خورد دشمن

من آخر دوستم ، جانا ، دلم خوش کن بہ پیکانے *

۳۱۶

دعایِ بد نخواهم کرد، لیکن این قدر گویم
 کہ یارب، مبتلا گردی چون روزی بہ ہجرانے
 مرا گشت این صبا ہر دم کہ یادم می دہد اشب
 کہ وقتی میہانے داشتم اندر گلستانے*
 من از بیدار بودن وہ کہ دیوانہ شدم، بارے
 خدایا، این شب ہجران ندارد ہیچ پایانے*
 طیبیا، بہر جان ناتوانم غم مخور چندین
 رہا گن جان دہم، زیرا نمی ارزم بہ درمانے
 کنون یادِ شراب و شاہد و سستی و قلاشی
 گذشتہ ست آن کہ خسرو را سرے بودے و سامانے

* ۱۹۶۲

اے گل، دہنِ تنگ صد تنگِ شکر چیزے
 گل با تو نمی ماند در حسن مگر چیزے

مارا بہ تماشائے سہانِ رخِ خود کن
 چون سبزہ بر آوردی گردِ گلِ تر چیزے
 دودے کہ ز آہِ من بر ماہ زدے ہر شب
 در رویِ چو ماہِ تو ہم کرد اثر چیزے
 تا باز کرا سوزد این جادویِ تو آخر
 خطِ تو دیدہ اینک بالایِ شکر چیزے*

تا بُوغِ رخت دیدم، گلِ باد بہ چشمِ من
 کے از گل و بستانِ آرم بہ نظر چیزے
 گنتی کہ کمر بندم در ریختنِ خولت
 ہارے ز پیِ بستنِ داری بہ کمر چیزے
 کویم غم و دردم بین، گوئی کہ ہتر خواہم
 بسم اللہ اگر خواہی زین ہر دو ہتر چیزے*

زان غم کہ فرستادی کردہ دلِ خسرو خوش
 جان منتظرست اینک، گر ہست دگر چیزے

*۱۹۶۵

لعل است چنان یا لب یا هست ز جان چیزے !
روئے ست ترا یا ماہ یا خود بہ از آن چیزے !
بُشین کہ نمی خیزد یک سرو بہ بالایت
خود پیش تو کے خیزد از سرو روان چیزے ؟
سن جامہ درم از تو، تو غم نخوری از سن
آرے نشود ماہ را از ضعفِ کتان چیزے
خندہ زنی، ار خواہم قندے ز دہان تو
یعنی کہ ازین گفتن ناید بہ دہان چیزے
بویے طلم گوئی لب سی ندهد راہم
گر بوسہ نخواہی داد، از بندہ ستان چیزے
وصالم تو نمی خواہی زانم بہ زبان داری
از عشوہ بکش مارا گرہست چنان چیزے

خوابم بہ فسون بستی ور جادوئیت باید
اینک غزل خسرو برگیر و بخوان چیزے

۱۹۶۶

بہارے این چنین خرم ، مرا آوارہ دل جانے
من و کنج غم و ہرکس بہ باغے و تماشائے

بہ سوی سرو ہا در گل روان شد خلق و من آم
کہ خواہم خاک گشتن زیر پای سروبالائے

زہجران خون ہمی گریم ، لرؤید جز گیاه غم
چنین ابرے معاذاللہ اگر بارد بہ صجرانے !

تو اے کم گوئی از کویش بکش پا ، من ہمی گویم
کہ پیشش سر نہی از من ، اگر پیش آیدت جائے *

بہ کویت سنگ مارم ، گر تو بنوازی بہ یک سنگم
بیا نظارہ کنت بارے جالِ حالِ رسوائے

بہ خارے کز جفاقت می خلد در سینہ ، خرمندم
 اگر از نخلِ بالایت نمی ارم بہ خرمائے
 کبابِ خام سوزے را حریفِ چاشنی داند
 کہ از سوزِ جگر وقتی چو من پختہ ست سودائے
 اگر زیر و زبر شد ذرہ ، گو می شو ، چہ باب است این
 کہ یاد آید کہے خورشید را از بے سرو پائے
 تو ، اے عاقل ، کہ از خسرو سرو سامان ہمی جوئی
 رہا کن ، وہ چہ می جوئی ز مجنونے و شیدائے

* ۱۹۶۷ *

دو چشمِ مستِ ترا نیست از جہان خبرے
 کہ نشترے ست از ان غمزہا بہ ہر جگرے
 تو داری آنچه ہری دارد از لطافت ، لیک
 چہ فایدہ کہ نداری ز مردمی قدرے

دلم بردی تا دیگرے دراو نرود
 دریغ باشد بر جای چون توئے دگرے
 متاع جان کہ بہ ہر دو جہانش نفروشم
 اگر تو می طلبی راضیم بہ یک نظرے
 چنان بہ روی تو مستغرقم کہ یادے نیست
 کہ بر فرازِ فلک زہرہ ایست یا قمرے
 در آن زمین کہ توئی پای را بہ عزت نہ
 کہ زیرِ ہر کفِ ہائے فرو شدہ ست سرے
 کجاست صحبتِ آن دور رفتگان ، فریاد
 کہ عمر رفت و نیامد ز رفتگان خبرے !
 مرا کہ آبلہ شد ہایِ دل ، ترا چہ خبر
 کہ در ولایتِ خوبان نکرده ای سفرے !
 لگشت خوش دلِ عاشق بہ انگبین بہشت
 چہ دل بود کہ توانا بود بہ گل شکرے

ببوس از قبل خسرو آستانش، اے باد
اگر درآن سرِ کو روزے الفت گذرے

۱۹۶۸

من اشکِ بیدلان را خندہ می پنداشتم روزے
کنون بر می دہد تخمے کہ من می کاشتم روزے
ہم اول روز کانت زلفِ میاہم پیشِ چشم آمد
دلِ من زد کہ از وے شام گردد چاشتم روزے
تو، اے ناخورده جامِ عشق، ہشیاری مکن دعوی
کہ من ہم خویش را ہشیار می پنداشتم روزے
دو چشم بر رخس دادہ بہ کویں در ہم، پانے
ہم از خاکِ درش این رخنہ می انباشتم روزے
دل از دردِ کہن خون گشت و محرومی بختم بین
کز آب دیدہ رازے ہر درش ہنگاشتم روزے*

تو گر برجای دل داری ، مرا گر نیست دل برجا
 مزن بر حال من طعنه کہ من ہم داشتم روزے*
 ملامت سوخت خسرو را ، همه پاداش آن است این
 کہ بر اهل ملامت بد ہی انگاشتم روزے

* ۱۹۶۹

صبا آمد ، ولے بوئے ازان گزار بایستے
 چہ سود از بوی گل مارا ، نسیم یار بایستے
 رُخش در جلوۂ نازت و من از گریہ ناپینا
 دریغا دیدہهای بخت من بیدار بایستے
 شبانگاہم کہ چون بے رحمتان می کشت ہجرانش
 شفاعت خواہ من آن لعل شکر بار بایستے
 چہ سودم ، زانکہ در کشتن رسد خلقی بہ نظارہ
 نگاہی سوی من ، زان نرگس بیمار بایستے

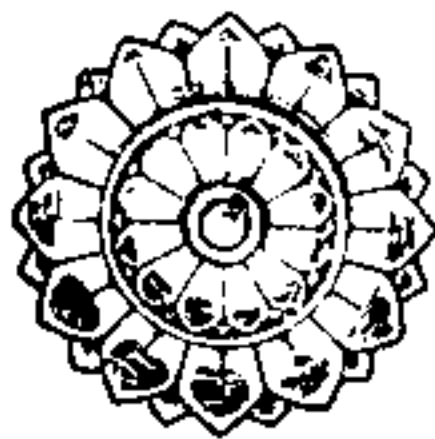
شرابِ عشق خوردم ، نیست کسِ کارد به سامانم
 دلم گر مست شد ، بارےِ خردِ هشیار بایستے
 در آن ساعت کہ سروِ تو من اندر بوستان دیدم
 اگر در چشمِ من گل نیست ، بارےِ خار بایستے
 ز خوبیِ هرچه باید نازلینان را همه داری
 ولیکن از وفا خالی بر آن رخسار بایستے
 سگان در کویِ او شبگرد و خسرو را درو رہ نے
 طفیلِ آن سگان ، بارےِ مرا ہم بار بایستے

۱۹۷۰

نیست در شہرِ گونہار تر از من دگرے
 نبد از تہرِ غم افکار تر از من دگرے
 بر سرِ کویِ تو دامن کہ سگان بسیار الد
 لیک بنہای وفادار تر از من دگرے

وہ کہ آن روی بجز من دگرے را نہای
 تا نمیرد ز غمت زار تر از من دگرے
 شرمسارم ز گران جانی خود ، زانکہ نماید
 بر سر کوی تو بسیار تر از من دگرے
 محنت عشق و غم دوری و بدخوئی دوست
 نکشد این همه دشوار تر از من دگرے
 کاروان رفت و مرا بارِ بلائی در دل
 چون روم ، نیست گران بار تر از من دگرے
 ساقیا ، برگذر از من کہ بہ خواب اجلم
 باز جو اکنون تو ہشیار تر از من دگرے
 خسروم ، بہر بتان کوی بہ کو سرگردان
 در جہان نبود بیکار تر از من دگرے

*۱۹۷۱

سخن چون زان دو لب گوئی، چه گوید انگبین بارے؟
به جانے کان دو رخ باشد، چه باشد یاسمین بارے؟
جو غم را چاشنی تلخ است، بتوان از هوس خوردن
وگر خوردن هوس باشد، غم آن نازلین بارے
هنوز آن زلف چون زنار تاکے در دلم گردد
به کار بتپرستی شد مرا ایمان و دین بارے
ترا بازار خوبی گرم و من در سنگ سار این جا
که گر رسوا شود عاشق، به بازارے چین بارے
برآنی کاستین بر مالی و تیغے زنی بر سن
چه حاجت تیغ ساعد، پس تو بر مال آستین بارے؟
گر از دامان رحمت سایه بر ما نیندازی
چنین ہم از من لے چاره دامن بر چین بارے

۱۹۷۱
۳۲۷

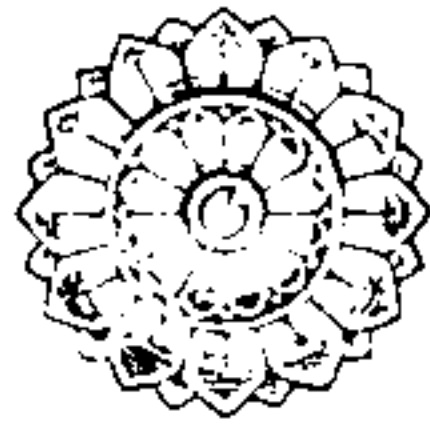
لبت غیرے گزید و گر دریغست از من آن خاتم
 ہم از دورم یکے بنہای آن نقش نگین بارے
 چہ باشد جان شیرین، کز پی شیرین لب لہم
 جو می باید مگس را مردن، اندر انگین بارے
 حساب زندگانی نیست روزے کز دوت دورم
 وگر خود مرگ باید ہم بہ خاک آن زمین بارے

* ۱۹۷۲

گل آمد و ہمہ در باغ با سے و جامے
 من و خرابہ ہجر و غم گل اندامے
 ہوائ دیدن گل شد، روا مدار، اے دوست
 کہ بے رخت گذرانم چنین خوش ایامے
 ز جام خویش فروریز جرعہ بہ سرم
 کہ سرخ روی شوم، گر نمی دہی جامے

۴۲۸

بکے خبر بہ گلِ نو ہمی رسان ، اے باد
 کہ مردِ بلب و تو در شکنجہٴ داسے
 چنین کہ صبحِ سعادت ہمی دمد ز رخت
 چہ باشد ار دلِ مارا سحر کئی شامے
 خوشم من ارچہ کہ دردِ نہفتہ در دل هست
 کہ بے کرشمہ درین دل نمی زنی گامے
 چہ پوست باز کم با تو داغِ پنهان را
 کہ هست سوخته جانے کشیدہ در جامے
 دلے کہ پیشِ رخت لایِ صبر زد مُردہ ست
 کہ ہیچ زندہ نگیرد بہ آتش آراسے
 بود فضول خریداری تو از خسرو
 بہ جانِ عمر کہ این نسیم است و آن واسے

* ۱۹۷۳

کشان دل تو بسوی گم و نسترے
من و شکستہ دلی و هوای سم تے
گریخت عقل ز سودای عشق بر حق تو
چه طاقت آرد زالی نبرد تہمتے
بیار ساقی و در نامہ میاہ سین
فرشته را چه غم از پارسائی چو منے
ہزار جان مقدس در انتظار بسوخت
ز تنگنای گفتار در چنان دهنے
بگوی یک سخن و خوش بکش چو فرہادم
کہ نیست جز سخنے خون بہای کوهکنے
من از دو کون بر افتادم ، ار کمند تراست
ز خان و مان بدر افتادہ ای بہ ہر شکنے

جو بت پرست شدم ، دو زخم به لسیہ مگوی
 به نقد سوز کہ کم نیستم ز برهنے
 تو چاکِ سینہ لبیبی ، ز چاکِ جامہ مرخ
 کہ بس گران نبود در سفر به پیرهنے
 نال خسرو ، اگر عاشقی ، ز دوست ، از انک
 نیافت کجیلِ وفا چشمِ هیچ غمزه زنی

۱۹۷۲

گذشت آن کین دلِ زارم شکبیا بود یک چندی
 پریشانی زلفش آمد و زد راهِ خرسندی
 جز این شیرینی اندر عیش تلخِ خود نمی بینم
 کہ گه گه می کنی بر گریه تلخم شکر خندی
 گواران باد بر جان و دلم زهرِ فراقِ تو
 نبخشیدند آن کام کہ از وصلت خورم قندی

۳۳۱

چہ سی خندی ، برین سامانِ جانِ من تو، اے بے غم
 دل و صبرے تو داری و مرا ہم بود یک چندے
 پدر دارم همه در بند و من دنبالِ کارِ خود
 مبادا هیچ مادر را چنین بدروز فرزندے
 بگو، اے پندگو، نامش کہ باشد مرہمِ جانم
 کہ خسرو را ز بہر ترکِ او تیرے ست ہر پندے

* ۱۹۷۵

خوش آن شبہا کہ آن جانِ جہانِ سہانِ من بودے
 جراتِ ہا کہ او کردے لبش درسانِ من بودے
 گدائی سی گم ار وقتِ خوش را از درِ دلہا
 کہ آن گنجِ روانِ در خانۂ ویرانِ من بودے
 نمی گردد فراموش از دلم پایِ نگارینش
 کہ جائے کہ گہے بر دہدہ گریبانِ من بودے

۳۳۲

بہ بختِ من کہ آن شب گردِ خود کام بیاد آمد
 وگرہ تا چہا بار از غمش بر جانِ من بودے *
 منِ محروم را چندین نم از چشمے نبودے ہم
 اگر زان کوی مشتمے خاک در دامنِ من بودے
 ہزاران داغِ غم جان را شود زین حیرتم در دل
 کہ کاش آن داغِ اسہش بر دلِ بریانِ من بودے
 نسیم، گر بہ رہ آید مرا، وہ کز کجا جستی؟
 کہ این بو از تو می آید، بر آن سہانِ من بودے *
 مرا گویند بر جا دار دل کاہامِ عیش است این
 گذشت آن کین دلِ دیو از درِ فرمانِ من بودے
 ملامت میکند نادان، سخن ہر نامدے از وہ
 اگر یک روزہ بر جالش غمِ جانانِ من بودے *
 دلِ رفتہ نیاید باز، رہ تاکے توان رفتن؟
 رہا کُن، خسروا، باز آمدے گر زانِ من بودے

۱۹۷۶

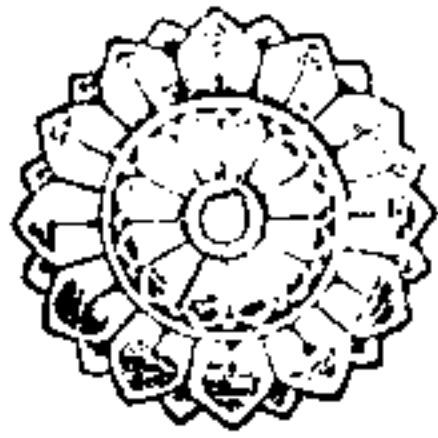
نبود یارِ من آن را که یارِ داشتم
گمی به دیده و گه در کنار داشتم
ز من برید و غم یادگار داد که کاش
دو سه دگر هم ازین یادگار داشتم
به ناز گفتم گه گه که من از آن توأم
دروغ گفتم و من استوار داشتم
خراب کرده خوبانست خان و مانِ دلم
و گرنه بهتر ازین روزگار داشتم
به قهر می کشدم عشق و این همان خصم است
که پیش ازین من نادانش خوار داشتم
به باغ کاش بهم بودم که تا پیشش
ز خون دیده زمین لاله زار داشتم

کدام گل ته او بود تا دو دیده خویش
 بر فتمے و به بالای خار داشتے
 خراشها که درین سینه بودے از کف پاش
 برین جراحت جان فگار داشتے
 دریغ یک سر خسرو هزار بایستے
 که تیغ او را مشغول کار داشتے

* ۱۹۷۷ *

اے غنچه را بر بسته لب ، شکل و دھان چون توئے
 چون لاله خون کرده دلم سرو روان چون توئے
 روزے من دیوانهوش ، برباد خواهم داد جان
 دست تظلم در زده اندر عنان چون توئے
 گفتی ز من سر می کشی ، آخر به گردن چون منہ
 آن سر که برگیرد کسے از آستان چون توئے

تو چست می بندی کمر و ز ترس جانم می رود
 کآزده گردد ناگهان نازک سیان چون توئے
 آن دل که رفت از دست من، گفتم لدام تا چه شد؟
 من صدگان بد برم، او سیمیان چون توئے
 گر شب روم در کوی تو، عفوے که گستاخی بود
 بیداری چون من سگے با پاسبان چون توئے
 سر در جهان خواهم نهاد از دست تو تا چند که
 بارے لبیم نشنوم نام و نشان چون توئے
 از عشق گویندم حذر، هست از همه جان را خطر
 من عشق خوبان کم کنم خاصه از آن چون توئے
 گر هر زبان خسرو بود کآید بر آن لب ذکر او
 یعنی که لام چون منے پس بر زبان چون توئے

۱۹۷۸

شاہِ حسنی وز مناعِ نیکوئی داری فراغے
زیبت گر میکنی بر حالِ مسکینان دماغے

داغِ ہجرانم نہ بس، خالم ز رخ ہم می نمائی
چند سوزم، وہ کہ داغے می نہی بالای داغے

کہ بہ من دزدیدہ بینی کہ بہ دزدی خویشتن را
نزد من جان دادن است این، نزد پارے نیست لاغے

بہر این حاجت کہ ہوک آئی شبے بر من چو شاہے
می نہم از سوزِ دل شبہا بہ ہر مشہد چراغے

آبِ چشم گفت خالم بر درت زان پس تو دانی
ہم تو می دانی کہ نبود بر رسولان جز بلاغے

غنچہٴ دل پارہ پارہ گرددم چون بادم آید
آنک بودم با گل خندان خود روزے بہ باغے

چند گوئیدم کہ رفت از گریہ چشمت ، سرمه کُن
 من برین ظالم همی خواهم به جای سرمه داغ
 هست نالان سوخته جام سرم ، اے کبکِ رعنا
 گر ز مردار استخوانی بشنوی بازگِ کلاغ
 عقل و هوش الحمد لله رفت ، ازین پس با و عشقت
 یافت چون خسرو ز صحبتہای بے دردان فراغ

* ۱۹۷۹

نوبہار آمد و بگذشت بہ شادی مہ دے
 اینک اینک کہ سراپای گل و آتش وے
 بعد ازین جامہ لطیف و تنک و تر پوشند
 جو گل تازہ بتان ختم و خلخ و رے
 نازلینا ، عرق از روی تو بر گل بچکید
 می ممزوج لبالب برسان پے بر پے

۳۳۸

پاک کُنِ خُوئے ز بنا گوش کہ اینِ مردمِ چشم
خونِ خود ریزد ہرجا کہ بریزد ز تو خُوئے

رو سوی آب و بہ یک خندہ ہر از شکر کُن
ہر لبِ جوی بہ درجا کہ روی روید نے

خیز و گگشت چہن کُن کہ نماندہست بہ راہ
چشمِ نرگس کہ ز تو زان رہ بخرامی یک نے

خونِ خسرو بہ قدح کُن ، اگر ت سے ہاید
عاشقِ تست ، مبادا کہ بگوید ہ ہ

* ۱۹۸۰ *

اے معدنِ ناز ، ناز تاکے ؟

بر من در تو فراز تاکے ؟

در حسرتِ یک نظرِ ہمردیم

چشمِ تو بہ خوابِ ناز تاکے ؟

تو ابرویِ خویشِ می پرستی
در قبلہ کج نماز تاکے؟

شمعِ خوانی و سوزیمِ زار
بر سوختہ ہا گداز تاکے؟

بس نیستِ ہلاکِ من بہ زلفت
دیگر شبِ من دراز تاکے؟

تیرے کہ بہ سینہ خورد محمود
در کشمکشِ ایاز تاکے؟

بخلِ تو برایِ نیم بوسے
بر خسروِ پاکباز تاکے

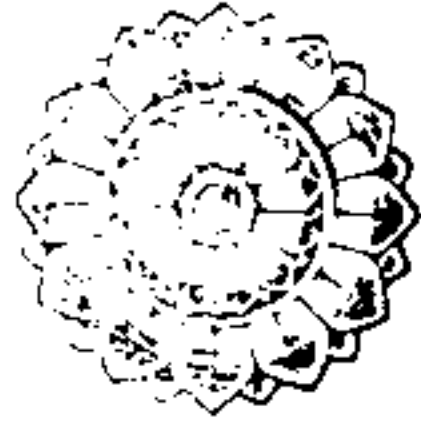
۱۹۸۱

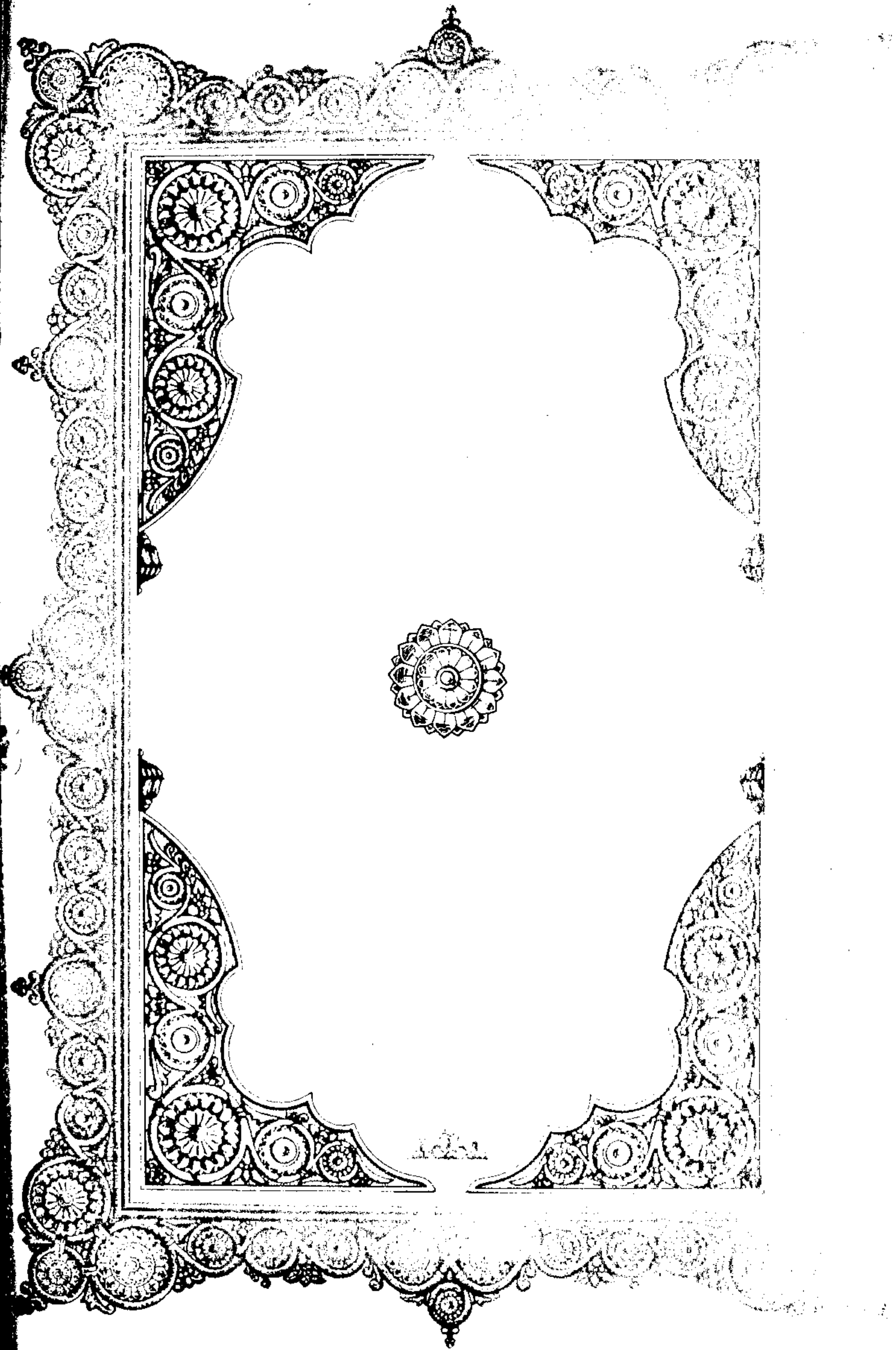
اے کہ بہ غمزہ میکنی قصدِ شکارِ دیگرے
غیرِ ہلاکِ ما مکن میل بہ کارِ دیگرے

۴۴۰

گشتِ چمنِ جو میروی بر دلِ گرمِ ما گذر
گلخنِ آشنا بہ از باغ و بہارِ دیگرے
اے بہ ہزار مرتبہ ز آبِ حیاتِ پاکتر
حیف بود کہ بگذرد بر تو غبارِ دیگرے
جانِ ہزار پارہ را پیشِ سگِ تو میکنم
زانکہ بہ دستِ ہمّ نیست غبارِ دیگرے
خسروِ خستہ ہر کجا نالہ کند ز دستِ تو
کے بہ درونِ اثر کند نالہ زارِ دیگرے

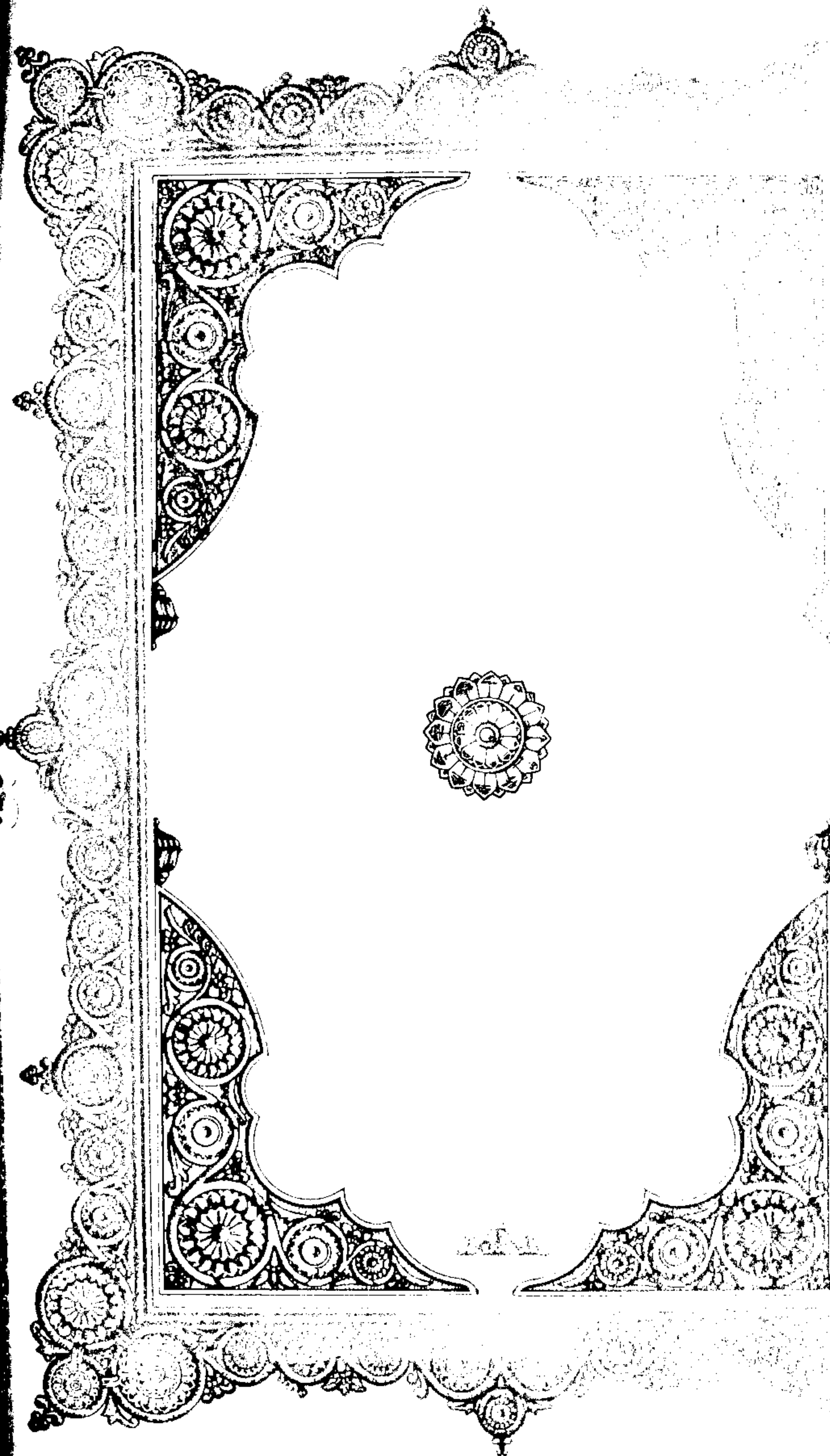

فہرست

اختلافات و اشتباہات

نسخہ‌های چاپی و خطی غزلیات خسرو

(در صد و دو جلد چهارم)

فہرست

اختلافات و اشتباہات

نسخہ های چاپی و خطی غزلیات خسرو

(در حدود جلد چهارم)

[در فہرست حاضر نشانه های زیر برای نسخه های چاپی و خطی غزلیات امیر خسرو کہ بمنظور تصحیح متن حاضر مورد استفادہ ما بوده است بکار برده شدہ :

- پ ۱ : نسخہ خطی دیوان خسرو ،
دانشگاہ پنجاب ، لاہور ،
بشمارہ : Pi VI 40
- پ ۲ : نسخہ خطی دیوان امیر خسرو ،
دانشگاہ پنجاب ، لاہور ،
بشمارہ : Pi VI 31
- پ ۳ : نسخہ خطی بقیہ نقیہ ،
دانشگاہ پنجاب ، لاہور ،
بشمارہ : Pi VI 40 A
- ت : دیوان کامل امیر خسرو دہلوی ،
چاپ تهران ، ۱۳۴۳ هـ ش
- ج : نسخہ خطی دیوان امیر خسرو ،
موزہ فتزولیان ، کمبریج ،
بشمارہ : 199 (P) 506

- م ۱ : نسخه خطی از مجموعه دیوانهای چهار شاعر ،
موزه بریتانیا ،
بشاره : 220 or 3486
- م ۲ : نسخه خطی دیوان اسیر خسرو ،
موزه بریتانیا ،
بشاره : Add. 22, 700
- م ۳ : نسخه خطی کلیات اسیر خسرو ،
موزه بریتانیا ،
بشاره : Add. 21, 104
- ن ۱ : کلیات عناصر دواوین خسرو ،
چاپ کانپور ، ۱۹۱۶ م

ن ۲ : دیوان اسیر خسرو دهلوی ، چاپ لکهنئو ، ۱۹۶۷ م
در موردی که هیچکدام از نسخه بدل هائی که در نسخه های چاپی و خطی وجود دارد بنظر ما درست نبوده ، متن را از روی قیاس علمی تصحیح کرده ایم و در برابر این نوع تصحیحات در این فهرست نشانه "ق" را گذاشته ایم . در فهرست زیر شماره غزل را در نسخه حاضر در ستون اول و شماره بیت را در غزل مربوط در ستون دوم نشان داده ایم و در برابر شماره بیت حرف "ج" را برای مصراع اولی و حرف "ب" را برای مصراع ثانی آورده ایم . ستون سوم شامل تصحیحات قیاسی ما و نسخه بدل هائی است که در متن حاضر اختیار کرده ایم . نسخه بدل های متن اساسی خود مان را که دیوان کامل اسیر خسرو دهلوی ، چاپ تهران بوده و همین طور نسخه بدل های سائر نسخ را در ستون چهارم مندرج ساخته ایم .-

شماره	شماره	تصحیحات قیاسی	نسخه بدل ها و
غزل	بیت	و نسخه بدل های	اختلافات متن
در نسخه	و	اختیار کرده	در نسخه های
حاضر	مصراع	در متن حاضر	جایی و خطی
۱۶۴۶ :	ب ۶ :	برش (پ ۱)	رهش (ت)
	مقطع ۱ :	در آ (پ ۱ ، م ۳)	در (ت)
۱۶۴۷ :	۵ :	گریه (م ۳)	گرانه (ت)
۱۶۴۸ :	۲ :	نازی (ق)	تازے (ن ۱)
	۳ :	از (پ ۲)	او (ن ۱) ،
		عشقت (ن ۱)	دست (پ ۲)
	۳ :	بے پایان (م ۳ ، ن ۲)	پی پایان (ت)
۱۶۵۰ :	مقطع ب :	هست (پ ۲ ، م ۳ ، ن ۲)	مست (ت)
۱۶۵۱ :	۳ :	بامن (م ۳)	بے من (ت)
	ب ۶ :	من شیدا (م ۳)	من و شیدا (ت)
۱۶۵۲ :	ب ۴ :	بیش (ق)	پیش (ت)
	ب ۶ :	توئی (ق)	قوی (ت)
۱۶۵۳ :	۶ :	ار (م ۳)	از (ن ۱)
	ب ۹ :	شده (ق)	شده و (ت)
	مقطع ۱ :	بسند ست (م ۳)	بسند ست (ت)
۱۶۵۶ :	ب ۶ :	بسند ست (ق)	بسند ست (ت)
۱۶۵۸ :	ب ۲ :	بوم (ق)	بود (ت)
۱۶۵۹ :	۴ :	و از (م ۳)	و وز (ت) ،
		وز (م ۳)	و وز (ت)
۱۶۶۰ :	مقطع ب :	به جست و جوئی (م ۳)	بجستجوی (ت)
۱۶۶۲ :	ب ۶ :	نیز (م ۳)	تیز (ت)

پس (ت)	پس (م ۳)	: ب ۶	: ۱۶۶۳
جهان (ت)	جفا (پ ۱ ، پ ۲)	: مطلع ۱	: ۱۶۶۴
تا نروی ز جای	عمر به باد میدهم بیسده	: ب ۲	
خود ایدل و دیده	در هوای تو		
جای تو (ت)	(پ ۱ ، پ ۲)		
بربایدم (ت) ،	بربایدت (پ ۱ ، پ ۲)	: ۱ ۳	
هست حرام خواری	تا نروی ز جای خود ،	: ب	
گر نکم	اے دل و دیده ،		
دعای تو (ت)	جای تو		
	(پ ۱ ، پ ۲)		
اینست (پ ۱)	هست (پ ۲)	: ب ۵	
کاخنی (ت)	گلخنئی (م ۳)	: ب ۸	
از (ت)	چون (ق)	: ۱ ۲	: ۱۶۶۷
عقل (ت) ،	عشق (پ ۱ ، پ ۲) ،	: ۱ ۳	: ۱۶۶۸
مکتبت (ت)	مکتبش (ق)	: ب	
که گل (ت)	که گل (م ۳)	: ب ۳	: ۱۶۷۰
جانش کرد (ت)	جانست گرد (ق)	: مقطع ب	: ۱۶۷۱
چشم بست	این چشم نیست	: ۱ ۶	: ۱۶۷۳
(ت)	(پ ۱ ، پ ۲ ، ن ۱)		
ابر (پ ۱ ، ن ۱) ،	ابرو (م ۳)	: ۱ ۵	: ۱۶۷۵
من نگرم (پ ۱)	می نگرم (ن ۱)	: ب	
پند است (ن ۱)	دلهاست (پ ۱)	: ۱ ۷	: ۱۶۷۷
کس (ت)	کش (ق)	: ب ۸	
جانا بامن شکسته	جانا ، بیا بین تو	: ۱ ۵	: ۱۶۷۹
دلی مو (پ ۲)	شکسته دلی من (ق)		

گذشتہ است (ق)	ب :	۱۶۷۹ :
گذشت تا (پ ۲)		
تلخ پاسخی (پ ۲)	۵ :	۱۶۸۱ :
تلخی سخن (ت)		
یادگارے (ق)	۶ ب :	۱۶۸۲ :
یادگاری کہن (ت)		
بگذار (پ ۱، پ ۲، ن ۱)	۳ :	۱۶۸۳ :
مگذار (ت)		
نروی (ق)	۸ :	
نروم (ت)		
بریزمت (پ ۱، پ ۲)		
بریزمت (ت)		
دہ (پ ۲)	۲ :	۱۶۸۴ :
چہ (ت)		
کہ (م ۳)		
زیبا (م ۱)	مطلع ۱ :	۱۶۸۵ :
زیبا (ت)		
خوان (ق)	مطلع ب :	۱۶۸۷ :
خون (ن ۲)		
خوردے (ق)	مقطع ۱ :	
خوردی (ن ۲)		
با (پ ۳، پ ۲، ن ۲)	مطلع ۱ :	۱۶۸۸ :
با (ن ۲)		
روی توام (م ۳)	۳ :	
اوتیم تو (ن ۲)		
و توان (ق)	ب :	
تو آن (ن ۲)		
ز آہ (م ۳)	۳ :	۱۶۸۹ :
راہ (ن ۲)		
زند (ق)	ب ۷ :	
زند (ن ۲)		
خواہد (ق)	۸ :	
خواہی (ن ۲)		
زین دل (ن ۱)	۳ :	۱۶۹۰ :
زین (ن ۲)		
مگو (پ ۱، پ ۲)	۳ :	۱۶۹۱ :
مگو (ن ۲)		
چو (ن ۱)	۷ :	
چو (ن ۲)		
کلبہ نوحے (ق)		
کلبہ اے نوحے (ن ۲)		
وا کردن (پ ۱)	۲ :	۱۶۹۳ :
ادا کردن (ن ۲)		
و بر حرف (پ ۱)		
و بر خوف (ن ۲)		
درون بستان	د ب :	
درون و بستان		
(پ ۱)		
(ن ۲)		

جانان (ن ۲)	جان (پ ۳، م ۲)	: مطلع ۱	: ۱۶۹۴
کہ (ن ۲)	گر (م ۲)	: ب ۵	
تنگ (ن ۲)	تنگ (م ۳)	: ۱ ۶	
من و تنہا (ن ۲)	من۔ تنہا (پ ۱)		
زین (پ ۱)	این (م ۳)	: ب ۸	
دیدنی بیش (ن ۲)	دی بیش (م ۳)	: مقطع ۱	
شابان (ن ۲)	شاهان (پ ۱)	: ۱ ۶	: ۱۶۹۵
مگس (ن ۲)	مگر (ق)	: ب ۷	
خوزستان (ن ۲)	خوزستان (م ۲)		
کس (ن ۲)	کش (ق)	: ۱ ۸	
سرمہ ات ہست کہ	گرہمی خواہی	: ۱ ۹	
(ن ۲)	(پ ۱)		
کشنداست (ن ۲)	گشندت (پ ۱)		
خسرو کہ ز (ن ۲)	خسرو ست کہ (ق)	: ب	
منگ و گوہر (پ ۲)	سنگ۔ گوہر (ق)	: ۱ ۵	: ۱۶۹۶
رفت (پ ۲)	وقت (ق)	: ۱ ۲	: ۱۶۹۷
نادیدن و (پ ۲)	نادیدن (م ۳)	: ب ۴	
بینش (ت)	پیشش (م ۳)	: ۱ ۳	: ۱۶۹۸
دیدہ من (ت)	دیدہ ام (ق)	: ب ۳	: ۱۶۹۹
زو (ت)	زد (م ۳)	: مقطع ب	: ۱۷۰۰
نالہ (ت)	نامہ (م ۲)	: مطلع ۱	: ۱۷۰۱
چون (ت)	چو (ن ۱)	: ۱ ۲	
تر گردئی (ب ۱)	ترشدے (ن ۱)	: ب ۳	
خونریزی (ت)	خونریزی (ق)	: ۱ ۴	
پیش (ت)	نیش (ق)	: مقطع ۱	

خادم (ت)	خارم (ق)	ب :	
خیانت (ت)	خیالت (م ۲)	: ۱ ۳	: ۱۷۰۲
بر (ت)	پر (ق)	متطع ب :	
خویش (ت)	کویش (ق)	: ۱ ۱	: ۱۷۰۳
پارہ (ت)	خارہ (م ۳)	: ۱ ۲	: ۱۷۰۶
من و زین بس	من و سستی و بدنامی	: ۱ ۶	
دو مہ بدنام سستی	و زین بس		
(ن ۱)	(پ ۱ ، ب ۲)		
دہ (ت)	وہ (م ۳)	: ۲ ب	: ۱۷۰۹
اگہ (ت)	امتہ (ق)	: ۵ ب	
رہ (ت)	بہ (ق)	: ۱ ۶	
از (ت)	ار (ق)	: ۱ ۱	
ای (ت)	آن (پ ۲)	: ۱ ۳	: ۱۷۱۱
بے قدم (پ ۲)	بے ندم (ق)	: ۵ ب	
چشم ہمہ نون و	یک دایرہ دو نیم گشتہ	: ۲ ب	: ۱۷۱۲
بیم گشتہ (ت)	(پ ۱ ، ن ۱)		
یک دایرہ دو نیم	چشم ہمہ نون و	: ۳ ب	
گشتہ (ت)	بیم گشتہ (پ ۱)		
چشم (ت)	چشم (ق)		
تو (ت)	نو (د ب)	: ۱ ۶	
پی رو (ت)	بے زرو (پ ۱ ، ن ۱)	: ۱ ۷	
زر بیم (ت)	پر ز بیم (پ ۱ ، ن ۱)	: ۱ ۲	
بشکستہ ام (ت)	نشکستہ ام (م ۳)	: ۱ ۲	: ۱۷۱۵
تو ازات	ز تو (ق)	: ۱ ۶	

یک بسته و رسته (ت)	پگ بسته و جیره (ق)	مطامع ب :	۱۷۱۶ :
بده (ت)	به ره (م ۲)	ج ۵ :	
آهسته (ت)	آئینه (پ ۱)	ب ۲ :	۱۷۱۷ :
نشانه (ت)	فسانه (ن ۱)	مطامع ب :	۱۷۱۸ :
به درد	درود (م ۳)	ج ۲ :	
(پ ۱، پ ۲، ن ۱)			
دسے به زلفت (پ ۱، پ ۲)	دسی به زلف (ن ۱)		
گم گشتی خسروا ، (ت)	گم گشتی خسروا ، (م ۳)	مقطع ج :	
ای عشق چه نام و نگ جوئی (ت)	اے عقل کہ پندنامہ خوانی (پ ۱)	ج ۳ :	۱۷۱۹ :
بفرست ز بہرمن (ت)	أَنْزِلْ لِقُلُوبِنَا (پ ۱)	ب ۵ :	
کردہ (ت)	سینہ (پ ۱)	ج ۶ :	
افتان و خیزان (پ ۲)	افتادہ افسار (ق)	ب ۳ :	۱۷۲۰ :
تیرم (ت)	تیر (ق)	ب ۱۵ :	
سران (ت)	روان (ق)	ج ۱۶ :	
چو (پ ۲)	چون (ق)	ب ۱۷ :	
در دریدہ (ت)	در دیدہ (ق)	ج ۲۰ :	
نارک (ت)	نازک (ن ۲)	ب ۷ :	۱۷۲۱ :
سر جانان ہمہ (ت)	سرت جانِ ہمہ (پ ۱، ن ۱)	ب ۲ :	۱۷۲۳ :

خونخوار توخواہم	خون ریز تو خونم	مقطع ۱ :	۱۷۲۴ :
(ت)	(پ ۱ ، پ ۳ ، ن ۱)		
او (ن ۱)	تو (پ ۱ ، پ ۲)	۱ ۶ :	
ہر گہ شنیدستی کہ	ہر گز نپرسیدہ کہ چون	مقطع ۱ :	
خون (ت)	(پ ۱ ، ن ۱)		
نرگست (ت)	نرگست (پ ۱)	۱ ۲ :	۱۷۲۶ :
دوستیم (پ ۱)	دوستم (م ۲)	ب ۳ :	
فاسدت (ت)	فاسد است (م ۲)	۱ ۲ :	۱۷۲۷ :
بدل (ت)	بہ در (ق)	ب ۳ :	
نظارہ (ت)	شرارہ (پ ۱ ، ن ۱)	ب ۴ :	۱۷۲۸ :
زیم (ت)	زیم (پ ۱)	۱ ۷ :	
پانچہ (ت)	پانچہ (ن ۲)	ب ۳ :	۱۷۲۹ :
کہ ای (ت)	گہ (ق)	ب ۵ :	
و ما شراب (ت)	ما و شراب (ق)	۱ ۸ :	
شکرریز و صفت	شکرریزی و صفت	مقطع ۱ :	
ہر روزہ (ت)	ہر روز (ق)		
تو چو (ت)	چو تو (پ ۱ ، ن ۱)	مقطع ۱ :	۱۷۳۱ :
س بنزدیک خود	دیدہ پر خاک و دلے	ب ۲ :	
اندر سرکاری ماندہ	پر ز شبارے ماندہ		
(ت)	(پ ۱ ، ن ۱)		
خونخوار (ت)	خونخوار (م ۲)	ب ۷ :	
دختر (ت)	دقتیر (م ۳)	۱ ۵ :	۱۷۳۲ :
دسی (ت)	دھی (پ ۱ ، ن ۱)	۱ ۵ :	۱۷۳۳ :
تا (ت)	یا (پ ۱)	ب ۶ :	
	رک : غزل شماره : ۱۷۳۵	مقطع :	

چون رو جفا (ت)	جوړ و جنا (ن ۲)	مطلع ۱ :	۱۷۳۵ :
با اندکِ تغیری در غزلِ سابق (شماره :		مقطع :	
	(۱۷۳۳) تکرار شده است -		
کلاهی ساخته (ت)	کلاه افراخته (ن ۲)	مطلع ب :	۱۷۳۷ :
مرغ با (ت)	مرغ ها (ق)	مقطع ۱ :	
آود (ت)	آورد (م ۳)	۱ ۷ :	۱۷۳۸ :
جاهت (ت)	چاهت (ق)	مقطع ب :	
بیا (ت)	بیار (پ ۱ ، ن ۱)	مطلع ب :	۱۷۳۹ :
نفس (ت) ،	عقل (پ ۱ ، ن ۱)	۱ ۲ :	
بیش (ت)	پیش (م ۳)	ب :	
نماید (ت)	نمآند (پ ۱ ، ن ۱)	۱ ۴ :	
بیا (ت)	بیار (پ ۱)	ب ۵ :	
طعنه (ت)	طعمه (ن ۱)	مقطع ۱ :	
غرقه (ت) ،	غرقِ (م ۲) ،	ب ۲ :	۱۷۴۰ :
غوطه را قطره	قطره را غوطه*		
(ت)	(پ ۱ ، پ ۲)		
میکشد (ت)	میکشند (ق)	۱ ۷ :	
جلوه (ت)	جلوه به (ق)	ب :	
دامیست (ت)	واسے ست (م ۳)	مقطع ب :	۱۷۴۱ :
خوان و مان (ت)	خان و مان (م ۳)	ب ۴ :	۱۷۴۲ :
رزوی (ت)	روزے (م ۳)	۱ ۶ :	
مستان (ت)	بستان (پ ۱ ، ن ۱)	۱ ۲ :	۱۷۴۳ :
زیاده (ت)	ز بادہ (م ۳)	۱ ۵ :	
دایم شراب خونست	سیرابِ خونست دایم	۱ ۶ :	
(ت)	(ن ۱)		

نه بستہ نہ (ت)	نے بستہ نے (پ ۱)	ب ۷ :	۱۷۴۳ :
خسرو (ت) ،	خلقے (پ ۱)	ب ۸ :	
راس علی ینادہ (ت)	رأماً علی ینادہ (ق)	ب :	
شرح (ت)	شوخی (م ۳)	مقطع ب :	
حروف حیرہ (ت)	سفوف زیرہ (ق)	ب ۲ :	۱۷۴۴ :
حظیرہ (ت)	حظیرہ (ق)	ب ۳ :	
النوامہ (ت)	النّدامہ (ق)	مطلع ب :	۱۷۴۵ :
ترسد (ت) ،	ترسی (ق)	مقطع ب :	
یا لعیف لعیق بن	بِالعیف لعیقہ من خانہ	ب :	
خانہ* (ت)	(ق)		
چو	چون (م ۳)	ب ۳ :	۱۷۴۶ :
(پ ۱ ، ن ۱ ، ن ۲) ،			
یا ز ن ۱ ، ن ۲) ،	با (پ ۱ ، م ۳) ،	ب :	
خانہ خصم خانہ	آن شراہخانہ (ن ۲)		
(پ ۱ ، م ۳ ، ن ۱)			
وز (ت) ،	ور (ق)	ب ۴ :	
بی (ت)	مے (پ ۱ ، ن ۱)	ب :	
روزی خواب (ت)	روز خواب (م ۲)	ب ۷ :	
جہد (ت)	مہد (ق)	ب ۴ :	۱۷۴۷ :
کاراسگاہ (ت)	آرامگاہ (ق)	ب ۸ :	
جوڑا خوی (ت)	خود را شرق (پ ۲)	ب ۶ :	۱۷۴۹ :
مے (پ ۲) ،	بادہ (ق) ،	ب ۸ :	
دادہ ای (پ ۲)	دادہ (م ۳)		
بکوی (ت)	بگوی (ق)	مطلع ب :	۱۷۵۱ :
بن (ت)	بین (ق)	ب ۵ :	

تشنگی از خلق (ت)،	تشنگیِ خلق (ق)	: ۱ ۶	: ۱۷۵۲
بتاب (ت)	به آب (ق)	: ب	
بتو چو (ت) ،	به نوحه (ق) ،	: مقطع ۱	
دکان (ت)	لبان (ق)		
برفت (ت)	برفته (ن ۱)	: مطلع ب	: ۱۸۵۳
نپرسد ز تو این	نپرسد از تو کسے	: ۱ ۶	
را که (ت) ،	گرچه (ن ۱)		
میکم (ت)	میکی (ق)	: ب	
کیا (ت)	گیا (ق)	: ب ۷	
دیدگی (ن ۱)	دیدنی (ق)	: ۱ ۸	
خیالم (ن ۱)	خیالت (پ ۱)	: ۱ ۶	: ۱۷۵۴
بدزدید و روی	بدزدید روی و پنهان	: ۱ ۴	: ۱۷۵۵
پنهان (ت)	(ق)		
بروی (ت)	ببردی (پ ۱)	: ۱ ۳	: ۱۷۵۶
نگیر (ت)	بگیر (ق)	: ۱ ۶	
یافت (ت) ،	خواست (پ ۱) ،	: مقطع ۱	
جوانی (ت)	جوانے (پ ۱)		
برائکه (ن ۱) ،	بدان که (پ ۱ ، پ ۲)	: ۱ ۶	: ۱۷۵۷
و دل مرده (پ ۲)	در پرده (پ ۱ ، ن ۱)	: ب	
پند چو من خسرو	پند و نصیحت چو من	: ۱ ۷	
(ن ۱)	(پ ۱ ، پ ۲)		
هزارو (ت) ،	برآر (پ ۱ ، ن ۱)	: ۱ ۸	
کرده (ت)	چرده (ق)	: ب	
مرا ز دل شده	خلاص یافته	: ۱ ۹	: ۱۷۵۸
(ت) ،	(پ ۱ ، ن ۱)		

زاری و کار	جانم از کار	: ب ۹	: ۱۷۵۸
(ت)	(پ ۱، ن ۱)		
آمدی خسرو	آمدی و خسرو	: قطع ۱	
(ت)	(پ ۱، ن ۱)		
در (ت)	گر (ن ۲)	: مطلع ۱	: ۱۷۶۰
چنان (ت)	جهان (پ ۱)	: ۱ ۲	: ۱۷۶۳
یارم (ن ۲)	یادم (ق)	: ۱ ۳	: ۱۷۶۴
به اقصائے خلش	بیفزائی خورش	: ۱ ۷	
(ن ۲)	(ق)		
من اپ (۱)	غم (پ ۲)	: ب ۸	
همه (ن ۲)	هم (م ۳)	: ب ۲	: ۱۷۶۵
خدمت (ن ۲)	خدمتے (پ ۱)	: ب ۵	
عره (پ ۲)	عشره (م ۳)	: ب ۷	: ۱۷۶۷
چون (پ ۱)	کے (پ ۲)	: مطلع ب	: ۱۷۶۸
شدی من (پ ۲)	شدی و من (پ ۱)	: ۱ ۲	
می گفتم (پ ۲)	دانستم (پ ۱)		
عاقبت فتنه (پ ۱)	بهر مافتنه (پ ۲)	: ب	
کزه (پ ۱)	کارر (پ ۲)	: ب ۳	
شکل (پ ۲)	چشم (پ ۱)	: ب ۵	
بلی (پ ۱)	یکے (پ ۲)	: ب ۶	
که کر (پ ۱)	اگر (پ ۲)	: ۱ ۸	
دیدیی (پ ۱)	دیدمے (پ ۲)	: ب	
پامبان (پ ۲)	پامبانان (پ ۱)	: مقطع ب	
آب (پ ۲)	خواب (م ۲)	: مطلع ب	: ۱۷۶۹
تیر (پ ۲)	تیز (م ۲)	: ۱ ۳	

بنہ (پ ۲ ، م ۲)	نہد (ق)	: ب ۳	: ۱۷۶۹
مہان ناب (پ ۲)	مے های ناب (م ۲)	: مقطع ب	
نشد (ت)	بود (ق)	: ب ۳	: ۱۷۷۱
سودای تو (ت) ،	سودا بسے (پ ۱) ،	: ۷	
تو پر تو بدل (ت)	برہم تو بہ تو (پ ۱)		
زار حزینے (ت)	زار و حزینے (ق)	: ۲	: ۱۷۷۳
خستکار (ت)	خواستگار (م ۳)	: مقطع ب	
تا شستہ (ت) ،	ناشستہ (م ۳) ،	: ب ۳	: ۱۷۷۴
آشیانہ (ت)	آستانہ (م ۳)		
ما (ت) ،	یا (ق) ،	: ب ۲	: ۱۷۷۶
آفت (ت)	آفتی (م ۲)		
بخون (ت)	بہ خوے (م ۲)	: ۶	
آن (ت)	این (ق)	: ۲	: ۱۷۷۷
ای (ن ۱) ،	دی (پ ۱)	: ۳	: ۱۷۷۸
من آشکارا گویمت	گر در پذیرد اینقدر ،	: ب	
خونی کہ پنهان	گبرے مسلمان		
کرده (ن ۱)	کرده ای (پ ۱)		
حله (ت)	چله (ق)	: ب ۶	: ۱۷۷۹
دید ای (ت)	دیدہ ای (م ۳)	: مقطع ب	: ۱۷۸۳
خوامتن (ت) ،	خامتن (ن ۱)	: ۵	: ۱۷۸۶
پیای کہ (ت)	بہار کہ (ن ۱)	: ب	
چون (ت)	خون (ق)	: ۳	: ۱۷۸۸
نمونہ امت (ن ۲)	نمونہ ایست (پ ۱ ، پ ۲)	: ۲	: ۱۷۹۰
خوردی (پ ۱ ، پ ۲)	خردی (ق)	: ب ۵	
از (پ ۱)	ار (ج)	: ۶	: ۱۷۹۲

بآن (ت)	با آن (ن ۱)	: مطلع ب	: ۱۷۹۳
بمیران (ت)	بمیر، امے (۳ م)	: ۱ ۴	
ابر امید ناگہ (ت)	ابر ناگہ (م ۳)	: ب	
بشکست (ن ۱)	شکل است (پ ۱، پ ۲)	: ۱ ۶	: ۱۷۹۴
وجہ آن (۱)	وجد (پ ۱، پ ۲)	: ۱ ۷	
روز (ت)	دزد (پ ۱، ن ۱)	: ۱ ۸	
مگر (ت)	نکو (پ ۱، ن ۱)	: ب	
با او سر (ت)	پا و سر (پ ۱، ن ۱)		
گشتہ (ت)	گشت (ق)	: ب ۳	: ۱۷۹۵
کو (پ ۱)	نیک (پ ۲)	: ۱ ۷	
بازار دل گمراہ و (ت)	بازار دل گمراہ تو (ق)	: مقطع ب	: ۱۷۹۸
بس (ت)	پس (م ۳)	: ۱ ۲	: ۱۷۹۹
بیایی (ت)	پیاسے	: ۱ ۵	
	(پ ۱، پ ۲، ن ۱)		
این آرزویم پر (ت)	از ہر لب سن با	: ب	
	(پ ۱، پ ۲، ن ۱)		
دردت	دردت (ن ۱)	: ۱ ۶	
(پ ۱، م ۳)			
ای کاش بگوئی و	فردا خبرے از پی	: ب ۷	
وہ ایکس (ت)	فرداش (پ ۱، ن ۱)		
رسانی چو (ت)	رسانیش (م ۳)	: ۱ ۲	: ۱۸۰۰
بارش (ت)	بار (ق)	: ب	
بگردند ز ما کردگر	بگردیش ز ما گرد سر	: ۱ ۳	
(ت)	(م ۳)		
از امروز (ت)	ز امروز ام (۲)	: مقطع ب	

میگذارانی (ت)	میگذارانی (ن ۲)	: ۲	: ۱۸۰۱
از خوب رویان (ت)	زان میر خوبان	: مطلع ۱	: ۱۸۰۳
	(پ ۱، پ ۲، پ ۳)		
جویی (ت)	چوے (ن ۱)	: ب ۲	
حسود (ت)	چه سود	: مقطع ۱	
	(پ ۱، پ ۲، ن ۱)		
زو (ت)	رد (پ ۱)	: ۳	: ۱۸۰۵
مسلمان نیست (ت)	مسلمانی ست (م ۳)	: ۳	: ۱۸۰۷
نمیدادی (ت)	غمے دادی (پ ۲)	: ۸	
چشم تر (ت)	چشمش تر (ن ۱)	: مقطع ب	
ماهی نور (ت)	ماے نور (پ ۱)	: ب ۲	: ۱۸۰۸
معافی (ت)	معافی (پ ۱)	: مقطع ۱	
گوئی (ت)	کوشی (م ۳)	: مطلع ۱	: ۱۸۱۰
همه (ت)	توهم (م -)	: ب ۵	
تا (پ ۱)	بر (پ ۲)	: ب ۶	
بهم آری (ت)	لبم آخر (پ ۲)	: ۸	
دردش (ت)	وردش (م ۳)	: ب	
بکن (ت)	مکن (پ ۱، م ۳)	: ب ۲	: ۱۸۱۱
سگت (ت)	سک تو (ق)	: ب ۵	
سهربانی (ت)	سپهانی (م ۳)	: ب ۳	: ۱۸۱۲
ازین چنین خوی (ت)	ازان جفا جوی (ق)	: ب ۲	: ۱۸۱۳
خسرو چو سگست	خسرو چو به نیک	: مقطع	
اندرین کوی	گوئی تست		
آزار مگیر ازو بگفت	یار آر اورا به گنت		
بدگوی (م ۲)	بدگوی (پ ۱، ن ۱)		

با (ت)	یا (م ۳)	: ب ۲	: ۱۸۱۶
دیگر (ت)	دگر (م ۳)	: ب ۶	
دهد (ت)	رهد (م ۳)	: ج ۷	: ۱۸۱۷
بی (ت)	با (پ ۱)	: ب ۳	: ۱۸۱۸
خوشی (ت)	کشی (ن ۱)	: ب ۲	: ۱۸۲۱
ندانی (پ ۱ ، ن ۱)	ندانم (ق)	: ج ۶	
در (ن ۱)	چون (پ ۱)	: ب ۸	
آرم (ت)	یارم (پ ۱)	: ج ۵	: ۱۸۲۲
چون تونی من (ت)	همچو من تو (م ۳)	: ج ۷	
پسته (ت)	بسته (ق)	: ب ۳	: ۱۸۲۳
بازی (ت)	بارے (ن ۲)	: ب ۳	
هر (ت)	صد (م ۳)	: مطلع ج	: ۱۸۲۴
تن (پ ۲)	دل (پ ۱)	: ج ۲	
من مانم (پ ۲)	می نایم (م ۳)	: ب ۵	
که (پ ۲)	چه (م ۳)		
آذری (ت)	آزری (ت)	: مطلع ج	: ۱۸۲۵
حوری ندانم ای پسر	شمسی ندانم یا قمر	: ب ۲	
فرزند آدم یا پری	حوری ندانم یا پری		
(ت)	(پ ۲ ، ن ۱)		
برگذرد (ت)	برگذر (م ۳)	: ج ۶	: ۱۸۲۶
چین (ت)	چنین (م ۳)	: ب ۳	: ۱۸۲۷
که را (ت)	دگر (م ۲)	: ج ۲	: ۱۸۲۸
باز گفت (ت)	تا گرفت (م ۲)		
از (ت)	بر (ق)	: ب ۳	
وانکه (ت)	آنگه (ق)	: ب ۶	: ۱۸۲۹

میرگه (ت)	سیرگه (ق)	: ۱ ۲	: ۱۸۳۰
کرد (ت)	گرد (ق)	: مطلع ب	: ۱۸۳۲
شوخ (ت) ،	شوق (پ ۱)	: ۱ ۲	
زبد (ت)	نه ای (ب ۱)	: ب	
چو (ت)	چون (م ۳)	: ب ۳	
فراگنی (ت)	پراگنی (م ۳)	: ب ۵	
مست (ت)	مست (م ۳)	: مطلع ب	: ۱۸۳۳
سرت (ن ۱) ،	سرتو (م ۳)	: ۱ ۲	
باری (ن ۱)	خاری (ق)	: ب	
دستش (ت)	دست (ق)	: مقطع ب	
چشم (ت)	چشم (م ۲)	: ۱ ۳	: ۱۸۳۴
خواست (ت)	خاست (م ۲)	: ۱ ۴	
محرم (ت)	مرهم (ن ۱)	: مقطع ب	: ۱۸۳۸
می (ت)	خود (ق)	: ۱ ۴	: ۱۸۴۰
کشتم (ت)	کشتم (م ۳)	: ۱ ۷	
سرافزای (ت)	سرافزای (پ ۱)	: مطلع ۱	: ۱۸۴۱
گفتم (ت) ،	گشتم (پ ۱)	: ۱ ۲	
بد خوب (ت)	بدخوی (پ ۱ ، ن ۱)	: ب	
پارسایی (ت)	پادشاه را (پ ۱ ، ن ۱)	: مقطع ب	
خون (ت)	خوف (ق)	: ۱ ۳	: ۱۸۴۲
بر (ت)	بد (ق)	: ب ۷	
چوسگان بگرد کویت (ت)	به خرابه های هجران (پ ۱)	: ۱ ۲	: ۱۸۴۴
سپاهی (ت)	به شاهی (پ ۱)	: ب ۲	: ۱۸۴۵
موجوم (پ ۱)	چوموم (م ۳)	: ۱ ۷	

کہ (ت) ،	گہ (ق)	: ۱ ۱۱	
برو (ت)	بود (م ۳)	: ب	
چہر (ت)	خون (ن ۱)	: مطلع ۱	: ۱۸۴۹
خندہ (ت)	خندہ (م ۳)	: ب ۲	
خندہ نباشد (پ ۲)	بوسہ ببخشی (ن ۱)	: ۱ ۳	
گل نسرین (ت)	گل و نسرین (ن ۱)	: ب ۶	
کہ (ت)	کز (پ ۱)	: مطلع ب	: ۱۸۵۳
نیست (ت)	چیست (پ ۱)	: ب ۲	
گر (ت)	کہ (پ ۱)	: ب ۳	
ہمی سازد و آئم (ت)	نمی سازد دام (م ۲)	: مقطع ۱	
آنکہ (ت)	آنچہ (م ۳)	: مقطع ب	: ۱۸۵۴
ابروئی (ت)	ابرو (ق)	: ۱ ۴	: ۱۸۵۵
ربات (ن ۱)	رہات (م ۲)	: ۱ ۲	: ۱۸۵۹
مسکین (ت)	می کن (ج)	: ب ۵	
باشد (ت)	باشم (ق)	: مقطع ۱	
بازیحہ (ت)	باز این چہ (م ۳)	: مطلع ب	: ۱۸۶۰
آباد (ت)	اے یار (ق)	: ب ۴	: ۱۸۶۳
اسیر تیغ (ت) ،	اسیر و تیغ (پ ۱)	: ب ۸	
بودنی (ت)	گردنی (پ ۱)		
پارگی (ت)	بارگی (ق)	: مطلع ب	: ۱۸۶۵
چہ ای (ت)	خہے (م -)	: ب ۲	
بیداد و غم (ت)	بیداد غم (م ۳)	: مقطع ب	
در (ت) ،	دزد (م ۳)	: مطلع ب	: ۱۸۶۸
سورش (ت) ،	سوزش (م ۳)	: ۱ ۵	
مردی (ت)	مردمی (م ۳)	: ب	

ملاست (ت) ،	ملاست (م ۲)	: ۱ ۶	: ۱۸۶۹
ملاست (ت)	فراقت (ق)	: ب	
چه نقش (ن ۱)	چونفس (پ ۱)	: ۱ ۲	: ۱۸۷۱
نیست (ت)	هست (م ۳)	: ب ۴	
کیم (ت)	گهم (پ ۱ ، ن ۱)	: ۱ ۲	: ۱۸۷۲
مکن چو (ت) ،	مگو تو (ق)	: ۱ ۵	
بگفته (ت)	به گفتن (م ۲)		
دلَم نایستد (ن ۱)	نایستد دلَم (پ ۱)	: ۱ ۶	
بترس (ت)	پرس (پ ۱ ، م ۲ ، م ۳)	: ۱ ۷	
شنیدست (ت) ،	نشسته ست (م ۳)		
نا (ت)	تو (پ ۱ ، ن ۱)	: ب	
په (ت)	به (ق)	: ۱ ۵	: ۱۸۷۳
اورا (پ ۱)	اینقدر (پ ۲)	: ب ۸	: ۱۸۷۴
کوکہ (ت)	بوکہ (م ۳)	: ۱ ۲	: ۱۸۷۵
بادست (ت) ،	یاراست (م ۳) ،	: ۱ ۴	
اینخیال (ت) ،	یا خیال (م ۲)		
نام (ت)	بام (م ۲)	: ب	
داسی (ت)	واسے (م ۳)	: مقطع ۱	
شدم (ت)	شدی (م ۳)	: ۱ ۵	: ۱۸۷۶
موافق تزویر (ت)	مخالف تقدیر (م ۳)	: مقطع ب	
خستند (ت)	جستند (ج)	: ۱ ۶	: ۱۸۸۳
و به ناله (ن ۲)	به نالان (پ ۱ ، ن ۱)	: ب ۲	: ۱۸۸۶
رخ (ن ۲)	رخ تو (پ ۱ ، پ ۲)	: ۱ ۲	: ۱۸۸۷
از (ن ۲)	از تو (ن ۱)	: ۱ ۳	
دری (ن ۲) ،	داری (پ ۱ ، پ ۳) ،	: مطلع ۱	: ۱۸۸۸

یاسمین (پ ۱ ، پ ۲) - همین (ن ۲) ،	: ۱۱۸۸
ب : ہم آن داری (ق) ، جہاندارے (ن ۲) ،	
عم این (ق) ، همین (ن ۲)	
ب ۲ : جنیبت (پ ۱ ، پ ۲) (جنیبت ن ۲)	
مطالع ب : این (م ۳) آن (ن ۲)	: ۱۸۹۰
۱ ۳ : زندگی (م ۳) زندگی (ن ۲)	
۱ ۴ : مدان (پ ۱) بدان (ن ۲)	
مقطع ۱ : زبان خسرو و شکر	
(م ۳) زبان خسرو و شکر	
بشنوی (م ۳) ، نشنوی (ن ۲) ،	
ارنہ (ق) از نئے (ن ۲)	
مقطع ۱ : خوار (پ ۳ ، م ۳) خار (ن ۲)	: ۱۸۹۲
۱ ۸ : برگرفتارانِ دل ضعفہ	
(م ۳) دشمن (ن ۱۲) ،	
ب : گرفتاری (م ۳) کنت آری (ن ۲)	
مقطع ب : گربدین کزی (م ۳) بد بہ نیکاری (ن ۲)	
مقطع ۱ : بنتا و گہ پوشیدہ دار	: ۱۸۹۳
(پ ۳ ، م ۳ ، ن ۱) بیٹے گہ پوشیدہ در	
ب : بدین خواری (م ۳) بہ دشواری (ن ۱۲)	
ب ۲ : بردہ (ق) (پردہ ن ۲)	
ب ۶ : بجز (پ ۲ ، ن ۱) بجز ان (۱۲)	
ب ۲ : صحبت (م ۳) محنت (ن ۲)	: ۱۸۹۴

سیاہ روئی (ن ۲)	میید روئی : ب ۳	: ۱۸۹۳
	(پ ۱، پ ۲)	
دعا ز مقام (ن ۲)	وفا ز مقام (ق)	: ب ۵
ماکسے (ن ۲)	ناکسی (م ۳)	: ج ۶
از (ن ۲)	راز (ق)	: مقطع ج
چہ (ن ۲)	خہ (م ۲)	: مطلع ج : ۱۸۹۵
کو (ن ۲)	کے (م ۲)	: ب ۴
گہ (ن ۲)	کہ (ق)	: ج ۷
و (ن ۲)	نہ (پ ۳، ن ۱)	: مطلع ج : ۱۸۹۶
بدر من خورشید	بدر من خورشید	: ج ۴
(ن ۲)	(م ۳)	
گذرد (ن ۲)	گذری (م ۳)	: ج ۵
حامی (ن ۲)	خامی (م ۳)	: ب ۷
ہر (ن ۲)	سر (م ۳)	: مقطع ب
بگو (ن ۲)	نگر (پ ۱)	: مطلع ب : ۱۸۹۷
کہ ہست (ن ۲)	گذشت (پ ۱)	: ب ۳
عرصہ (ن ۲)	اگرچہ عرصہ	: ج ۴
	(پ ۱، ن ۱)	
دادم و تو یادم (ن ۲)	می دادم و یادم (ق)	: ج ۲ : ۱۸۹۸
مشکل تو کشیدہ	و شکل تو کشندہ	: ج ۴
(ن ۲)	(م ۳)	
بلبلیم (ن ۲)	طوطی (م ۳)	: ج ۷
با (ن ۲)	تا (م ۲)	: ج ۶ : ۱۸۹۹
چوں (ن ۲) ،	چو (ن ۱) ،	: ج ۳ : ۱۹۰۰
برتو (ن ۲)	ار تو (ق)	

۱۸۹۸

برویم (ن ۲)	سوز (پ ۱، پ ۲)	ب : ۱۹۰۰
مغز (ن ۲)	پخت است این پروانه	۷ : ۱۹۰۱
پخت ست پروانه ز	بهر (پ ۳، م ۳)	
بهر (ن ۲)	بیا و خانه (م ۳)	ب : ۱۹۰۱
بہ یاد خانہ (ن ۲)	از تو چشم (ن ۱)	۲ : ۱۹۰۱
از چشم (ن ۲)	را رسم (م ۲، م ۳)	۳ : ۱۹۰۱
داریم (ن ۲)	می رسد (م ۲، م ۳)	۵ : ۱۹۰۱
می رود (ن ۲)	کہ چون بازو کنم	ب : ۱۹۰۱
کہ چون ما رو کنم	طوفش بہ تیرے	
طوفش بہ تیرے	بازویم دوزی (م ۳)	
بازی اش روزی (ن ۲)	مقطع ۱ : اغراء (ق)	
اغوا (ن ۲)	مقطع ۱ : نفسے (م ۳)	۱۹۰۲
نفس از (ن ۲)	۲ : روی (م ۳)	
روئی (ن ۲)	۳ : روی ز (م ۲)	
روزے (ن ۲)	۴ : بانی و سر بہ بر (م ۳)	
مانی بہ سر (ن ۲)	۵ : بخواہم (م ۳)	
نہ خواہم (ن ۲)	۶ : ز بس (ق)	
و بس (ن ۲)	۷ : کمر (م ۳)	
اگر (ن ۲)	مقطع ۱ : بر (م ۳)	
پر (ن ۲)	ب : کار (م ۳)	
روئے (ن ۲)	۳ : بہ من (ق)	۱۹۰۳
سمن (پ ۱)	۴ : زندان (م ۳)	
زندانی (ن ۲)	مقطع ۱ : مرغ (م ۲)	۱۹۰۵
مرغے (پ ۱)		

تشنہ است او رو	سکین ، چو تشنہ	: ۱	مقطع	: ۱۹۰۸
اے گریہ (پ ۱)	است ، بکویش (م ۲)			
بخوانی (پ ۱)	بخوانی (م ۳)	: ۱	مطلع	: ۱۹۰۹
بہ دوستگانی (پ ۱)	بہ دوستگاری (م ۲)	: ۳		
خون خوریم (م ۳)	خوریم خون (م ۳)	: ۶		
بخشانی (پ ۱)	بخشانی (ق)	: ب		
جانش میدان چو (پ ۱)	جانی بدان نہ (م ۳)	: ب ۸		
غم (پ ۱)	جان (پ ۲)	: ۲	: ۱۹۱۰	
داند (پ ۲)	دانه (پ ۱)	: ۳		
ران (پ ۱)	زان (پ ۲)	: ب		
بہر (پ ۱)	دست (پ ۲)	: ۳		
خوبی (پ ۱)	جانہا (پ ۲)	: ب		
خوانی (پ ۲)	خواہی (پ ۱)	: ۵		
یکرہ نکو (پ ۲)	یک رو نگہ	: ب ۳	: ۱۹۱۱	
	(م ۱ ، م ۳)			
این (پ ۲)	اے (م ۲)	: ۱	مطلع	: ۱۹۱۲
نمونہ (پ ۲)	نمودہ (م ۲)	: ۷		
ور صفائے نیست (م ۲)	در صفائے تنت (م ۲)			
می (پ ۲)	جمی (م ۲)	: ب		
سیہ پختہ (پ ۲)	سیاہ نختہ (م ۲)	: ۸		
بستن (پ ۲)	بستنش (م ۲)	: مقطع		
کشتہ (پ ۲)	کشتی (ق)	: ۲	: ۱۹۱۵	
آنکس (پ ۲)	آنکہ (ق)	: مقطع ب	: ۱۹۱۶	
گرھے زد بر وی	نیز گرھے شد در وے	: ۲	: ۱۹۱۷	
(پ ۲)	(م ۳)			

موی کشای (پ ۲)	مو بکشای (م ۳)	: ب ۲	: ۱۹۱۷
به خستگی (پ ۲)	خستگی (ق)	: ب ۳	
وام (پ ۲)	وای (م ۳)	: ۱ ۵	
کائی (ت)	گھے (ن ۱)	: ۱ ۴	: ۱۹۱۸
یش ازان بود (ت) ،	پیش ازان برد (م ۳)	: ۱ ۵	
مقام (ت)	مقاسر (م ۳)	: ب	
پستے (ت)	ز پستے (م ۳)	: ب ۷	
تیر و وز (ت)	تیر، وز (م ۳)	: ب ۸	
طرہ (ت)	غمزه (م ۳)	: ۱ ۴	: ۱۹۱۹
مستت (ت)	هستت (م ۳)	: ۱ ۵	
که گل حینست در	خوی بلبل نیرزد خوی	: ب ۶	
چنگ کلانی (ت)	زاشے (م ۳)		
فرسوده (ت)	فرسوده (م ۳)	: ب ۳	: ۱۹۲۱
کم دیدہ (ت)	گم بوده (م ۳)	: ب ۶	
رفنه خبر کجا (ت)	رفته کجا (ن ۱)	: ب ۵	: ۱۹۲۲
اشکل (پ ۱، م ۳، ن ۱)	آشکل (ق)	: ۱ ۷	
گشته (پ ۱، ن ۱)	نگشته (ق)	: ب	
نگر (ت)	مگر (پ ۱، ن ۱)	: ب ۸	
اے (پ ۱، ن ۱)	خوش (ق)	: ۱ ۲	: ۱۹۲۳
شفایی ات	شناسی (پ ۱، ن ۱)	: ۱ ۵	
کردم (ت)	گردم (ن ۱)	: مطلع ۱	: ۱۹۲۴
ازرت	ار (م ۳)	: ۱ ۴	
بیجز (ب)	بجز (م ۳)	: متطع ۱	: ۱۹۲۵
بود ار عشق (ت)	ز عشق آید (پ ۱، ن ۱)	: ۱ ۲	: ۱۹۲۶

سوخته ای (ت) ،	سوخته ام (ن ۲) ،	۱۳ :	۱۹۲۷ :
زده (ت)	زنی (م ۲)		
کانباغ (ت)	کان زاغ (ق)	مقطع ب :	
کامی (ت)	گامی (ن ۱)	مطلع ۱ :	۱۹۲۸ :
دل جان (ت)	دل و جان (ن ۱)	۱۵ :	
موج (ت)	فوج (م ۳)	۱۵ :	۱۹۳۱ :
آب زندگانی (ت)	آفتِ جهانے	مطلع ب :	۱۹۳۲ :
	(پ ۱ ، پ ۲ ، ن ۱)		
مه نیست ز (ت) ،	موئے ست به	۱۲ :	
	(پ ۱ ، پ ۲ ، ن ۱) ،		
نداد (ت)	بداد (پ ۲)	ب :	
بوی (ت)	بوئے (پ ۱ ، ن ۱)	۱۳ :	
از (ت) ،	ار (م ۳)	۱۲ :	۱۹۳۳ :
دلہات (ت) ،	دلہاست (پ ۱ ، ن ۱)	۱۲ :	۱۹۳۴ :
نیاید (ت)	نباید (پ ۱ ، ن ۱)	ب :	
میگویم (ت) ،	بس سوزم (ن ۱)	۱۵ :	
اشک (ت)	رشک (پ ۱ ، ن ۱)	ب :	
ہم (ت)	نہ (م ۳)	ب ۴ :	۱۹۳۵ :
عقل لاجرم (ت)	عقل ولاجرم (م ۳)	۱۶ :	
آمدش (پ ۲) ،	آمدہ (ق)	۱۳ :	۱۹۳۶ :
تنگ و ترش (پ ۱)	تنگ ترش (ق)	ب :	
در آمدش (پ ۲)	در آمدہ (ق)	۱۳ :	
آدم (ت)	آیدم (م ۱)	۱۴ :	
در (ت)	وز (م ۳)	۱۵ :	
زر (ت)	رز (ق)	مقطع ۱ :	

مطلع ب :	۱۹۳۷ :	مطلع ب :	خسته زخم (پ ۱)	خسته بزخم (ت)
۱۴ :		۱۴ :	گز (م ۳)	گر (ت)
۱۷ :	۱۹۳۸ :	۱۷ :	خون بایستے (م ۳)	خوبان بستی (ت)
۱۸ :		۱۸ :	از پی تو دوست میدارم	از غمت خود دوست
مقطع ۱ :		مقطع ۱ :	غمت را (پ ۱، ن ۱)	میدارم بیارب (ت)
۸ ب :	۱۹۳۹ :	۸ ب :	هجر (م ۳)	عشق (ت)
۱۲ :	۱۹۴۰ :	۱۲ :	بدانستم (ق)	بدانستی (ت)
ب :		ب :	پیش از آن است (م ۳)	پیش آن گل (ت) ،
۱۴ :		۱۴ :	چار (م ۳)	چاره (ت)
ب :		ب :	میرم (م ۳)	بینم (ت) ،
ب :		ب :	کرد آن هوسم	گردان هوسم بدین
۵ ب :		۵ ب :	به نیم نازے (م ۳)	نیازی (ت)
مقطع ۱ :		مقطع ۱ :	شبی (م ۳)	شب (ت)
۱۳ :	۱۹۴۱ :	۱۳ :	هعه (م ۳)	سر (ت)
۱۴ :		۱۳ :	هلاکِ مابین (پ ۱)	ملالِ پیشت (ت)
۶ ب :		۱۴ :	چو (پ ۱)	چه (ن ۱)
۷ ب :		۶ ب :	گوشه و آھے	گوشه ای آھی
۷ ب :		۷ ب :	(پ ۱، ن ۱)	(ت)
۷ ب :		۷ ب :	دراز (پ ۱، ن ۱)	خیال (ت)
۴ ب :	۱۹۴۲ :	۴ ب :	چو (ن ۱)	چه (ت)
۶ ب :		۶ ب :	ز رخت به چشم (ن ۱)	برخش ز چشم (ت)
۷ ب :		۷ ب :	دلِ من (پ ۱، ن ۲)	دل و تن (ت) ،
ب :		ب :	سوئے (پ ۱، ن ۱)	روئی (ت)
۲ ب :	۱۹۴۳ :	۲ ب :	درای (م ۳)	درآی (ت)
۲ ب :		۲ ب :	چو بانگ (م ۳)	بشکل (ت)

نیایی (ت)	نیایی (پ ۱، ن ۱)	: ۱ ۳	: ۱۹۴۵
ور (ت)	وز (م ۲)	: ب ۲	
عزیزی (ن ۱)	غریبے (پ ۱، پ ۲)	: ۱ ۸	
بردم (ت) ،	بودم (م ۳) ،	: ۱ ۸	: ۱۹۴۶
وگر (ت) ،	دگر (م ۳) ،		
تو (ت)	سو (ق)		
آسان را (ت)	آسانم (م ۳)	: ب ۴	: ۱۹۴۷
نماند (ت)	نماند (م ۳)	: ۱ ۳	: ۱۹۴۸
بکار (ت)	بہ یار (ق)	: ب ۲	: ۱۹۴۹
پی (ت) ،	پس (پ ۲)	: ۱ ۵	
بادوسوار (ت)	بادسوار (م ۳)	: ب	
بیرخت (ت)	بے رخت	: ۱ ۴	: ۱۹۵۰

(پ ۱، پ ۲، ن ۱)

برانم (ت)	بر آنم (ق)	: ب ۶	
آشت (ت)	آتش است (پ ۱)	: منقطع ۱	
قاسمی (ت)	اقامتے (ق)	: ب ۳	: ۱۹۵۱
گوئی (پ ۱)	گوئیا (م ۳)	: ب ۴	
میامتے (ت)	شامتے (م ۳)	: منقطع ب	
مرحمے (ت)	مرہمے (ج)	: ب ۷	: ۱۹۵۳
خالی مدار قدح از	خالی قدح مدار ز	: ب ۹	: ۱۹۵۴
(پ ۲، ن ۱) ،	(ق)		
کاف و فے (پ ۲)	میم و یے (ن)		
دلشدہ یانے (ت)	دلشدرگانے (ق)	: مطلع ب	: ۱۹۵۵
خال (ت)	حال (ق)	: ۱ ۲	
زاغ (ت)	داغ (م ۳)	: ب ۳	

۳۷۲

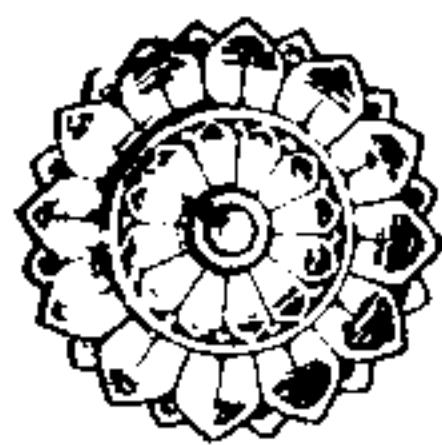
شنکجه* (ت)	۵ ب : شنکجه* (پ ۱ ، ن ۱)	۱۹۵۵ :
زمانے (پ ۱ ، ن ۱)	۶ ب : زمانے (م ۲)	
از بلاچہ غمخور	۱ قطع : خسرو از بلاچہ خورد	۱۹۵۶ :
خسرو (ت)	غم (ق)	
سر (ت)	۷ ب : سرے (پ ۱)	۱۹۵۷ :
سا (پ ۱)	۹ ج : او (پ ۲)	
ہایوٹی (ت)	قطع ب : های و هوئے (پ ۱)	
پریش (ت)	۵ ج : در پیش (ق)	۱۹۵۸ :
ہمی (ت)	قطع ب : ہمی (م ۳)	
حباک (ت)	۳ ج : چہ باک (پ ۱ ، ن ۱)	۱۹۵۹ :
یار (ن ۱)	۷ ب : باد (پ ۱)	
گزری (ت)	۹ ب : گزرے (ق)	
ذوق این غم کہ	قطع ب : ذوق غم گیر ،	
خسروا دگری (ت)	خسروا ، قرے	
	(پ ۱ ، ن ۱)	
چہ (ن ۲)	قطع ب : کہ (م ۳)	۱۹۶۳ :
جادویت بارے (ب ۱)	۴ ج : جادوی تو آخر پ ۲	۱۹۶۳ :
گر (ن ۲)	۵ ب : کے (پ ۲)	
پیش (ن ۲) ،	۳ ج : جامہ (م ۳)	۱۹۶۵ :
نہ بود (ن ۲) ،	ب : نشود ام (م ۳)	
گران (ن ۲)	کتان (م ۳)	
داسم (ن ۲) ،	۵ ج : راہم (م ۳)	
بارے بستان (ن ۲)	ب : از بندہ بستان (م ۳)	
خواہم (ن ۲) ،	قطع ج : خواہم (پ ۱)	
در (ن ۲)	ور (پ ۱)	

خلق من (ن ۲)	خلق و من (پ ۱)	: ۲	: ۱۹۶۶
زدیدہ (ن ۲)	نروید (م ۳)	: ۳	
بخت (ن ۲)	پختہ (ق)	: ب ۶	
حجاب (ن ۲)	چہ باب (ق)	: ۸	
آمد (ن ۲)	آید (م ۳)	: ب	
وجد و می جوئی	وہ چہ می جوئی	: متقطع ب	
(ن ۲)	(پ ۱ ، پ ۲)		
اینک (ن ۲)	اشک (پ ۱)	: مطلع ۱	: ۱۹۶۸
زلفت (ن ۲)	زلف (ق)	: ۲	
نہ چشم (ن ۲)	دو چشم (ق)	: ۴	
رارہ (ن ۲)	دادہ (ق)		
بارے (ن ۲)	پائے (ق)		
انپاشتم (ن ۲)	انپاشتم (م ۳)	: ب	
سلامت (ن ۲)	ملاست (م ۳)	: متقطع ب	
گریم بہ (ن ۲)	می کشت (پ ۱)	: ۳	: ۱۹۶۹
مودن (ن ۲)	سودم (پ ۱ ، ن ۱)	: ۴	
نبود (ن ۲)	نبد (ق)	: مطلع ب	: ۱۹۷۰
بہ آن روز بہ	آن روی بجز من	: ۳	
خرمن (ن ۲)	(م ۳)		
نہ بینی (ن ۱)	نمیرد (پ ۱)	: ب	
تا کہ (ن ۲)	زانکہ (م ۳)	: ۴	
جہانے (ن ۲)	جہان (م ۲)	: متقطع ب	
چگونہ (ن ۲)	چہ گوید (م ۲)	: مطلع ۱	: ۱۹۷۱
گہے تو انگبین باری	بہ جانے کان دو رخ	: ب	
زلبہا (ن ۲)	باشد چہ باشد (م ۲)		

خوردت (ن ۲)	خوردن (م ۳)	: ب ۲	: ۱۹۴۱
اگر (ن ۲)	گراز (م ۳)	: ج ۶	
برد چین (ن ۲)	برچین (م ۳)	: ب	
دریغت (ن ۲)	دریغست (م ۳)	: ج ۷	
جانم (ن ۲)	خاتم (م ۲)		
امروزم (ن ۲)	از دورم (م ۳)	: ب	
همی برد (ن ۲)	همی دمد (م ۲)	: ج ۵	: ۱۹۴۲
شب (ن ۲)	دل (ق)	: ب	
ناسے (ن ۲)	شامے (م ۳)		
به منزل گامے (ن ۲)	نمی زنی گامے (م ۳)	: ب ۶	
دل همه سوئے (ن ۲)	دل تو بسوی (ق)	: مطلع ج	: ۱۹۴۳
دلے و شبے (ن ۲)	شکسته دلی (م ۳)	: ب	
بگو (ن ۲)	مگوی (م ۲)	: ج ۷	
مثال (ن ۱)	مثال (پ ۱)	: مقطع ج	
از هر فراق چون	زهر فراق تو	: ج ۳	: ۱۹۴۴
(ن ۲)	(م ۳)		
بری (ن ۲)	برین (ق)	: ج ۴	
بند (ن ۲)	پند (م ۳)	: ج ۵	
از (ن ۲)	ار (ق)	: ج ۲	: ۱۹۴۵
که (ن ۲)	گه (ق)	: ب	
کر (پ ۲)	که (ق)	: ج ۴	
خود کام هرچه باد	خود کام بیاد		
(پ ۲)	(ق)		
نه باید (ن ۲)	نیاید (ق)	: مقطع ج	
گه (ن ۲)	گر (ق)	: ب	

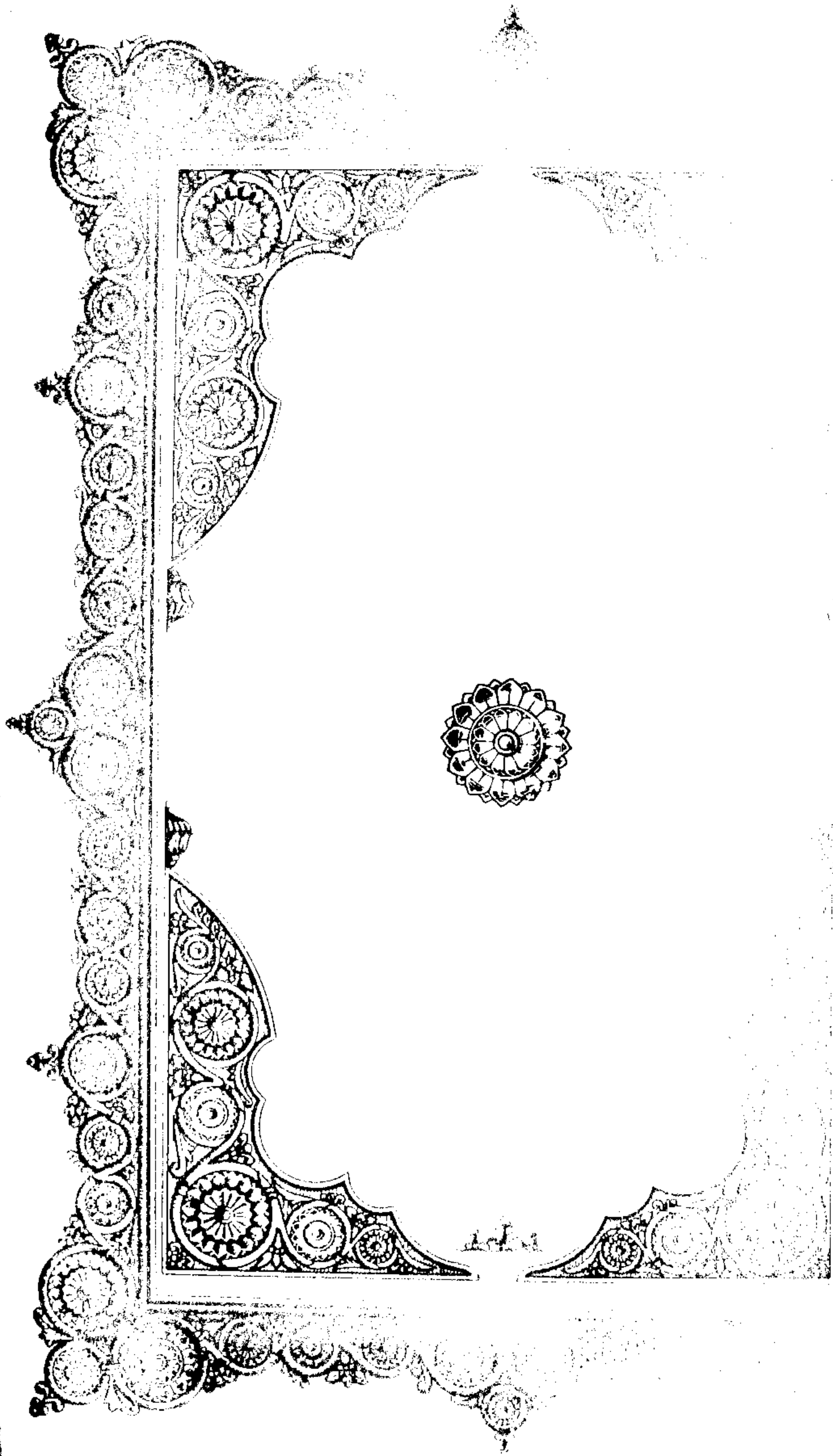

خراشمهاست (پ ۱)	خراشمها که (م ۳)	: ۸	: ۱۹۷۶
نداد ار (پ ۱)	نهاد از (م ۳)	: ۷	: ۱۹۷۷
خوی (پ ۲)	خون (م ۳)	: ۳ ب	: ۱۹۷۹
در ریزو (پ ۲)	ریزد (ق)		
ره (پ ۲)	رو (م ۲)	: ۶	
اگر (پ ۲)	اگرت (م ۳)	: مقطع ۱	

فہرست
حبال واماکن

فهرست رجال و اماکن

[این فهرست بر متن هر چهار جلد "کلیات غزلیات خسرو" محیط است - در این فهرست نشانه های (ج ۱) و (ج ۲) و (ج ۳) و (ج ۴) بترتیب برای جلد اول و جلد دوم و جلد سوم و جلد چهارم بکار رفته است -]

آذر : (ج ۱) ۵۸۱

ابن یاسین [پسر حضرت یعقوب^۴] : (ج ۲) ۲۳۸

اچه : (ج ۲) ۱۴۸

ارسطو : (ج ۳) ۲۳۹

ارم : (ج ۳) ۴۱

اسکندر : رک : سکندر

افریدون : (ج ۳) ۶۸۱

البرز : (ج ۳) ۱۴۳

الوند : (ج ۲) ۲۲۵

امل : [شهری در طبرستان] : (ج ۳) ۶۴۶

ایاز : (ج ۱) ۳۳۸ ، ۶۱۱ ، (ج ۲) ۳۲۱ ، ۳۶۹ ، ۶۶۹ ، ۸۰۸ ،

۸۸۱ ، ۹۳۱ ، (ج ۳) ۶۴ ، ۸۶ ، ۱۲۲ ، ۴۳۵ ، (ج ۴) ۳۳۰ ، ۳۸۴

ایوب^۴ : (ج ۱) ۲۲۵ ، (ج ۳) ۲۶۰

بابل : (ج ۱) ۲۶۳ ، (ج ۳) ۲۳۸

باربد : (ج ۱) ۱۶۶

بخارا : (ج ۱) ۸۶
 بدخشان : (ج ۲) ۵۹۰
 براہیم : [حضرت ابراہیم] : (ج ۳) ۳۱۵ ، خلیل : (ج ۱) ۵۸۱ ،
 (ج ۲) ۸۲۵ ، ۸۳۲ ، ۱۰۵۸
 بطحا : (ج ۳) ۵۴۳
 بغداد : (ج ۳) ۱۳۶
 ہرام : (ج ۱) ۱۲۷
 بہاول : (ج ۳) ۲۳۹
 بیستون : (ج ۱) ۳۶۲ ، (ج ۲) ۷۶ ، (ج ۳) ۷۵۹
 پرویز [، خسرو] : (ج ۱) ۴۹۱
 تاتار : (ج ۱) ۴۹۱ ، (ج ۲) ۲۵۰ ، ۷۴۳ ، ۷۹۵ ، ۱۰۲۳ ،
 (ج ۳) ۲۸ ، تاتار : (ج ۴) ۲۷۳
 تہ [شہری در سند] : (ج ۲) ۱۷۸
 ترکستان : (ج ۲) ۳۹۶
 جلال الدین فیروز [خلجی] : (ج ۲) ۱۵ ، ۱۰۳۶ ، جلال دین : (ج ۲)
 ۵۶۰ ، ۶۶۳
 جمشید : (ج ۱) ۸۶ ، ۳۸۳ ، ۵۴۲ ، ۷۷۱ ، (ج ۲) ۶۲۴ ، ۲۹۴ ،
 (ج ۳) ۴۰۳ ، ۳۰۳ ، (ج ۴) ۵۶ ، جم : (ج ۱) ۶۹ ، ۵۹۰ ،
 (ج ۲) ۶۷۸ ، ۹۹۳ ، (ج ۳) ۱۶۲ ، ۴۰۷ ، ۴۳۵ ، ۷۸۱ ،
 (ج ۴) ۵۶ ، ۸۷ ، ۳۹۵
 جیحون : (ج ۱) ۵۰۷ ، ۵۶۰ ، (ج ۲) ۹۲ ، ۳۵۳ ، ۵۷۹ ،
 (ج ۳) ۳۶۳ ، ۳۶۵
 چین : (ج ۱) ۸۱ ، ۲۲۶ ، ۲۴۱ ، ۳۴۲ ، ۷۵۹ ، (ج ۲)
 ۱۷۸ ، ۲۴۳ ، ۴۰۷ ، ۴۱۷ ، ۷۸۵ ، ۷۵۱ ، ۸۵۱ ، ۹۲۴ ،
 ۹۶۵ ، ۹۸۰ ، ۹۹۳ بتکرار ، (ج ۳) ۲۳۳ ، ۵۴۳ ، ۵۹۸

۶۵۷ ، ۶۷۳ ، ۷۲۰ ، ۷۶۰ ، (ج ۴) ، ۳۶ ، ۱۲۱ ، ۲۴۱
 حبش : (ج ۱) ، ۸۸ ، (ج ۳) ، ۳۰ ، ۱۳۷ ، ۲۳۳
 حجاز : (ج ۲) ، ۶۶۹ ، ۶۸۳ ، (ج ۳) ، ۸۵ ، ۲۲۱ ، حجیز : (ج ۳)
 ۴۶۳ ، ۸۵
 حرم : رک : کعبہ
 حسن [رکن الدین آصفِ ثانی] : (ج ۴) ، ۶۶ ، حسن : (ج ۳) ، ۱۹
 حسان رضی [بن ثابت] : (ج ۲) ، ۵۷۰
 خاقان : (ج ۲) ، ۲۴۹ ، (ج ۳) ، ۶۸۱ ، (ج ۴) ، ۲۵۶
 ختا : (ج ۱) ، ۱۱۶ ، ۲۹۳ ، ۶۹۶ ، (ج ۲) ، ۱۰۰ ، ۱۷۸ ، ۴۷۶ ،
 ۵۸۶ ، ۷۳۳ ، (ج ۳) ، ۴۵۳ ، (ج ۴) ، ۸۳ ، ۱۲۱ ، خطا :
 (ج ۱) ، ۲۵۲ ، ۳۹۸ ، (ج ۳) ، ۵۹۸
 ختن : (ج ۱) ، ۲۰ ، ۴۳۷ ، (ج ۲) ، ۱۷۸ ، ۲۲۰ ، ۵۴۴ ، (ج ۳)
 ۲۹۲ ، ۲۹۳ ، ۴۲۳ ، ۵۲۴ ، (ج ۴) ، ۱۳ ، ۴۲۸
 ختہ : (ج ۲) ، ۱۷۸
 خراسان : (ج ۲) ، ۵۳۱ ، (ج ۳) ، ۲۲۱
 خسرو خان [ملقب بہ ناصر الدین (وزیر و قاتل قطب الدین
 مبارک شاہ خلجی)] : (ج ۳) ، ۱۹ ، ۶۷۰ ، (ج ۴) ، ۶۷ ، خسرو :
 (ج ۲) ، ۲۱۵ ، ۲۴۸ ، ۴۲۵ ، (ج ۳) ، ۲۳۹
 خضرؑ : (ج ۱) ، ۱۱۹ ، ۲۳۷ ، ۳۵۷ ، ۴۵۵ ، ۵۰۷ ، ۵۵۳ ،
 بتکرار ، ۵۹۳ ، ۷۵۰ ، (ج ۲) ، ۱۰۳ ، ۴۶۳ ، ۵۰۹ ،
 ۵۳۰ ، ۵۶۹ ، ۵۸۶ ، ۵۸۹ ، ۷۴۶ ، ۷۹۶ ، ۹۵۱ ، ۹۸۸ ،
 ۱۰۲۱ ، ۱۰۲۹ ، ۱۰۳۷ ، ۱۰۳۹ ، (ج ۳) ، ۲۳ ، ۶۳ ،
 بتکرار ، ۷۰ ، ۱۴۲ ، ۱۶۷ ، ۱۸۱ ، ۱۹۷ ، ۲۹۰ ،
 ۳۰۸ ، ۴۲۴ ، ۴۵۵ ، ۴۷۵ ، ۶۲۱ ، ۷۳۳ ، ۷۷۵ ، (ج ۴)
 ۱۶۰ ، ۱۷۷ ، ۲۰۹ ، ۲۲۲ ، ۲۲۶

خطا : رک : ختا
 خضر خان [پسر علاء الدین محمد خلجی] : (ج ۳) ، ۶۳ ، ۴۲۴
 خلخ [شہری در تاتار] : (ج ۲) ، ۱۷۱ ، (ج ۴) ، ۱۲۱ ، ۴۳۸
 خلیل^۴ : رک : براہیم^۴
 خوزستان : (ج ۴) ، ۶۶
 دارا : (ج ۱) ، ۸۶ ، ۹۴
 داؤد^۴ : (ج ۲) ، ۱۶۷ ، ۴۹۲ ، (ج ۳) ، ۶۴۵
 دجلہ : (ج ۲) ، ۵۷۹ ، ۱۰۵۷ ، (ج ۳) ، ۱۳۷ ، (ج ۴) ، ۱۴۱
 دہلی : (ج ۲) ، ۲۴۹ ، ۴۶۲ ، ۵۲۱ ، (ج ۴) ، ۹۳
 رستمِ داستان : (ج ۳) ، ۷۷۹
 روضۂ خضرا : (ج ۲) ، ۶۲۴
 روح اللہ : رک : عیسیٰ^۴
 روم : (ج ۱) ، ۵۸۱ ، (ج ۳) ، ۱۳۶ ، ۱۳۷ ، ۱۵۰ ، ۶۳۲ ،
 ۷۶۲ ، (ج ۴) ، ۳۴۰
 رے : (ج ۳) ، ۱۳۶ ، ۶۳۲ ، ۷۶۲ ، (ج ۴) ، ۳۴۰ ، ۴۳۸
 زال [پدرِ رستم] : (ج ۳) ، ۳۰ ، (ج ۴) ، ۴۳۰
 زلیخا : (ج ۲) ، ۲۴۵ ، ۶۵۹
 زوزم : (ج ۱) ، ۶۹ ، ۲۶۶ ، (ج ۳) ، ۵۵۹ ، (ج ۴) ، ۸۸
 زنگبار : (ج ۲) ، ۹۶۵ ، (ج ۳) ، ۱۵۰ ، زنگ : (ج ۳) ، ۳۰ ، ۲۳۳
 سارا [شہری در عمان] : (ج ۲) ، ۳۴۰ ، ۶۳۹
 سبا : (ج ۱) ، ۶۰۸
 سبکتگین : (ج ۲) ، ۳۶۹ ، (ج ۳) ، ۷۴۵ ، (ج ۴) ، ۳۷۸
 سپاہان [اصفہان] : (ج ۲) ، ۵۷۱
 مدرہ : (ج ۲) ، ۷۲۰ ، ۱۰۸۲ ، (ج ۳) ، ۶۹۱ ، ۷۷۴
 مقین [شہری در ترکستان] : (ج ۴) ، ۱۲۱

مکندر: (ج ۱) ۱۱۹، (ج ۲) ۱۰۳، ۵۰۹، ۱۰۲۹، (ج ۳)

۶۳، اسکندر: (ج ۱) ۳۵۷، (ج ۴) ۱۴۲، ۲۰۹

سلسبیل: (ج ۲) ۷۲۲، ۷۴۱، ۸۲۵، ۸۳۲، (ج ۳) ۵۰۸

سلطان مبارک: رک: مبارک شاه

سماہان: (ج ۱) ۱۵۸، ۴۶۸، ۶۰۸، ۶۴۳، ۶۵۱، ۶۶۷

(ج ۲) ۵۴، ۱۱۱، ۶۳۱، ۶۶۱، ۶۷۱، ۹۱۵، (ج ۳)

۳۸، ۹۲، ۳۰۰، ۳۶۲، ۶۵۵، ۶۵۸، ۶۹۰، (ج ۴)

۱۵۷، ۱۸۱، ۲۵۷، ۳۶۵

سنائی [، حکیم]: (ج ۱) ۶۲۴

سونیات: (ج ۱) ۵۰۸، ۶۶۶، (ج ۴) ۳۴۸، بتکرار

شام: (ج ۳) ۴۵۵

شیرین: (ج ۱) ۸۶، ۳۶۲، ۳۷۵، ۴۴۰، بتکرار، ۶۳۵، (ج ۲)

۵، ۸۱، ۱۷۲، ۲۰۹، ۲۱۵، ۲۴۸، ۴۰۷، ۴۱۳، ۴۲۵،

۵۱۱، ۶۱۵، ۶۹۲، ۶۹۴، ۱۰۴۴، ۱۰۸۰، (ج ۳) ۲۷

۲۳۹، ۱۷۲، ۷۹

ضجاک: (ج ۲) ۶۶۱، (ج ۴) ۱۰۱

طوبی: (ج ۱) ۴۰۱، (ج ۲) ۲۰۵، (ج ۳) ۷۷۴

طور: (ج ۲) ۵۲۳، (ج ۳) ۳۸۰

عدن: (ج ۳) ۲۹۳

عذرا: (ج ۲) ۴۲۵، (ج ۴) ۱۱۵

عراق: (ج ۳) ۲۲۱

عرب: (ج ۳) ۲۸، ۴۶۰

علاء الدین [خلجی]: (ج ۳) ۳۲

عمان: (ج ۳) ۹۰

عیسیٰؑ : (ج ۱) ، ۳۸۴ ، ۴۵۸ ، (ج ۲) ، ۱۷۴ ، ۲۸۸ ، ۳۴۸ ، ۴۷۶ ،
۶۱۸ ، ۷۲۷ ، (ج ۳) ، ۲۸ ، ۲۹۰ ، ۲۹۲ ، ۵۵۹ ، ۷۷۲ ،
(ج ۴) ، ۳۷۰ ، مسیحؑ : (ج ۱) ، ۴۳۱ ، ۶۰۷ ، (ج ۲) ، ۷۰۱ ،
۱۰۳۷ ، (ج ۴) ، ۲۳۱ ، ۳۱۲ ، مسیحا : (ج ۱) ، ۲۴۷ ، (ج ۲) ،
۲۶۲ ، (ج ۳) ، ۴۴۴ ، ۴۵۵ ، ۶۲۱ ، ۷۳۳ ، روح اللہ : (ج ۱) ،
۲۳۷ ، (ج ۲) ، ۳۷۸

غور : (ج ۳) ، ۳۰ ، ۴۶۰

فرات : (ج ۱) ، ۵۰۷

فرعون : (ج ۲) ، ۳۳۷

فرهاد : (ج ۱) ، ۸۶ ، ۱۸۴ ، ۳۶۲ ، ۳۷۵ ، ۴۴۰ ، بتکرار ، ۴۸۰ ،
۶۳۵ ، (ج ۲) ، ۵ ، ۱۷ ، ۴۷ ، ۸۱ ، ۱۳۷ ، ۱۷۲ ،
۱۷۳ ، ۲۰۲ ، ۲۰۹ ، ۳۴۳ ، ۴۰۷ ، ۴۱۳ ، ۵۱۱ ، ۵۹۳ ،
۶۵۰ ، ۶۹۲ ، ۶۹۴ ، ۷۵۰ ، ۷۵۰ ، ۱۰۴۴ ، ۱۰۸۰ ، (ج ۳) ، ۲۷ ،
۲۷۲ ، ۲۷۴ ، ۳۲۴ ، ۳۶۶ ، ۴۱۹ ، ۶۱۷ ، ۶۶۹ ، ۶۸۰ ،
۷۰۲ ، ۷۵۳ ، ۷۸۵ ، (ج ۴) ، ۱۲۲ ، ۱۶۹ ، ۴۳۰ ، کوهکن :
(ج ۱) ، ۵۳ ، ۵۵۷ ، (ج ۲) ، ۶۱۵ ، ۶۹۴ ، (ج ۳) ، ۵۲۵ ،
(ج ۴) ، ۷۳۰

فلاطون [افلاطون] : (ج ۳) ، ۲۳۹

قطب الدین : رک : مبارک شاہ

قارون : (ج ۲) ، ۷۱۵

کرمان : (ج ۱) ، ۲۲۵

کعبہ : (ج ۱) ، ۶۹ ، ۶۹ ، ۱۰۴ ، ۱۶۹ ، بتکرار ، ۲۳۷ ، ۲۶۲ ، بتکرار ،
۲۶۶ ، ۴۱۴ ، ۴۵۶ ، ۴۶۳ ، ۵۱۹ ، ۶۵۲ ، ۷۱۹ ،
(ج ۲) ، ۲۸ ، ۳۹۶ ، (ج ۳) ، ۱۶ ، ۸۰ ، ۸۲ ، ۱۰۲ ، ۱۸۰ ،
۲۱۴ ، ۲۴۶ ، ۳۷۹ ، ۴۰۶ ، ۴۲۳ ، ۴۴۵ ، ۴۶۵ ، ۶۹۷ ،

۶۷۷ (ج ۴) بتکرار، حرم: (ج ۱) ۶۹، ۴۶۲، ۶۵۷،
(ج ۲) ۶۲۴، ۵۵۹ (ج ۳) ۸۷، ۸۸، قبله: (ج ۱)
۶۷۹، ۷۴۱، ۱۰۸۵ (ج ۲) ۱۰۸۵، ۵۰۸، ۵۳۷، ۵۸۸،
۶۲۲، ۶۵۸ (ج ۴) ۱۰۲
کلمہ ۴: رک: موسیٰ ۴

کنعان: (ج ۲) ۲۴۸، ۴۶۲، ۵۳۰، ۶۳۶، ۶۵۴، ۶۶۱، ۷۹۱،
۸۰۵

کوثر: (ج ۲) ۴۰۶، ۴۵۵، ۷۲۲، ۹۹ (ج ۳) ۱۴۱،
کوہکن: رک: فرہاد

کیخسرو: (ج ۳) ۳۱۴، ۶۷۶

کیقباد: [معزالدین]: (ج ۳) ۳۱۴

لیلیٰ: (ج ۱) ۹۸، ۱۳۷، ۴۴۰، ۱۰ (ج ۲) ۱۰، ۱۳۵، ۲۳۴، ۲۸۱،

۳۱۵، ۵۲۴، ۸۲۵، ۵۶۴، ۱۰۵۰، ۱۰۵۰ (ج ۳) ۸۶، ۱۶۷،

۱۸۲، ۲۳۹، ۲۷۲، ۵۱۱، ۶۲۸

مبارک شاہ [خلجی]: (ج ۱) ۱۲۲، سلطان مبارک: (ج ۳) ۶۵۸،

قطب الدین: (ج ۱) ۲۱۴، قطب دین: (ج ۱) ۲۷

مجنون: (ج ۱) ۵، ۸، ۹۸، بتکرار، ۱۳۷، بتکرار، ۲۵۶، ۳۸۹،

۴۴۰، ۷۱۱، ۷۱۱ (ج ۲) ۱۰، ۴۲، ۱۰۶، ۱۰۶، ۱۳۵، ۲۳۴،

۲۸۱، ۳۱۵، ۴۲۵، ۴۳۳، ۵۲۴، ۵۶۲، ۵۷۳، ۵۷۹،

۷۲۳، ۷۳۱، ۹۳۴، ۱۰۵۰، ۱۰۹۸، ۱۰۵۰ (ج ۳) ۵۴، ۸۶،

۱۶۷، ۱۸۲، ۲۳۹، بتکرار، ۲۷۲، ۳۶۵، ۳۸۷، بتکرار،

۴۰۴، ۴۳۶، ۴۸۰، ۵۱۱، ۶۲۸، ۶۶۶، ۷۶۴، (ج ۴)

۶۴، ۹۹، ۲۲۰، ۴۰۹

عمود [غزنوی]: (ج ۱) ۳۳۸، ۶۱۱، (ج ۲) ۱۶۷، ۳۲۱،

۶۶۹، ۸۰۸، ۸۸۱، ۹۳۱، (ج ۳) ۶۷، ۸۶، ۱۱۲،

۵۶۹ ، (ج ۳) ۲۲۹ ، ۴۴۰

مریم^۴ : (ج ۲) ۴۷۶ ، ۶۱۸ ، (ج ۳) ۵۵۹

مسیح^۴ : رک : عیسیٰ^۴

مسیحا : ایضاً

مصر : (ج ۱) ۴۹۱ ، ۷۱۹ ، (ج ۲) ۵۹۱

مصطفیٰ [صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم] : (ج ۱) ۲۳۸ ، ۷۱۸ ، (ج ۲)

۳۲۷

ملتان : (ج ۲) ۳۰

منصور : (ج ۱) ۲۶۵ ، (ج ۲) ۲۳ ، ۱۵۶ ، ۸۷۵ ، ۹۲۱ ، (ج ۳)

۱۵

موسیٰ^۴ : (ج ۱) ۳۲۷ ، ۵۲۳ ، کلم^۴ : (ج ۳) ۳۸

نخشب [شہری در ترکستان] : (ج ۳) ۱۳۷

نظام [حضرت نظام الدین اولیاء^۴] : (ج ۱) ۵۷۹

نمرود : (ج ۲) ۱۰۵۸

نعمان [بن مندر] : (ج ۲) ۵۸۹

نوح^۴ : (ج ۱) ۴۵۰ ، (ج ۳) ۱۶۰ ، ۶۱

نوشاد [شہری] : (ج ۲) ۱۷۱

نیل : (ج ۱) ۷۱۹

واسق : (ج ۲) ۱۶۹ ، ۴۲۵ ، ۷۴۱ ، (ج ۳) ۱۱۵

ویس : (ج ۲) ۷۴۱

ہمدان : (ج ۱) ۲۶۳

ہندوستان : (ج ۲) ۱۱۵ ، ۲۶۷ ، ۲۷۳ ، ۷۹۲ ، ۸۱۰ ، ۱۰۰۸

(ج ۳) ۲۵ ، (ج ۳) ۳۱ ، ہند : (ج ۱) ۲۴۱ ، (ج ۲) ۷۳۳

(ج ۳) ۶۵۷ ، (ج ۳) ۱۲۱ ، ۳۳۸

یعقوب^۴ : (ج ۱) ۲۲۳ ، ۴۵۴ ، (ج ۲) ۱۲۷ ، ۲۴۸ ، ۵۶۷ ، ۶۳۶

۴۸۶

۷ ، ۶۳۵ ، (ج ۳) ۱۳۵ ، ۱۸۱ ، ۲۶۰ : (ج ۴) ۷

یعقوبان : (ج ۲) ۴۶

یغلا [شهری در ترکستان] : (ج ۱) ۲۰

یوسف^۴ : (ج ۱) ۴۰ ، ۱۰۸ ، ۲۱۸ ، ۲۲۳ ، ۲۵۰ ، ۲۵۷

۳۵۸ ، ۳۰۹ ، ۴۵۴ ، ۴۶۷ ، ۵۵۶ ، ۷۱۹ ، (ج ۲) ۲۸ ،

۱۸۶ ، ۲۴۰ ، ۲۴۸ ، ۲۸۷ ، ۳۲۷ ، ۳۳۵ ، ۳۷۸ ، ۴۲۷ ،

۴۶۲ بتکرار ، ۴۹۲ ، ۵۳۰ ، ۵۹۱ ، ۶۳۶ ، ۶۵۴ ، ۶۵۹ ، ۶۶۱ ،

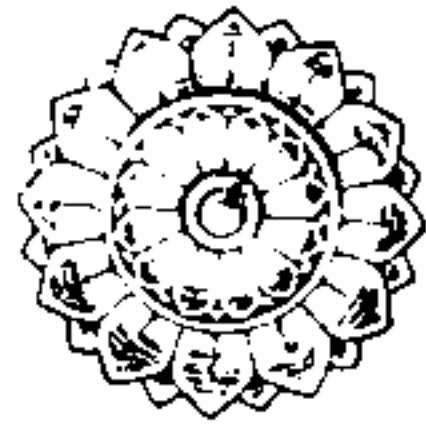
۶۹۳ ، ۷۱۴ ، ۷۹۱ ، ۸۰۵ ، ۸۲۳ ، ۱۰۱۲ ، (ج ۳) ۷۶ ،

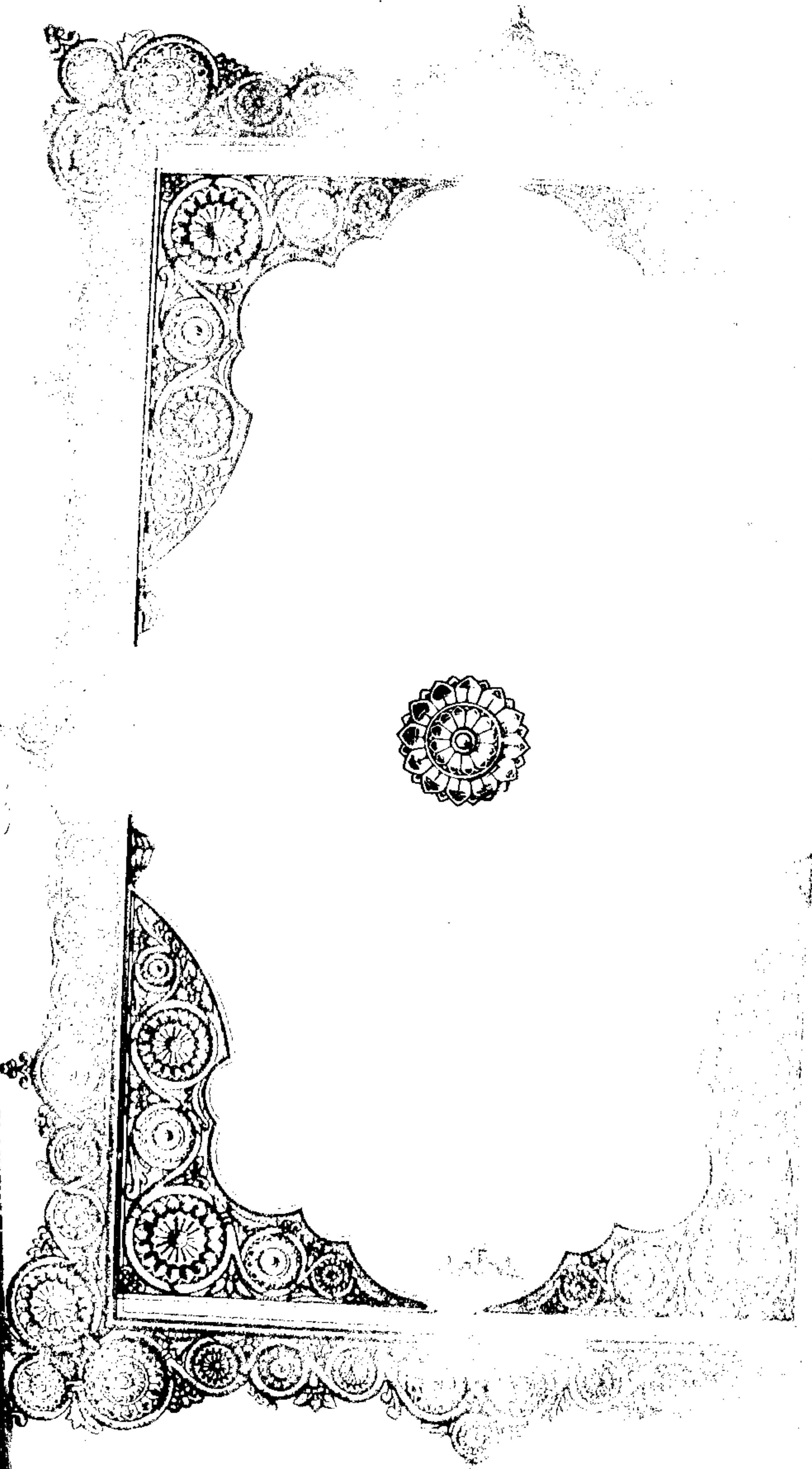
۱۳۵ ، ۱۵۵ ، ۱۶۰ ، ۱۷۲ ، ۱۷۴ ، ۱۷۷ ، ۱۸۱ ، ۲۷۹ ،

۴۲۲ ، ۴۴۸ ، ۵۳۸ ، ۶۱۱ ، ۶۲۳ ، ۶۵۴ ، ۷۱۵ : (ج ۴) ۷

۷ ، ۱۴۴ ، ۲۰۰ ، ۲۰۵ ، ۲۳۵ ، ۲۵۷ ، ۲۸۳ ، ۳۵۰

یوسفان : (ج ۲) ۴۶ ، (ج ۴) ۱۴۴

Handwritten text, possibly a signature or name, in Urdu script.

